

Ірина Денисовець

**СЛОВОТВІР І СТИЛІСТИКА СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ**

Ірина Денисовець

**СЛОВОВІР І СТИЛІСТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ**

Полтава – 2018

УДК 811'37 = 161.2 : 82-93

Денисовець І.В.

**Словотвір і стилістика сучасної української дитячої прози. – Полтава :
Астроя, 2018. – 272 с.**

ISBN

У монографії цілісно досліджено емоційно-оцінну семантику, сформовану словотворчими засобами в українській дитячій прозі кінця ХХ – першого десятиріччя ХХІ ст. Схарактеризовано особливості використання авторами усталених зразків українського словотворення, визначено параметри та стилістичні можливості індивідуально-авторського творення слів, з'ясовано типові вияви онімної деривації, емоційно-оцінне навантаження складних слів (комполітів, юкстаполітів, редуплікатів, аббревіатур), окреслено межі використання телескопії та лексико-семантичного способу для утворення оказіональних загальних і власних назв, устанавлено словотвірну специфіку ідіолекту українських дитячих письменників новітнього періоду.

Для мовознавців, викладачів, студентів філологічних факультетів, учителів-словесників та учнів.

УДК 811'37 = 161.2 : 82-93

Рецензенти:

С.О. Соколова, доктор філологічних наук, професор (Інститут української мови НАН України);

М.І. Степаненко, доктор філологічних наук, професор (Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка).

Відповідальний редактор – доктор філологічних наук, професор
К.Г. Городенська

*Надруковано за ухвалою вченої ради
Інституту української мови НАН України
(протокол № 4 від 17 квітня 2018 року)*

ISBN

© Денисовець І., 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. СЛОВОТВОРЧІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОСТІ ТА ОЦІННОСТІ	10
1.1. Стилiстичнi категорiї емоцiйностi та оцiнностi.....	10
1.2. Лексичнi засоби експлiкацiї емоцiйностi та оцiнностi.....	29
1.3. Емоцiйна та оцiнна функцiї словотворчих засобiв.....	40
1.4. Словотворчi засоби емоцiйностi та оцiнностi в художньому дискурсi.....	43
1.5. Емоцiйно-оцiнний потенцiал iндивiдуально-авторського словотворення в художньому дискурсi.....	47
РОЗДІЛ 2. ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИХ ЗНАЧЕНЬ ТРАДИЦІЙНИМИ СЛОВОТВОРЧИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ	58
2.1. Словотворчi афiкси як спецiалiзованi засоби формування емоцiйно- оцiнних значень.....	58
2.1.1. Словотворчi суфiкси в ролi спецiалiзованих виразникiв демiнутивностi та пестливостi.....	63
2.1.2. Словотворчi суфiкси iз функцiєю аугментативностi та пейоративностi.....	80
2.1.3. Прикметниковi суфiкси на означення iнтенсивностi ознаки.....	86
2.1.4. Словотворчi префiкси як засоби вираження емоцiйностi та оцiнностi.....	87
2.2. Словотвiрний потенцiал способу складання у формуванні емоцiйно- оцiнних значень дериватiв.....	91
2.2.1. Спiввiдношення традицiйного й iндивiдуально-авторського в	

юкстапозитах.....	93
2.2.1.1. Емоційно-оцінні функції редукованих дериватів.....	104
2.2.2. Композити як один із визначальних засобів створення емоційності та оцінності в художніх текстах для дітей.....	111

РОЗДІЛ 3. ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ

ПРОЗІ.....	117
3.1. Особливості афіксального творення та емоційно-оцінного наповнення оказіональних іменників – загальних назв.....	117
3.1.1. Оказіональні назви технічних засобів та винаходів.....	120
3.1.2. Оказіональні назви шкільних та наукових понять.....	123
3.1.3. Оказіональні назви медичних понять.....	124
3.1.4. Оказіональні назви ігор.....	125
3.1.5. Оказіональні назви фантастичних істот.....	126
3.1.6. Оказіональні назви жителів казкових міст.....	129
3.1.7. Оказіональні зменшено-пестливі іменники.....	129
3.2. Творення та емоційно-оцінний потенціал індивідуально-авторських прикметників у дитячих творах.....	130
3.3. Оказіональні прислівники зі значенням суб’єктивної оцінки.....	135
3.4. Творення оказіональних дієслів у сучасному українському дитячому дискурсі.....	135
3.5. Емоційне навантаження оказіоналізмів-телескопізмів.....	137
3.5.1. Проблема телескопії як способу творення нових слів у сучасному мовознавстві.....	137
3.5.2. Лексико-семантичні групи оказіоналізмів-телескопізмів.....	140
3.6. Стилiстичні функції абрeвіації в сучасному українському дитячому дискурсі.....	143

3.7. Особливості творення okazіональних власних назв з емоційно-оцінною семантикою.....	146
3.7.1. Основні способи творення okazіональних особових імен, прізвищ, прізвиськ.....	149
3.7.2. Деривати – власні назви лексико-семантичного способу в ролі засобів експресивізації.....	164
3.7.3. Способи творення та емоційно-оцінний потенціал okazіональних власних географічних назв в українській дитячій прозі.....	173
ВИСНОВКИ.....	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	218
ДОДАТКИ.....	226
ДОДАТОК А. ТРАДИЦІЙНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ДЕРИВАТИВ З ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИМИ ЗНАЧЕННЯМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ.....	226
ДОДАТОК Б. СЛОВОТВІРНИЙ І ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ЗАГАЛЬНИХ ТА ВЛАСНИХ OKAZІОНАЛЬНИХ НАЗВ.....	227

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку української мовознавчої науки помітна тенденція до ґрунтовного дослідження лексичних та словотворчих засобів вираження емоційно-оцінної семантики. Їм присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних лінгвістів.

Український художній дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень поставав у різних аспектах, проте виконані студії ґрунтуються переважно на двох жанрах – прозі та поезії. Художні твори для дітей, попри їхню жанрову специфіку, вивчені обмеженіше. До того ж основну увагу в цих студіях зосереджено на з'ясуванні насамперед лексико-семантичних особливостей української дитячої літератури (праці Я.В. Закревської [115], Г.Р. Передрій [205], Н.Я. Дзюбишиної [100], Е.І. Огар [196], Г.І. Атрошенко [20], О.М. Данилевської [93]). Лише в деяких із них зреалізовано спробу дослідити не тільки лексичні, а й фонетичні та синтаксичні засоби вираження різних видів оцінних значень на матеріалі текстів російської дитячої літератури (праця М.Ю. Кайки [129]). Проте відзначені засоби не вичерпують усього потенціалу використовуваних у дитячих творах способів вираження емоційності, експресивності та оцінності. Досі не з'ясовані величезні можливості українського словотворення – словотворчих афіксів, способів творення слів, узвичаєних у системі словотвору української літературної мови, оказіонального творення загальних і власних назв, онімної деривації – у формуванні семантики художнього тексту.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена потребою вивчити емоційно-оцінну семантику, сформовану традиційними способами словотворення, а також індивідуально-авторськими дериватами в мовній творчості сучасних українських дитячих письменників, що спричинено виразною тенденцією до оновлення семантики та стилістичного забарвлення сучасного літературного словника дитячої прози. Цій тенденції підпорядкована

і вся система використаного в ній словотворення, яка, з одного боку, відображає об'єктивні загальномовні тенденції, а з іншого – виявляє особливості індивідуально-авторської мовотворчості, передусім виходу за межі мовного стандарту, адже вдало створена номінація сприяє досягненню емоційності, виразної оцінності змісту, відтворенню особливостей національного світобачення.

Звернення до дитячих творів цікаве ще й тому, що саме в них яскравіше відображені різноманітні творчі вияви авторської особистості, а також нові словотвірні явища, адже мова цих творів вільна від канонів, а все ненормативне в ній підпорядковане авторському задумові.

Примітно, що саме в останні десятиріччя кількість дериватів емоційно-оцінної семантики, утворених традиційними та індивідуально-авторськими способами, у сучасних українських дитячих творах значно зросла, що й спричинило завдання укласти словотвірний і тлумачний словник загальних та власних okazіональних назв, з'ясувати словотвірну специфіку ідіолекту сучасних українських дитячих письменників та обґрунтувати словотвірний чинник як один з основних засобів формування емоційно-оцінного змісту художніх творів для дітей.

Зважаючи на потребу теоретичного осмислення стилістичної ролі словотворчих засобів у сучасних дитячих творах, написаних в умовах вільного, не обмеженого цензурою мовотворення, та визначення їхньої взаємодії з іншими засобами, тема пропонованої монографії в українському мовознавстві актуальна. У ній цілісно проаналізовано емоційно-оцінну семантику, сформовану засобами та способами українського словотворення в художніх творах для дітей кінця ХХ – першого десятиріччя ХХІ ст. Зокрема, окреслено коло словотворчих засобів, здатних виконувати емоційну та оцінну функції, визначено їхнє місце в системі засобів вербалізації емоційності та оцінності, схарактеризовано стилістичне навантаження продуктивних дериватів та індивідуально-авторських новотворів в українській дитячій прозі,

проаналізовано їх як одиниці формування емоційної та оцінної семантики тексту, з'ясовано особливості творення онімів та визначено їхні функції, простежено вияви аналогічного словотворення в художніх дитячих творах.

Матеріалом дослідження послуговували твори українських дитячих письменників кінця ХХ – першого десятиріччя ХХІ ст., зокрема: І. Андрусика, І. Бойка, А. Болото, О. Бусенко, С. Вдовенка, В. Вздульської, І. Волосевич, Л. Ворониної, Н. Воскресенської, О. Гавроша, М. Герасименка, А. Григорука, Н. Гуменюк, Л. Даренської, Л. Денисенко, С. Гридїна, О. Есаулова, Б. Жолдака, Т. Завітайла, О. Ільченка, К. Ковальської, Є. Кононенко, К. Лебедевої, О. Луцевської, Г. Малик, З. Мензатюк, О. Мальчиної, Д. Матіяш, Т. Мельниченко, М. Микицей, О. Міщенко, Л. Мовчун, А. Мухарського, В. Нестайка, Ю. Нікітського, І. Новака, Л. Новікової-Бемм, М. Павленко, Г. Павлишин, І. Павлюка, Г. Пагутяк, К. Паньо, С. Поваляєвої, М. Пономаренко, І. Потаніної, А. Потапової, С. Прудник, А. Птіцина, О. Радущинської, В. Рутківського, Н. Сняданко, Ю. Тарабанчука, С. Холоденка, Ю. Чеповецького, Д. Чередниченка, І. Ющука, Т. Щербаченко, В. Ярош, Ю. Ячейкіна та ін. Картотека налічує близько 5000 одиниць – речень та мінімальних текстових фрагментів.

Пропонована монографія вирізняється з-поміж інших студій тим, що в ній уперше в українському мовознавстві цілісно досліджено словотвірну вербалізацію емоційно-оцінної семантики в художніх творах для дітей кінця ХХ – першого десятиріччя ХХІ ст., встановлено особливості використання традиційних зразків українського словотвору, визначено параметри та стилістичні можливості індивідуально-авторського творення загальних і власних назв, типові вияви онімної деривації, схарактеризовано функції власних імен та географічних назв, з'ясовано емоційно-оцінне навантаження композитів, юкстапозитів, редуплікатів та абревіатур, окреслено межі використання телескопії та лексико-семантичного способу, виявлено

словотвірну специфіку ідіолекту українських дитячих письменників новітнього періоду.

Філологам знадобиться укладений словотвірний і тлумачний словник загальних та власних okazіональних назв, запропонований у монографії. У ньому подано за абеткою словникові статті понад 450 новотворів.

Автор висловлює щирі подяки відповідальному редакторові монографії – докторові філологічних наук, професору Городенській Катерині Григорівні, а також рецензентам – докторові філологічних наук, професору Соколовій Світлані Олегівні та докторові філологічних наук, професору Степаненкові Миколі Івановичу – за слушні поради.

РОЗДІЛ 1

СЛОВОТВОРЧІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОСТІ ТА ОЦІННОСТІ

1.1. Стилiстичнi категорiї емоцiйностi та оцiнностi

Сутнiсть лiнгвiстичних категорiй емоцiйностi та оцiнностi, засоби вираження їх, а також сумiжнi з ними явища емотивностi, експресивностi, образностi були предметом дослiдження багатьох вiтчизняних (Г.М. Сагач [220], В.П. Ковальов [149], М.В. Кравченко [163], В.А. Чабаненко [275], Н.Ф. Клименко [141], О.О. Тараненко [246], Н.Д. Бабич [22], Т.А. Космеда [158], О.Л. Безсонова [31], Т.П. Вiльчинська [58], Л.Б. Шутак [291], Л.П. Летюча [169], Н.І. Бойко [34], Є.А. Карпiловська [131], І.В. Онищенко [200], В.В. Нагель [190] та iн.) i закордонних мовознавцiв (Ш. Баллi [23], В.В. Виноградов [52], Є.М. Галкiна-Федорук [71], О.П. Горбунов [79], В.І. Шаховський [284], Н.О. Янко-Триницька [297], Н.О. Лук'янова [176], В.К. Харченко [268], О.Й. Блинова [32], Л.М. Васильєв [46], О.М. Вольф [65], В.М. Телiя [247], Н.Д. Арутюнова [19], А. Вежбицька [48], М.Ю. Кайки [129] та iн.).

У перших працях, присвячених експресивним та емоцiйно-оцiнним аспектам мовних одиниць, термiни емоцiйнiсть (емотивнiсть), експресивнiсть та оцiннiсть використовували як синонiми (Ш. Баллi [23, с. 127], В.В. Виноградов [53, с. 86], Д.М. Шмельов [289, с. 74]). Проте починаючи з 70-х рокiв ХХ ст. у лiнгвiстицi розвивається диференцiйний пiдхiд до вивчення стилiстичних категорiй експресивностi, емоцiйностi та оцiнностi. У цей час почали з'являтися фундаментальнi дослiдження, присвяченi категорiї емоцiйностi (емотивностi) (В.І. Шаховський [283, с. 96], А.А. Залiзняк [116, с. 655]), категорiї оцiнностi (О.М. Вольф [66, с. 103], Н.Д. Арутюнова [19, с. 121]), категорiї експресивностi (В.М. Телiя [247, с. 42], Н.О. Лук'янова [176,

с. 25]). У цих працях визначено сутність та зміст аналізованих категорій, чіткіше сформовано термінологічний апарат та їхні диференційні ознаки, а саме:

1. Диференціація категорій оцінності, емоційності та експресивності пов'язана з їхньою різною сутністю. Оцінність взаємодіє з логічними категоріями цінності та оцінки. Цінність трактують як явища зовнішнього світу (предмети, вчинки, події), так і продукти мисленнєвої діяльності (ідеї, концепції), тобто те, що оцінюють, що є предметом оцінки. Оцінка ж – це мисленнєвий акт, що виражає оцінне судження суб'єкта про цей предмет [273, с. 44]. Оцінка перебуває під впливом двох чинників: об'єктивної норми, що існує в суспільстві, та суб'єктивної норми, свого уявлення про ознаки предмета. Порівнюючи своє та чуже уявлення про референта, суб'єкт робить висновок про відхилення якостей предмета від норми і оцінює предикацію. У різних випадках переважає або об'єктивна, або суб'єктивна норма. Суб'єктивність оцінних слів детермінована залежністю номінацій від суб'єктивної норми оцінки [128, с. 48].

2. Функціональні відмінності категорій оцінності, емоційності та експресивності виявляються в тому, що оцінність виконує аксіологічну функцію, тобто відображає думку суб'єкта про цінність того чи того предмета, явища тощо. Емоційність слугує для вираження почуттів людини, тобто виконує афективну функцію. Експресивність спрямована на посилення ознаки і сприяє кращому донесенню інформації до адресата, тобто виконує прагматичну функцію. На думку В.І. Шаховського, емоційність завжди пов'язана з вербалізацією власних емоцій та почуттів, тоді як експресивність пов'язана з наміром переконати в чомусь адресата [284, с. 12].

3. Ще однією відмінністю між категоріями, на думку В.М. Цоллер, є наявність або відсутність адресата. Емоційність та оцінність не завжди передбачають наявність адресата, тоді як експресивність зосереджена на

адресатові, оскільки її головною функцією є вплив на того, хто отримує інформацію, тобто досягнення перлокутивного ефекту [273, с. 45].

4. Експресивність вимірюється інтенсивністю, а емоційність – оцінністю [284, с. 19]. Емоційність ґрунтується на оцінності, але не тотожна їй, а наявність оцінності в значенні слова ще не сигналізує про його емоційність.

Найширшим поняттям серед названих категорій є експресивність. Дослідження експресивності як лінгвістичного явища дає змогу виділити три основні підходи до визначення засобів, що створюють експресивний ефект. Згідно з першим змістовою домінантою, що формує експресивний ефект, є характеристика умов спілкування, виражена в різноманітних стилістичних реєстрах, у функціонально-стилістичних тональностях тощо. Оскільки значущість емоційно-оцінних сигналів очевидна, представники цього напрямку зараховують їх до додаткової змістової інформації, що співвідноситься з властивостями реалії, яку описують, а не із соціально-мовними та нормативними параметрами спілкування [56, с. 46]. Другий підхід пов'язаний з прагненням підвести емоційну домінанту під всю лексику, яка деякою мірою не є нейтральною, і тому цікава для стилістики. У цьому напрямку прагнуть виявляти різні типи «емоційних значень», починаючи від вигуків і закінчуючи тим, що прийнято називати експресивно забарвленою лексикою, а самі механізми створення емоційності та стилістичного забарвлення не такі важливі для них. Стилiстичний ефект розглядають або як інгерентний компонент емоційності, або як адгерентний, що постає в тексті. Третій підхід характеризується комплексним підходом до проблеми експресивності [176, с. 32]. Тут спостерігаємо прагнення виявити типи змістової інформації, що створюють експресивність – образність, емоційне та експресивне забарвлення значень, а також їхню стилістичну значущість, яку інтерпретують як особливий експресивний рівень у значенні слів, що доповнює денотативне значення.

Експресивність пов'язана з людською властивістю посилювати виразність та впливову силу висловлення. В.К. Харченко зазначає, що в основі

експресивності лежить невідповідність певних мовних засобів мовним стандартам, саме тому ця категорія зумовлена такими чинниками, як образність, інтенсивність (ознаки дії) тощо [268, с. 68]. Н.О. Лук'янова наголошує, що експресивність має об'єктивно-суб'єктивний характер. Вона об'єктивна, оскільки в реальній дійсності явища, дії, ознаки, стани можуть відрізнятися своїми якісно-кількісними характеристиками, виділятися на тлі інших, а суб'єктивна, тому що її характеристики визначає суб'єкт, тобто вони опосередковані його когнітивним та емоційним сприйняттям і співвіднесені з певною нормативною шкалою [176, с. 25].

За твердженням Н.І. Бойко, «експресивність – семантична (внутрішня) суперкатегорія, своєрідна «призма», крізь яку осмислюють емотивно-оцінні значеннєві плани, пов'язані з певними звуковими комплексами, тоді як експресія – явище власне функціональне (зовнішнє), яке належить до категорій стилістичних. Експресивність може ґрунтуватися або на основі денотації та конотації, або тільки конотації. У зв'язку з цим останню кваліфікують як явище первинне (у лексемах із власне конотативним типом експресивності) і вторинне (у лексемах із денотативно-конотативним типом експресивності)» [33, с. 9].

Експресивність – властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, бути засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови. Через експресивність виражальних засобів мовець передає своє ставлення і до повідомлення, і до адресата [260, с. 175].

Експресивність кваліфікують як «виражально-зображальні властивості мови, що відрізняють її від звичайної, стилістично нейтральної, роблять мовні засоби яскравими, образними, емоційно-забарвленими» [109, с. 125], а емоційність – як основний складник експресивності. У стилістиці є також вузьке поняття категорії експресивності, коли її визначають тільки з погляду емоційності або оцінно-виразної характеристики мовних одиниць [24, с. 115].

Одним з аспектів експресивності дехто вважає емоційність [38, с. 58]. Емоційне значення створюють за допомогою складної взаємодії темпоральних, динамічних та мелодійних характеристик. Експресивність висловлюється за допомогою комплексу інтонаційних виразних засобів, її розглядають як «контраст, відхилення від норми» [32].

Емоційність трактують як вираження емоцій та настроїв за допомогою мовних засобів. Емоційне значення є складником комунікативного змісту висловлення, реалізоване за допомогою мовних засобів емоційної оцінки, передає особисте ставлення мовця до нього [95, с. 9].

Емоційність співвідносять із психічним аспектом людської діяльності. В.М. Телія вважає, що ця категорія пов'язана з емоційною сферою психіки і корелює з певними типами емоцій, тобто є категорією психологічною [247, с. 42]. Такої ж думки дотримується і В.І. Шаховський, який вважає, що на мовному рівні емоції трансформуються в емотивність, тому емоційність – це психологічна категорія, а емотивність – мовна. Емоційність відображає психічний стан людини, тоді як емотивність – це вербалізація емоцій мовця [285, с. 61].

Питання про те, якою є категорія емоційності: лінгвістичною чи психологічною різні автори розв'язують неоднаково. Н.О. Лук'янова вважає, що емоційність – лінгвістична категорія, що слугує для вираження почуттів суб'єкта [178, с. 32]. На думку Н.М. Амосової, емоційність – це лінгвістична категорія, за допомогою якої виражають ставлення до висловлення чи об'єкта [15, с. 24]. А.О. Ветров указує на властивість емоційності, як додаткової інформації про почуття мовця, накладатися на інформацію про зовнішні події [51, с. 61]. Р.О. Якобсон виокремлює емотивну (експресивну) функцію емоційності висловлювати ставлення мовця до того, про що він говорить [294, с. 19]. О.П. Горбунов вважає емоційність психічним явищем, пов'язаним із мовою через експресивність [80, с. 133].

У сучасному мовознавстві відомо два погляди на лінгвістичний статус категорії емоційності, у межах яких емоційність розглядають або як стилістичну, або як функціональну категорію.

Прихильники першого підходу вважають емоційність одним із компонентів стилістичної конотації паралельно з експресією, емотивністю та функціональним стилістичним компонентом, представники другого розглядають емоційність як функціональну категорію, а номінативно-оцінну функцію слова – як різновид номінативної функції.

Емотивність, кваліфікована як лінгвістичне втілення емоційності, є здатністю мовних одиниць виражати емоційний стан того, хто говорить і його ставлення до повідомлюваного факту. Емотивність має категорійний статус і реалізується на різних рівнях мовної системи, серед яких – фонетичний, лексичний та синтаксичний.

Однією з особливостей емотивів є їхня контекстуальність, тобто зумовленість їхнього значення ситуацією мовлення.

Емоційність кваліфікують і як комунікативну якість мови, що виражає індивідуальний лад почуттів, переживань, настроїв, суб'єктивне ставлення особистості до висловлюваного, уникання експресивного дисонансу. Категорію емоційності розглядають у межах антропоцентричної парадигми, в основі якої лежать такі взаємопов'язані чинники: мовна особистість, ставлення людини до світу, мовна компетентність, тобто здатність автора добирати засоби, що задовольняють потреби в мовній і художній діяльності. Проблема емоційності тісно пов'язана з людською природою, її варто інтерпретувати в безпосередньому зв'язку з особистістю. Як семантико-стилістична категорія емоційність виявляє зв'язок з логічною оцінністю та експресивністю.

У багатьох дослідженнях не завжди чітко розмежують поняття «емотивність» та «експресивність». Ці категорії співвідносні, основна відмінність між ними полягає в тому, що якщо функцією емоційності є чуттєва оцінка об'єктів позамовної дійсності, то експресивність – це цілеспрямований

вплив на слухача з погляду потужної сили висловлення, виразності, його естетичної характеристики. Отже, експресивність – це категорія, орієнтована на адресата, тобто має прагматичне значення.

Проте багато дослідників не об'єднує експресивність та емоційність в одне поняття, а розглядають їх як окремі, самостійні явища. Ці дослідники дотримуються переважно поглядів, сформульованих ще у відомій лінгвістичній праці Є.М. Галкіної-Федорук «Об экспрессивности и эмоциональности в языке» [71, с. 111]. Вона вважає категорії експресивності та емоційності взаємопов'язаними, але не тотожними. Вони здатні «пронизувати як емоційне, так й інтелектуальне в їхньому прояві» [71, с. 118], співвідносяться як частина і ціле, бо «емоційні засоби мови завжди експресивні, але експресивні засоби мови можуть і не бути емоційними» [71, с. 122].

Є.П. Шубін експресивними називає ті параметри знакового продукту, які «забезпечують регулярний емоційно-естетичний вплив на реципієнта» [290, с. 54]. Ступінь впливу мовних засобів буває різним. В одних випадках слово, що називає якесь поняття, не містить у собі жодних елементів, які впливають на сприйняття. Тоді це нейтральне, індиферентне позначення предмета. В інших випадках словесне значення має необхідні емоційні «підконтексти», що надають слову особливого виразного колориту і сили сприйняття.

На думку В.К. Харченко, в основі експресії лежить невідповідність будь-яких мовних засобів мовним стандартам, а «сутність мовної експресії полягає в подоланні будь-яких шаблонів, стандартів, що експресія в мові є чимось нерегулярним, нетиповим і тому незвичайним, свіжим, виразним» [268, с. 70].

Оскільки будь-яке емоційне є експресивним, тому в науці вживають термін «емоційно-експресивний».

Емоції, відображені в структурі значення слова, називають емоційністю. На думку М.С. Ретунської, емоційність – це мовне відображення емоцій засобами різних рівнів мови, зокрема лексичного, який не тільки пов'язаний з вираженням емоційно-оцінного ставлення, а й спрямований на створення в

слухача емоційного резонансу [214, с. 39]. Вона вказує на те, що оцінна лексика у своєму значенні містить інформацію про емоційне ставлення до позначуваного предмета чи явища. Емоційно-оцінну інформацію кваліфікують як оцінку навколишнього світу, представлену позитивною емоційною оцінкою та її модифікацією (схвалення, ніжне ставлення, захоплення) і негативною емоційною оцінкою та її модифікацією (несхвалення, недбалість, презирство та легка насмішка) [214, с. 40]. Оцінність є обов'язковим елементом емоційності. Оцінка предмета чи явища часто ґрунтується на емоційних переживаннях, проте емоційність не завжди є необхідним елементом оцінності: те саме слово в різних мовленнєвих ситуаціях здатне виражати не тільки емоції, але й емоції та оцінку одночасно.

Р.С. Сакиєва пропонує таке розмежування цих понять: «Емоційність як семантична функція є величина, закладена в мовній системі, і виражена в значенні слова. Експресивність же – це результат уживання одиниці мови, тобто вона має функціональний характер» [222, с. 15].

Зі стилістичними категоріями експресивності та емоційності надзвичайно тісно пов'язана оцінність. Категорію оцінності як власне лінгвістичну категорію досліджували вітчизняні та зарубіжні мовознавці. Зокрема, вивчення граматики аксіологічної категорії з прагматичного погляду актуалізувало низку проблем, а саме: зв'язок категорії оцінки з текстознавством, етнолінгвістикою, соціолінгвістикою (А. Вежбицька [49], О.М. Вольф [65], Л.О. Ставицька [234]), роль аксіологічно маркованих одиниць як необхідного компонента у формуванні індивідуального письменницького стилю (Н.Д. Арутюнова [19], В.Г. Гак [69], Т.А. Космеда [158]), оцінка як засіб індивідуалізації та експресивізації мовної картини світу (Ю.Д. Апресян [16], Л.І. Мацько [183]).

Категорію оцінності описано як один із лінгвостилістичних засобів передання емоційного стану та формування емотивного значення номінації [90; 291].

З поняттям експресії пов'язані різноманітні і досить тонкі оцінно-характеристичні відтінки, що супроводжують і ускладнюють мову художніх творів, роблять її виразною. До експресії належать своєрідні значеннєві відтінки, які приєднують до основних значень слів, що дає змогу авторові висловлювати своє ставлення до описуваного, оцінювати його. Оцінка (позитивна чи негативна) – це результат процесу оцінювання. У мові відображена взаємодія дійсності та людини в найрізноманітніших аспектах, одним із яких є оцінний аспект: об'єктивний світ людина розчленовує з погляду його оцінного характеру – добра і зла, користі і шкідливості. Це розчленування є соціально зумовленим, адже за допомогою художніх творів читач вчиться адаптуватися до динамічного соціуму. Оцінна лексика є потужним засобом створення сатиричного, гумористичного та комічного ефекту.

Оцінка постає внаслідок зіставлення суб'єктів, предметів, явищ, ознак, дій, станів із різних поглядів. До основних елементів структури оцінки належить аксіологічна шкала, що об'єднує різні або протилежні ознаки, за якими можна кваліфікувати предмети, дії, ознаки, і представлена як асиметрична опозиція добре / погане [200, с. 11].

Оцінка є результатом свідомої діяльності комунікантів, вона передбачає позитивну або негативну позицію суб'єкта щодо оцінюваного об'єкта. Однак певні явища оцінює не окрема особа, а передусім соціум, у якому формуються ціннісні параметри, критерії, настанови, якими керується суб'єкт. Емоційно оцінюють зазвичай не будь-який об'єкт загалом, а ту чи ту його рису, властивість, ознаку, зовнішні та внутрішні особливості (характер, поведінка, вчинки, манери).

Суб'єкт може оцінювати денотат по-різному: від звичайної констатації певних властивостей, ознак, якостей, характерних для нього, до позитивного / негативного ставлення. Відповідно якості об'єкта сприймають або байдуже, тобто ставлення до них аксіологічно нейтральне, а оцінка є нульовою, або схвалюють / не схвалюють, що викликає певні емоції.

Лексичні одиниці, що мають нульову оцінність, забезпечують тло, на якому виділяють аксіологічно марковані, експресивні слова. У лексемах із нульовою оцінністю поняття норми формально не виражене.

В основі оцінки лежить типове соціальне уявлення як про саму людину, так і про все, що пов'язане з її фізичною, моральною, психічною та соціальною сутністю. Позитивно (рідше) або негативно (частіше) оцінюють передусім саму людину та предмети її діяльності, суспільні стосунки, ведення господарства тощо, тобто об'єкти і явища, з якими людина безпосередньо й постійно контактує і які мають для неї важливе значення. Оцінка – явище досить динамічне, вона може змінюватися протягом певного часу.

Усі зазначені поняття пізнають через порівняння абсолютної оцінки, що базується на спільності соціальних стереотипів, в основі яких – градація якісних ознак об'єкта або оцінка, зумовлена особливостями його сприйняття суб'єктом мовлення. В останньому випадку вибір аксіологічного значення мотивований не реальними властивостями об'єкта, а почуттями мовця, що трансформуються в емотивні значення.

Загальні особливості категорії оцінності проаналізовано в праці О.М. Вольф «Функциональная семантика оценки» [65]. Основною ознакою оцінки тут визначено її модальність.

Сама проблема оцінної лексики потребує різнопланового аналізу. Є.М. Галкіна-Федорук зараховує до сфери емоційно-оцінної лексики слова, які виражають почуття, що відчуває той, хто говорить, чи інша особа; слова-оцінки, що кваліфікують предмет або явище позитивно чи негативно; слова, у яких емоційне ставлення виражене не лексично, а граматично, тобто за допомогою словотворчих суфіксів чи префіксів [71, с. 117].

Авторка зазначає, що оцінне забарвлення властиве також лайливим та вульгарним словам, тобто пов'язує емоційність слова з його стилістичними характеристиками. Слова, що називають емоції та почуття, належать до емоційно-оцінної лексики.

Протилежної думки дотримується І.В. Арнольд, яка вилучає зі складу оцінної лексики слова, що називають емоції та почуття [17, с. 21].

Н.О. Лук'янова виокремлює два типи оцінності: раціональну (інтелектуальну) – оцінку навколишнього середовища (суб'єктів, предметів, явищ) та емоційну – оцінку, зумовлену людською психологією [176, с. 26]. Емоційна оцінка є результатом актуалізації оцінних сем конотативного аспекту значення слова. Вона виділяє і три види оцінності: нульову (нейтральну), позитивну (меліоративну) та негативну (пейоративну). Межа між ними умовна, як умовний і відносний кордон між інтелектуальною та чуттєвою діяльністю людського пізнання [176, с. 27].

Характер оцінки зосереджений в основі пізнання людиною навколишнього світу, оскільки оцінка визначає цінність того чи того предмета, дії чи ознаки в картині світу. Оцінні ознаки розмежовує норма. У позитивній частині зосереджене функціонування характеристики щодо норми, яку розглядають як позитивну, а в негативній частині маємо ознаки негативної норми. Норма припускає рівновагу ознак, які знаходяться на шкалі, і співвідноситься із стереотипними уявленнями про середню кількість ознак, якими повинен володіти об'єкт. Норма – це відображення складної взаємодії загальнолюдської системи цінностей, цінностей системи самого автора оцінки та ціннісних систем тих соціальних груп (регіональних, вікових, професійних, релігійних), з якими взаємодіє автор. Ознаки оцінки, що визначають суть аксіологічних предикатів «добрий / поганий», відображені в семантиці початкового значення слова.

За О.М. Вольф, прийнято вважати, що раціональна оцінність входить до денотативного, а емоційна оцінність – до конотативного аспекту значення слова [65, с. 276]. Визначення оцінки в структурі акту оцінювання зумовлене контекстною чи ситуативною актуалізацією оцінних ознак слова, що передбачає семантичну взаємодію слова і висловлення. В одному випадку оцінність входить у семантику структури акту оцінки одиниць, а в інших

випадках може вважатися їхнім потенційним компонентом. Семантика слова часто визначає прийнятий знак оцінки.

Своєрідність оцінки виявляється у формі антропометричності, тобто «в такому порівнянні об'єкта оцінки та ідеалу, у якому на перший план виходять якості, надані цьому ідеалу. В.М. Телія визначає антропометричність як «здатність усвідомити одну сутність так, ніби вона була б подібною до іншої, а це означає – співвіднести з людським розміром знань та уявлень, водночас – і з системою національно-культурних цінностей та стереотипів», іншими словами, «усвідомлення людиною себе як міру всіх речей» [247, с. 40]. Антропометричний підхід ставить у центр уваги людину, яку характеризують у соціальному, емоційному, прагматичному та інших аспектах. Людина оцінює себе та навколишній світ у рамках свого тезаурусу.

Поняття оцінності безпосередньо пов'язане з емоційністю та характером емоцій. У сучасному мовознавстві відома думка, що людські емоції супроводжуються оцінним компонентом [23, с. 142; 66, с. 101]. З погляду М.О. Красавського, в основі емоційних понять лежить оцінка, і її можна вважати онтологічною властивістю людини, що не може у своїй пізнавальній діяльності не кваліфікувати навколишній світ [165, с. 165].

Поширеною є порівняльна оцінка. Проте її автори поділилися на два табори в питанні про місце норми на оцінній (аксіологічній) шкалі, що зумовило дві концепції про структуру оцінки. Одні з них співвідносять норму з позитивним кінцем шкали (знаком +). Отже, те, що відповідає нормі, виконує функцію позитивної оцінки, а те, що не збігається з нею, – негативної оцінки. Це дало їм підстави зробити висновок про двокомпонентну структуру оцінки: позитивну і негативну, яку відображають знаки + та - [31, с. 13]. Характерно, що з поняттям норми вони пов'язали і кількісну перевагу негативної оцінки над позитивною і що знаки + та - не є абсолютно симетричними на оцінній шкалі в природній мові, тому що «добре» не завжди можна протиставити «поганому» і що прагматичний аспект оцінки також не передбачає симетрії +/- [31, с. 14].

Інші лінгвісти на оцінній шкалі між знаками + та - виділяють посередині третю точку, яка слугує вихідним пунктом, еталоном, з яким пов'язують норму оцінюваної якості. Оскільки вона лежить посередині шкали, то її називають «серединною», «нейтральною» або «нульовою» [31, с. 13]. Щодо неї в один бік визначають позитивну, а в інший – негативну оцінку. На такій аксіологічній шкалі ґрунтується трикомпонентна структура оцінки. Її покладено в основу виділення категорії оцінки. Позитивну і негативну оцінку, услід за іншими дослідниками, кваліфікуємо як два різновиди емоційної оцінки. Зважаючи на те, що серединна оцінка спирається на оцінні критерії набутого суспільного досвіду носіїв мови, її позначено терміном «раціональна оцінка».

Дослідники виокремлюють від 35 до 150 і більше емоційних станів людини, які можна покласти в основу системи емотивних станів словникових позначок. Лінгвістичне розв'язання цієї проблеми залежить від ступеня розв'язання проблеми емоцій у психології та фізіології. На думку Ю.Д. Апресяна, «словник емоцій» налічує 5000 – 6000 термінів [16, с. 52]. Відсутність вичерпного визначення емоцій ускладнює теоретичне обґрунтування і побудову емоційної оцінної шкали.

Основною опозицією цієї шкали вважають протиставлення «схвалення / осуд», яке позначають як + / - оцінку. Розподілити оцінні назви в межах емоційної + та - оцінки дуже непросто. Відома спроба виокремити відповідно 5 і 6 оцінних назв [31, с. 18 – 19], що відповідає висновкові про асиметрію співвідношення між позитивною і негативною оцінкою.

За Н.О. Лук'яною, тип емоційної + оцінки (схвалений) об'єднує п'ять видів емоцій: 1) ласка; 2) грайливість; 3) захоплення; 4) схвалення, співчуття; 5) жарт. Тип емоційної - оцінки представлений шістьма видами емоцій: 1) осуд; 2) зневага; 3) приниження; 4) презирство; 5) лайка; 6) образа [177, с. 12].

Створити струнку класифікацію оцінних модусних категорій важко було ще й тому, що в мовознавстві досить суперечливо витлумачено співвідношення понять «оцінний», «емоційний» та «експресивний».

Аналіз співвідношення понять оцінність, модальність, емоційність, експресивність дає нам змогу кваліфікувати оцінку як модусну категорію, що виражає авторське позитивне чи негативне ставлення до диктуму загалом або до якогось із його елементів.

Оцінка – це така думка про предмет, яка виражає його характеристику з огляду на категорії цінності. Поняття цінності широке: людина оцінює все, що було, є, буде, може бути і могло би бути. Розрізняють такі оцінки: 1) позитивна / негативна / нейтральна; 2) абсолютна / порівняльна; 3) суб'єктивна / об'єктивна; 4) інтелектуально-логічна / емоційна / емоційно-інтелектуальна; 5) сенсорна / сублімована / раціоналістична; 6) оцінка, зумовлена конкретними поняттями / оцінка, зумовлена абстрактними поняттями. Оцінне значення є носієм пізнавальної інформації (логічні судження суб'єкта про цінність об'єкта) та емоційного навантаження (емоційне ставлення суб'єкта мовлення до об'єкта оцінювання), що зумовлює виділення його різних типів – загальнооцінного і частковооцінного [31, с. 96].

У вираженні оцінних значень виявляється авторська індивідуальність. Проте універсальною можна вважати також модальну рамку оцінки, оскільки в оцінці завжди в тій чи тій формі є об'єкт та суб'єкт оцінки, шкала оцінки та її стереотипи, аксіологічні предикати, інтенсифікатори, однак способи вираження цих елементів у різних мовах своєрідні.

Суттєвою ознакою оцінки є також те, що в ній завжди є суб'єктивний чинник, який взаємодіє з об'єктивним. Оцінне висловлення, навіть якщо в ньому суб'єкт оцінки безпосередньо не виявляється, позначає ціннісне відношення між суб'єктом та об'єктом. Будь-яке оцінне судження уможливорює наявність суб'єкта судження, тобто тієї особи (осіб), від якої виходить оцінка, а також об'єкта, предмета або явища, на які спрямована оцінка. Суб'єктивний і об'єктивний компоненти концепта «оцінка» утворюють діалектичну єдність з дуже складними та змінними співвідношеннями в межах кожного мовного ряду.

Оцінку з лінгвостилістичного погляду визначають як закріплене в семантичній структурі слова оцінне значення, що передає ставлення мовного колективу до співвіднесеного зі словом поняття або предмета за схемою: добре / погане, схвалення / несхвалення. Узагальненість та обов'язковість цих критеріїв створюють ту об'єктивну лінгвопсихологічну базу, на основі якої стає можливою комунікація у сфері стилістичних значень оцінної орієнтації. Від оцінного значення в системі мови, що є обов'язковим для всіх членів мовного колективу, треба відрізнити соціальну оцінку як категорію прагматичну, тобто оцінку подій, суджень і теорій з позицій певних соціальних інтересів.

Вияв оцінки реалізується не лише у ставленні суб'єкта до об'єкта. Він також пов'язаний з авторським прагненням виділити предмет оцінки, звернути на нього увагу співрозмовника, переконати його в чомусь, дізнатися про ставлення адресата до цього предмета тощо.

О.М. Вольф [65] у складі структури оцінки виділяє такі компоненти: суб'єкт оцінки (індивід, соціум, частина соціуму), об'єкт оцінки (предмет, явище чи особа дійсності), власне оцінка (оцінний предикат), предмет оцінки (співрозмовник), оцінна шкала (порівняння зі стандартом), оцінний стереотип (еталон, зразок норми), підґрунтя оцінки (критерій, мотив оцінки).

Перша найповніша класифікація оцінок за типами об'єктів була запропонована фінським ученим фон Врігтом у книзі «Різновиди добра». Ця класифікація лягла в основу досліджень мовознавців Н.Д. Арутюнової [19, с. 65] та О.М. Вольф [65, с. 27]. Фон Врігт виділив такі різновиди оцінок: 1. Інструментальну (оцінка знарядь, інструментів); 2. Технічну (оцінка здібності, майстерності); 3. Оцінку сприятливості (спрямованість на досягнення позитивного ефекту); 4. Медичну (оцінка функцій органів тіла та здібностей розуму); 5. Утилітарну (оцінка корисності, придатності); 6. Гедоністичну (оцінка задоволення).

Оцінка є складником семантичної структури слова як одиниці мови, що вказує на певну оцінність предметів та явищ. Оцінні значення дослідники

поділяють на загальнооцінні та частковооцінні. До перших належать прикметники *хороший (гарний)* та *поганий*, які виражають повну оцінку об'єкта. До другого типу оцінних значень зараховують ад'єктиви, що виражають один аспект об'єкта оцінки з погляду аксіологічної характеристики, пор.: *талановитий, дурний, нахабний*.

Взаємодія суб'єкта оцінки з її об'єктом лежить в основі класифікації частковооцінних значень у Н.Д. Арутюнової. Вона виділяє три групи частковооцінних значень: 1. Сенсорні; 2. Сублімовані; 3. Раціоналістичні оцінки, що поділяються на категорії, виражені в мові найчастіше прикметниковими формами [19, с. 75].

До складу сенсорної групи входять сенсорно-смакові та психологічні оцінки. Сенсорно-смакові, або гедоністичні, оцінки – найбільш індивідуалізований різновид, пов'язаний з фізичними відчуттями та психічним досвідом (напр.: *приємний – неприємний, смачний – несмачний*). Психологічна категорія охоплює на інтелектуальну (*цікавий, захопливий – нудний, поверховий*) та емоційну оцінки (*веселий – сумний*).

Групу сублімованих утворюють естетичні та етичні оцінки, що ґрунтуються на синтезі сенсорних оцінок та понятті норми, напр.: *прекрасний – потворний, моральний – аморальний*.

До групи раціоналістичних оцінок уходять утилітарні, нормативні й телеологічні. Ці оцінки пов'язані з практичною діяльністю, повсякденним досвідом людини, з фізичною чи психічною користю, з відповідністю стандартам, напр.: *корисний – шкідливий, нормальний – ненормальний, якісний – неякісний, ефективний – неефективний*.

Спираючись на класифікацію Н.Д. Арутюнової, Т.І. Вендіна [50] виділяє такі різновиди оцінок: оцінки-афективи, що відображають безпосереднє чуттєве сприйняття зовнішнього світу; оцінки-когнітиви: раціоналістичні, психологічні (емоційні та інтелектуальні) оцінки; оцінки-сублімати: естетичні та етичні оцінки.

О.Л. Безсонова наводить іншу модель оцінного тезаурусу – сукупності лексичних одиниць, що віддзеркалює той фрагмент усвідомлюваної позамовної дійсності, який пов'язаний із уявленням про цінності. Його формують чотири аксіологічні рівні: 1. Сенсорні; 2. Життєві; 3. Духовні; 4. Абсолютні [26, с. 242].

Найпоширенішою класифікацією за оцінною шкалою є виокремлення позитивної (мейоративної, меліоративної) / нейтральної / негативної (пейоративної, інвективної) оцінки. На рівні мовлення можливі трансформації названих типів оцінок: а) в умовах контексту нейтральні лексеми набувають позитивного або негативного забарвлення; б) позитивне переходить у негативне, а негативне – у позитивне. Залежно від контекстуальної видозміни оцінної конотації лексеми мають пряме номінативно-оцінне значення й переносне номінативно-оцінне значення.

Розглядаючи категорію оцінки у функціонально-прагматичному аспекті, дослідники репрезентують оцінні судження у двох різновидах: 1. Судження, у яких об'єкт оцінки експлікований, пор.: *«Дивна річ! Всі сміялися, коли треба було плакати»*; 2. Судження, у яких об'єкт оцінки прямо не названий, пор.: *«Я навіть не знаю, що робити. Який жах»* [211, с. 56]. Речення, що містять оцінку, характеризуються специфічним додатковим компонентом у структурі оцінки – лімітативом, який звужує сферу поширення оцінки, напр.: *«Йому краще не співати»* (йому – суб'єктний лімітатив); *«Без натхнення писати важко»* (без натхнення – умовний лімітатив) [211, с. 56].

Узагальнюючи розглянуті класифікації оцінок й оцінних значень, зазначимо, що в мовознавстві розрізняють такі їхні типи: абсолютна / порівняльна; емоційна / раціональна; сенсорна / сублімована / раціоналістична; емпірична / мотивована, або прагматична / відносна, або внутрішня / зовнішня; оцінка-афектив / оцінка-когнітив / оцінка-сублімат; загальнооцінні / частковооцінні значення; емоційно-оцінні / ідеологічно-оцінні значення; власне оцінні / контекстуально оцінні значення; імпліцитно виражені / експліцитно виражені оцінні значення.

Перехід лінгвістики на антропологічну парадигму дослідження (за В.М. Телією) зумовлений тією обставиною, що категорія оцінки на сьогодні посідає одне з провідних місць у лінгвістиці. Вивчаючи проблему вираження оцінного значення за допомогою різних мовних засобів, мовознавці констатують, що «лексика вважається оцінною тоді, коли оцінний компонент міститься у структурі значення експліцитно, що виражається у словниковій дефініції чи позначках, або імпліцитно, коли його можна виділити спеціальними методами» (контекстуального аналізу, сполучуваного критерію, методу заглиблювання дефініцій, прийому трансформації тощо).

Оцінний компонент не завжди легко виділяється зі структури значення одиниці мови і мовлення, оскільки на нього нашаровуються інші мовленнєві явища, передусім такі як емоційність та експресивність. Близькість, а іноді взаємопроникнення елементів названих категорій зумовлені онтологічно, бо оцінки супроводжуються здебільшого емоціями, а виділення змісту ґрунтується на особливому підвищеному емоційному стані мовця. Для того, щоб передати власне ставлення до об'єкта, адресант використовує різноманітні експресивні засоби мови. Зазначені явища об'єднуються у функціонально-прагматичному плані: відображають суб'єктивне ставлення мовця, а також виконують функцію впливу (вплив на адресата можливими вербальними і невербальними засобами). Різні мовні одиниці одночасно є носіями й оцінного значення, й емоційності, й експресивності, до того ж в умовах мовленнєвого контексту набувають стилістичного забарвлення.

Труднощі становить виділення самостійного оцінного компонента. Зокрема, одні дослідники (Є.М. Галкіна-Федорук [71], І.В. Арнольд [17], Й.А. Стернін [236]) не розмежовують понять емоційності та оцінки; інші (Н.О. Лук'янова [176]) ототожнюють поняття експресивності та «емоційної оцінки», прагнуть до створення власних термінологічних назв: «емоційно-оцінна експресія»; треті (М.М. Кожина [151]) вважають оцінні номінації

завідомо експресивними; четверті (В.Г. Гак [69]) розмежують позитивну і негативну суб'єктивну експресивність.

Л.О. Чернейко, урахувуючи взаємозв'язок категорії оцінки і категорії емоційності, зауважує, що «суб'єкт оцінки, обираючи знак оцінного висловлення, визначається прийняттям чи неприйняттям особистості, іншого об'єкта оцінки» [277, с. 74]. Оцінка ніби «вбирає» в себе відповідну емоцію, а параметри емоції та оцінки збігаються: «приємне» – «добре», «неприємне» – «погане» [178, с. 45].

Стилістичні категорії оцінки та емоційності тісно взаємопов'язані. Проте їх не варто ототожнювати. Зрідка трапляється раціональна та інтелектуально-логічна оцінки без емоційних відтінків. Навпаки, у мові поширена емоційна оцінка, через те засоби її вираження різноманітніші та виразніші. Дійсність сприймається свідомістю людини через єдність думок і почуттів. Із цього приводу Ш. Баллі зазначає: «У мові не існує двох систем, які б були суворо відмежованими одна від одної: системи логічних і афективних значень. Їхнє розмежування – це всього лише необхідна абстракція. Вона не більш штучна, ніж та різниця, яка встановлюється у психології між розумовими та емоційними актами думки, які насправді не існують» [24, с. 23]. Категорії оцінки та емоційності взаємозумовлені. Про це свідчить те, що: а) позитивна оцінка пов'язана з емоціями схвалення, захоплення тощо, а негативна – несхвалення, обурення тощо; б) здебільшого оцінка викликає емоції і часто виявляється через них; в) оцінка може бути суто раціональною, а емоція передбачає оцінку.

Відмінність між емоційним та оцінним компонентами визначається ще й тим, що для окремих підкласів емоційних явищ функція оцінки виявляється по-різному. Емоції виражаються незалежно від оцінки. Важливою є думка про те, що семантика емоційності перебуває в діапазоні «схвалення – несхвалення», а не «добре – погано», як у категорії оцінки.

Ми схилиємося до думки тих мовознавців, які вважають, що категорії оцінки і емоційності є окремими мовними (стилістичними) категоріями, проте

можуть передбачати одна одну. Якщо семантика слова поєднує емоційний та оцінний компоненти, ми визнаємо їхній взаємозв'язок, однак не порушуємо питання про первинність одного з них. На нашу думку, оцінки та емоції виникають одночасно, а не на підставі одна одної.

1.2. Лексичні засоби експлікації емоційності та оцінності

Проблему емоційності лінгвісти досліджували на різних мовних рівнях: фонетичному, лексичному, морфологічному, словотвірному та синтаксичному. Найповніше її вивчено на лексичному рівні. Категорію емоційності вони кваліфікують як семантичну. Багато лінгвістів вважає, що емоційність та оцінність треба зараховувати до одного компонента значення слова [33; 177], інші дотримуються думки, що ця категорія не входить у структуру лексичної семантики, а визначається тільки в промові або у функціональних стилях мови [32; 40].

Емоційно-оцінну лексику як особливе та специфічне явище української літературної мови принагідно досліджували із соціолінгвістичного [218; 234; 276], лексикологічного [220; 246; 34], національно-культурологічного [108], стилістичного [149; 275] поглядів.

Лексична експресивність належить до найпродуктивніших, оскільки основне навантаження вербального вираження почуттєвих інтенцій мовця, пов'язане із суб'єктивним баченням та оцінюванням фрагментів картини світу, виконують лексичні одиниці та їхні лексико-семантичні варіанти. Маркований лексичний шар орієнтований не на номінацію типових денотатів, а на те, щоб виділити окремі об'єкти серед низки подібних, передати їхні особливості на тлі однотипних. Значущість експресивів для носіїв мови виявляється лише в певний конкретний період комунікації або зумовлюється мовленнєвою ситуацією, інтенціями мовця.

Маркована лексика є безпосереднім виявом експресивної функції мови, реалізація якої пов'язана зі специфічними рисами, ознаками, властивостями

предметів і явищ, що певним чином відображені в семантиці слова, закріплені за окремими звуковими комплексами та є стійкою основою відтворення аксіологічних висновків та емоційних станів мовців. Виділена експресивна функція слова не може вступати в субординаційні відношення з номінативною та іншими функціями, оскільки їхня ієрархічна система не передбачає поділу на важливіші, соціально значущіші та другорядні, додаткові, «нижчі». Будь-яка функція взаємодіє з іншими, вони доповнюють одна одну. Важливість кожної з них буває різною в конкретних комунікативних актах, що зумовлено як мовними, так і позамовними чинниками.

Експресивний словниковий шар виокремлено на тлі нейтрального й кваліфіковано як дещо периферійний щодо центру лексичної системи – складу нейтральних загальноживаних лексем. Експресивність слова виявляється через протиставлення: нейтральна (номінативна) лексема – експресивна (емотивна, оцінна, образна). Наявність опозиційних пар (бінарних протиставлень: чиста номінативність – оцінність, нейтральність – емотивність, поняттєвість – образність, нормативність – інтенсивність, питомість – чужорідність, узуальність – okazіональність тощо) є підставою для виділення експресивної лексики в окрему підсистему [33, с. 7].

За основу лексичної експресивності виділяють емоційність, оцінність, виразність, інтенсивність. Саму категорію експресивності зараховують до різних компонентів семантичної структури слова. Деякі лінгвісти співвідносять це поняття тільки з конотативним аспектом лексичної семантики, відносячи до неї виразність, емоційність, оцінність [17, с. 56], експресивність протиставляють номінації. Інші пов'язують категорію експресивності з якісно-кількісною характеристикою явищ, тобто з категорією інтенсивності, до того ж вона може супроводжуватися емоційністю [176, с. 25; 283, с. 89]. Коли експресивний компонент отримує емоційне забарвлення, він співвідноситься з денотативно-конотативним аспектом.

Лексичні засоби, які не мають експресивності, можуть отримати цю якість у певних контекстах: «мовні одиниці, нейтральні з погляду експресивності, у відповідних умовах у тексті стають експресивно маркованими» [154, с. 35]. В.М. Телія наголошує на прагматичному характері цієї категорії, що виявляється у процесі організації повідомлення у визначеному контексті [249, с. 56].

До неекспресивного контексту належать контекст-повідомлення, а до експресивного – контекст-думка або контекст-оцінка [249, с. 110].

Описуючи категорію експресивності, лексикологи використовують різні терміни: експресивний, емоційно-експресивний, експресивно-виразний, експресивно-образний, експресивно-оцінний. Експресивність тлумачать або як виразність мови [9, с. 15], або як збільшення інформативності одиниць усіх мовленнєвих рівнів у процесі вираження інтелектуального, вольового та емоційного, або як здатність мовних одиниць підсилювати вияв почуттів чи настроя.

Н.І. Бойко наголошує на тому, що «експресивність слова як сукупність його семантико-функціональних ознак реалізується насамперед через експресивну функцію мови. Виконуючи одночасно дві функції, експресивне слово перебуває у зв'язках із денотацією і широким спектром аксіологічних, емотивних, образних, модальних інтенцій мовця, які репрезентують конотативний та образний макрокомпоненти його семантики» [33, с. 6].

Емоційність – це універсальна категорія, що перебуває на межі психології та мови. На лексичному рівні емоції трансформуються в емотивність, у зв'язку з чим їх кваліфікують як категорію психологічну, а емотивність – як категорію мовну. Емотивність як інваріантна сема в лексичному значенні слова реалізується у двох антоніміїчних варіантах: «схвалення» (позитивна емоційність → позитивна оцінка) / «несхвалення» (негативна емоційність → негативна оцінка) [180, с. 7].

Наявність емотивного компонента в лексичному значенні є основним критерієм його належності до емотивів. Емотивний компонент – результат опосередкованого відображення взаємодії емоцій та оцінки, емоцій як психічного переживання суб'єктом свого ставлення до навколишнього світу й оцінки як результату цього процесу [180, с. 8].

Загалом емоційна лексика сучасної української літературної мови представлена такими категорійними типами, як іменники-емотиви, прикметники-емотиви та дієслова-емотиви. До периферійних типів належать прислівники-емотиви, займенники-емотиви, числівники-емотиви, якщо в їхній структурі є словотворчі афікси зі зменшено-пестливим або згрубленим забарвленням.

Слушно наголошує А.М. Манзій, що підґрунтям для адекватного аналізу емоційно-оцінної лексики є теорія лексичного значення слова і, зокрема, питання, пов'язані з визначенням самого поняття емотивного значення слова, семантичної структури, конотації та її компонентів.

Залежно від парадигматико-синтагматичних властивостей мовного знака конотація може бути або інгерентною, або адгерентною. Вона вторинна щодо денотативної частини значення, конотативна частина лексичного значення більш динамічна, порівняно з денотативною. Конотація слова – комплексне утворення, яке потенційно містить емоційний, оцінний, експресивний, образний та стилістичний компоненти [180, с. 8].

До найбільш типових співвідношень конотаційних компонентів у семантичній структурі лексичного значення на рівні емотивності належить співвідношення емоційного і експресивного, емоційного і стилістичного, емоційного і образного. Емоційний та експресивний компоненти в значенні слова передбачають один одного, водночас вони диференціюються за своїм змістовим навантаженням, оскільки онтологічно походять від різних категорій на рівні реальної дійсності – «емоції» та «експресії». Змістове наповнення

емоційного компонента – це вираження емоцій, почуттів; експресивного компонента – сила, виразність почуттів, переживань [180, с. 8].

Емоційно забарвлене слово завжди протиставляють нейтральній або ж полярній мовній одиниці. А емоційний компонент характеризується семантичною гетерогенністю, яка виявляється в різноманітності відображуваних ним типів емоцій та оцінок. Підставою для виокремлення оцінки можуть бути номінативні (інтелектуальні, логічні), психологічні, морально-етичні, естетичні, правові критерії.

Результатом дії експресивної функції мови, її реальним виявом на лексичному рівні є експресивні лексеми, семантика яких містить емотивно-суб'єктивну гаму оцінок предметів та об'єктів мовлення, використовується для характеристики неординарних фрагментів картин світу.

Своєрідним лексичним засобом створення експресії та оцінності є іншомовні слова. Причиною запозичень є не лише потреба заповнення мовних лакун, «комунікативна безвихідь», прагнення до мовної економії, а й мода, лінгвальні та естетичні смаки авторів, які прагнуть до новизни й свіжості висловлень, пор.: *блокбастер, бренд, паті, піар* [148, с. 121]. Проте авторам потрібно добирати ці засоби свідомо, дотримуючись міри, формуючи мовленнєві смаки читача.

Потужним емоційно-експресивним засобом на лексичному рівні є вживання архаїзмів, пор.: *благо, злато, ректи*; історизмів, пор.: *жупан, покут* та анахронізмів, пор.: *купець, холоп*, для створення колориту певної доби, гумористично-іронічного забарвлення.

Помітної популярності набули жаргонізми, сленгізми, лексика кримінальної сфери, напр.: *бандюки, бариші, кинути, замовити, клава*. Уживання таких лексем розхитує літературні норми, виховує в читацької аудиторії мовний несмак, популяризує грубе, ненормативне мовлення.

Найбільший відсоток серед емоційно-оцінної лексики становлять іменники. Іменник-емотиви мають складну структуру семантичної типології,

зумовлену різноманітністю їхнього семантичного складу, передусім різною ціннісною характеристикою, на якій ґрунтується їхній розподіл на групи. Вони відрізняються за об'єктами кваліфікації, основою та характером оцінки, які виражають, неоднорідністю змістового вантаження, складним характером взаємозв'язків окремих типів емотивних семем:

1. За морально-етичною ознакою, моральними категоріями – *добро, зло, краса, любов, ненависть, правда, неправда*;
2. За емоційно-психічною ознакою – *радість, журба, сум, щастя, страх, співчуття*;
3. За інтелектуальною ознакою – *розум, дурість, мудрість*;
4. За зовнішніми характеристиками – *привабливість, потворність*;
5. Опредметнені стани – *багатство, бідність, злиденність, небезпека, порядок*;
6. Назви осіб – *красень, вбивця*;
7. Опредметнені дії людини – *вибрик, вихватка, метушня*;
8. Побутові предмети, речі – *ганчір'я, причандалля*;
9. Процеси – *відродження, деградація, прогрес, регрес*;
10. Здобутки культури та мистецтва – *плагіат, шедевр, ексклюзив*;
11. Суспільно-політичні поняття – *геноцид, депортація, дискримінація, корупція, тероризм*.

Відносне домінування іменників в емотивному корпусі сучасної української літературної мови зумовлене низкою чинників, оскільки ця частина мови характеризується більш раннім формуванням в онтогенезі, в ономасіологічному вимірі широта аксіологічного діапазону іменників дає змогу позначити найбільш значущі для людського життя поняття.

Прикметник – частина мови, що має різноманітні виражальні властивості і здатність виражати суб'єктивно-емоційне ставлення. Використання прикметника як засобу передання індивідуального, суб'єктивно-оцінного ставлення до описуваного явища визначається його функціональними

характеристиками, а саме властивим стилістичним значенням та актуалізацією емоційно-оцінних значень у контексті. Прикметники-емотиви представлені групами слів, що характеризують: 1) наявність певних рис характеру (моральних якостей), пор.: *добрий, злий, великодушний, брехливий, совісний, вихований, відважний, грубий, лінивий*; 2) зовнішність, пор.: *красивий, вродливий, миловидний, потворний, привабливий, непривабливий, милий, страшний*; 3) внутрішній стан людини, почуття, переживання, пор.: *радісний, сумний, мрійливий, ненависний, журливий, веселий*; 4) інтелектуальний рівень розвитку, пор.: *бездарний, мудрий, нерозумний, талановитий*; 5) матеріальний достаток людини, пор.: *багатий, заможний, небагатий, убогий*; 6) загальне визнання, популярність особи, пор.: *авторитетний, відомий, знатний, почесний*; 7) корисність / шкідливість реалій об'єктивного світу, пор.: *корисний, практичний, непотрібний, шкідливий*; 8) ознаки, пов'язані зі смаком та запахом, пор.: *смачний, несмачний, кислий, солодкий, гіркий, ароматний, запашний, смердючий*.

Невелику кількість дієслів-емотивів, порівняно з іменниками та прикметниками, в емоційно-оцінному вокабулярі пояснюють тим, що у сфері емотивної номінації дієслово не має такої великої сили в ономаціологічному процесі, яку мають емотивні субстантивні та ад'єктивні лексеми. Такі дієслова поділяють на дві групи: 1) дієслова, що називають види діяльності, пор.: *брехати, грабувати, твалтувати, зраджувати, мародерствувати, працювати, байдикувати*; 2) дієслова – назви емоційного стану, пор.: *кохати, ненавидіти, співчувати, переживати, сумувати, радіти*.

Дієслова, завдяки динамічності, виразності, змістовому наповненню, здатні конкретно передати особливості руху, розвитку життєвих явищ, дають змогу яскраво, конкретно, емоційно, експресивно означити дії осіб.

Аксіологічна дієслівна лексика неоднорідна за набуттям оцінного компонента у значенні одиниці. За цими критеріями виділяють дві групи дієслів: 1) дієслова інгерентної оцінки – це лексеми, які завжди виражають

експліцитну оцінку, оскільки їхній структурі притаманний оцінний компонент; 2) дієслова, що передають адгерентну оцінку (приховану). Наприклад, дієслово *профітькати* означає розтратити і є наслідком негативної оцінки специфічної фізичної дії, а саме необґрунтованої втрати чогось [209, с. 342].

Фізіологічну дію людини також нерідко оцінюють негативно. Зокрема, для вираження несхвального ставлення до жадібного поглинання чогось у великій кількості вживають дієслова *пожирати*, *вижирати*. Позначення інтелектуальної діяльності також має негативний оцінний компонент. Зокрема, дієслово *галасувати* (мовленнєва діяльність) і його контекстуальні синоніми (*волати*, *ревти*, *горлати*, *репетувати*) виражають зневажливе ставлення до підвищеного зацікавлення яким-небудь несуттєвим питанням, активним обговоренням його [230, с. 19].

Н.І. Бойко зазначає, що дієслівні форми мають значний вплив на сферу експресивної номінації, адже вони «забезпечують аксіологічне кваліфікування ступенів інтенсивності перебігу дії, таких її ознак, як ритмічність, раптовість, несподіваність, різкість, напруга, повторюваність, одноразовість, багаторазовість» [33, с. 18].

Ці лексеми передають конкретну позитивну або негативну оцінку, спираючись на чіткі ціннісні орієнтири, позиції у ставленні до навколишнього світу, соціуму та конкретних осіб, яких вербалізують за допомогою адекватних лексичних одиниць.

На основі іменникових, прикметникових та дієслівних лексем виокремлюють оцінно марковані слова, що позначають осіб, пор.: *дурень*, *базікало*, *великорозумник*, *дилда*; дії і процесуальні стани людини, пор.: *верзти*, *паякати*, *жертви*, *лупцювати*; неопредметнені риси й ознаки людини (зрідка тварини, предмета, явища), пор.: *ідіотський*, *паскудний*, *пришелепкуватий*; опредметнені дії людини, пор.: *базікання*, *верзякання*, *реготня* тощо. Значна частина цих найменувань – похідні слова, що здатні виражати первинну

(*головань, губань, чубар*) чи вторинну (*брехуняра, проклятуций, сьорбнути*) оцінність.

Крім самостійних частин мови, вигуки мають яскраво виражені модусні значення, здатні передавати почуття автора чи оповідача в конкретній ситуації (незадоволення, співчуття, докір тощо). Інтенсифікована мовна виразність має важливе значення для семантичної і стилістичної мобілізації всього словесного, звукового та граматичного комплексу фрази, для надання реченню більшої інформативності, комунікативної сили, напр.: *хай йому грець, цитьте, тьху, овва, нехай їй біс, здоров.*

М.Ю. Кайки виокремлює такі компоненти класифікації емоційно-оцінних значень у системі лексичних засобів експлікації емоційності та оцінності:

1. Кількісна (квантитативна) оцінка, яка характеризує міру, обсяг, розмір. В.А. Маслова вважає, що найцікавіші з усіх експресивних мовних засобів є лексичні, адже саме слово є основною одиницею художнього тексту [182, с. 67]. Часто кількісна оцінка на лексичному рівні виражається за допомогою каламбуру, що створює також яскравий комічний ефект.

Каламбур завжди слугує засобом вираження оцінки, що характеризує міру й одночасно створює комічний ефект, пор.: *як гороху, тих знайомих; куди не піди, то випхнуть; уроки здаються довгими, наче їх хтось навмисно розтягує.*

Ще одним лексичним засобом створення емоційно-комічного ефекту та вираження кількісної оцінки є прийом «обдуреного очікування». І.В. Арнольд характеризує цей прийом як такий, коли на тлі збільшення елементів контексту з'являється елемент, який настільки малий за розміром, що протиставляється очікуванню [18, с. 102], пор.: *корова б ніколи не помістилася на нашому дивані, а тато вільно поміщається.*

Кількісна оцінка може виражатися за допомогою гіперболи – образного висловлювання, в основі якого лежить навмисне перебільшення якостей особи чи предмета, пор.: *у полі було море квітів; на столі стояла гора тарілок.*

Протилежним до гіперболи є прийом літоти – навмисного художнього применшення. У художньому дискурсі його використовують для вираження кількісної оцінки, що характеризує величину предмета, який вказує на ознаку ознаки, напр.: *місто видно як на долоні*.

Важливим лексичним засобом вираження кількісної оцінки є метонімія – слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з властивим для цього слова предметом за своєю природою, пор.: *увесь театр аплодував*. Слово *театр* ужито в переносному значенні, оскільки маємо на увазі, що аплодував не театр, а глядачі, які в ньому були. До того ж поняття «театр» і «глядачі» перебувають у тісному взаємозв'язку, адже вони є близькими за своєю природою реально, а не умовно.

Кількісну оцінку увиразнюють також за допомогою синонімії, зокрема синонімійного повторення, пор.: *народу було бачено-небачено; він ще чекає-почекає*.

2. Емоційна оцінка як виразник позитивних або негативних відчуттів, що були спричинені дією об'єкта. Т.А. Космеда розглядає емоційну оцінку в розряді «емоційно-чуттєвої оцінки», визначаючи її такою, що відображає душевний стан, оцінку почуттів та емоцій [158, с. 101].

Емоційність – це насамперед реакція на об'єкт, предмет чи подію, і її виражають за допомогою слів зі зниженим стилістичним забарвленням, пор.: *стовбичити, банькатий, варнякати, патякати*.

3. Естетична оцінка, що відображає реакцію, зумовлену різними стимулами навколишнього світу. Основною тут є категорія красивого / потворного.

У лексичному вираженні естетичної оцінки високою активністю вирізняється розмовна лексика, пор.: *бездарний, суперовий*.

4. Сенсорна оцінка, що відображає реакцію п'яти органів чуття (зору, нюху, слуху, смаку, тактильні), пор.: *красивий сад, неприємний запах*,

оригінальна мелодія, солодке морозиво, теплі руки. Почасти ця оцінка репрезентується за допомогою поєднання іменника з якісним прикметником.

5. Раціональна оцінка, що пов'язана з нормами, стандартами духовної (інтелектуальної) й матеріальної діяльності, із загальноприйнятими цінностями членів певного суспільства.

Найчастіше цей вид оцінки виражають ад'єктивні лексеми, що утворюють антонімію пару, напр.: *розумний – дурний, розвинений – обмежений, прогресивний – відсталий, витончений – банальний*, але трапляються іменники типу *знання – незнання* [129, с. 42].

М.Ю. Кайки виділяє такі лексичні засоби експлікації емоційності та оцінності: каламбур, ремінісценція, алюзія, прийом «обдуреного очікування», гіпербола, літота, метонімія, okazіональна метафора [129, с. 117].

Одним із потужних лексичних засобів створення емоційно забарвлених слів є також синонімія, пор.: *кінь – шкапа, прибічник – поплічник, іти – шкандибати, говорити – базікати, товстий – дебелий*.

Оцінні марковані слова можуть вступати в такі відношення: 1) синонімічний ряд, пор.: *базікало, белькотун, говорун, патякало, пустодзвін, пустомеля; базікати, бевкати, белькотати, варнякати, верзти, патякати, подейкувати, просторікувати, теревенити*; 2) антонімічні пари, пор.: *говорун – мовчун; тихоня – зірвіголова*. Такі лексеми трапляються переважно в розмовно-побутовому стилі. Вони слугують для створення емоційно-оцінного фону, надають творам зниженого характеру та допомагають закцентувати увагу на позитивній чи негативній оцінці зображуваного. Уміле введення письменником розмовної лексики в тексти художнього дискурсу створює реалістичний мовний колорит зображуваної епохи.

Щодо типів емоційно-оцінної лексики, то в лінгвістиці виділяють такі одиниці:

1. Слова з неоцінним денотативним компонентом: неоцінне, неемоційне (*стеля – верхнє внутрішнє покриття приміщення, радіограма – те, що*

передають по радіо); оцінне, неемоційне (*кравдій* – людина, що краде); неоцінне, емоційне (*благовірний* – чоловік); оцінне, емоційне (*замазура* – людина, що не дбає про чистоту; *бездар* – людина позбавлена талантів).

2. Слова з оцінним денотативним компонентом: оцінне, неемоційне (*красуня* – дуже красива жінка; *делікатес* – вишукана страва); оцінне, емоційне (*наволоч* – підступна, підла людина).

1.3. Емоційна та оцінна функції словотворчих засобів

Питанню словотвірних відтінків суб'єктивної оцінки та проблемі емоційно-експресивної функції словотворчих засобів присвятило свої дослідження багато мовознавців, зокрема В.В. Виноградов [52], І.І. Ковалик [146], Г.М. Сагач [220], М.В. Кравченко [162], Н.Ф. Клименко [142], Т.А. Космеда [157], Н.І. Бойко [34], Л.Б. Шутак [291].

Словотворчі засоби виконують у мові дві основні стилістичні функції: емоційно-експресивну та оцінну. Найчастіше такі деривати вживані в художньому, розмовному та публіцистичному стилях, а в науковому та офіційно-діловому переважає стилістично (емоційно) нейтральна лексика.

Художній стиль часто поєднує елементи публіцистичного і розмовного стилів. У сучасну епоху глобалізаційних змін зростає комунікативно-прагматична ефективність засобів масової інформації, їхня можливість впливати на людей, переконувати та спонукати до дії, формувати масову свідомість. Ефективність такого впливу й адекватність сприймання аудиторією залежить передусім від вибору автором мовних засобів. На рівні словотвору одним із знарядь такого впливу на адресата та засобом творення оцінної спрямованості повідомлення, що орієнтує читача на певне сприймання, є емоційно-оцінні демінутиви або пейоративи.

Як зазначає О.Д. Федоренко [262, с. 53], словоформи із суфіксами суб'єктивної оцінки є характерною ознакою публіцистичного стилю. Адже вживання демінутивних формантів досить показове явище для ЗМІ. Емоції

допомагають орієнтуватися в зовнішньому світі, а суфікси суб'єктивної оцінки у складі лексем здатні передавати, окрім основної інформації, додаткову про пізнавально-оцінне ставлення до фактів дійсності. Зрозуміло, що важливу роль відіграють твірні основи, які є носіями об'єктивно-логічного значення. Демінутиви ж і пейоративи надають значенню твірної основи певних емоційно-оцінних відтінків.

Використання в газетних текстах суфіксів зі здрібніло-пестливим або згрубілим значенням має два плани: з одного боку, вони надають більшої виразності, експресії, з іншого – посилюють оцінний ефект. Емоційність та оцінність є важливими складовими процесу переконання й аргументації, до того ж велике значення має контекст, адже в ньому найяскравіше виявляються семантичні можливості демінутивів та аугментативів.

Словотворчі засоби на позначення суб'єктивної оцінки надають повідомленню цілу гаму відтінків – від мейоративних (співчуття, доброзичливість, схвалення) до пейоративних (зневага, іронія, осуд).

Оцінна функція словотворчих засобів виявляється в певних емоційно-оцінних відтінках та поділяється на два види: 1) позитивна і 2) негативна. У публіцистичному стилі деривати з емоційно-оцінними суфіксами допомагають досить влучно схарактеризувати не лише конкретну особу, її діяльність, поведінку, а й певне явище, процес, увиразнюючи, виокремлюючи його з-поміж інших.

Серед відтінків суб'єктивної оцінки, які виражають зменшено-емоційні суфікси, у журналістських матеріалах переважають пейоративні – іронія, зневага до когось або чогось, фамільярність, осуд. Лексеми з такими суфіксами переважають у гостро критичних статтях, репортажах, фейлетонах. У матеріалах сатиричного спрямування їх уживають як виразний та економний засіб сатири, що посилює негативне враження та збільшує ступінь вияву ознаки чи інтенсивності дії. Якщо ж паралельно використовують зменшено-пестливі

деривати, то вони пом'якшують негативну оцінку, «озвучують» її спокійнішою інтонацією [22, с. 19].

У творах художнього дискурсу, навпаки, кількісно більшу групу становлять деривати із зменшено-пестливою семантикою. Категорія зменшеності завжди ґрунтується на поняттях емоційності та оцінності і передує категорії суб'єктивної оцінки реалій. Інша річ, що для вираження обох категорій використовують спільні словотворчі засоби – зменшено-емоційні суфікси. Незважаючи на їхню спільність і тісний генетичний зв'язок, кожна з них може виявлятися в мові й самотійно [291, с. 12].

Емоційно-оцінні деривати є важливим джерелом експресивності, ефективним засобом вираження позитивної чи негативної оцінки, а це також надає публіцистичним та художнім текстам певної сили впливу, допомагає створити специфічну образність, передати авторське ставлення.

У художньому та публіцистичному дискурсах широко використовують власне розмовну лексику, яка виконує низку функцій, зокрема оновлює образність, створює колорит розмовності, поживляє виклад матеріалу, вживається для виразної характеристики персонажів.

До основних дієвих засобів експресивізації на словотвірному рівні належать демінутивні й аугментативні суфікси. Значна частина суфіксів суб'єктивної оцінки передає позитивне ставлення автора до певного образу чи події, надає тексту емоційних відтінків схвалення, заохочення, радості, симпатії, ніжності, замилювання, пошани.

Водночас із позитивними емоціями демінутиви в певних контекстуально-ситуативних умовах мають властивість відтворювати широку палітру негативних відтінків. Такі утворення породжують експресію іронії, зневаги, приниження, здивування, осуду, нехтування, відрази, слугують для вираження антипатії, відкритого несхвального авторського ставлення.

У розмовно-побутовому стилі словотворчі афікси вирізняються виразним експресивно-оцінним позитивним або негативним забарвленням значень, пор.: *матуся, донечка, сонечко, близенько, хлопчисько*.

Офіційно-діловий та науковий стилі не вможливають експресивно-оцінної конотації, їхня лексика точна, конкретна, максимально уніфікована та характеризується розвиненою термінологією. Слова вживають у прямому значенні, їхня семантика прозора і точно визначена й окреслена, тому словотворчі засоби емоційності та оцінності в названих стилях не функціонують.

1.4. Словотворчі засоби емоційності та оцінності в художньому дискурсі

Емоційна лексика є основним засобом вираження людських емоцій і становить значну частину в загальному складі слів.

У мові сформувався широкий набір словотворчих засобів, що слугують для створення емоційності та оцінності в художньому дискурсі. Словотворення – це яскраве джерело мовної експресії, зокрема завдяки різноманітності оцінних афіксів. У різних частинах мови оцінність, що створюється афіксацією, виявляється по-різному. Найбільший потенціал експресії мають суфікси суб'єктивної оцінки іменників.

У художньому тексті такі словотворчі засоби використовують для створення від нейтральних в емоційно-експресивному плані слів до лексем, що виражають оцінне значення. Вони спільні для розмовного і художнього мовлення, адже часто художній дискурс вбирає елементи розмовно-побутового стилю. Такими словами є, наприклад, іменники зі зменшено-пестливим значенням, вони становлять кількісно найбільшу групу. А. Вежицька наголошує на «просто величезному функціональному навантаженні так званих зменшувальних суфіксів» [48, с. 89].

Основні значення оцінних дериватів із суфіксами суб'єктивної оцінки – об'єктивна зменшеність та об'єктивна збільшеність. Значення зменшеності нерідко сполучається зі значенням позитивної оцінки (пестливості), а збільшеності – з негативною оцінкою (згрубілості, зневаги). Проте можливі й такі контексти, коли негативна оцінка пов'язується із семантикою зменшеності (*ідейка, п'яничка*), і навпаки, – позитивна оцінка з семантикою збільшеності (*друзька, паруб'яга*). Емоційна оцінка може бути й основним семантичним навантаженням дериватів певної групи незалежно від семантики розміру [231, с. 101].

Унаслідок розвитку категорії демінутивності та засобів її оформлення в сучасній українській літературній мові сформувалася значна кількість синонімічних словотворчих засобів вираження пестливості. Наприклад, демінутиви від іменників чоловічого роду можуть поставати за допомогою суфіксів *-ик, -ок, -ець*. Звичайно, сполучуваність кожного з них з основами мотивувальних іменників обмежена певними умовами, зокрема від іменників з основою на *г, к, х, й* послідовно утворюються демінутиви з суфіксом *-ок-*, від іменників з основою на *ж, ч, ш, ц* – із суфіксом *-ик-* [231, с. 102].

Найпродуктивнішими є словотвірні типи з суфіксами *-ок-, -очок-, -ечок-*. Деривати із цими афіксами утворюються від іменників чоловічого роду переважно з предметним значенням, а також від назв осіб: *бочок, садок, дружок, морячок*. На базі суфікса *-ок-* постали суфікси другого ступеня *-очок-, -ечок-*, пор.: *гачечок, дружочок*. Такі деривати мають модифікаційні значення зменшеності, пестливості, лагідності та виражають позитивну оцінку.

Велику групу становлять лексеми із суфіксами *-ик-, -ичок-, -чик-*. Вони вказують на об'єктивну зменшеність та пестливість, напр.: *букетик, букварик, гудзичок, човничок, стовпчик, городчик*, проте іноді можуть надавати зневажливого забарвлення, пор.: *інтелігентик*.

Менш продуктивним типом є іменники із суфіксами *-к-*, *-ечк-*, напр.: *брівочка*, *подушечка*. Ці деривати виражають семантику зменшеності, ласкавості та ніжності.

Відтінок найвищої пестливості, власне дитячої голубливості, в іменниках створює суфікс *-ат-* (*-ят-*), за допомогою якого утворені назви малих тварин та птахів, пор.: *пташата*, *лебедята*, *ведмежата*.

На противагу лексемам зі зменшено-пестливим значенням уживаються деривати із семантикою аугментативності (збільшеності) та негативної оцінки. Вони утворені на основі словотвірних типів із суфіксами *-ищ-*, *-иськ-*, *-ук-* (*-юк-*), *-ак-* (*-як-*), *-аг-* (*-яг-*), *-уг-* (*-юг-*). Часто за допомогою слів з такими словотвірними формантами в художньому дискурсі автори створюють негативну зовнішню та внутрішню характеристику з відтінком зневаги та презирства, пор.: *бабище*, *хлопчище*, *гарбузище*, *деревище*, *вовчисько*, *дівчисько*, *вужака*, *гарбузяка*, *холодюка*, *вітрюга*, *брехуняка*, *вітрюган*, *вовцюган*. Хоч деякі з них, навпаки, виражають позитивну характеристику, що залежить від семантики мотивувального слова, пор.: *дружище*, *друзяка*, *молодчага*, *паруб'яга*.

Як зауважує О.А. Земська, експресивність пронизує всі ділянки системи художнього мовлення, а найбільшою мірою вона властива словотворенню [120, с. 109]. Суб'єктивно-оцінні іменники, що мають у своїй словотвірній структурі емоційно навантажені суфікси, «здатні надавати субстантивам залежно від значення твірної основи та контекстуальних умов найрізноманітніших експресивних відтінків: зменшено-пестливих, зменшено-зневажливих, збільшено-грубуватих тощо» [78, с. 53].

Л.І. Корунець виділяє в українській мові 54 суфікси демінутивності, які є продуктивними й передають значення зменшеності, ніжності, позитивну чи негативну суб'єктивну оцінку. Що більше демінутивних суфіксів приєднується до тієї самої основи, то багатша сема демінутивності [156, с. 83].

Серед прикметникових та прислівникових дериватів також є дві групи на позначення емоційності та оцінності. До першої групи належать прикметники та прислівники, що постали від якісних прикметників, які репрезентують зменшено-пестливе значення з відтінком ніжності, ласкавості, лагідності. Такі лексеми утворені за допомогою суфіксів *-еньк-*, *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-усіньк-* (*-юсіньк-*), напр.: *малесенький*, *милесенький*, *тонюсінький*, *чуднісінький*, *довгенько*, *страшнесенько*, *мудрісінько*.

Другу групу становлять деривати, у складі яких є словотворчі суфікси *-езн-*, *-елезн-*, *-енн-*, *-юч-*, *-ющ-*, *-яч-*. Ці деривати мають переважно негативно забарвлену семантику та вказують на збільшений вияв ознаки, що може супроводжуватися додатковим відтінком згрубілості, зневаги, обурення, пор.: *страшезний*, *величезний*, *смердючий*, *злющий*, *поганючо*.

Дієслівні префікси зосереджують у собі значення dokonаного виду і водночас підвищеної інтенсивності дії, а отже й експресивності, пор.: *обпиту*, *об'їсти*. А такі семантично виразні префікси, як *пере-*, *роз-* можуть настільки зосередити в собі значення дієслова загалом, що нейтралізують семантику кореневих морфем, напр.: *переборщити*, *перекапустити*, *розчепіритися*.

У творенні експресивів від дієслівних основ досить поширеним є префіксально-суфіксальний (префіксально-суфіксально-постфіксальний) спосіб, пор.: *розлітатися*. І хоч афікси в таких дієсловах не мають семантики експресивності, проте в комплексі з образною, переосмисленою основою вони утворюють експресивне дієслово, виразність якого до того ж може посилювати контекст.

Окремо варто зацентувати увагу на творенні дієслів за допомогою суфікса *-ону-*, експресивність якого досить очевидна. Т.М. Возний зазначає, що «для дієслів на *-ону-* характерні найрізноманітніші семантико-стилістичні відтінки значень (різкість, напруження або послаблення дії)», напр.: *махонутти*, *криконутти* [61, с. 55].

Продуктивним засобом експресивізації на словотвірному рівні є осново- і словоскладання. Завдяки вдалим поєднанням несумісних у семантичному плані компонентів встановлюються нові зв'язки між явищами і поняттями, які своєю незвичністю й образністю викликають появу нових асоціацій, пор.: *білоручка, доброчинник, душохват* [148, с. 121].

1.5. Емоційно-оцінний потенціал індивідуально-авторського словотворення в художньому дискурсі

Інноваційні процеси в мові, межі індивідуально-авторського словотворення, визначення класифікаційних ознак неологічних одиниць, з'ясування місця індивідуально-авторських лексичних новотворів серед інших типів неолексем віддавна цікавлять лінгвістів [81; 56; 289]. Великий внесок у розвиток теорії оказіонального словотвору зробили російські та українські дослідники [264; 272; 267; 170; 175; 261; 149; 237; 59; 179; 292; 62; 75; 258; 152] та ін. У багатьох працях цих мовознавців на різноплановому матеріалі (поезії, прозі, епістолярії, публіцистиці) порушено питання авторської мовотворчості, зокрема й словотворення [292; 63; 258], запропоновано лексикографічний опис оказіональних одиниць [59; 192; 179; 3].

Індивідуально-авторське словотворення – це складний процес створення оказіональних одиниць, що постають унаслідок свідомого, часто стилістично вмотивованого відхилення від мовної норми. Усі оказіоналізми як специфічні мовленнєві одиниці передають ставлення автора до зображуваного. Вони є одним з естетично орієнтованих засобів створення продукту асоціативного мислення, відображення поглядів, задумів, оцінки в певному контексті.

Характерними ознаками індивідуально-авторських дериватів є ненормативність, функціональна одноразовість, синхронно-діахронна дифузність, експресивність та емоційність, залежність від контексту.

Для позначення лексем, що мають індивідуально-авторське семантичне навантаження, мовознавці використовують переважно термін «оказіоналізм»,

але сам зміст цього поняття в лінгвістичній літературі чітко не визначено. У витлумаченні okazіональних слів спостерігаємо декілька підходів до виділення основних ознак okazіональних лексем.

Перший підхід – експресивно-стилістичний, який враховує здатність нового слова створювати потрібний стилістичний ефект і бути виражальним засобом. Okazіональні деривати є продуктом творчого мислення. Оскільки вони виконують у тексті відповідну експресивно-емоційну, стилістичну або оцінну функцію, то їх використовують зі спеціальною метою.

Послідовники цього підходу [274; 148; 218] кваліфікують okazіоналізми як «такі слова, що спонтанно виникають у мовленні однієї людини або ж уживаються в невеликому колективі» [218, с. 30]. Вони зазначають, що okazіоналізми – це принагідно вжиті неологізми розмовної мови, одномоментні слова, які створюють для розв'язання разового стилістичного завдання, тому вживають терміни «okazіоналізм-неологізм» та «okazіоналізм» як тотожні, вкладаючи в їхній зміст індивідуально-авторську приналежність та індивідуально-авторський експеримент [276, с. 160]. Спільним у цьому підході є те, що дослідники вважають таку мовну категорію одним із структурно-семантичних виразників художнього тексту, який характеризується семантичною яскравістю, метафоричністю, експресивністю, багатозначністю та інформативністю, що властиво й самим okazіоналізмам. Зважаючи на це зазначимо, що okazіональні деривати як продукт індивідуально-авторського словотворення не просто постають спонтанно, а й не фіксовані жодними словниками загальноживаної лексики, вони відображають іноді тенденції розмовного словотворення, проте тісно поєднують їх з інноваційними процесами.

Інші мовознавці, представники другого підходу [272; 267; 123; 175; 149; 167], аналізуючи авторські новотвори, акцентують свою увагу на словотвірному аспекті й, урахувавши характер побудови таких слів, розрізняють okazіональні та потенційні слова. У словотвірному підході

основною ознакою okazіонального слова є його незвичайність, «дивовижність», спричинена порушенням законів узуального творення такого слова. Е.Й. Ханпіра, спираючись на цей критерій, вважає, що okazіональне слово «утворене за малопродуктивною чи непродуктивною моделлю, а також за okazіональною (мовленнєвою) моделлю, яка створена про всяк випадок або для звичайного повідомлення, або для художнього» [267, с. 159]. Саме тому порушення основних законів узуального творення в процесі створення okazіональних слів породжує аномальність – те головне, що виділяє його і відмежовує від узуальних нових слів мови. А те, що okazіональне слово зберігає цю незвичайність, аномальність протягом тривалого часу, робить цей критерій одним з основних. І саме тому виникає «принципова неможливість для цих слів увійти до словника мови, щоб стати народною власністю» [272, с. 168].

Прибічники словотвірного підходу визначають okazіональні лексеми «як такі, що не вкладаються в рамки типових для мови способів словотворення і є більш або менш довільними звуковими комбінаціями» [149, с. 33]. До того ж вони наголошують, що поза межами okazіонального словотворення залишаються не тільки префіксально-суфіксальні, композитні та інші новотвори, а й семантичні переосмислення загальноживаних слів, зумовлені контекстом. Проте Р.О. Будагов заперечує такий вузький підхід, наголошуючи на тому, що в пошуках нових засобів експресивності письменники вміють знайти в наявних словах нові відтінки. Цього досягають через переосмислення відомого слова, унаслідок чого постає своєрідний семантичний неологізм [39, с. 90]. На основі цього з'явився третій підхід, представники якого [276] зараховують до okazіональних слів окремі лексеми та словосполучення, що зазнають семантичного переосмислення або підлягають різним видам трансформації і водночас мають потужний емоційно-експресивний та оцінний потенціал.

У визначенні характерних ознак okazіональних лексем домінує підхід, у якому поєднуються ознаки і словотвірного, і експресивно-стилістичного

підходу, адже okazіональні одиниці не можна аналізувати без врахування ненормативності їхніх словотвірних моделей та яскравого емоційно-експресивного змісту.

Термін «оказіональне слово» (від латинського *occasio* – випадок) вперше ввела у вжиток Н.І. Фельдман [264]. Такою назвою цього явища вона увиразнювала тісний зв'язок okazіональних слів із лінгвістичною ситуацією, що породжує їх. Проте для позначення таких слів науковці використовують й інші терміни: «слова-саморобки» (Н.І. Фельдман 1957) [264, с. 65], «індивідуальні утворення» (В.М. Хохлачова 1962) [272, с. 167], «поетичні неологізми» (О.І. Александрова 1974) [11, с. 5], «стилістичні неологізми» (І.З. Манолі 1988) [181, с. 45].

Традиційно розрізняють широке витлумачення терміна «оказіоналізм», у якому об'єднані поняття «потенційне слово» та «індивідуальне авторське вживання». У вузькому значенні okazіоналізмом вважають «незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи мовної норми, що існує лише в певному контексті, в якому воно виникло» [260, с. 451 – 452]. «Оказіоналізми, тобто створені для певного контексту або ситуації нові слова, – наголошує С.Я. Єрмоленко, – не потрапляють до словників. Їх іноді називають морфологічними, або потенційними словами» [107, с. 11].

В останні десятиріччя межі індивідуально-авторського словотворення значно розширилися. На противагу тим письменникам, які захоплювалися створенням okazіональних слів, сучасні українські письменники не культивують надуманих дериватів, але вони вже зробили свій внесок і продовжують вводити нові слова в українську літературну мову [292, с. 20].

Аналізуючи причини актуалізації okazіоналізмів у сучасному художньому дискурсі, А.П. Загнітко зауважує, що найглибиннішою причиною створення неuzuальних слів є прагнення передати нові, доти ще ніким не усвідомлювані

почуття, думки, асоціації. До того ж розширення функціональних меж авторських новотворів дослідник слушно вбачає в «новому мисленні, яке вимагає нових художніх засобів», а також у мовній особистості письменника: «чим більший креативний потенціал митця, тим загостреніше його суто лінгвістичне чуття слова, тим багатшою буде мова митця на ексклюзивні та ситуативно і психологічно вмотивовані художні неологізми» [114, с. 209].

Вивчаючи індивідуально-авторське словотворення будь-якого сучасного письменника, потрібно зважати не лише на реальне вживання слів у літературній практиці, а й на збільшення кількості можливих варіантів значень, зокрема й okazіональних.

Індивідуально-авторські лексеми, або okazіоналізми, є результатом письменницького пошуку найбільш влучної та експресивно виразнішої, порівняно із загальноновживаною лексикою, форми вираження думок, настроїв, почуттів. Це прагнення до оновлення та експресивізації мови художніх творів завдяки віднаходженню одиниць, що «утворюються за наявними в мові моделями, але не використовуються в загальноновживаному словнику, мають індивідуальний характер, залежать від певного контексту, який дає змогу розкрити їхнє значення» [109, с. 113].

Слушно зауважує Г.М. Сюта, що «не всі авторські новації входять у систему літературної мови, закріплюються у ній як норма художнього чи літературного слововживання, образо- чи текстотворення. Багато з них, радикально відходячи від літературної норми, залишаються ознакою індивідуального стилю» [245, с. 10]

Оскільки немає єдиного погляду на проблему індивідуально-авторського словотворення, то слушним є висновок О.В. Чичеріна: «Боротьба з okazіоналізмами у всьому обсязі (тобто з усіма і всякими неологізмами) безглузда. Можна і варто боротися з надмірним захопленням та зловживанням новими словами, але огульне прийняття і захист okazіоналізмів такі ж безглузді, як і похід проти них» [279, с. 139]. Важливо, щоб індивідуально-авторські

лексеми були зрозумілими, образними, емоційно забарвленими, органічно поєднували в собі загальномовні та індивідуальні (суб'єктивні) ознаки, а основною стилістичною ознакою новотворів повинна бути новизна та оригінальність їхнього сприймання.

За способом творення розрізняють декілька типів okazіональних дериватів, зокрема:

1. Семантичні новотвори, в основі яких лежить переосмислення канонічних слів, уживання їх з новим значенням.

2. Афіксальні, що постали внаслідок додавання словотворчих суфіксів і префіксів.

3. Лексико-синтаксичні, утворені стягненням в одне слово двох або більше лексем [120, с. 65].

Okazіоналізми в художньому дискурсі вважають потужним засобом експресії [274; 34; 62; 152]. А наявність чи відсутність експресивної оцінки в новому слові залежить від низки чинників: контексту, семантичної та стилістичної сполучуваності чи несполучуваності словотворчих елементів, характеру лексичного значення мотивувальної основи, емоційно-стилістичного забарвлення афіксів.

Багато дериватів індивідуально-авторського словотворення мають чітко простежуване асоціативне підґрунтя, тобто утворені за моделями, узвичаєними в українській літературній мові.

Індивідуально-авторські лексеми, зорієнтовані на розмовну традицію, виявляють спільні ознаки з тими словотвірними моделями, на основі яких вони постали [292, с. 25].

Щодо лексико-семантичного індивідуально-авторського словотворення, то важливим є твердження О.А. Стишова, що «серед семантичних новотворів необхідно відзначити прагнення до економії й образності. Адже нове значення, передаючись за допомогою відомого звукового комплексу, нерідко замінює

словосполучення й описові звороти, а головне, влучно з більшою емоційністю й експресивністю характеризує певну особу, ситуацію, подію тощо» [241, с. 61].

Здійснивши порівняльний аналіз меж індивідуально-авторського словотворення минулого сторіччя та сьогодення, Т.А. Коць цілком слушно визначає, що «сьогодні динаміка розвитку мовних норм, а отже, й характеру мовних уподобань визначається не сферою художнього стилю (що було характерне, наприклад, для ХІХ ст.), а сферою засобів масової інформації. Це зумовлюється тим, що інформаційний простір значно ширший, а ЗМІ щодо впровадження мовної норми мають більші можливості. Тут відображаються живомовні процеси, виразно простежується тенденція розвитку мови» [160, с. 58]. Відбувається певною мірою взаємопроникнення елементів художнього та публіцистичного стилів. Подібно до того, як у мові ЗМІ вживаються ситуативні лексеми-оказіоналізми на зразок *кравчукізм*, *кучмізм*, *прихватизація*, у мовотворчості письменників актуалізуються okazіоналізми *наплювізм*, *підрізація* [292, с. 26].

Іноді внаслідок індивідуально-авторського словотворення постають штучні, певною мірою надумані okazіональні одиниці. Значення цих дериватів не можна пояснити ні внутрішньою формою (словотвірною структурою) самого okazіоналізму, ні аналогією – схожістю на будь-яке канонічне слово, з яким можна було б зіставити за змістом, пор.: *квакожер*, *усюсик*. Це і спонукає письменника до докладного пояснення значення деривата в контексті.

Важливою рисою okazіоналізмів, що відрізняє їх від потечійних слів, є їхній зв'язок із контекстом, тому контекстуальне прикріплення можна вважати одним із критеріїв виокремлення індивідуально-авторських лексем. Відсутність контексту змушує сприймати okazіональну лексему як слово з набором можливих або ймовірних значень. Потенційні слова, створені за моделями високої продуктивності, завжди зрозумілі без конкретного словесного оточення, тоді як значення та експресія okazіоналізмів може бути реалізована лише в межах визначеного контексту. Іноді за його межами такі слова просто

незрозумілі. Незрозумілість поза контекстом особливо стосується тих okazіоналізмів, які утворені з відхиленням від структури словотвірного типу. Вони потрібні лише для мовної гри, що забезпечує їм виразність.

Багато лінгвістів вважає, що функції індивідуально-авторських лексем безпосередньо залежать від причин їх появи. Найповнішу типологію функцій okazіональних слів як продуктів індивідуально-авторського словотворення запропонувала О.І. Александрова, яка, крім основних мовних функцій, виокремила ще й такі:

1. Інтелектуально-комунікативну (для того, щоб декодувати певні okazіональні лексеми, потрібно мати достатній інтелектуальний рівень знань);
2. Емотивну (передавання почуттів, емоцій, психічного стану);
3. Соціативну (функція встановлення контакту і його перевірки);
4. Імперативно-вольову функцію впливу на адресата;
5. Метафізичну (переведення одного знака в інший);
6. Поетичну (зумовлена потребою створити художній образ дійсності) [11, с. 5].

Доцільно виокремити ще й експресивно-номінативну та оцінну функції, коли за допомогою таких лексем оцінюють ситуацію або персонажа, та характерологічну для створення яскравого й цілісного образу.

Дериваційні процеси відбуваються значно складніше, ніж їх можна представити в теорії дериваційних відношень, адже сам по собі акт конструювання вторинного знака миттєвий і практично такий, який не можна безпосередньо споглядати. До того ж продукування похідної одиниці є не миттєвим якісним перетворенням, а результатом різних аналітично-синтетичних операцій, що відбуваються у свідомості суб'єкта комунікації, воля і розум якого дають поштовх відповідному дериваційному механізмові.

Okazіональна деривація – продуктивний процес, на відміну від узувальної (репродуктивної). Перша засвідчує суб'єктивізацію об'єктивного, друга – об'єктивізацію суб'єктивного [152, с. 97]. Як зазначає Ж.В. Колоїз, «зміни мовної

системи є наслідком okazіональних дериваційних процесів, які спричиняють утворення нових похідних одиниць, вторинних знаків, відмінних від тих, що вже зберігаються в пам'яті мовців» [152, с. 101].

Okazіональні утворення завжди є вторинними номінаціями, їм передує вихідне, первинне найменування. Результатом аналітично-синтетичних операцій, що відбуваються у свідомості мовця, стає лексема, для якої на основі типових зв'язків між предметами та явищами навколишнього світу попередньо визначається певний набір словоформ, або парадигма. Новоутворена лексема модифікується (змінює свою форму) відповідно до закономірностей сполучуваності з іншими структурними компонентами мовленнєвої ситуації. «Реалізація потенційних лексико-семантичних і формально-граматичних модифікацій у конкретному комунікативному акті сприяє появі лексичних okazіоналізмів, що, будучи новими предметно-логічними номінаціями, звичайно віддзеркалюють ненові, типові зв'язки між компонентами об'єктивної реальності. Результати деривації задовольняють потреби в побудові конкретних ситуацій спілкування, забезпечуючи їм зв'язність і компактність. Відсутність цих матеріальних репрезентантів у лексичній системі мови свідчить про їхній випадковий (okazіональний) характер» [152, с. 120].

У творенні okazіональних лексем значну роль відіграє тенденція до аналогії. Можливості творення нових слів за наявними зразками досить широкі, тому письменники активно використовують цей словотвірний потенціал. Okazіональне словотворення відбувається не автоматично за аналогічними в загальномовному вжитку словами високої продуктивності, як, наприклад, потенційні слова, а способом комбінування частин слова за відповідними зразками непродуктивних або малопродуктивних класів, тобто таких слів, словотвірні моделі яких вичерпали свої можливості. Аналізуючи утворені за аналогією okazіоналізми, потрібно враховувати не лише лексикологічний, а й словотвірний аспект. Уже утворені за непродуктивною чи малопродуктивною моделлю, вони не можуть уходити до живого словотвірного ряду, але водночас

«...навіть найдивовижніший okazіоналізм так чи так знаходить собі словотвірну аналогію в загальній мовній синтагмо-парадигматичній системі словотворення» [172, с. 53]. Під час творення okazіональних одиниць у такий спосіб будь-яка непродуктивна або малопродуктивна модель оживає, розширюються її словотвірні можливості, а порушення граматичних норм дає змогу письменникові створити яскравий, неповторний образ.

Творення okazіональних лексем з емоційно-експресивною семантикою – це складний та багатогранний аспект. Виділяють три основні стилістичні ознаки індивідуально-авторських лексем: урочисте, піднесене забарвлення; знижена, негативна семантика; комічне, мальовничо-образне найменування. Майже всі okazіоналізми, що мають такі риси, залишаються одиницями ідіостилу майстрів художнього слова й не функціонують поза межами їхніх творів.

Традиційно виділяють три основні способи утворення okazіоналізмів: 1) використання афіксальних засобів, 2) семантичне переосмислення вже наявних у мові слів, 3) актуалізація іншомовних елементів. Серед індивідуально-авторських власних лексем маємо семантико-словотвірні – абсолютно нові слова і за значенням, і за формою, пор.: *Часокрад*, *Летисум*, *Павутинія*. Вони утворені від коренів загальноновживаних слів за поширеними в сучасній українській літературній мові словотвірними зразками, де використано не лише вживані, а й невідомі досі або ж нестандартні елементи.

Найпродуктивнішими способами творення okazіональних назв є афіксація, спосіб складання, лексико-семантичний спосіб, іноді трапляються okazіональні власні імена, що утворилися способом утинання, тобто внаслідок усічення твірної основи. Такі лексеми надають творам оригінальності, увиразнюють стилістичний ефект, посилюють емоційно-експресивний та оцінний потенціал. Безафіксні okazіональні іменники автори використовують для коротшого, енергійнішого висловлення думки. Активне використання таких авторських утворень у контексті зумовлене різноманітністю стилістичних функцій, які вони здатні виконувати через наявне надзвичайне експресивне навантаження.

Використання в мові художніх творів okazіональних одиниць спричиняє зростання емоційності всього тексту. Нестандартність, а іноді й аномальність створених одиниць сприяє підвищенню виразності того, про що повідомляє автор. Вони характеризують і самого автора, відбивають його світогляд, індивідуальне бачення світу, за їх допомогою адресат проймається почуттями письменника, бачить те чи те явище або предмет «очима автора». Такі слова оживлюють розповідь, вони надзвичайно образні, індивідуалізовані. Навмисно вводячи новоутворення, письменники завжди намагаються досягнути визначеної мети, створити яскравий стилістичний ефект, розкрити портретні та внутрішні характеристики персонажів творів.

Тенденцію до активного використання okazіоналізмів – результатів індивідуально-авторського словотворення – спостерігаємо і в сучасній українській дитячій літературі (про це докладніше йтиметься в розділі 3 нашої монографії).

РОЗДІЛ 2

ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИХ ЗНАЧЕНЬ ТРАДИЦІЙНИМИ СЛОВОТВОРЧИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ

2.1. Словотворчі афікси як спеціалізовані засоби формування емоційно-оцінних значень

У системі мовних засобів, за допомогою яких посилюють образність, виражальну цінність мовлення персонажів дитячих творів, важливу роль відіграють словотворчі афікси. Вони виконують активну функцію у реалізації найрізноманітніших стилістичних значень, адже надають кореневій частині лексеми певного увиразнення, якоїсь додаткової семантики, а водночас – і експресивності, емоційності та оцінності. Індивідуальність, своєрідність і неповторність афіксального оформлення слів залежить від їхньої частиномовної належності, бо слова кожної окремої частини мови поєднуються з неповторною системою суфіксів та префіксів.

Сучасні українські дитячі письменники використовують широкий арсенал словотворчих афіксів для створення емоційно-оцінних значень у словах різних частин мови. На думку багатьох дослідників, найпродуктивнішим є суфіксальний спосіб творення оцінних лексем, що охоплює велику кількість суфіксів, здатних виражати суб'єктивно-оцінні значення – позитивні чи негативні. Іменникові суфікси з лексико-граматичним забарвленням завжди надають значенню твірного слова відтінку суб'єктивної оцінки. Ці суфікси звичайно поділяють на дві групи: 1) суфікси на означення зменшеності чи здрібнілості, що водночас є виразниками пестливості, ласкавості або фамільярного ставлення мовця до названого предмета чи особи; 2) суфікси на означення збільшеності чи згрубілості, що одночасно слугують виразниками зневажливого, іронічного або фамільярного ставлення до кого-небудь. Усіх інших емоційних відтінків (захоплення, схвалення, доброзичливості,

недоброзичливості, осуду) суфікси з лексико-граматичним значенням виразно набувають лише в контексті [243, с. 296]. Суб'єктивно-оцінні іменники, що мають у своїй словотвірній структурі емоційно навантажені суфікси, «здатні надавати субстантивам, залежно від значення твірної основи та контекстуальних умов, найрізноманітніших експресивних відтінків: зменшувально-пестливих, зменшувально-зневажливих, зменшувально-грубуватих» [78, с. 53].

Словотвір прикметників та дієслів за допомогою емоційно-оцінних суфіксів – явище хоч і менш характерне для творів сучасних українських дитячих письменників, проте досить яскраве, самобутнє, специфічне й національно марковане. Великий відсоток лексичних одиниць з емоційно-оцінною семантикою, що функціонують у творах сучасних українських дитячих авторів, становлять якісні прикметники, що мають три лексико-граматичні категорії – ступенів порівняння, безвідносної інтенсивності ознаки та суб'єктивної оцінки. Синтетичні форми цих категорій утворені за допомогою суфіксів *-ш-/-іш-*, *-ущ-* (*-ющ-*), *-уч-* (*-юч-*), *-енн-*, *-езн-/-елезн-*, *-еньк-*, *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-юсіньк-*. Напр.: *Тому й не бачить, як попід стіною хати скрадається мокрісінький ординець* (33, с. 23); *Далеко внизу Ганнуса побачила своє відображення. Зовсім малюсіньке, як дитячий кулачок* (86, с. 50); *Виймають по маленькому манірному охайненькому флакончику, черпають туди парфумованої води* (33, с. 56). Усі прикметники із цими суфіксами виражають певний ступінь вияву якості, що пов'язано з її оцінкою [243, с. 317]. Значення позитивної оцінки у прикметників із суфіксами *-еньк-*, *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-юсіньк-* здебільшого поєднується зі значенням високого ступеня вияву якості. Напр.: *Ти лежав на капустяному листку маленький-маленький і гарненький-гарненький, як зайчик* (53, с. 25); *Він останній вийшов із зали засідань і одразу ж пішов до свого старенького автомобіля* (45, с. 55); *Собаче валування, але вже з рідної, з нашої рідної-ріднесенької вулиці, привело нас до тьми* (70, с. 55); *Сидить собі тихо рибалочка на верболозині та й роздивляється себе у воді:*

рудесенька, гарнесенька, дзьоб замашнесенький (98, с. 74); *Галино Сидорівно, дороженька! Галино Сидорівно, золотенька! Галино Сидорівно, любесенька* (62, с. 447). Суфікси *-уц-(-юц-), -уч-(юч-), -енн-, -езн-/-елезн-* поєднують значення великої інтенсивності ознаки з її позитивною або негативною оцінкою. Вони можуть надавати прикметникам і відтінку згрубілості, що супроводжується емоційною оцінкою несхвалення, а також увиразнювати силу, міцність, великий розмір чого-небудь. Похідні прикметники із цими суфіксами вживаються і для вираження зневаги, презирства та грубої характеристики. Напр.: *Здоровуца* вже дівка, до школи пішла (62, с. 451); *І що воно за такий хитрючий* закон, що все розумне, яке можна було сказати у певну мить, спливає на думку не в ту мить (53, с. 198); *Хоч Хрюся і вреднюца*, але мені її шкода (59, с. 126); *А он дядько противнючий* з кривим носом (59, с. 113); *З одного боку це було непогано, а з іншого – вони розказали всім однокласникам, що за мене заступається страшнючий* лев (59, с. 106); *Ішли-ішли, аж дійшли до здоровенного* ямища, у глині викопаного (59, с. 87); *З грубезного* отвору комина стирчала здоровенна колода (104, с. 104); *Не своїм голосом закричав військовий міністр і одним стрибком пірнув під довжелезний* стіл для засідань (53, с. 31); *Злара* була дебела, з боксерською шиєю і товстелезними, як колоди, руками (53, с. 53).

Надзвичайно виразними у стилістичному плані є пестливі форми інфінітива, утворені за допомогою суфіксів *-ки, -оньки, -очки, -унечки, -усі, -ці* (*їстки, їстоньки, їсточки, їтусі, спатки, спатоньки, спатусі, спатунечки*). Напр.: *Зима прийшла, їстоньки* принесла! – кричав на цілу вулицю Петрик (27, с. 75). Пестливі інфінітивні форми дієслова притаманні дитячій мові і характеризують позитивне ставлення персонажів дитячих творів до всіх процесів їхнього активного життя.

Стилістичні функції словотворчих засобів прислівника аналогічні до стилістичних функцій словотворчих засобів іменника і прикметника. Це зумовлено тим, що значна кількість прислівників відіменникового та

відприкметникового походження, а деякі стилістично активні словотворчі засоби цих частин мови однакові. Особливо це стосується суфіксів здрібніло-пестливих форм прислівників: *-еньк-, -ечк-, -ісіньк-, -юсіньк-* [243, с. 337]. Напр.: *Я хуленько взяв із торбинки кусень свіжого пшеничного хліба* (20, с. 32); *Драстуйте, дідусю! – чемненько привітався я, заходячи у двір* (59, с. 406); *А м'яч повільнюсінько так, красивенько за лінію й покотився – я його не зачепив навіть* (4, с. 12); *Давненько вже ми не бачили тебе* (20, с. 7); *Велике спасибі! Красненько дякую* (53, с. 32); *Агов! Сюди! Я осьдечки* (22, с. 70); *Отакечки, як каже мій дідусь* (58, с. 7); *Байдужечки! Нехай колеться, аби був зі мною* (59, с. 42); *Ще й додав, буцім йому байдужісінько, відомо це іншим чи ні* (104, с. 19); *Кім спокійнісінько спав у торбі, доки дівчата й хлопці передодягалися перед виступом* (37, с. 69); *Простісінько перед нами, край лісової дороги, вбраний у кожуха дядько ховав до вантажівки вкрадену з лісу пилину ялинку* (9, с. 8); *А м'яч повільнюсінько так, красивенько за лінію й покотився – я його не зачепив навіть* (4, с. 12).

Спорадично у творах сучасних українських дитячих письменників трапляються здрібніло-пестливі форми займенників (*всенький, отакесенький, самісінький* та ін.), причому вони мають здебільшого суто розмовний характер. Напр.: *Так, що й не почув, як за його спиною раптом великими жаринами спалахнуло й запалало усеньке місто* (33, с. 14); *Буцім шлейф її найубогішої сукні дорожчий, аніж всенький мій весільний посаг* (104, с. 73); *Радик тихесенько прочинив двері до вітальні, заглянув – нікогісінько* (23, с. 37); *Організатори самі нічогісінько не роблять, а тільки командують із затишку* (57, с. 101). Найчастіше такими формами займенників послуговуються В. Нестайко, Д. Чередниченко, Ю. Чеповецький для створення комічного ефекту і передання мовних особливостей своїх маленьких персонажів, які часто сприймають навколишній світ досить суб'єктивно і за допомогою зменшено-пестливих суфіксів створюють неповторний емоційний колорит яскравості та образності. Напр.: *Назустріч нам білозубо усміхнувся замурзаний (всеньке*

обличчя у шмаровидлі) комбайнер Гриць Чучеренко (59, с. 46); По всьому ж Києву оголошення запрошують на роботу (60, с. 6); А то раз узяв **оттакенького** kota й запросто вкинув собі у вікно (98, с. 78); Але в тому, що вони ревуть, я **ніскілечки** не сумніваюсь (22, с. 14); А **такецьке** диво, бачите, можливо (59, с. 44); Я ж **ніякісіньких** подвигів не вчинив, просто виконав усе, що мені належить робити (96, с. 8); Та коли проголосили Республіку, не було **ніякісінького** сумніву, хто буде Президентом (56, с. 65). В останньому реченні заперечний займенник указує на найвищий ступінь оцінності та емоційності, тобто персонаж дитячого твору висловлює своє твердження так, що його ніхто інший заперечити не зможе.

Найменшу кількість становлять емоційно-оцінні числівники, що передають зменшено-пестливу семантику, напр.: Ліза все намагалася вгледіти хоча б **одненьку**, але вони не показувалися (26, с. 27); Та все це тривало **однісіньку** мить, а тоді зробилося так легко (79, с. 47).

Крім словотворчих суфіксів, для створення позитивної чи негативної оцінки будь-якого явища та вираження найвищого ступеня вияву ознаки сучасні дитячі письменники послуговуються традиційними префіксами та префіксами іншомовного походження, що значно рідше трапляються в їхніх художніх творах. Великий відсоток становлять префіксальні прикметникові лексеми, які в стилістичному плані, порівняно з іменниками, досить виразні й однозначні. Префікс якісних прикметників *най-* указує на найвищий ступінь вияву ознаки, напр.: Скажу тільки, що такого гучного свята в нашому селі не пам'ятали **найстарезніші** діди (62, с. 534), а префікс *пре-* – на дуже високий ступінь вияву ознаки, водночас виражає ще й емоційну суб'єктивну оцінку якості, напр.: Ой, хто не бачив калинового суцвіття, придивіться, яке воно **прецікаве** (98, с. 59). Прикметники з префіксом *пре-* мають значно вужчу стилістичну сферу вживання.

Значно рідше трапляються іменники та прикметники з префіксом *пра-*, що надає їм урочистого й поетичного забарвлення. Напр.: *І доглядає, й колише мене прастаренька верба* (98, с. 30).

Дієслівний префікс *попо-* посилює ефект тривалості дії, її багатократності, надає дієслову виразної емоційної оцінки схвалення (задоволення) або несхвалення (незадоволення). Напр.: *Ми попочитали після нього, аби щось зрозуміти* (70, с. 29).

2.1.1. Словотворчі суфікси в ролі спеціалізованих виразників демінутивності та пестливості

В українській мові, як і в багатьох інших слов'янських мовах, нові лексеми утворюють переважно суфіксальним способом. Приєднуючись до твірної основи, суфікси сприяють появі слів, що входять до вжитку з певним лексичним значенням. Особливу групу становлять суфікси, що надають значенню слова додаткового відтінку (певного емоційного забарвлення). Їх називають суфіксами «суб'єктивної оцінки», або демінутивними та пейоративними [227, с. 158]. Такі словотвірні процеси свідчать про те, що мова як відкрита динамічна система, крім основних, комунікативної та номінативної функцій, виконує також і додаткову функцію – емоційно-експресивну.

Українська мова має невичерпний потенціал словотворчих суфіксів, за допомогою яких автори художніх творів для дітей можуть експресивно передати найтонші відтінки почуттів, переживань, а також кількісну, емоційну, естетичну, етичну та сенсорну оцінку.

Одним із традиційних засобів вираження емотивної оцінності є демінутивні утворення, або зменшено-пестливі форми, які широко використовують для досягнення експресивно-емоційного забарвлення речення. Найбільш продуктивним способом творення демінутивів є суфіксація.

Суфікси демінутивності надають новоутвореному слову різних експресивних значень. Ці значення пов'язані з категорією суб'єктивної оцінки

предмета і його ознак. Демінутивні утворення – це похідні іменники, прикметники, прислівники, дієслова, займенники що виражають значення зменшеності, яке супроводжується здебільшого ще й значенням суб'єктивної позитивної оцінки – значенням пестливості.

У проаналізованих творах сучасних українських дитячих письменників найвищий відсоток – 365 одиниць (60%) – становлять іменники зі словотворчими суфіксами – виразниками демінутивності та пестливості.

Демінутивні лексеми мовознавці класифікують по-різному. У нашому дослідженні використано класифікацію Г.М. Сагач [221, с. 8 – 9], згідно з якою виділено такі:

1. Зменшена лексика. До цієї групи належать слова, пов'язані з уявленнями про кількісні відношення, тобто вони передають розмір, міру вияву ознаки, напр.: *будинок – будиночок, хата – хатка*. Для демінутивів первинним є значення зменшеності, проте це не єдине значення, яке вони виражають. У цій групі суфікси слів можна замінити лексичними синонімами, що вказують на розмір, міру, ступінь вияву певної ознаки тощо. Такими лексичними синонімами можуть бути прикметники *маленький, невеликий, короткий, вузький* тощо. Напр.: *З цікавості я легенько поторсав маленькі **ворітця**, що, здавалося, вросли в іржаві петлі* (53, с. 15); *О, і **пляшечку** з соскою намальовано* (70, с. 95); *Грифа так захопився, так розмахався **крильцями**, що втратив рівновагу і – шубовсть у воду* (56, с. 105).

2. Пестлива лексика. Ця група охоплює слова, що не викликають уявлення про розмір предмета, а лише вказують на пестливе ставлення до нього. Напр.: *Отож понаскладав **грошенят** багацько* (33, с. 6); *Русалки, слухаючи, незчулися, як також пустили **слізоньки*** (33, с. 13); ***Татусик** у нас класний!* – вставила два слова в монолог королеви принцеса (31, с. 17); *Ох ви мої **жартунчики!*** – усміхнулася Джуля і підповзла ближче (51, с. 24); *Зібравшись в поділ шишки і зав'язавши в **ганчірочку** обрізки нігтів, рушила, було, до хатинки на курячих ніжках* (44, с. 40); *Дякую тобі, **Миколайку*** (70, с. 60); *Тієї ночі Антонові*

сниться, що він літає разом зі своїми друзями у **бабуні** в селі над озером (45, с. 74); *Тату, татуню, врятуй лиса!* – почала плакати Оксана (9, с. 83); Там, під грушею, на розкладочці згорнувся калачиком довготелесий білявий **хлопчина** (53, с. 86); *Кухар сметанку* злизнув, на мене, кицюню, сказав (92, с. 93); *Класна погода, Найдо, еге ж* (73, с. 97); *Що це ви, дурбелики, шукаєте? Раптом* почулося зовсім близько (59, с. 121); *Бабуся* звеліла мені надягти вузенькі штани-дудочки, білу сорочку, оздоблену рясним мереживом, і фрак... (14, с. 185); *Дружина його виховувала – хапала кімнатні капці й завзято лупцювала ними свого чоловіченька* (91, с. 758).

3. Зменшено-пестливу лексику. У цій групі об'єднані слова, що, з одного боку, викликають уявлення про розмір предмета чи явища, а з іншого – указують на ставлення автора до них. Напр.: *Серед гілок жили два маленьких створіннячка* (36, с. 4); *Ромко – ваш внучок – хоче на це сітку накинути* (75, с. 12); *Танцювали під портативний магнітофончик* Дмитрика (53, с. 32); *Вона – дебела, широкоплеча, з темними вусиками на верхній губі, з густим чоловічим голосом* (53, с. 34); *Неля глянула на маленький годинничок* (37, с. 35); *Троленята, – сказав Юль Томтен. Діти тролів? – спантеличився сонячний зайчик* (56, с. 41); *Кругленьке смагляве личко, рожеві губенята, симпатична гривка русявого волосся, що спадало на чоло, на скронях неслухняні кучерики* (53, с. 47); *Затуляючи лице, Касим Абу відливає з неї крапельночку* (33, с. 49); *Ви подумали, як драконеня відреагує на наш світ, чим воно харчується* (79, с. 60); *Кактусеня, яке марить, що воно – король та нагострює на тебе голки* (26, с. 67); *Сідай до столу. Ось тобі мишка, ось хробачок* (98, с. 77); *По вихідних ходять до ресторанчиків* (39, с. 77); *Обертаю, обертаю, обертаю вже! Спершу песика* (59, с. 115); *Помию лапки, личко я – і аж тоді на дні звірятко це небачене покажеться мені* (91, с. 779); *На наших малюнках красуні-абрикосівни обмахувалися віялами-листочками, а маленькі абрикосенята сиділи у візочках* (70, с. 66); *Були тут дорослі солідні кактуси і зовсім маленькі пухнасті кактусята* (62, с. 250); *Коли Землятко піросло, воно гралося з*

кометенятами, метеоренятами і дуже любило, коли його лоскотали цапенятами тваринки і діти (91, с. 773). У трьох останніх реченнях персоніфіковано маленькі абрикоси та кактуси, метеорити і комети, що живуть цілими родинами і ведуть активний спосіб життя. Це дало змогу передати їхній маленький вік і розмір, а також змалювати їх лагідно. Для підсилення позитивної суб'єктивної оцінки зменшено-пестливий іменник досить часто має залежний від нього емоційно забарвлений прикметник.

Демінутивні іменники, уживані у творах сучасних українських дитячих письменників, належать до таких лексико-семантичних груп:

1. Загальні назви осіб та осіб, переважно дорослих, пов'язаних родинними зв'язками. Напр.: *Колись Ява з Яришкою, сестричкою* меншою, посварився і при всіх плескачів їй надавав (62, с. 9); – *Як вам не соромно!* – ще з далеку загукала *дівчинка*, ледве побачила негідну картину: троє здорованів цькують малого *школярика* (85, с. 17); *Дідуня* Захарович прибив цвяхами вивіску (69, с. 30); *Ех ви, мамусині донечки* (61, с. 32); *Мамочко*, ріднесенька, приходь швидше (61, с. 67); *Дядечко* черговий! У телефонній будці біля райвідділку стоїть сумка з грошима (61, с. 84); *Не вішай носа, братику* (61, с. 101); *Люди! Пождіть! Людоньки! Сюди!* (62, с. 105); *А тут перед нами стояв нормальний кирпатенький хлопчик* (62, с. 148); *Ну, звичайно, дорогі товаришочки*, сини й дочки, токарного верстата не понесеш (61, с. 169); *Ходім, онучечко*, мак святити, бо сьогодні *Маковія* (91, с. 733). Словотворчі суфікси демінутивності надають лексемам відтінків прихильності, ніжності, доброзичливості та створюють загальний емоційний колорит пестливості.

2. Назви тварин, птахів. Напр.: *Я виліз на отаке здоровенцецьке дерево, а у гнізді шуліченята* (61, с. 11); *Любі мої білченята*, як вам сьогодні гулялося (98, с. 30); *Отут уже маленька видронька* не допоможе (98, с. 44); *Якби ж я був дятликом*, то й попроти́нав би в очеретяній трубочці дірочки (98, с. 44); *А я про телескоп*, – сказав *віслючок*. – Дуже люблю розглядати небо (36, с. 72);

*Клюйте, **рибоньки!** Клюйте, будь ласка (62, с. 123); І тому обличчя його весь час сяло і сміялося, а чорні яскраві очі бігали, як хатні **мишенята** (62, с. 269).*

3. Зменшено-пестливі загальні назви, що розпадаються на менші лексико-семантичні підгрупи:

3.1. Зменшено-пестливі назви частин тіла людей і тварин, напр.: *Кругле веснянкувате **личко**, **носик** бараболькою, біляве волосся кумедно стовбурчилось їжачком, і голубі очі весь час сміються (61, с. 9); Країна така, де роздумливі вітри збирають самі-собійні думки-втікачки, ті, що гострими **ніжками** не встряють у роздуми (69, с. 10); Лесику, ну ти ж гарний хлопчик. Ну розкрий **ротика** (61, с. 15); І ріс він такою собі хатньою істотою, як оте лупате чорненьке кімнатне собача на своїх тоненьких **ніжках** (61, с. 18); Обидві тендітні, з тоненькими **ручками** й тоненькими **ніжками** – наче невагомі (61, с. 26); А що я зараз роблю? – **Хвостиком** воружиш (98, с. 26); Галочка й Светочка тільки шморгали малесенькими **носиками** (61, с. 27); Галочка подивилася на Светочку широко розкритими **оченятами** і розтулила **ротик** (61, с. 29); За першою партою біля вікна сидить кучерявенька гарненька дівчинка з пухкенькими **губенятами** і симпатичними **ямочками** на щоках (61, с. 35); Поруч з нею сидить дівчинка непоказна – довгоносенька, із скромними рудуватими **кісками**, в окулярах (61, с. 35); Вони вже не посміють його образити, а, гляди, ще й **лапку** подадуть на привітання (98, с. 47); Знайоме кругленьке личко з гривкою, з виткими кучерями на скронях, з маленькими бірюзовими серезками у **вушках** (53, с. 49); З цих розмов я зрозумів, що мені дістався дуже хороший кіт – із **зубками**, **кігтиками**, очиськами, і я повинен сам як скоріше на нього подивитися (96, с. 69); У діда долоня як сонях, а в хлопчика **долонька** як ромашка (98, с. 133); Аллочка біла себе **кулачком** у груди, але й без цього їй не можна було не повірити (61, с. 134); Він на мить завмер і раптом розтягнув **ротик** у широкій посмішці, показуючи два маленькі нижні **зубчики** (53, с. 196); Руденька гостренька **мордочка** отам у далині показала (98, с. 209).*

3.2. Зменшено-пестливі назви будівель, їхніх частин, інтер'єру та меблів, напр.: Під час перерви він самотньо стояв під **стіночкою** в коридорі – або просто так, або жуючи сніданок (61, с. 19); Вона весь антракт курила і реготала у маленькому **кабінетику** (61, с. 131); Крутиться коло, і крутяться **крісельця** на ланцюгах (61, с. 214); Невеличкий дворик біля церкви був оточений фортечним муром з кількома квадратними **віконечками** (62, с. 244); Тим часом одчиняється ота низенька **брамочка**, і ми в'їжджаємо на територію студії імені Довженка (62, с. 265); Ми звернули ліворуч у маленькі **дверцята** й опинилися у величезній, гігантській темній залі (62, с. 271); Лише тепер наші мандрівники потрапили до кондитерської **крамнички** (95, с. 81); На крайньому **диванчику** було вільне місце і лежала кинута кимось прим'ята газета (62, с. 31); – От! – сказав Чак, зупиняючись біля невеличкого будиночка на три вінка, що дивилися на вулицю, з дерев'яним **ганочком** (60, с. 150).

3.3. Зменшено-пестливі назви одягу та аксесуарів, напр.: Наступного дня вранці Кося Вухань та Колько Колючка узяли в лапи **портфелики**, букети лісових квітів і по чеберяли на Велику Галявину (54, с. 12); Завжди у чепурненьких **платтячках**, з великими **бантиками** (61, с. 26); Галочка й Светочка, ні словечка не кажучи, підняли **портфелики** й тихо зарюмсали (61, с. 27); Їй було жарко. Ватяна **шубка** дуже гріла (61, с. 39); Альоша у синьому халаті, у **беретику**, як справжній продавець (61, с. 98); Дениско завжди в чистенькій гарній **сорочечці**, у випрасуваному **костюмчику** (61, с. 105); У Яви на голові був крислатий дамський **капелюшок**, який лишився нам у спадок від однієї дачниці (62, с. 12); Та навколо всіх цих дрібненьких – красивий **віночок** із чималих білявих-білявих квіток (98, с. 59); Лізти було дуже сковзко, але, я все-таки до вуха добрався, сів їй на **комірець** куртки (96, с. 138); Та нічого, зате в мене мама-абрикосиха взує **чобітки** на шпильках (70, с. 66); Повагавшись, дістали з Ерічиної шафи зелененький **костюмчик** із тасьмою, яка є лише в Святого Миколая та в маминій шкатулці (70, с. 84); Не дійшовши двох кроків до нього, вона мовчки зробила владний жест рукою у чорній мереживній

рукавичці, запрошуючи його йти за собою (53, с. 5); Він ясно бачив: між гостроносими замшевеними її *черевицками*, що ледь визирали з-під довгого, до п'ят, плаща, й підлогою – відстань (53, с. 5); Ти ж лежав у такій пухнастенській сірій *шубці* (53, с. 25).

3.4. Зменшено-пестливі назви страв, харчових продуктів, напоїв та посуду, напр.: *Піди купи мандаринок* (61, с. 39); *Випий, синку, випий молочка* (62, с. 492); *Мабуть, хтось проходив – яблучка захотілося* (62, с. 439); – *Рибку, котлетки і кіт-і-кет* (98, с. 64); *Вона тільки пригублювала чашечку з лимонадом* (53, с. 32); *Зоє Михайлівно, салатику вам покласти* (53, с. 161); *Геннадію Максимовичу, візьміть оселедчика* (53, с. 161); *Лесик піймав себе на тому, що переживає, щоб ті пляшечки не побилися* (53, с. 192); *І в нас на метеостанції буде святкова вечеря? Авжеж, буде; кутя, книші, варенички з маком та горіхами* (91, с. 729); *Радий я віддячити за смачні пиріжечки* (91, с. 729).

3.5. Зменшено-пестливі назви одиниць міри і часу, напр.: *Обнявшись, вони якусь хвилюшку шепотілися, потім підходили до капітанів* (61, с. 20); *І вже ані краплиночки не шкодував, що пірнув по ті листи* (62, с. 475); *Я знаю ту «хвилиночку»* (62, с. 112).

4. Особові імена та прізвища персонажів дитячих творів зі значенням пестливості. Напр.: *Так запевняв Стасик, старший за неї на два роки, який жив на першому поверсі* (53, с. 6); *Вибач, доню. У мене сьогодні запарка, – сказав, приголубивши Стефу, тато. Пограйся з Лізятком* (3, с. 8); *Антось лежав із розплющеними очима, аж поки не прийшов сон* (51, с. 10); *Ота страшнюча пекельна бормашина, про яку Спасокукоцький чув ще в дитячому садочку від завжди переляканої Талочки Дударенко* (61, с. 15); *Коли втома долає, Маринка навіть тримає пальчиками повіки, аби вони не заплющувалися* (51, с. 16); *Його вереск лунав так гучно, аж його почула за рогом школи Катруся Розумниця* (85, с. 17); *Тим часом мама трирічного Богдасика не мала спокою* (51, с. 26); *Що у прадіда з прабабусею був іще хлопчик, син Павлуня, який помер у війну в*

шість років (39, с. 30); *Титонька Маринка* влаштувала *Петрикові* не лише прочуханку, а й промивку і прочистку, а я принишк під ванною і чекав своєї черги (96, с. 37); *Настуся* одвернулася й махала своєю пухенькою ручкою (61, с. 71); *Вітасик* Дяченко, червоніючи, писав, що хотів би стати артистом (61, с. 81); *Наталонька* побризкала на себе водою і одразу ж вибралася на берег (86, с. 119); *І хоч Лесик* не був дуже вправним сопілкарем, але коли чогось ставало нудно, він брав якусь із сопілок (53, с. 156); *А це наш Тарасик*, – обернулася вона до *Лесика* (53, с. 195); *І тоді хлопчик*, а його звали *Олексик*, придумав план врятування міста (91, с. 725); *От вийшла з хати Мариночка* та й замилувалася (91, с. 733).

Усі проаналізовані демінутиви передають емоційно-позитивну, доброзичливо-схвальну авторську оцінку. Вони виражають схвалення, похвалу, любов, захоплення, повагу, співчуття, пестливість, доброзичливість, прихильність, ввічливість та інші позитивні відтінки значень, слугують засобом створення ласкавого тону мовлення, ліричного настрою – щирого, задушевного, емоційного. Їхні суфікси надають основному значенню зменшеності конотативного відтінку ніжності, симпатії [102, с. 68]. Такі утворення виконують у дитячих творах роль характерологічних засобів змалювання персонажів, переважно маленьких дітей, жінок (матерів) та людей літнього віку.

Як відомо, значення об'єктивної зменшеності і позитивної оцінки виражає велика група суфіксів, що сполучаються з твірними основами переважно конкретної і рідше абстрактної семантики. Серед цих суфіксів – *-к-*, *-ик*, *-ець*, *-ен'*, *-атк-* (*-ятк-*), *-енятк-*.

Найбільше дериватів утворено за допомогою словотворчого суфікса *-к-*, напр.: *Та хоч попрохати, якщо можливо це, маленьку насінинку з-за моря принесе* (1, с. 34); *Вони вже не посміють його образити, а, гляди, ще й лапку подадуть на привітатися* (98, с. 47); *Бджілки* знали: на цих чималих дзеркальних квітках-майданчиках можна лише розважатися (98, с. 59); *Хто ж*

служитиме вірненько, матиме долярів **жменьку** (11, с. 59); **Кульбабка** тільки регочеться (98, с. 72); **Добрий день, дітки**, – привітався учитель, починаючи урок (98, с. 93). Такі демінутиви утворені переважно від іменників жіночого роду – назв предметів та істот. Деривати як від назв істот, так і неістот мають зменшено-пестливе значення, щоправда, відтінок пестливості переважає, коли мотивувальною є назва істоти, а значення зменшеності – коли мотивувальне слово називає предмет. Напр.: *А чого це ви, Радиславе Євгеновичу, так тихесенько підкрадається до **шафки**, як Мурчик до сала* (23, с. 4); *Оглянула себе, так наче й немає в неї нічого, і виходить обережно з **хатки*** (98, с. 25); *Як хочеш, щоб у тебе очі стали блакитні, треба, щоб вони вбирали красу білого світу – красу квітів, і **хвильок**, і листячка, й неба* (98, с. 29); *Пан Потапенко пригорнув дружину і прошепотів у її маленьке волохате **вушко*** (51, с. 45); *А Товстуха з Анхвісою на руках гепнулась на асфальтну **доріжку*** (73, с. 57); ***Рибку, котлетки** і кіт-і-кет* (98, с. 64); *У діда долоня як сонях, а в хлопчика **долонька** як ромашка* (98, с. 133).

Друге місце посідають іменники із суфіксом *-ик*. Вони мотивовані переважно іменниками чоловічого роду. Для багатьох із них характерне позитивне емоційне забарвлення. Відтінок фамільярної симпатії іменникам із суфіксом *-ик* властивий значно рідше, ніж пестливості, прихильності. У творах дитячих українських письменників таких лексем немає, пор.: *Увіткнув косу в землю і по скошеному підійшов до **кущика** вцілілої трави* (46, с. 9); *Цього разу вийшло особливо класно: **чубчик** у стильних зубцях, як у моделі з жіночого журналу* (37, с. 13); *Як раптом із **дворика** проспівало* (73, с. 19); *А що я зараз роблю? – **Хвостиком** ворушиш* (98, с. 26); *Тут до нас підкотив, чихаючи, той самий невеличкий **тепловозик*** (8, с. 35); *Роздивився у своєму **кабінетику**, де йому доведеться досидіти до літа* (38, с. 58); *Вона брала з таці млинчик тіста і, вправно перекидаючи його з руки на руку, надавала йому форми **м'ячика*** (95, с. 76); *Сонечко схопило **парашутик** і плигнуло з ним* (98, с. 89). Великий відсоток серед лексем із суфіксом *-ик* зі значенням пестливості становлять ті,

що вказують на малий вік героїв дитячих творів. Напр.: *На добраніч, мій зайчику! Мама Зайчиха поцілувала Зайченя. На добраніч, мій слонику! Мама Слониха поцілувала Слоненя* (51, с. 10); *Якби ж я був дятликом, то й попроти́нав би в очеретяній трубочці дірочки* (98, с. 44); *Як вам не соромно! – ще здалеку загукала дівчинка, ледве побачила негідну картину: троє здорованів цькують малого школярика* (85, с. 17).

На третьому місці іменникові деривати середнього роду із суфіксами *-ен'/-енят-, -а/-ат-*. Ці суфікси досить виразно вказують на молодий вік істот (недорослість), а суфікс *-к-*, що приєднується до таких дериватів, увиразнює відтінок голубливості. Напр.: *На добраніч, мій котику! Мама Кішка поцілувала Кошеня. На добраніч, мій Вовчику! Мама Вовчиця поцілувала Вовченя* (51, с. 10); *Зозуляка-скупердяка, жаль тобі оденького курчатка погратися* (98, с. 197); *І я виліз на отаке здоровенницьке дерево. А у гнізді шуліченята* (61, с. 11); *Наглядай за моїми горобенятами* (51, с. 22); *Мама Мишка поцілувала Мишенятко* (51, с. 10); *Любі мої білченятка, як вам сьогодні гулялося* (98, с. 30). Такі демінутивні деривати досить характерні для дитячих художніх творів, адже їхніми персонажами дуже часто є тварини (домашні або дикі звірі), які перебирають на себе особливості людської поведінки і живуть у своєму вигаданому суспільстві, подібному до світу людей. Суфікси *-ен'-* та *-енят-* функціонують у назвах частин тіла, назвах істот, малих за віком, із відтінком позитивної характеристики істоти. Ці суфікси надають іменникам водночас значення пестливості та малого обсягу чи розміру. Ю. Чеповецький використовує такі форманти не тільки в назвах істот чи осіб, але й у загальних назвах, що позначають явища чи предмети, створюючи колорит задушевності, ласкавості, милування. Напр.: *Посміхнувся Пік двома зубенятами і став туди, куди наказав солдат* (97, с. 174).

Найменш продуктивним є суфікс *-ець*, що надає іменникам значень об'єктивної зменшеності, симпатії, прихильності, напр.: *На земній кулі не*

існувало жодного материка, жодної країни і навіть малесенького **острівця**, де б глобус не бував (97, с. 5).

У сучасному художньому дитячому дискурсі переважають деривати зі значенням пестливості з відтінками ніжності, ласкавості, співчуття. Вони утворені за допомогою суфіксів *-ок*, *-иц'-*, *-ачк-* (*-ячк-*), *-ичк-*, *-оньк-*, *-еньк-*, *-усь*, *-ус'*, *-унь*, *-ун'-*. Найпродуктивнішими є суфікси *-оньк-*, *-еньк-*, *-усь*, *-унь*. Вони мають найвищий ступінь емоційного навантаження та створюють колорит пестливості, ніжності, ускладнюючи його супровідним відтінком інтимної сердечності й щирості. Такі словотворчі суфікси слугують засобом стилізації, надаючи іменникам відтінків прихильності, особливої ніжності та любові. Напр.: *Ой, болять **ніженьки**, пече попереk* (36, с. 24); *Отут уже **видронька** не допоможе* (98, с. 44); *А тут нічим її зробити, оту **сопілоньку*** (98, с. 44); *«Лякалка» для різних **тітоньок*** (96, с. 100); ***Татусь**, мабуть, відвернувся, а ти залізла всередину і сховалася за якусь штучку-дрючку* (94, с. 154); *Ну, як там **корівоньки**? – питає Надійка* (98, с. 217); ***Бабуся** сказала, що сама за Петруся переписала з підручника з української мови вправу під заголовком «Роби все сам» і розв'язала обидві задані йому задачки* (95, с. 87); *Але **сусідоньки** зайнялися справами, а в Катрусі питання лишилися* (69, с. 75); *Що, синку, подобається моя **жабонька**? – раптом промовив дядько улесливим голосом* (14, с. 150); *Кругом Мариноньки ходили **дівоньки*** (91, с. 731); ***Бабуню**, чуєш, **бабуню!** – запитав Івасик. – Що за квіточка у тебе намалювалася* (91, с. 732). Суфікс *-еньк-* надає іменникам дуже яскравого відтінку пестливості й ніжності, ліричного настрою. Напр.: ***Комашеньки** мої, любі маленькі* (40, с. 80); ***Онученько**, що це за чоловіки вискочили з нашої квартири* (12, с. 124); *Звичайно, й у нього була своя **пісенька** – пісенька-нетакалка, і співав він її своїм дерев'яним, тріскотливим голосом завжди невлад* (95, с. 9); *І в нього була своя **пісенька-позіхалка*** (95, с. 8). В останньому реченні дуже вдало передано ніжно-ліричний колорит дитячості, адже цю пісеньку названо *позіхалкою*, бо її

виконують перед сном, коли дитина засинає, і вона вказує не лише на задушевність ситуації, а й на маленький вік героя дитячого твору.

Друге місце посідають деривати, утворені за допомогою суфіксів *-к-*, *-очк-*, *-ечк-*. Вони виражають здебільшого емоційні відтінки пестливості, ніжності, прихильності, ласкавості, гордості, милування. Напр.: *Хочеш послухати казочку?* – запитав Сон (51, с. 10); *Вигляд у малюка й справді був неохайний: мордочка замурзана, голочки позлипалися* (51, с. 12); *Дай мені трошки водички з туманом зеленим* (98, с. 27); *Коли почула з першої парти у Вас посилочка, Алло Альбертівно* (38, с. 32); *То й попроти́нав би в очеретяній трубочці дірочки* (98, с. 44); *Лора Макарівна розкрила зошит на сторінці, куди її чоловік завбачливо поклав закладочку* (38, с. 44); *Бачиш, і тут зелений віночок обручем тримає насінини в кошику* (98, с. 125); *Ох, діточки-діточки!* – баба Ївга витерла фартухом збентежену сльозу (70, с. 44); *Громадяночко, чи справді це Ваша дитина – почав прискіпуватися Єгор Гарбуз* (69, с. 64); *Салимоня вигризла там собі затишне кубелечко* (80, с. 9); *Гиндя стояв собі та слухав малу щибетушечку* (98, с. 51); *А лихий король Генріх будує фортечку на зло городянам, грубо порушуючи їхні річкові права на вільний лов риби* (104, с. 61); *Я навіть не знаю, де твоє гніздечко* (98, с. 63); *Ось тільки Кок ні про які скарби не обмовився, ні людським, ні пташиним словечком* (85, с. 76); *Відчуження, усмішечки, гримаси, бридливе розуміння в голосі* (28, с. 289). Дуже часто дитячі автори поєднують демінутивні іменники з прикметниками пестливої семантики, що підсилює ефект пестливості та прихильності, напр.: *Руденька гостренька мордочка отам у малині показалаь* (98, с. 209).

Третє місце серед лексем, що типово виражають пестливість, ніжність, прихильність з відтінком об'єктивної зменшеності, посідають ті, що утворені за допомогою суфікса *-ок*, напр.: *Там, за кволою річечкою, ріс невеликий лісок, нічим ніби й не примітний* (70, с. 11); *Стук!* – а *цвяшок* і відскочив (98, с. 106). Іноді цей суфікс надає словам трохи зниженого значення, відтінку фамільярності. Напр.: *У класі почувся смішок* (9, с. 58); *Річ у тім, що я злетів*

трохи вгору, щоб роздивитися, і побачив, як від яру, злодійкувато озираючись, пригинцем підкрався до куреня якийсь **панок** у котелку (60, с. 128).

Суфікси *-иц'-, -ачк- (-ячк-)* надають дериватам лише емоційних відтінків прихильності, ніжності та пестливості, проте вони є найменш продуктивними в цій групі. Напр.: *В руках я несла гарненького, чистенького, розпушеного Домовичка, а він, аби не підвести нас і себе, навмисне по-ляльковому лупав **очицями** (70, с. 28); Жили ми вчотирьох: я, мама, **сестриця** моя меншенька (ще в школу не ходила) і паралізована тітка, мамина сестра (60, с. 111); І не просто будяк, а живий: голова колюча. **Очицями** кліпає (59, с. 150); Й от уже переді мною два величезні білі закручені бивні, і роззявлена паща, і маленькі **очиці** (53, с. 218); Ходила вона все літом в одному сірому **платтячку** і стоптаних сандалях (53, с. 32); На маленькому, або, як тепер кажуть, малогабаритному **подвір'ячку** греблися, нервово сіпаючи головами, білі брудні кури (62, с. 245); І все завдяки солдатам, дай Боже їм **здоров'ячка** (62, с. 487); Буде їй нам шана! Буде їй **князюваннячко** (91, с. 733).*

Суфіксальні іменники демінутивності-пестливості об'єднані в такі лексико-семантичні групи:

1. Назви вигаданих персонажів. Напр.: *А **чортенят**ам-працівникам лише кидай дрова в багаття, слідкуй, щоб грішники порядку дотримувалися (69, с. 46); **Чарівничок** я! – затинаючись, пробелькотів Ціпа (59, с. 88); У старої як світ мами Землі, яка мільйони років родила птахів, метеликів, риб, коней, людей, у 2000 році народилося **Землятко** (91, с. 773).*

2. Назви земельних територій. Напр.: *А тут – **городчик** з котячою м'ятою і валер'яною (70, с. 15); У **садку** за яблунями є невелика сонячна **галявинка** з м'якою травичкою (70, с. 33); За допомогою надсучасного навігатора знайшла затишну **місцинку** з піщаним гротом на узбережжі Червоного моря (14, с. 145); Але міст, на щастя, не знадобився – біля піщаного **бережка** стояв човен, а поряд з ним сидів дідусь і рибалив (95, с. 149); Гора, нагромадження кам'яних брил, і між тих брил зеленими барвистими **острівцями** – різні*

чудернацькі дерева з величезними квітами (53, с. 231); Пройшли за флігель і **стежечкою**, що гадючилась серед чіпкої колючої дерези, почали спускатися до церкви (62, с. 300); Піднявшись трохи, звернули праворуч і пішли по асфальтовій **доріжці**, що в'юнилася між густих дерев (62, с. 302); Коли протала земля, Фрідріх скопав маленьку **грядочку**, обгородив її камінням і посіяв нагідки (91, с. 737); Як навмисно, петляє навколо пеньків, скаче в яри, піднімається на високі **горбочки** (91, с. 785).

3. Назви речовин, матеріалів. Напр.: Він помітив, що до чорного оксамиту приліпилася біленька **пушинка** (53, с. 5); Жора сунув руку в кишеню, дістав акуратно складений **папірець** (53, с. 220); Домовичок її **шампуньками** та пральними порошками мис і накручує на бігуді (91, с. 767).

4. Назви результатів інтелектуальних процесів, етикетних формул. Напр.: Пробач, моя **думонько**, я забула його намалювати (98, с. 213); **Привітничок!** Я тут морозиво продавала (75, с. 5).

5. Назви транспортних засобів. Напр.: Куди вело рівне, як струна, Житомирське шосе, по якому рухалися аж за виднокрай малюсінькі іграшкові **трамвайчики** (60, с. 49); Бо, здивувати мене шаленим стрибком, **автомобільчик** несподівано чхнув (14, с. 63); Зараз заїдемо до Максима Валер'яновича – і на студію, – сказав асистент, підводячи нас до **газика**, що стояв біля будинку (62, с. 321).

6. Назви частин доби, певних відрізків часу. Напр.: Я мотоциклом із самого **раночку** завезу (53, с. 111); Та в Діда Мороза халепа – пропала десь перша **хвилинка** Нового Року, хтось лихий її вкрав, якийсь злий чарівник (59, с. 31); **Хвилиночку!** – сказав він і кинувся до дірочки, через яку вони хлебтали молоко з молочного Шляху (94, с. 39); І вже ані **краплиночки** не шкодував, що пірнув по ті листи (62, с. 475).

7. Назви явищ природи, небесних тіл. Напр.: Сірий **вітрик** тільки зітхнув і став сірим Светриком (51, с. 7); **Сонечко** сиділо-сиділо, а далі розпустило крильця і полетіло у своїх справах (51, с. 7); І на носа кап-кап **дощик** (51, с. 8);

Біла хмарка пливе, дразниться (51, с. 8); Любий дощику, прийди – порятуй нас від біди (70, с. 22); Але понижчало сонце, а вітерець подужчав (70, с. 53); Пролітав перший сніжок, а вона цвіла собі під вікном (91, с. 738); Учора воно пережило перший землетрусик – і тато Космос викликав лікаря (91, с. 773); І тільки Сонечко знало, що через мільйони років із далекого сузір'я Альфа Кассіопея прилетить за Землятком-принцесою принц Деміург (91, с. 774).

У виявленні семантики суфіксальних емоційно-оцінних іменників важливу роль відіграють контекстуальні засоби, зокрема сполучення оцінних іменників із прикметниками, що мають пестливе забарвлення. Напр.: *Хто слухнесеньке дитячко? Принесе гостинця татко (51, с. 24); Пиріжки мої смачнесенькі, з сиром, з джемом, рум'янесенькі (95, с. 77).*

Крім емоційно-оцінних іменників, у художніх дитячих творах трапляються такі ж за стилістичними характеристиками прикметники, що характеризуються насамперед регулярністю словотвірного зв'язку між твірними основами якісних прикметників, з одного боку, і похідними формами з властивим їм значенням суб'єктивної оцінки – з іншого. Основною сферою формування якісних прикметників на позначення виразної ознаки є прикметникові основи. Варто зазначити, що тільки в системі якісних прикметників можливий словотвірний зв'язок: прикметникова основа + словотворчий суфікс = прикметникова одиниця з новим значенням. Посилення вияву ознаки похідними формами досягають за допомогою суфіксів *-еньк-, -есеньк-, -ісеньк-, -усеньк- (-юсеньк-)*. Напр.: *Сіренький і пухнастий Хрум-Хрум дуже любить запізнілі квіточки березки (70, с. 330); Гарненька, схожа на мавпочку (53, с. 194); Слабеньке в нього було здоров'я (53, с. 10); Худенький – сама шкіра та кістки, як каже бабуся Світлана. Ключиці стирчать, ребра випинаються, руки тоненькі – соромно сорочку скинути (53, с. 7); І тут я згадав, що Карло Карлович глухенький, недочуває (59, с. 39); Коли він бачив у дівчачих руках довгастенькі, з тонкою напівпрозорого паперу конверти (61, с. 50); Жив Альховка з тіткою, та й то не рідною, а троюрідною – худенькою, маленькою, сором'язливою*

жіночкою (53, с. 16); *Слухай, а давай на прощання придумаємо якусь цікавеньку пригоду, щоб вона мені снилася цілу зиму, наче я з тобою не розлучався* (59, с. 86); *У тебе ж гладенька шерсть, за колючки не чіплятиметься* (59, с. 120); *Вибудовую-таки я ловкенькі сходи* (59, с. 89); *Де мій Кося ріднесенький?* – заголосила мама (59, с. 104); *А так – однаковісінькі, і як дивитися на кожну окремо, можна подумати, що та ж сама гусениця* (51, с. 20); *Свіжісінька, ще навіть тепла* (61, с. 112); *Хто це міняє цілісінькі гарні двері, та ще візерунчасті* (58, с. 90); *Це – не жарти, а чистісінька правда, бо ти повсякчас лізеш наперед, а мене витихаєш, відштовхуєш* (59, с. 26); *Наступного ранку всі мешканці Казкового Лісу виявили у своїх домівках новісінькі холодильники «Морозенко-Супер»* (56, с. 57); *Ми здорові-здоровісінькі!* – підхопив я (59, с. 143); *Така, помімаєте, манюпусінька, і не побачиш, а великі діла робить* (62, с. 60).

Ці суфікси, приєднуючись до прикметникової основи, надають їй значення прихильності, інтимно-ласкавого ставлення, лагідності та ніжності. У дитячих художніх творах похідні прикметники із семантикою зменшеності трапляються зрідка, тому що вони частіше виражають різноманітні емоційно-оцінні відтінки. Зменшено-пестливі форми прикметників уживають і для передання прихильності, теплоти, задушевності щодо певної особи, яка опинилася в скрутному становищі. Такі прикметники виражають співчутливе ставлення до цієї особи, жаль у зв'язку з її злиденним становищем.

Поширені у творах сучасних українських дитячих письменників також суфіксальні прикметники, що виражають радість, доброзичливе ставлення до особи, захоплення її поведінкою або особистими якостями. Яскравим виразником емоційно-оцінного та експресивного забарвлення є поєднання демінутивних іменників з емоційно забарвленими прикметниками, що самі вже вказують на малий розмір. Такі емоційно забарвлені прикметники є своєрідними епітетами, ужитими з іменниками у звичайній формі. Тут вони втрачають своє основне значення і виконують лише стилістичну функцію.

Поєднання в одному контексті зазначених похідних підсилює емоційне забарвлення всього вислову, допомагає увиразнити моменти, пов'язані з уживанням зменшено-пестливої форми основного слова. Напр.: *Пропаде ж козеня дурненьке* (59, с. 7); *Грибок молоденький, свіжий, аж пахучий, тільки дуже сердитий, капелюшок на очі насунув, ховається* (51, с. 18); *О! Яка гарнюсінька ручечка! Це ти мені подаруєш* (61, с. 38); *Отож сиділи ми, сиділи, аж раптом яйця почали тріщати, репатися і з них почали вилуплюватися... О, Боже! – маленькі крокодильчики* (59, с. 45); *Не було ні чепурненьких хаток під стріхою, ні кучерявих вишневих садків, ні зелених левад* (53, с. 63); *У глибоченькій ямі серед густої трави під дубом лежать, прикриті зеленою склянкою, кілька апельсинових зернят і суха бананова шкуринка* (53, с. 68); *І одразу став схожий не на дорослого шакала, а на маленьке жалюгідне вовчєня* (54, с. 80); *Прислала замість себе свою донечку, старшу Рудикову сестричку, молоденьку лисичку Лізу* (91, с. 110); *Купив кілька тоненьких книжечок для позакласного читання і сам себе примушував їх читати* (61, с. 120); *Очі великі фіалкові, червоні губи, як пелюстки троянди, носик рівненький, вушка маленькі – ну, просто красуня та й годі* (59, с. 148). Такі прикметникові форми є невід'ємною ознакою дитячих художніх творів, і створюють колорит інтимності та голублення, надаючи дитячому художньому дискурсу свіжості, оригінальності, образності та естетичної виразності.

У сучасних українських дитячих творах з явищами словотворення дієслів пов'язані різноманітні експресивно-виражальні та художньо-естетичні можливості, за якими дуже часто закріплена позитивна чи негативна оцінка. Але експресивність, яку створюють певні словотворчі афікси дієслова, не вичерпується окремо взятим формантом, а виражається словом загалом. Важливою є роль твірної основи у процесі деривації дієслівних експресивів, адже стилістична характеристика та емоційно-експресивне забарвлення деривата нерідко залежить не тільки від афікса, а й від семантико-стилістичних

особливостей твірної основи. Напр.: *Хочемо спатоньки!* – ледь чутно пропищали вони (94, с. 74).

Досить активно в сучасних дитячих творах функціонують емоційно-забарвлені прислівники із суфіксами *-еньк-*, *-к-*, *-ісіньк-*, що надають змальованій ситуації додаткового значення ласкавості, пестливості, радості чи задоволення. Напр.: *Обережненько, навипиньочках ходімте за котом Сократом до дверей, на яких висить табличка з написом «5-Б клас»* (61, с. 8); *Сам же Вася Кицин на оте дражніння наче й не звертав уваги. Наче воно аніскілечки його не торкалося* (57, с. 12); *Це трохи заспокоювало Непосидька, але те, що він, наче муха, міг спокійнісінько ходити вниз головою і ніяким вітром його не здувало* (94, с. 34). Прислівники способу дії, пор.: *Але потім Жабський ловкенько тицьнув Здоровегу кулачком у ніс* (53, с. 23); *А що читав поганенько й шепеляво, то ми мусили перечитувати після нього, аби щось зрозуміти* (70, с. 29); *Обережненько взяв хоботом Бровка Барбосовича, підняв і підніс до годинника* (57, с. 38); *Глип – а позаду нас на стільцях сидять укупочці Довгий, Злюкін і Малявка* (53, с. 181).

2.1.2. Словотворчі суфікси із функцією аугментативності та пейоративності

Крім позитивних емоцій, деривати мають властивість передавати широкую палітру негативних (аугментативних) відтінків у певних контекстуально-ситуативних умовах та за допомогою спеціальних словотворчих суфіксів. У сучасній лінгвістиці аугментативи кваліфікують як «слова, що виражають значення збільшення й нерідко мають відтінки негативної оцінки, зневаги, згрублості, розмовної стилістичної забарвленості» [225, с. 47]. Аугментативи протиставлені демінутивам – «словам, що виражають значення зменшення та переважно мають відтінки позитивної оцінки, пестливості (рідше негативної оцінки й зневаги)» [225, с. 111]. Категорія негативної оцінки ґрунтується на таких основних негативних емоціях оцінної шкали, як осуд, зневага, огида,

приниження, презирство, лайка, іронія, сарказм, легка посмішка тощо. Негативно-оцінні суфікси дослідники поділяють на дві групи: 1) суфікси збільшеності-негативної оцінки, що одночасно вказують на збільшеність та негативну оцінку; 2) суфікси негативної оцінки, що виконують лише пейоративну (засудження) функцію [291, с. 10 – 11]. Негативна оцінка вказує на те, що об'єкт має небажані властивості, ознаки або персонаж у творі висловлює негативне ставлення до предмета мовлення. Аугментативні утворення породжують експресію іронії, зневаги, приниження, здивування, осуду, фамільярності, нехтування, відрази, слугують для вираження антипатії, відверто несхвального авторського ставлення. Проте й назви осіб, понять, лексичне значення яких мають відтінки урочистості, важливості, величності, поєднуючись із здрібніло-пестливими суфіксами, набувають негативної семантики, пор.: *панок, князьок, інтелігентик, людинка*. Такі відтінки негативної характеристики персонажа, як зневага, приниження, нехтування, відраза, посилюються, оскільки ці почуття породжують невеликі, мізерні розміри предметів, явищ, що є досить істотними та значущими для читача. Аугментативи сприймають як яскраві виражальні засоби, що допомагають авторові уникати завеликих висловлювань, але досить чітко, тонко і глибоко відтворити негативні відтінки ставлення до предмета чи особи.

Суфікси на позначення негативної суб'єктивної оцінки є продуктивним засобом створення емоційного колориту, яскравості, образності мови художніх творів для дітей. Проте в сучасних художніх дитячих творах за допомогою цих суфіксів утворено значно менше лексем, ніж за допомогою суфіксів позитивної оцінки. Але діапазон емоційних відтінків, яких здатні надавати іменникам та прикметникам негативно-оцінні суфікси, досить широкий: від слабо виражених відтінків згрубілості, зневаги, несхвальної оцінки до яскраво вираженої зневаги, іронії, презирства, а в деяких контекстах – ненависті, пор.: *вітрище, бабище, писака*.

Суфікси дериватів, що є найменуваннями осіб і предметів з негативним оцінним компонентом, становлять дві групи: 1) суфікси, що одночасно вказують на збільшеність та негативну оцінку; 2) суфікси негативної оцінки, що виконують лише пейоративну функцію. Із цими суфіксами зафіксовано 230 одиниць в обстежених дитячих творах.

Першу групу представляють лексеми, утворені за допомогою суфіксів *-иськ-*, *-ищ-*, *-ак-* (*-як-*), *-ар-* (*-яр-*), *-ур-* (*-юр-*).

Найуживанішим аугментативним суфіксом на позначення об'єктивної збільшеності та негативної оцінки є словотворчий суфікс *-иськ-*. Автори використовують його як засіб вираження збільшеності кого-, чого-небудь та надання дериватові негативного забарвлення. Напр.: *Я тобі і ковбаску, і рибку з дому ношу, пряниками тебе пригощаю, від Мухтара захищаю, а ти мене – гострими пазуриськами* (23, с. 6); *Каркнуло невиховане Таксі, закрутилося веселковою дзигною у повітрі й гулькнуло десь у вогкі похмурі хмариська* (79, с. 14); *Його велетенські капці підбориськами своїми, здавалося, витопчуть увесь цей квітучий надвечірній світ* (33, с. 14); *Погода сьогодні від самого ранку геть зіпсувалася – взявся мрячити неприємний дощ і дошкульний вітрисько раз-по-раз виривався з-за будівної та щосили смикав усіх* (85, с. 15); *Ну чого ти, Іване? – й пальчиськами своїми дівчачими до мого плеча тягнеться* (4, с. 47); *Йй треба принести їжу сюди, – глибокодумно висловився Вррум, – вони звикли їсти у своєму лігвиську* (79, с. 64); *Б'ються люто об рів, об вал – ціла злива важких макітер та скляних сулій з ревьськом* (33, с. 68); *З цих розмов я зрозумів, що мені дістався дуже хороший кіт – із зубками, кігтиками, очиськами, і я повинен сам як скоріше на нього подивитися* (96, с. 69); *Ще трохи, й він одірвав би мені кінцівки. Кулачисько бачив* (53, с. 186); *А вони скоро будуть такі, як наш рудий півницько* (98, с. 193); *Дикий первісний степ із височенною первісною травою, здоровенними первісними будяками та іншим первісним бур'яницьком* (53, с. 201); *Через плече в нього висів великий*

барабан, у який він гатив своїм *лаписьком* (59, с. 109); *А ось вовчисько вищирився* (59, с. 113).

Менша продуктивність характерна для суфікса *-иц-*, який надає іменникам значення збільшеності та зневаги, напр.: *Піратицце* хвацько вимахував темною від сажі кочергою (19, с. 9); *Високо вгорі, над сходами, був так званий ліхтар – величезне, покреслене на десятки квадратних шибок вікницце* (53, с. 10); *Драконицце* цей, кудломордий і кудлоногий, із динозаврів в один момент куркугрить зробив (29, с. 14); *Жерикізякові лапицця* вже простягнулися до лисини Великого Бабая (2, с. 20); *Ху-у! Ну й пригодицце!* – перевів подих Ромка (58, с. 55); *Пан Зарудний вибіг надвір і побачив, що вулицею в бік лісу мчать здоровенний вовчицце й лис* (9, с. 55); *А мені Жовта лисичка своїм хвостиццем зошити накрила* (98, с. 93); *Бардадим підніс до мого носа свій кулачицце* (62, с. 385); *Скажуть: лихий ведмедицце не пустив колядувати* (91, с. 729).

Досить продуктивними у творенні іменників зі значенням збільшеності та виразної пейоративності є суфікси *-ак-* (*-як-*), напр.: *У-у, скотиняка! Щоб ти* (62, с. 7); *Якась дровиняка, а не корова* (62, с. 13); *Ротяки* в обох були замурзані кремом, а в Книшихи крем був і на «румпелі» (62, с. 92); *Велика ротяка* з довжелезним язиком, тоненькі кінцівки, що закінчувалися пазурястими лапами з перетинками між довгими пальцями (14, с. 134); *Ой, діду, викручується він! Як ужака* (62, с. 175); *Дошкреблись до гілляки, поряд із якою у товстелезному стовбурі дерева було величезне дупло* (53, с. 184); *І раптом на величезному екрані-вітрині з'явилася синя мордяка з червоними очима* (14, с. 228). Деякі іменники із цим суфіксом передають лише відтінок фамільярності. Напр.: *Ану стій!* – скомандував другий *друзяка-задирака* (85, с. 16); Діапазон негативної оцінності, що характеризує назви осіб із цим словотворчим суфіксом, широкий: від легкої іронії до різкого несхвалення.

Обмеженою кількістю іменників із семантикою об'єктивної збільшеності та негативної оцінності представлений малопродуктивний тип із суфіксом *-ар-* (*-яр-*), напр.: *Пирхає, як кіт, – носяра* заважає (62, с. 39); *Ані стати, ані йти* –

лиш **хвостярою** мети (2, с. 67); *А по той бік сволока під стелею, куди вже не дістане жоден **котяра**, було чепко зліплене нове гніздо* (98, с. 128); *Це був здоровенний смугастий **котяра**, мерзотник, яких світ не бачив* (61, с. 298). Лише деякі з них виражають пейоративну оцінку, напр.: *Я тут у багні, як хробак, длубаюсь, а той **шпигуняра**, може, вже хто його зна* (62, с. 74).

Найменше лексем утворено за допомогою суфікса *-ур-* (*-юр-*), який, поєднуючи семантику об'єктивної збільшеності з негативною оцінкою, приєднується переважно до твірних основ зоонімів, пор.: *Воістину дурні **псюри*** (104, с. 20); *Баксику, до мене! – пошепки покликав я грізного **собацюру**, і той весело заметляв хвостом* (14, с. 38); *Гав, гав, гав! – попереду просто на лиса мчало троє забр'юханих **собацюр*** (9, с. 71); *Правду кажете, **собацюри**, доведеться їти шукати* (98, с. 214); *То був такий лютий **псюра**, що міг і самого чорта загризти* (62, с. 297).

До другої групи належать словотворчі суфікси пейоративності *-ищ-*, *-иськ-*, *-юг-*, *-яг-*, *-юк-*.

Найпродуктивнішим у цій групі є суфікс *-ищ-*, що виконує тільки пейоративну функцію, тобто різкого засудження істоти, предмета чи події. Напр.: *І ніхто з них сьогодні й не гляне на те **базарище*** (98, с. 99); *Хто то вночі у плавня? Водяник? **Відьмище**? Нечиста сила* (62, с. 128).

Суфікси *-иськ-* та *-юг-* менш продуктивні в групі негативно-оцінних суфіксів, що виконують функцію різкого осуду. Вони виражають негативну оцінку істот та предметів. Напр.: *Опудало колюче! **Їжачисько** нещасний* (59, с. 150); *А он, глянь, **зайчисько** стоїть* (98, с. 115); *Пес підходить до **хлопчиська**, а той його ремінцем з усієї сили – хльось* (98, с. 136); *Ще чого, гратися з **дівчиськом!** – подумав він і рішуче заявив* (94, с. 165); *Хто це? Невже те **громадисько**, що з гуркотом проїздить наді мною* (8, с. 6); *Згодом улесливі придворні хроністи перейменували це кепське **назвисько** на більш велелепне – Завойовник* (104, с. 38); *Навіть пересічні **слимачиська** ніколи не гублять дорогу* (79, с. 49); *Волає до гончарів, намагаючись перекричати гуркіт **бойовиська*** (33,

с. 68); *Аж ось ми наблизились до двох височезних димарів, що з них валував густий чорний димисько* (22, с. 91); *А дресирувальник батожиськом у повітрі лясь – мовляв, чого розсівся, на сусідню тумбу перестрибує* (22, с. 108); *А левиська це ще більше розлютило* (22, с. 109); *По верхівках дерев з розбійницьким свистом промчав рвучкий вітрюга – перший провісник громовиці* (64, с. 115); *Я взяв дубця, прогнав ненатлого катюгу та й пішов до свого діла* (98, с. 128); *Не будь жаднюгою, – і Сашко Циган силоміць сунув жаб'ячу лапку Марусику в кишеню* (53, с. 123). Ці суфікси приєднуються переважно до негативно забарвлених твірних іменникових основ. Вони допомагають виразніше передати семантику різко негативної оцінки, з ними пов'язані відтінки зневажливого, згрубілого значення слів, аж до яскравого вираження несхвалення, осуду, презирства.

Суфікс *-юк-* має досить широку гаму негативних відтінків: зневаги, презирства, інколи лайливого відтінку. Напр.: *І тими щитами пускають величезних зайців на місток, де стоїть вусатий царський жандарм у мундирі, з шаблюкою* (62, с. 326); *От людей обдурює, зміюка* (62, с. 142); *Не знаю. Звірюка якась, здається* (62, с. 184); *Сама забр'юхалась, як свинюка, а потім на когось звертає* (62, с. 448).

Суфікс *-яг-* найменш продуктивний. Він надає іменникам лише відтінку осуду, зневаги, презирства залежно від їхньої семантики. Поєднуючись з іменниковою основою, у значенні якої є негативна оцінка, суфікс *-яг-* посилює емоційний ефект слова аж до створення лайливого відтінку. Напр.: *Моргнув я своїм молодцям, і вони тихо заповзли в штани нахабного паруб'яги* (3, с. 56); *На другий, піднятий кінець дошки з високої стійки стрибнув здоровезний паруб'яга* (95, с. 112). У цьому реченні автор вдало поєднав іменник зі значенням згрубілості з прикметником із тим самим значенням та відтінком найвищого ступеня вияву ознаки.

Зрідка в сучасних прозових дитячих творах трапляються власні імена персонажів із негативним забарвленням. Напр.: *Це вже просто свинство!* – вигукнув **Гришка Гонобобель** (61, с. 86).

Іноді в одному реченні автор використовує зменшено-пестливе і згрубіле значення тієї самої лексеми, що створює колорит яскравості і контрасту для активного розвитку дитячої уяви. Напр.: *Варто засвітитися зеленому ліхтарикові на світлофорі, як знову все починається спочатку: великі, малі **автомобільчики** та **автомобілища** мчать туди-сюди* (85, с. 64).

2.1.3. Прикметникові суфікси на означення інтенсивності ознаки

Окрім іменникових дериватів зі значенням різко негативної оцінки, для увиразнення колориту аугментативності автори сучасних прозових дитячих творів активно послуговуються прикметниками із суфіксами *-ущ-* (*-ющ-*), *-уч-* (*-юч-*), *-езн-/елезн-*, *-енн-*, що вказують на високий ступінь вияву ознаки. Напр.: **Проклятуща** баба (62, с. 108); *Ох і **цікавущий** той слон* (98, с. 142); *Це такі гробниці **здоровуці** в Єгипті* (62, с. 85); *Зі Стефою уроки зробити, з Лізою задачі з математики порозв'язувати – хай їм грець, тим задачам, які ж бо **складнюці*** (2, с. 8); *Тепер треба було пити чай із калиною, ковтати гіркі пігулки й полоскати горло такою **солонющою** водою* (12, с. 92); *Це все вона! Надворі дощ, у садочку противна манна каша, і **вреднющий** Сашко Гудзик знову дразнитиметься й смикатиме за кіски* (13, с. 6); *Ще змусив обкрутитися на місці по стільки разів, скільки кожній з нас років, але сам, **хитрющий**, крутитися не схотів* (70, с. 20); *Тому, підкравшись тихцем до калюжі, він сховався в **густющій** траві, аби чиж його не помітив* (97, с. 20); *Тільки не думай, ніби через те, що по хмиз треба було йти у **темнюці** не просвітні зарості* (62, с. 127); *Біля свинарника нас зустрічає гундосим рохканням п'ятипудова льоха Манюня, **противнюча** й плямиста* (62, с. 7); *Покійник був такий **скуpezний**, що помер у самих лише капцях* (33, с. 6); *До голови ще не дійшло, а ноги враз стали як укопані на самісінькому краю*

глибочезного ямиська (53, с. 243); *Дівчина лякається, сахається, нарешті здогадується одскочити під товстезну гілку дуба* (33, с. 27); *І здається, сонце вже ніколи не проклюється крізь густезні каламутно-сірі хмари* (62, с. 412); *Через кілька хвилин я відчув, що на груди мені навалюється важезний тягар і нема чим дихати* (62, с. 87); *Наче кістки, стирчали на зламах з товстелезних метрових брил* (62, с. 425); *Тільки ото я зітхнув, як раптом над нами почулося грізне «вау-вау» – і здоровенне лаписько вистромилося з-за стовбура* (53, с. 186).

Поодинокі прикметники, утворені за допомогою суфіксів інтенсивності від позитивно забарвлених твірних основ, увиразнюють колорит схвалення в певному контексті, напр.: *Ну той, малий, худющий, дуже бідний* (79, с. 41); *Козак Морозенко, володар холодильників, творець морозива смачнючого* (56, с. 60); *О, велосипед тягнуть. Двоколісний, а що вже гарнющий* (70, с. 91).

2.1.4. Словотворчі префікси як засоби вираження емоційності та оцінності

Проблемам префіксального словотворення нових лексем в українському мовознавстві в останні роки надавали великого значення [59; 76; 83; 160; 179; 241]. Загальновизнаним є твердження про домінування префіксації в системі дієслова, проте, як засвідчують спостереження над мовними явищами в текстах сучасних українських дитячих творів, для них характерна активізація іменної, зокрема прикметникової та іменникової префіксації.

Найбільший відсоток лексем, утворених префіксальним способом, становлять прикметники, друге місце посідають іменники. Усього зафіксовано 67 одиниць.

У творах сучасних українських дитячих письменників широко вживаний питомий прикметниковий словотворчий префікс *пре-*, що передає високий вияв властивостей предмета чи особи, позначених іменником, з яким пов'язаний прикметник. На думку Ш. Баллі, усі категорії емоційно-оцінних слів походять

від прикметника [23, с. 271]. Мовознавці зауважують, що оцінність «є первинною семасіологічною функцією прикметника як частини мови, її частиномовної специфіки, що відрізняє прикметник від інших частин мови» [250, с. 105].

Прикметники із префіксом *пре-* виражають високий ступінь вияву ознаки, названої твірним прикметником, та її емоційно-експресивну оцінку, переважно позитивну. Напр.: *Всі троє були пресумні* (41, с. 18); *І мюзикл новий, але препоганий* (41, с. 23); *Повість така є, «Ніч перед Різдом називається». За нею ще фільм знято, старий-престарий* (41, с. 23); *В АДЧС багато чули про вашу прегарну країну, про її пречудесних громадян* (53, с. 40); *Вони всією душею хотіли допомогти людям Країни Дива відновити свята пресвітлі* (41, с. 48); *Давно колись жила у чорному морі дівчина. Гарна-прегарна* (98, с. 53); *Вилізти на високе-превисоке дерево і чекати, коли гуси-лебеді летітимуть* (3, с. 53); *Це було пречудове пташеня, маленький жовторотий чижик* (97, с. 29); *Свято вийшло пречудове* (59, с. 100); *Отже, настрій у пана Морока був пречудовий* (64, с. 329); *От він прехороші свої лискучі пелюстки розгубив* (91, с. 733).

За допомогою префікса *пре-* утворені також і деякі прислівники, проте вони становлять кількісно меншу емоційно-оцінну групу лексем, ніж прикметники, напр.: *Коли тато з мамою кудись ідуть, ми з сестричкою завжди залишаємося у великій світлій вітальні, а до спальні двері премічно зачиняємо* (70, с. 7); *Потім Гусениця сідала і предовго милувалася всім тим* (74, с. 51); *Залепетав він прешвидко, аби Трава не встигла встромити свої п'ять копійок* (74, с. 57); *Чесне слово! Чесне слово, бути левом пречудово* (59, с. 103).

Високопродуктивним є префікс *най-*, що властивий прикметникам найвищого ступеня порівняння і відповідно виражає найвищий вияв певної ознаки. Напр.: *Закінчивши циркову школу, найталановитіші коміки роз'їжджалися з Ластовинії по всіх країнах світу – працювати в цирках клоунами* (64, с. 8); *У Ластовинії вважалося, що найкраща, найкрасивіша і*

найдобріша людина тоді, коли вона весело й радісно сміється (64, с. 9); *І найбільшим* щастям було – дарувати людям сміх, радість (64, с. 9); *Я ж у піжмурки найграйливіший* грайлик з усіх грайликів на світі (91, с. 177). Найактивніше і найпослідовніше цією формою суперлатива послуговується В. Нестайко, використовуючи її в ролі узгодженого означення та основної частини іменного складеного присудка. Напр.: *У центрі Києва на найдревнішому* місці – копиця сіна, як у лузі (62, с. 43); *Нагукавшись до хрипоті і заглянувши у найглухіші* закутки, я побіг до школи (62, с. 69); *3-за очерету вплив човен – без звуку, без жодного плеску, як хмара. І це було найстрашніше* (62, с. 127); *Головне, що завдає найбільших, найболючіших, найнестерпніших* страждань, – це те, що ми вчинили, як зрадники, як жальогідні підлі штрейк-брехери (62, с. 324); *Останній день, коли чогось чекаєш, завжди найдовший, наймарудніший, найважчий* (62, с. 470); *Мій п'ятий «Б» найкращий!* – так само часто каже Ліна Митрофанівна (61, с. 9); *Але найщасливіша* хвилина буває тоді, коли ти зробив комусь добро таємно, так, щоб він не знав, хто це йому зробив (58, с. 25); *Ми саме підійшли до високого багатопверхового будинку, сіли у ліфт і піднялися на найвищий* поверх (58, с. 48).

Питомий префікс *пра-* вживають переважно в іменниках, а також у прикметниках, де він указує на давність або віддалення. Напр.: *Тут не було кухаря ще з часів мого прадіда* (74, с. 17); *Чи ви знаєте, що весь мій рід належав до найшляхетніших мап країни Часу, а моя прапрапрабабуся* удостоїлась честі прикрасити собою експозицію музею (15, с. 37); *Бувають же такі схожі люди, що і в прапраправнукові можна впізнати прадіда* так само легко, як у синові батька (60, с. 164); *Я, шановна пані, – молодиця потерла гострий носак черевика, – здалеку, з іншого віку, з часів прадавніх* (41, с. 7).

Префікс *над-* зрідка поєднується з прикметниковими основами, надаючи їм значення крайнього вияву ознаки. Напр.: *Поблизу того світу, до якого ви потрапили, очевидно, є якесь надважливе* природне утворення (35, с. 33); *За*

допомогою **надсучасного** навігатора знайшла затишну місцинку з піщаним гротом на узбережжі Червоного моря (14, с. 145).

Крім традиційних питомих префіксів, сучасні дитячі автори активно послуговуються і префіксами іншомовного походження, що зумовлено потужним впливом глобалізаційних процесів на мову сучасної української художньої прози. Як зазначає К.Г. Городенська, останнім часом активізувалися процеси префіксального творення слів під впливом префіксів іншомовного походження, які почали широко проникати в систему словотвору. Серед мовних і соціальних причин такої активізації вона виділила такі чинники: прискорений розвиток науки і виробництва, необхідність номінації нових наукових, технічних, суспільних понять; зростання міжнародних наукових і культурних контактів; переклад наукової і художньої літератури, унаслідок чого посилюється міжмовний взаємовплив, взаємообмін не тільки лексичними одиницями, а й словотвірними моделями, активізувалося використання інтернаціональних лексичних одиниць [83, с. 37].

Із-поміж заперечних префіксів, уживаних у дитячій прозі, спостерігаємо активне використання іншомовного форманта *анти-* з двома притаманними йому словотвірними значеннями: 1) «протилежність або заперечення ознаки», вираженої прикметниковою твірною основою; 2) «протилежність, ворожість тому, що названо субстантивною твірною основою». Напр.: *Удруге йому наснилося, ніби його обрали президентом міжнародної **антидівчачої** асоціації* (61, с. 52); *Не дозволяти морочити голову в Академії обчислювальних наук, пролунав черговий **антинауковий** зойк* (103, с. 140); *Не хвилюйтесь, у нас є чудовий прилад. Зветься **антижаб*** (14, с. 116).

Ще один словотвірний підтип становлять прикметникові деривати, утворені префіксальним способом. Вони постали за допомогою приєднання іншомовного префікса *анти-* до лексем із суфіксами *-н-*, *-ськ-*, пор.: *За кілька хвилин Даринка вже наливала собі до чашки з термосу калиново-малиново-липовий **антизастудний** чай* (41, с. 120); *Ми називаємо його Головним*

Руйнівником – не діють жодні чари, бо він винайшов універсальний античаклунський костюм (13, с. 52); *При Сурені навряд чи виголосив би Ігор свою антидідівську промову* (60, с. 143).

Префікс *супер-* серед інших запозичених префіксів, що виражають найвищий ступінь інтенсивності ознаки, виділяє сема «понад усе» (найкращий, ні з чим незрівнянний, який не має за якістю аналогів) [83, с. 38]. Цей формант надає іменникам та прикметникам значення «підвищення, посилення якості, особливостей когось / чогось; підсилення дієвості». Напр.: *Суперагент Гриць Мамай сидів у своєму кабінеті в позі лотоса* (11, с. 5); *Бо ж супервідмінницею вона була не через шкільний кар'єризм, а через те, що любила вчитися* (39, с. 22); *Подаруй супергаплик своїй дівчині та гапликніться разом* (32, с. 24); *Приклеїв до каналізаційного люка! Суперклеєм якимось: не віддирається* (73, с. 24); *Супергерой! – не відстає від неї Катерина Зернина* (40, с. 44); *А ти хотіла взяти в мене консультацію про цю суперпопулярну нині макулатуру* (37, с. 53); *Якщо вчений був реалістом, то супермаршал – типовим зараженим* (32, с. 70); *Слухай, Заєць, я не розумію: якщо вся супервечірка організована лише для прикриття, то навіщо було морочити голову гостям* (14, с. 194).

2.2. Словотвірний потенціал способу складання у формуванні емоційно-оцінних значень дериватів

Семантика слова може набувати того чи того стилістичного забарвлення не лише внаслідок афіксації, але й семантичного зв'язку та зближення цього слова з іншим. В одних випадках зближувані слова втрачають самостійність лексичних і граматичних одиниць, їхні основи більшою чи меншою мірою зрощуються, утворюють одне складне слово. В інших випадках те саме слово подвоюється. Таке подвоєння використовують тоді, коли треба передати вищий ступінь вияву тривалості, повторюваності дії або високий ступінь якості (*сидів-сидів, читав-читав, мудрий-мудрий, тихо-тихо*).

Складання – один із продуктивних способів морфологічного словотворення, за допомогою якого утворюють слова, що мають особливу композиційну структуру. Традиційно його поділяють на основоскладання і словоскладання. Складанням називають спосіб творення складних слів поєднанням двох або більше основ чи цілих слів або їх скорочень (усічень) [260, с. 625]. Цим воно відрізняється від інших способів морфологічного словотворення, орієнтованих на творення простих слів. Нині ж лінгвісти [131; 160; 4; 138; 258; 239] засвідчують подальше зростання кількості складних слів в українській мові. За твердженням О.А. Стишова, найактивнішим способом словотворення на сучасному етапі (після суфіксації) є композиція [238, с. 9].

У цьому способі появи номенів виділяють також прикладковикористання (*радіус-вектор, дівчина-листоноша*) та редуплікацію (*добрий-добрий, синій-синій, радий-радісінський*).

У творенні номенів прикладкового типу традиційно використовували іменники. Однак серед інноваційних лексем цього типу з'явилися ті, препозитивним компонентом яких є аббревіатура з означальною функцією, пор.: *VIP-дівчина, VIP-статус* та ін. Напр.: *Повністю він називається «Той Світ, де створюються нічні кошмари», я, панна Оленка, – VIP-дівчина* (18, с. 51); *Охороно! – раптом загукала Явдоха, яка на час бійки й забула про свій нинішній VIP-статус* (18, с. 107). Раніше Н.Ф. Клименко зазначала, що «жодного юкстапозита від аббревіатур не зафіксовано» [136, с. 44]. Появу таких одиниць пов'язують із словотвором, а саме з одним зі словотвірних способів – словоскладанням. В основі такого трактування лежать всього два критерії: 1) слова як одиниці; 2) творення і операції з цими словами – складання.

Редуплікація – це традиційно виділюваний різновид словоскладання. Суть її полягає в повному або (частіше) частковому повторенні кореня, основи або всього слова [260, с. 568]. Спираючись на таке визначення, виділяють рівневі різновиди редуплікації: звукова (повторення звуків), словотвірна (повторення морфем), синтаксична (повторення слів). Більшість одиниць, утворених

повторенням інших мовних одиниць, не має номінативної функції (*буль-буль, сину-сину, ай-ай, так-таки-так*). Зважаючи на те, що редуплікація здебільшого виявляється в словотворенні і зумовлює утворення складних слів, найбільше юкстапозитів [260, с. 568], ми подаємо редупліковані одиниці, що постали з двох чи навіть трьох самостійних слів, як особливий різновид юкстапозитів.

Лексеми, утворені способом складання, реалізують різноманітні стилістичні колорити (урочистості, пестливості, ласкавості, інтимності, зневаги, згрублості тощо). Такі емоційно-оцінні деривати найчастіше пов'язані з іменниками, хоч іноді в них поєднані основи слів й іншої частиномовної належності (прикметників, прислівників, дієслів). Зазвичай їх використовують для змалювання відтінків значущості, вагомості, шанування, звеличення, якщо йдеться про позитивну оцінку, проте складні лексеми набувають і негативної семантики. У дитячому художньому дискурсі експресивність складних дериватів полягає в їхній здатності посилювати або послаблювати інтенсивність дії або ознаки, якості в змалюванні певних ситуацій чи портретних характеристик, особливо за допомогою складних прикметників.

2.2.1. Співвідношення традиційного й індивідуально-авторського в юкстапозитах

Одним із найпродуктивніших словотвірних способів вираження найтонших людських переживань та емоційно-експресивних оцінок у сучасній українській дитячій прозі є юкстапозиція (словоскладання).

Юкстапозити української мови привертали увагу дослідників переважно з погляду їхньої структури та семантики [4; 136]. Лише в деяких працях ці складні утворення постали серед засобів посилення логічного та емоційного змісту викладу [276; 152]. В українському мовознавстві В.В. Нагель уперше дослідила композицію та юкстапозицію як засоби формування оцінного потенціалу найменувань осіб в українській мові [190].

У сучасній мовознавчій теорії юкстапозити визначають неоднаково. Для одних юкстапозити – це кількоосновне складне слово, утворене внаслідок складання слів або словоформ, для інших – складне слово, що поєднує двоє самостійних слів без сполучного голосного [42, с. 157].

Юкстапозити – це переважно слова, що складаються з двох іменників, один із яких є прикладкою, що поєднується з пояснюваним іменником. Указуючи на ознаку предмета, прикладка водночас дає йому другу назву. Означуваний прикладкою іменник є основною назвою, а прикладка – уточнювальною, конкретизувальною. Характерною ознакою прикладки є її властивість становити з іменником цілісну єдність [190, с. 225].

У сучасних дитячих художніх творах створено чимало юкстапозитних лексем, що мають позитивне чи негативне емоційне навантаження та допомагають змалювати портретні характеристики героїв, докладно розкрити сутність їхнього внутрішнього світу [96, с. 258]. Усього зафіксовано 498 одиниць.

Щодо означуваного слова прикладковий компонент юкстапозитів може бути як препозитивним, так і постпозитивним. У препозиції (161 одиниць) він є переважно маркованою лексемою і надає назві позитивного або негативного емоційного забарвлення, напр.: *Пасту таку **радіо-корову** – одна насолода* (62, с. 159); *Як вітали **зірку-космонавта** міліціонер, опасистий дядько та інші люди, що веселим натовпом оточили її, ми вже не бачили й не чули* (62, с. 199); *Дивна **артистка-відьма** одчинила нам двері, і ми щодуху побігли до школи* (58, с. 19); *Там їх навчають співу і нот старі **професори-солов'ї**, готуючи з них лісових артистів* (97, с. 27); *Не смій виходити з гнізда, бо прилетить **баба-сова** і заховає тебе в темне дупло* (97, с. 30).

Одну з найбільших лексико-семантичних груп юкстапозитів, використаних у дитячих творах, становлять ті, за допомогою яких створюють внутрішню характеристику почуттів і переживань, думок персонажів, змальовують особливості їхньої вдачі (54 одиниці), напр.: *І ось двері за **диваком-сусідом***

зачинилися (100, с. 15); *Лиса охопило недобре передчуття: невже і його розумаку-ялинку ось так викинуть* (9, с. 17); *Їжак розповідав, які новини в лісі, казав, що малинник геть заріс, через нього й не продерешся, а пустунка-вивірка кинула в нього учора шишку* (45, с. 41); *Ноги в бідахи-попихача підгинаються* (33, с. 58); *Та впертюх-король заповзявся поновлювати споруду від початку* (104, с. 59); *Я чув лише окремі слова, але вони розбрелися, як неслухняні вівці, і я, як отой невдаха-пастух, не міг зібрати їх докупи* (62, с. 112); *Все гаразд, Федоре, – густо почервонів невдаха-клоун* (60, с. 69); *Все обличчя в дрібному ластовинні, немов якийсь жартівник-маляр бризнув на нього золтавою фарбою* (61, с. 64); *Коли він гнівався, очі з-під його брів метали такі блискавки, що навіть найсміливіші одчайдухи-старшокласники схилили голови* (53, с. 148); *Можна було зустріти нетаківця завбільшки з ляльку і поряд побачити упертюха-велетня на зріст як нормальна людина* (94, с. 54); *А техніка була така складна, що простачки-мухи, нічого не тямлячи у ній, раз у раз потрапляли в пастку* (97, с. 91).

Другу лексико-семантичну групу юкстапозитів утворюють ті, що називають професію чи вид занять персонажа дитячого твору (28 одиниць), напр.: *Клоунів-хлопчаків не буває* (60, с. 21); *А от клоунів-дітей не буває* (60, с. 21); *Бджоли-розвідниці прожогом вилітають шукати багатого цвіту, а трудівники старанно готуються в дорогу на роботу* (98, с. 58); *От поставив дятел-коваль зеленому коникові легенькі пружинки* (98, с. 91); *Добрий день, дітки, – привітався учитель-слон, починаючи урок* (98, с. 93); *Муравлики-розвідники пробиралися непрохідними хащами* (98, с. 104). У реченні *Що ж робити? Що ж робити? – бідкалась буфетниця-страусиха* (56, с. 13) прикладку *буфетниця* вжито в препозиції, тому що *страусиха* – це назва персонажа дитячого твору, а *буфетниця* – це назва виду її занять. Так само утворений юкстапозит *жарт-птиця*, де слово *птиця* є основним, а *жарт* – стилістично маркованою прикладкою, яка надає персонажеві позитивної внутрішньої характеристики, змальовуючи його веселим, грайливим та

жартівливим, пор.: *От вам і Птиця! Тільки не жар, а жарт (то ви не розчули).* **Жарт-Птиця.** *Моя мама – чарівна Жарт-Птиця* (56, с. 113). Такі оказіональні юкстапозити характеризуються нульовим рівнем адаптації в «мовному просторі» і нульовим ступенем відтвореності в просторі власне комунікативному [140, с. 175].

Позитивного забарвлення набувають юкстапозити, коли їхнє основне слово має у своїй будові зменшено-пестливий суфікс, а прикладка розкриває особливості вдачі героя дитячого твору, напр.: *От і вся вам моя таємниця! А я Жарт-Пташеня.* *Жартик* (56, с. 113). А в реченні *Він раптом побачив під стіною на асфальті маленького горобчика-пташеня* (53, с. 190) юкстапозит *горобчик* лише уточнює, до якого пташиного виду належить конкретне пташеня.

Ще одну лексико-семантичну групу утворюють юкстапозити, прикладковий компонент яких репрезентує зовнішню подібність одного предмета до іншого, схожого на нього, завдяки чому розкриваються особливості форми і структури номенів основного слова юкстапозита (39 одиниць), напр.: *То був велетень з маленькою лисою голівонькою, дрібним, мов дулька, носиком та чорними намистинками-очима* (11, с. 11); *Баба Морозиха кілька разів уже поривалася змахнути мітлою, щоб навести порядок, але чогось ніяк не могла, тільки розгублено кліпала вуглинками-очима* (55, с. 17); *Від світання до смерку малювало своїми променями-пензлями* (83, с. 21); *Направду під ковдрою гортати сторінки-простирадла книжки було незручно* (100, с. 35); *Готово! – за хвилину мигнула фарами-очима Пожежна Машина* (80, с. 38); *Хмара-пароплав скособочилась, ще й за ліс попливла* (69, с. 53); *Він тримав напереваги сліпучий промінь-спис і кинувся з ним на лиходіїв, дзвінко-дзвінко співаючи* (55, с. 75); *На столі стояв чайник із гарячим шоколадом і макові тістечка-зірочки* (45, с. 80); *Це були живі істоти, їхні пелюстки-губенята ворушились, співаючи* (59, с. 152); *Та злетіти вона не змогла за мною, бо, як ви знаєте, Баба Яга літає на мітлі, а в Телебаби замість мітли була*

гвинтівка-милиця (59, с. 61); *Всі вони мали букви-імена*, приміром, праска «С» – *сталева*, праска «В» – *вірна* (91, с. 724); *Мається на увазі*, звичайно, не якийсь там *мишавенький сніговичок-підліток*, а *справжній солідний сніговик з морквиною-носом* (61, с. 63); *Бджілки знали: на цих чималих дзеркальних квітках-майданчиках можна лише розважатися* (98, с. 59).

Прикладки, ужиті в препозиції до основного слова, можуть також указувати на зовнішні особливості осіб, тварин чи предметів, сприяючи створенню переважно позитивних портретних характеристик (40 одиниць), напр.: *У печері стояла пишна красуня-ялинка*, а поруч – *цілі-цілісінькі фігурки Діви Марії з Немовлям, Йосипа і волхвів* (9, с. 14); *Очі бездумно блукали по захланих, вкрай забруднених, багнистих кривулях-вуличках* (104, с. 22); *Йордан-річка розповідає про красенів-левів*, що приходять до неї пити воду (45, с. 44); *І веселий товстун-сніговик радо усміхнувся, немов дякуючи за те, що йому дали життя* (61, с. 63); *Вчителька більше не погрожує викликати батьків до школи, рудий здоровило-пес більше не гарчить злісно, а виляє хвостом і лащить* (45, с. 101); *І Іван Пушкаренко, красень-велечень чорнобривий, і Лук'ян Хурдига, з поширамованим турецькою шаблею чолом* (60, с. 164); *Кремезний чоловік у білій сорочці й червоних штанах, заправлених у високі кавалерійські чоботи, стояв із довжелезним шамбер'єсом посеред арени, а круг нього бігали по колу сліпучо-білі красені-коні* (60, с. 72); *Ліворуч – метро просто з-під землі через Дніпро по красеню-мосту рівною стрілою аж до обр'ю шугонуло* (62, с. 247); *І Орlando у ту ж мить знову перетвориться на красеня-лицаря* (63, с. 56); *Тільки те й робить, що свої дроти-павутинки по кущах розвішує та всіх облутує* (97, с. 63); *Невже єгиптяни вклонялися ось таким потворам-мутантам* (14, с. 224).

Значно вищий відсоток (210 одиниць) становлять юкстапозити, прикладковий компонент яких розташований у постпозиції до основного слова. Залежно від виконуваної стилістичної функції їх об'єднано в такі групи:

1. Юкстапозити, що мають позитивне емоційно-експресивне навантаження та є засобом створення портретних характеристик героїв (49 одиниць), напр.: *Та це ж небезпечно!* – зрозуміла враз **дівчинка-кульбабка** (маленька героїня дитячого твору носила шапочку яскраво-жовтого кольору) (85, с. 37); *Велика лялька-красуня*, що вміла говорити, соромливо опустила очі й сказала: «Мама» (95, с. 50); Паузу між номерами заповнював Рудий Август-клоун у яскраво-червоній перуці, з великим **носом-картоплиною** і густо намазаними крейдою щоками (60, с. 80); Той сумно розвів **руками-пружинами** і проспівав йому, що не зміг ніде знайти *Нетака* (94, с. 76); Голос юного радиста обірвався, і за кілька секунд з **рота-репродуктора** почулося солідне покашлювання (94, с. 105); Тільки й гомоніли ми, що про **ящірку-веселку** (ящірка була різнокольорова) (98, с. 132); *З-потойбік Черкас, із лісового району, прибув хлопчик-мізинчик*, ну, років дванадцяти (98, с. 141).

2. Юкстапозити, за допомогою яких визначають внутрішні особливості вдачі персонажів, їхні особистісні якості (68 одиниць). Ці характеристики можуть бути позитивними і негативними, напр.: *Ціпа я! Вчуся на чарівника співака-жартівника! Це я так пожартував* (59, с. 21); *А сорока-лепетуша на сусідній осиці сиділа і все бачила* (98, с. 38); *От бачиш, як усе гарно вийшло: і злодій-брехунів не пустила, і подарунок отримала* (85, с. 43); *Я ж бо чудово пам'ятаю, як до тебе ставиться принц-деспот* (28, с. 52); *Припали до Шніцеля й заходилися пожадливо облизувати шерсть кота-героя* (11, с. 54); *А ви здогадалися, хто ж той третій хлопець, що так відважно кинувся на порятунок залицальників-невдах* (85, с. 58); *І бджілки-трудівнички заходилися біля роботи* (98, с. 59); *Я Колько-приколіст! В мене до приколів хист* (59, с. 63); *Квіти-жартунчики на клумбах ростуть* (69, с. 68); *Я – Бабуся-чарівниця, можу вам я пригодиться* (59, с. 73); *Молодиця, якій було по дорозі, поки йшли, встигла розказати Чакові, що старий Хихиня – дивак-одинак, живе сам* (60, с. 127); *Ах та Леся, ах та Леся-чарівниця* (53, с. 151); *Де твій мисливець-сміливець* (61, с. 302) або негативними (напр.: *Та про те,*

що там **оси-вірусоноси** (59, с. 50); **Чаклунець-невдаха** *Вася Ссвист!* – сказав той (59, с. 122); *Ми ж не якісь там* **двієчники-поганюки** (62, с. 62); *Торт займає майже весь прилавок, а* **покупці-ласуни**, зіп'явшись навшпиньки, заздро поглядали на його кремові троянди (95, с. 84); *То були дві* **ворони-верескунки**: сіра та чорна (33, с. 96); *З тією лише відмінністю, що роль* **дракона-лиходія** *прибрав на себе* **король Джон** (104, с. 186); *Ох ти, Маша-щебехута*, як співаєш – *в'януть вуха* (97, с. 183).

В українських дитячих творах персонажами бувають не лише люди чи тварини, а й неістоти, які також мають свої особливості, що розкриваються за допомогою оказіональних юкстапозитів, напр.: *Цей* **острів-нездара** *підкинув мені якусь нісенітницю* (94, с. 144). Основним компонентом юкстапозита може бути власна назва, з якою поєднується оцінне слово, що вказує на негативну рису об'єкта оцінювання, напр.: **Романа-хулігана**, **шкода**, **Сергійка-неумійка**, **Данила-дражнила**, **Тамару-нечупару**... *Ви ж їх повикреслювали* (55, с. 23).

3. Юкстапозити, що називають вид занять персонажів або їхній соціальний статус (62 одиниці), напр.: *А тут же ще й сам король, сама королева* **донецку-принцесу** *заміж видають* (63, с. 6); *Країна така, де роздумливі вітри збирають самі-собійні* **думки-втікачки**, *ті, що не гострими ніжками не встряють у роздуми* (69, с. 10); *Рано-вранці напередодні свята* **Вертихвіст-чарівник** *визирнув із лазу поглянути на містечко* (9, с. 17); **Хлопчик-міліціонер** *описав всі неприємні наслідки Максимової крадіжки* (85, с. 63); *А скаржитися всі боялися, бо той* **мавпун-охоронець** *міг підстергати скаржника і добряче віддубасити* (59, с. 126); *Думав про того уявного Єлисея Петровича, доброго симпатичного* **лісовика-інспектора по Києву та Київській області** (60, с. 157); *Зараз ми спорядимо* **метеликів-листонош** *за різними адресами* (14, с. 179); **Тітонька-лейтенант** *витягла з кишені маленький магнітофон, увімкнула, і враз ми почули свої голоси* (58, с. 41); *Ми рвучко обернулися – у дверях стояла* **тітонька-міліціонер** *з лейтенантськими погонами* (58, с. 41); *Вони розплющили носи об скло і переконалися, що не помилилися: на зручному*

широкому ліжку лежав угодований **нетаківець-постовий** і хропів (94, с. 57); Щойно Петрусь і директор зайшли до одного з класів, **нетаківці-учні** дружно стали на голови (94, с. 71); А так **Непосидько-радіопередавач** (94, с. 103); Ми – **шакали-рекетири!** Дуже любимо вимагати, щоб нам данину давали (57, с. 97); У Добрянді чудовий заячий оркестр, який виконує котячі концерти, що їх складає **кіт-композитор** Василь М'яукицький (53, с. 37); Десь угорі, просто над головою, **дятел-лікар** дбайливо вистукував сосну (53, с. 122); Подякуй **роботів-інформатору** (14, с. 154); Який цинізм! – похитала головою бабуся, дивлячись на цю хитру **іграшку-здирницю** (14, с. 190); А ввечері, коли всі походились і лаштувалися до вечері, на дорозі раптом з'явився **Кузьма-поштар** (53, с. 126); Цілісінькими днями хлопчик слухав команди та розпорядження **прасок-начальниць і прасок-командирів** (91, с. 725); Дядечко **Петро-постовий**, щойно почув скрип гальм, залишив пост і негайно підійшов до місця події (95, с. 680); Біля нього зупинився дресирований **гусак-математик**, той самий, що був намальований на рекламі (95, с. 109); На Лапонога день і ніч працювали **навуки-монтери**, додаючи все нові й нові дроти (97, с. 91).

4. Юкстапозити, що називають предмети неживої природи і є засобом увиразнення їхньої певної ознаки чи властивості (31 одиниця), напр.: Тільки росте той любисток на **полонині-чарівниці**, єдиний хід до якої між двома скелями у Синіх Горах стережуть люті **оси-вірусоноси** (59, с. 50); Добре, що в мене є **вакцина-здоровина** від усіх заразних хвороб (59, с. 146); Хворо-Баба я! Заражалія! Є у мене **кулемет, кулемет-бациломет** (59, с. 144); Весна Цвітна вже йде, **струмків-дзюркотунів** веде (59, с. 40); Починається грандіозна **пантоміма-побойще** (60, с. 259); А за нею обнесений дерев'яним частоколом кам'яний двоповерховий великокнязівський **палац-терем** (60, с. 220); Та й коли ти дивишся гарний **фільм-казку**, ти ж не думаєш весь час, що так не буває (60, с. 146); Хихиня жив на порослому дерезою горбі над яром у блаженській, критій очеретом **хатинці-курені** (60, с. 127); **Спеції-присмаки**, заморські трави для будь-якої приправи (60, с. 40); Раптом із-за обр'ю нам назустріч

золотисто засяяли на стрімких кучеряво-зелених кручах **куполи-шоломи** (60, с. 11); *І батьки мені дозволили і подарували дитяче безсмертя. Ще й срібний пернач-гулінабивач* (58, с. 73); *У них там є спеціальний комп'ютерний локатор-шукатор, який з космосу може шукати на землі все, що хочеш* (57, с. 90); *Між іншим, – докинув Жора, – є комп'ютер-педагог* (53, с. 210); *По дорозі у сінях поцупив ще довгеньку мотузьяку-припиначку, на якій мати колись припинала бичка* (53, с. 166); *На початку навчального року учень однієї з наших шкіл, Петрусь Мамин, на власній ракеті-всюдильоті залишив Землю і вирушив у Космос* (94, с. 102).

На противагу традиційним двокомпонентним юкстапозитам, у дитячих творах трапляються трикомпонентні, утворені переважно з рівноправних слів, що характеризують особу чи предмет з позитивним емоційно-експресивним значенням, напр.: *У нього працюють Ковалі Щастя – брати-близнюки Майстер Тік і Майстер Так – кують людям щасливий час, хвилинки-щастинки-золотинки* (58, с. 24); *Княгиня-графиня-баронеса так і вклякла* (53, с. 29); *А з протилежного боку від брами саме надбігають матроси-корабелі-рибалки, й усі разом хапають-таки Омелька* (33, с. 63); *Бо мені всі ці лицарі-самураї-камікадзе вже поперек горлянки стали* (81, с. 109). Такі трикомпонентні юкстапозити мають сильніший емоційно-експресивний ефект [94, с. 260].

Для створення нових цікавих свіжих образів для дітей та досягнення яскравого комічного ефекту письменники іноді додають до одного або й обох емоційно нейтральних компонентів юкстапозита пестливі суфікси, що сприяє посиленню позитивного експресивного колориту, пор.: *Такий кумедний, симпатичний, з голочками, які не гріють, їжачок-дивачок* (55, с. 31); *Я Марічка-медсестричка, хоч на зріст я й невеличка, – я медична чарівничка* (59, с. 143); *Так і є! Їжачок-малючок і маленький зайчик* (59, с. 18); *Той розпрямив свої руки-пружинки й одразу показав на аркуш білого паперу, заправлений за вал* (94, с. 11); *Трохи, правда, незвичну – це веселковий слимачок-чарівничок на*

ім'я *Вррум* (79, с. 26); Цій красі бракувало одного – *струн-павутинок* (51, с. 32); І на вигляд вона дуже гарна: з одного боку *щілинка-пискалака*, з другого – *нірка*, а посередині – блискучі *кнопочки* (96, с. 50); *Дядечко-артист* нам першого ж вечора зіграв на ній і заявив, що в нього завтра у театрі концерт (96, с. 50); Але вранці *дядечко-музикант* раптом сказав, що погано почувається і побоюється, що не зможе добре зіграти (96, с. 51); Навіть *Нетак* забув про своє нещастя і теж здивовано витріщив очі на свого *друга-пружинку* (94, с. 97); *Виписували* на паперових стрічках якісь зигзаги, і зусібч щось стукотіло і клацало, немов у цих *будиночках-коробках* сиділо тисячі коників (94, с. 115); Вона встала, сіла біля вікна, поклала папір на підвіконня й ну собі *сонечко-вишивальничку* малювати (98, с. 205); Коли зненацька зовсім поруч, наче метеор, прошмигнув повз гурт людей *хлопчик-дошкільнятко* зі скрипкою у футлярі (85, с. 65); *Непосидько* почухав *волосинки-пружинки*, дзвінко ляснув себе по лобі, хитро підморгнув і показав на старого павука (95, с. 17); Є *капелюшки-хмарки* (69, с. 14); У цілковитій тиші майдану чути було лише веселу пісеньку, яку продовжувала виспівувати іграшкова *свинка-скарбничка* (14, с. 204); *Одійдіть, будь ласка, в куток, до Дівчинки-Хвилинки* (59, с. 34); *Це, мила кізко-дуренко, треба змалювати* (75, с. 4); Тому дрімало стиха, набирало сили, аби й на той рік викохати людям *княгиню-пшениченьку* (91, с. 733). Усі проаналізовані юкстапозити зі зменшено-пестливими суфіксами використані для увиразнення позитивної суб'єктивної оцінки схвалення зовнішніх портретних характеристик, внутрішніх якостей чи вчинків персонажів дитячих творів.

Іноді трапляються юкстапозити, у складі одного зі слів яких є суфікс із негативним емоційно-експресивним відтінком. Напр.: *Це був він – хлопчисько-маг, некромант, якого я кілька разів рятувала від смерті* (28, с. 10); *Немає їм більше чого робити, – зайшовся глузливим реготом друзяка-вимагач* (85, с. 18).

Знаючи про схильність дітей фантазувати та римувати вигадані слова, сучасні українські дитячі письменники дуже часто вдаються до такого способу

творення нових слів, як обігрування, завдяки якому з'являються римовані юкстапозити (27 одиниць), здебільшого переінакшені добре відомі слова, значення яких підказує контекст ситуації, або ж це абсолютно нові оказіональні одиниці. Прикладковий компонент у таких юкстапозитах, окрім співзвучної кінцівки з опорним словом, виявляє і його характерну ознаку чи якість (позитивну або негативну), напр.: *Жив собі Зайчик – вушка-сплюшка* (1, с. 5); *Дивись краще на свого Юрасика-любасика* (23, с. 5); *Привіт! Я Даринка-Жаринка!* Даринкою назвали мене татусь і мамуся, А Жаринкою – мій друг пан Будинок. Через те, – сказав він, – що я жвава і кмітлива, мов маленька жаринка з багаття (49, с. 7); Від почутої неймовірної події Катрусині оченята-цвіркунята блиснули (69, с. 8); Я звичайний котяра, тільки з іншої планети. *Котяра-інопланетяра* (27, с. 36); Про що? – питаємо ми. Та про те, що нам *оси-вірусоноси* (59, с. 50); Одного літа до нашого селища прибився *Вітерець-Пустунець* (49, с. 54); *Якась муха-набридуха* залізла у вухо і дзижчала так, що хоч-не-хоч, а довелося прокинутися (54, с. 117); Ах, які *звірята-друженнята!* – сплеснула в долоні Марійка (23, с. 124); Вибирає він серед наших лісових дітей найледачішого, заражає їх чарівним *вірусом-ледачирусом* (54, с. 137); Вони з породи *драконів-вулканонів*, що живуть у вулканах і харчуються лише горючим камінням (57, с. 109); І Пантера Ягуарівна побігла до *ворожки-кукурожки* пані Зозулі, що, як відомо, кує, кому скільки років жити лишилося (56, с. 28); Питає кошеня ще не розквітлу кульбабку: – *Кульбабочко-жовтяночко*, а в тебе є тиша? Поділись зі мною (51, с. 19); Нюхнув-таки *зайчик-бідолайчик!* Добре, що недалеко від входу заснув (59, с. 11); Лісовичці на руку сів *метеличок-блакитничок* (98, с. 46); Дивлюся, а через увесь фортечний двір мотуз висить, *павуки-майструки* ізсукали (98, с. 116); А ви свою піском пересипте, тоді не тільки лоба нагрієте, *восьмаки-задаваки* (98, с. 145); *Зозуляка-скупердяка*, жаль тобі оденького курчатка погратися (98, с. 197); Ану стій! – скомандував другий *друзяка-задирака* (85, с. 16); То, бачте, черв'ячок недосолений, то замість зерен

простих камінчиків з пташиного базару принесе, то у купчихи-горобчихи решту грошей забуде (97, с. 33); У вуликах-муликах тіснувато, але весело (69, с. 24); Сядеш біля вікна, вишипишся в калюжі-хлюпалюжі надворі і лише слухає, як безупинно дзюречить у ринві вода (62, с. 411); Кібернетика ... Лазери-шмазери. Я розумію. Але... От ви мені скажіть, що з людиною робиться після смерті (62, с. 362); Чого стала, пасешся, гава-роззява (61, с. 26); А ти взагалі хто? Барабашка я. Яшка-барабашка (55, с. 60); Вас проведуть до мене мої агенти темники-таємники (59, с. 69); Добре, що в мене є вакцина-здоровина від усіх заразних хвороб (59, с. 146); Я принцесу Матіолу полонив і в реп'яхарню-буцегарню посадив (59, с. 150); Ох, мої грибочки! Мухоморчики-моримушечки, хорошунчики-чепурушечки (91, с. 784); Ми хоробрі хуліганці, хуліганці-грубіянці (64, с. 22).

Таблиця 2.2.1

Лексико-семантичні групи юкстапозитів

Позиція у слові	Загальна кількість	Внутрішня характеристика	Професія, вид занять, соціальний статус	Зовнішня подібність, увиразнення певної ознаки	Зовнішні (портретні) характеристики
Препоziцiя	161	54	28	39	40
Постпозицiя	210	68	62	31	49
Обігрування (римовані юкстапозити) 27 одиниць					

2.2.1.1. Емоційно-оцінні функції редулькованих дериватів

Сучасні дитячі письменники для увиразнення образів, характерів і сюжетних ситуацій активно послуговуються повторенням іменників,

прикметників, займенників, дієслів, прислівників, а також вигуків та звуконаслідувальних слів.

Редуplikовані деривати є носіями різноманітної кількісної семантики: мультиплікативності, ітеративності, дистрибутивності, аугментативності, атенуативності тощо. Імовірно, що саме із цією класифікацією пов'язана експресивна функція редуplikації, оскільки вона посилює та акцентує зміст [216, с. 59].

У творах сучасних українських дитячих письменників редуplikовані слова (усього зафіксовано 237 одиниць) складаються найчастіше з двох компонентів різної частиномовної належності. Їх репрезентують:

1. Іменники – загальні та власні назви, переважно особові імена, напр.: *Ох, діточки-діточки!* – баба Ївга витерла фартухом збентежену сльозу (70, с. 44); *Правда-правда*, коти так верещали, що я навіть прокинулась (12, с. 47); *Ех, учителі-вчителі*, завпеди і директори (62, с. 67); *Стою я й не дихаю*, мов закам'янів. *Тиша-тиша* (62, с. 122); *Мене всього враз огорнула якась така млявість-млявість* (62, с. 350); *Цвіркуне-Цвіркунчику*, коли ми почуємо мамину пісню (83, с. 28); *Ягусе-Ягусе*, що ж ти робиш (6, с. 123); *Ой Ганнусю-Ганнусю*, коли б ти хоч трохи здогадувалася, як я стримуюсь від цього зараз (86, с. 181). Редуplikовані сегменти в таких дериватах підсилюють логічний зміст та емоційний вплив на читача, створюють особливість творчої манери дитячих письменників.

2. Якісні прикметники, напр.: *І Богдасик уявив собі великий-великий палац з білими мармуровими сходами, білими-білими сяючими колонами* (50, с. 3); *Почувся зовсім поруч ніжний-ніжний*, мов тонке срібло, голос рожевої Квітки (80, с. 4); *Небо було синє-синє*, справжнє іспанське небо (62, с. 21); *І раптом на шляху з'явилася широка біла річка, біла-біла як молоко* (94, с. 36); *Але великий-великий*, за якого можна було вторгувати чималі гроші (20, с. 40); *А от очі голубі-голубі*, аж синє (62, с. 56); *Захарівська вулиця була тоді зелена-зелена*, вся вкрита споришем, майже сільська (58, с. 58); *Вона одразу припала мені до*

душі. *Кароока, губенята рожеві-рожеві* (58, с. 59); *Хороші-хороші-хороші!* – заверещала Оксана (62, с. 157). Часто редуplikовані прикметники виконують роль епітетів і виражають оцінку або утворюють емоційно-експресивний ефект, пор.: *Аж раптом тінь упала на плесо: довга-довга, бо якраз проти місяця* (62, с. 27); *Вода прозора-прозора – геть до самого дна видно: водорості, латаття, корчі* (62, с. 114); *Сам худий-худий, зверху лисина...* (62, с. 207); *Які хороші люди вранці! А очі в них які! Чисті і свіжі-свіжі, немов квіти, що тільки-но розцвіли* (62, с. 246). Редуplikовані прикметники письменники вживають не лише в ролі епітетів для розкриття ознак предметів, а й для відображення різних почуттєво-оцінних характеристик, що властиво для лексичного повторення як експресивного прийому. Іноді для підсилення вираженої позитивної оцінки якості, властивості чи ознаки автори у творенні прикметників-редуплікатів використовують префікс *пре-*, що сприяє переданню найвищого ступеня вияву ознаки, напр.: *І ось що цікавого – оченята у хлопчиків чорні-пречорні, а у дівчаток ніжки маленькі-премаленькі* (5, с. 3); *Далеко за синім-синім океаном розляглася на всі чотири вітри велика-превелика країна Китай* (5, с. 3); *Я напився досхочу, відчув себе дужим-предужим і готовим відразу ж вирушити в будь-яку, навіть найдальшу подорож* (8, с. 17); *Перед круглим люстерком на мережаному пуфику сиділа худюща-прехудюща, потворна-препотворна, примхлива-препримхлива Злобсова небога* (82, с. 27); *Давно жила у Чорному морі дівчина. Гарна-прегарна* (98, с. 53); *Чесне-пречесне слово, що їй червоніти не доведеться* (86, с. 151); *І не якісь там гіллячки, а товсті-претовсті колоди і корчі* (86, с. 198); *Яво – кажу я мертвим і далеким-предалеким, наче з іншої планети, голосом* (62, с. 258).

3. Якісні прикметники, другий із яких має зменшено-пестливі суфікси *-ісіньк-, -есеньк-, -юсіньк-, -еньк-*, напр.: *Лежав на вигоні голий-голісінький – загоряв* (62, с. 19); *Та й яблука – які вони червоні, якщо жовті-жовтісінькі* (70, с. 31); *Я, радий-радісінький, швиденько примостив її на важіль і кинувся назад до своєї гри* (4, с. 31); *І ми враз зробилися маленькі-маленькі і наче голі* (62,

с. 40); *І тут я збагнув, що кляте яйце – загорнуте у вату яйце – зачаєний десь під серцем дурний курячий зносок – ціле-цілісіньке* (4, с. 54); *Собаче валування, але вже з рідної, з нашої рідної-ріднесенької вулиці, привело нас до тьми* (70, с. 55); *Він був такий маленький-маленький і жалюгідний* (62, с. 72); *Протилежна стіна вмить зробилася мокра-мокрісінька, а Оленка з Буциком ледве встигли ухилитися* (12, с. 76); *Невже вони не розуміють, що їхні полярні ведмеді, морські котики й пінгвіни здорові-здоровісінькі* (12, с. 93); *Сам я малесенький-малесенький, як комашка* (62, с. 130); *Може, малюсінька-малюсінька, але через неї пробивається повітря* (23, с. 168); *І голова моя стала порожня-порожнісінька* (62, с. 184); *Я порвав листа на дрібненькі-дрібненькі клаптички* (62, с. 391). Такі деривати виражають високий ступінь якісної характеристики предмета подвоєнням однакових основ. Вони передають позитивне авторське ставлення до зображуваного та посилюють ознаку.

4. Займенники, напр.: *Хоча про це ніхто-ніхто не знав, навіть не догадувався. Аїк це приховував від всіх-усіх* (63, с. 10); *Хто-хто? – Ворона ніколи не чула ні про яких Тятіку та Патіку* (36, с. 19); *Вона вже не хотіла нічого-нічого, навіть не хотіла додому* (27, с. 26); *Вони із Кажаном на вулиці самі-самісінькі* (40, с. 27); *Я міг прямо із небом розмовляти, про все-все його запитати* (98, с. 28); *Тоді можна пролізти у яку-небудь зручну лампочку й дивитися на все-все-все* (40, с. 68); *І ніхто-ніхто не чує, тільки банькати жаби байдуже кумкають у відповідь* (62, с. 129); *І не знають ні Книш, ні Бурмило, що ми з Явою все-все це бачимо й чуємо* (62, с. 382). Редупліковані займенники хоч і представлені спорадично, проте слугують засобом виділення, підсилення, увиразнення та акцентування уваги читача.

5. Дієслова, напр.: *Він дуже тримався-тримався, але так і не міг стриматися, щоб не переінакшити слова* (94, с. 8); *Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дриза – тільки п'ятами залопотів* (62, с. 18); *Можеш-можеш, – підтакує їй бабуся* (4, с. 18); *Шукали-шукали той двір і ті візерунчасті двері, але так і не знайшли* (58, с. 19); *Загилять, наприклад, хлопці*

м'яча на дерево, **кидають-кидають** камінці, щоб збити, – нічого не виходить (61, с. 42); Хлопці **мучаться-мучаться**, чим тільки не виколюють ту кульку – не можуть дістати (61, с. 42); **Станеться-станеться**, не хвилюйся! – запевнив я (58, с. 44); **Зумієте-зумієте!** – зареготав дядечко (58, с. 47); А Вовчиця на них сварилася й **гнала-гнала** куди очі бачать (98, с. 47); **Пірнали-пірнали** – нічого не витягли (62, с. 51); **І я уявляю-уявляю**, Ромку звідси забираю. **І тікаю звідси сам – вірю-вірю** чудесам (58, с. 55); **Дзвоню-дзвоню, стукаю-стукаю**, а ти – ні пари з вуст (58, с. 56); Бо коли прокинувся, то, ще не розплющивши очей, уже відчув, як холодно в мене під серцем, як воно то шалено **б'ється-б'ється**, то завмирає, неживе, а в цей час від потилиці через спину аж до п'ят **біжать-біжать** крижані бульбашки (62, с. 62); **І тут у мене перед очима все закрутилося-закрутилося** (58, с. 62); **Побачите-побачите**, ... якщо буде, що сіяти (62, с. 63); Воно (серце) то шалено **б'ється-б'ється**, то завмирає, неживе, а в цей час від потилиці через спину аж до п'ят **біжать-біжать** крижані бульбашки (62, с. 68); Бився я, бився, **занурювався-занурювався**, води вже піввідра наковтався, а пуття жодного (62, с. 74); **Ходили-ходили, вибирали-вибирали**, поки нарешті знайшли – і за ціною підходящу, і непогану (58, с. 84); **Пострибав-пострибав** Миколка по стежині і зупинився біля мого вікна (86, с. 109); Середні **стояли-стояли** на пагорбі, **ждали-ждали**, поки їх помітять, та тільки ворони на них гнізда помостили (98, с. 110); **І луна стоголоса котиться-котиться** плавнями і не докочується до людей (62, с. 129); Серце в мене **покотилося-покотилося** кудись вниз (62, с. 131); **І щось зашльопало-зашльопало** по мокві, наче десятки жаб сіртонулись урізнобіч (62, с. 287); Антончик **слухав-слухав**, кивав головою, **підтакував** (62, с. 344). Повторення дієслів виражає семантику неперервності процесу, багаторазової тривалої дії, яка потребує великих зусиль або психічних напружень для подолання труднощів, паралельно з експресивністю. Ефект посилення динамічної ознаки реалізується за допомогою словотворчих префіксів, напр.: *Набивши повен рот сиру і хліба, я жував-пережовував ту*

жуїку по кілька хвилин і не міг проковтнути (62, с. 455). За допомогою дієслівних редуплікатів зростає динамічність і змістове насичення, такі уривки стають емоційно-експресивними центрами розповіді. Помітним явищем в ідіостилі В. Нестайка та М. Павленко є використання трикомпонентних дієслівних редуплікатів, напр.: *Узручнившись, тепер можна буде їхати-їхати-їхати!* (70, с. 48); *Піднімаємося-піднімаємося-піднімаємося... Усе в тебе всередині вниз іде. А тоді опускаємось-опускаємось-опускаємось. І все у тебе всередині вгору іде* (62, с. 201).

6. Синоніміїні дієслівні пари, напр.: *Загубилися-заблудилися!* *Двадцять дев'ять учнів на екскурсії* (62, с. 45); *Отак-то змінює масштаби і задурює-замакітрює голову чарівник-місяць* (62, с. 130); *Тітка забігала-закрутилася по маленькій кухні, як квочка* (62, с. 302).

7. Повторені дієслівні форми наказового способу, напр.: *Три-три, крути-крути*, – *зачастило, засвистіло згори* (46, с. 12); *Напишіть-напишіть!* – *сказала ззаду мама і назвала номер школи і клас* (61, с. 16); *Давай-давай!* *І не барись. Бо я замерзну там у скверику* (58, с. 21); *А мама: «От пожди-пожди, я тобі вуха пообриваю»* (62, с. 63); *Зачекай-зачекай!* *Не дзвони ще* (27, с. 107); *Збирайте-збирайте*, бабусю. *Щоправда, конкурсу не буде* (81, с. 127); *Чекай-чекай!* – *розсудливо відповів йому капітан Небреха* (103, с. 131).

8. Прислівники, напр.: *Ну, добре-добре!* *Ритас* (58, с. 8); *Він бризкав на них обережно-обережно, щоб не намочити квіточок* (80, с. 23); *Салимоня – славна миша, тихо-тихо вона дише* (80, с. 26); *Ну, може, трохи-трохи чарівничка Ядвіга Станіславівна Ягодська* (58, с. 30); *Справді-справді принесете?* (4, с. 30); *Певно, тато дуже-дуже старався – бо перестарався* (4, с. 31); *Гуся й собі простягла руку і, ледь-ледь торкаючись густої шерсті, ніжно погладила Дейка* (61, с. 36); *Ну, добре-добре!* *Не кип'ятись!* – *примирливо прошепотів Ромка* (58, с. 40); *Ми обережненько і повільно-повільно вистромили з-над бортів голови* (62, с. 54); *Якщо підлетіти до лампочки близько-близько, крізь неї можна побачити, що відбувається назовні* (27, с. 57); *І раптом ззаду мене*

хтось **боляче-боляче** – щип (62, с. 58); *І ця лампочка **ніколи-ніколи** не гасне, навіть у найстрашнішу бурю, навіть у найтемнішу полярну ніч (27, с. 59); Від краси Північного Полюсу їй зробилося спочатку **сумно-сумно**, а потім **радісно-радісно** (27, с. 59); Коли Північне сяйво буде **низько-низько** над Землею, я хочу вистрибнути з цієї лампочки й перескочити в нього (27, с. 60); Я **зовсім-зовсім** не буду тобі заважати (87, с. 63); І я тільки **тяжко-тяжко** зітхаю (62, с. 67); **Жалібно-жалібно** видавив Ява (62, с. 105); **Ледве-ледве** стали потроху відходити зашпори від голодомору (98, с. 131); І здалася раптом зелена купа острова гігантською казковою горою серед безкрайнього моря, і до гори тієї **далеко-далеко**, аж на виднокраї вона, а сам я малесенький-малесенький, як комашка (62, с. 133); Мій друг **густо-густо** почервонів (62, с. 140); Ми з Явою презирнулися і **глибоко-глибоко** зітхнули (62, с. 300); І відчув, що я повертаюсь звідкись **здалеку-здалеку** у знайомий і рідний мені світ (62, с. 451).* Редупліковані прислівники використано для передання хвилювань героїв дитячих творів, підвищеного рівня емоційного реагування на щось та для підсилення напруги оповіді, невідомості наступного моменту.

9. Власне кількісні та неозначено-кількісні числівники, що є малопродуктивною групою редуплікованих дериватів, напр.: *Це тепер на ній встановили і двигун, і кабіну, і бак для бензину, й ще **багато-багато** інших незрозумілих деталей (8, с. 8); **Один-один**, – засміялася Чакалка. – Чи то так, **дванадцять-дванадцять** (2, с. 36); Починаючи від нашого села, на **багато-багато** кілометрів тягнуться вони на південь (62, с. 47); Дай, думаю, з'їду разочок. **Один-однісінький**, щоб сміливість свою перевірити (22, с. 103); Руки жили окремо від тіла: пальці з **багатьох-багатьох** суглобиків, пальці нелюдської довжини з гулястими наростами (28, с. 332).*

10. Частки, напр.: ***Авжеж-авжеж!** – запевнила тав Ганнуся (27, с. 21); Сміх у нього булькотів десь глибоко всередині, а назовні виривався невеликими порціями, як пара з чайника, що **тільки-тільки** закипає (62, с. 107).*

11. Вигуки і звуконаслідувальні слова, напр.: *Теж іще весело – у похорон грати! Ха-ха* (62, с. 85); *Підлітають – ррен-ррен. Репаються смугасті бомби, летять врзнобіч осколки і шрапнель* (62, с. 84); *І – лясь-лясь-лясь* (62, с. 85); *Гав-гав-гав!* – *Бровко хвоста піджав і в будку. Ко-ко-ко-ко-ко!* – *І нема курки – десь аж на городі* (62, с. 97); *Гав-гав... мені кісточку* (98, с. 98); *Ой-ой-ой!* – *зойкнув конструктор, наче його несподівано чимось штрикнули* (103, с. 120); *Хе-хе-хе, де формула, питає?* – *єхидно захихотів майстер* (103, с. 160).

Редупліковані вигуки та звуконаслідувальні слова є засобом створення гумористичних, комічних ситуацій. Вони виражають звукове оформлення, що супроводжується незвичними, дивними комплексами, почасти раптовими звуками, що й робить їх у контекстуальному оточенні гумористично забарвленими.

Редупліковані лексеми – поліфункціональні. У текстах дитячих творів вони виконують різноманітні функції: емоційно-експресивну; семантичну, суть якої полягає в увиразненні, привертанні уваги до чого-небудь або кого-небудь, виділенні характерних ознак, рис, особливостей щодо виконання дії; граматичну, пов'язану з вираженням інтенсивності дії, повторюваності, багатократності.

2.2.2. Композити як один із визначальних засобів створення емоційності та оцінності в художніх текстах для дітей

Для досягнення емоційності та експресивності розповіді українські дитячі письменники у своїх творах послуговуються також іменниками та прикметниками, утвореними на основі композиції. Такі лексеми становлять значно менший відсоток (4,9 %), ніж юкстапозити. Усього зафіксовано 84 одиниці. Основоскладання – це поєднання кількох основ слів за допомогою інтерфіксів *-o-*, *-e-*, *-u-* та ін. Результатом основоскладання є складні слова, або композити (лат. *compositus* – складний, складений із частин). Твірними для

композитів є повні основи слів, які співвідносяться із словосполученнями, побудованими за підрядним (*дрібнолистий, книгодрук*) або сурядним зв'язком (*природничо-географічний*). Основоскладання може супроводжуватися суфіксацією (*природознавство*). В.А. Чабаненко наголошував на активному використанні композиції для утворення емоційно-оцінних одиниць. Стилiстичні властивості мають ті складні слова, які визначають певні поняття з різними відтінками позитивної чи негативної характеристики [274, с. 17].

За допомогою композитів дитячі письменники посилюють образно-виражальні властивості мови художніх творів, уживаючи їх переважно як художні епітети. Такими словами здебільшого визначають різноманітні відтінки кольорів, почуттів та певні риси зовнішніх портретів персонажів, а також їхні внутрішні психологічні характеристики. Композити представляють насамперед складні прикметники, що становлять ніби «згорнене» порівняння. Деякі з них утворені з гумористичною метою [243, с. 331].

Чимало прикметників утворено складанням основ та нульовою суфіксацією. Нульсуфіксально-складні утворення є особливим різновидом складно-суфіксального способу словотворення, умовою виокремлення яких став фактор нематеріалізації афіксального елемента. Критеріями виділення фонетично не оформленого словотворчого афікса в складному слові є такі: семантична складність похідного за невираженості показника цієї складності, функціональна тотожність до складно-суфіксальних утворень із такими самими значеннями. Семантична складність тут полягає не лише в поєднанні в одному слові кількох повнозначних компонентів, а й у номінації певного явища через відношення його до втілених у складному слові понять [219, с. 184]. Поняття «нульова морфема» в українському мовознавстві визначають як «афікс, що не має вираженого показника граматичного або словотвірного значення, який в інших таких випадках передається вираженими за допомогою звука чи звукосполучення афіксальними морфемами» [135, с. 40].

Композити, утворені способом нульсуфіксації, вирізняються виразною стилістичною маркованістю. Напр.: *Звідти на мене позирає капловухий веснянкуватий хлопець тринадцятьох років, зі щербатим переднім звуком, кирпатий і товстогубий* (60, с. 3); *Ох, літа, літа, літа орел сизокрилий* (75, с. 14); *І раптом біля нас невідомо звідки з'явилася бабуся – довгоноса, у кумедному старовинному капелюшку* (58, с. 15); *Я такий рудоголовий, рудовіїй, рудобровий* (64, с. 17); *Мені важко було зрозуміти, як під час нашої панічної втечі я знайшов потайні двері й урятував себе і своїх нових друзів від переслідування синьомордих потвор* (14, с. 44); *Я поволі собі летітиму, Лісовичко, а ти іди за мною слідом, – сказав голубокрилий* (98, с. 46); *Всі кривобокі, кислоокі й гугняві* (58, с. 58); *Оце, наприклад, вчений гусак. А це – ведмідь клишоногий* (96, с. 66); *Тож коли баба Ївга-Яга простягає мені гарне червонобоке яблуко, не сподівайтесь, що я його з'їм* (70, с. 6); *Синьопикий широко роззявив пащу, і з неї вирвалися пронизливі звуки – свист, гуркіт, дзижчання і кумкання* (14, с. 50); *У розкішному Мармуровому Палаці жила родина гологолових і голошиїх грифів-кондорів, найбільших і найсміливіших птахів світу* (56, с. 65); *Тоді про гнилоголових черепенделів, котрі можуть зашепотіти насмерть* (79, с. 84); *Він зовсім не бажав ближче знайомитися з гострозубим поїдачем скунсів* (88, с. 138); *Вождь індіанського племені крім Сніговий Баря, крокодил Кирило, кіт Шніцель та маленький блакитнокрилий тарган Едік* (11, с. 148); *Або думаєш, нібито я не знаю, як слід поводитися зі свиноносими мерзотниками* (88, с. 215). У композиціях, мотивованих прикметниково-іменниковими словосполученнями, порядок розташування складників не змінюється, оскільки пояснювальний член займає кінцеву позицію [137, с. 273]. Деякі лексеми мають гумористично-іронічне або сатиричне забарвлення, що сприяє посиленню відповідних стилістичних колоритів висловлення.

В аналізованих творах поширеним різновидом найменувань, утворених основоскладанням, є композиції з дієслівним компонентом, що постали на

основі складання з матеріально вираженою суфіксацією, коли процес злучення основ у похідне слово ускладнюється суфіксом. Напр.: *Якби не ця далекоглядна завбачливість капітана, людство й понині не знало б однієї з найдивовижніших його пригод*. Н.Е. Затуливухо, **небрехознавець** (103, с. 62); *А оно мовонезнавець Суржиков-Какось, який мову дітям калічить* (58, с. 74).

Композитні прикметники є також наслідком поєднання займенникової та дієслівної основ і суфікса. Напр.: *Треба віддати Ромці належне – хлопець він упертий, настирливий. І самолюбний* (сам + любити + -н-) (58, с. 28).

Деякі композитні прикметники є наслідком поєднання основ числівника й іменника, пор.: *Де ти бачив **тривухих** їжачків і зайчиків, – вигукнув Колько* (59, с. 21); *І луна **стоголоса** котиться-котиться плавнями і не докочується до людей, губиться, застряє в густих очеретах* (62, с. 131). А іноді – числівника, іменника і суфікса, пор.: *Біля свинарника нас зустрічає гундосим рохканням **п'ятипудова** льоха Манюня, противнюча й плямиста* (62, с. 7); *Без них діти навряд чи змогли б звести стіни великого **двоповерхового** будинку* (64, с. 14).

За характером мотивації композити, використані у творах сучасних українських дитячих письменників, розпадаються на такі групи:

1. Композити, утворені з дієслова і залежного від нього іменника. Напр.: *Та от одного разу в ластовинську бухту «Будь ласка», гостинно відкриту для всіх **мореплавиців*** (плавати морем), *несподівано вдерлися чужоземні кораблі з чорними вітрилами* (64, с. 9); *Усі будиночки зроблено з пластмаси і металу, і майже на кожному стояла антена або **хвилевловлювач*** (ловити хвилі) *локатора, що обертався* (94, с. 115); *Стривай, стривай, стара **землечерпалка*** (черпати землю); *Надягнеш на ноги спеціальні **стіноходи-присоски*** (ходити стінами) *і спустилися у найглибше провалля* (14, с. 147); *Потім передають вітрам **думконосям*** (носити думки), *а вітри, в свою чергу, знаходять людей, яким корисні думки потрібні* (69, с. 14); *У автоматичному режимі прийшла відповідь: **планетоліт*** (літати на планети) *порожній* (32, с. 14); *Ти маєш перенестися на **часольоті*** (літати в часових вимірах) *в те місце, де вони тепер*

ведуть розкопки (14, с. 71); *Дурень ти, чоловіче! Дурень і грошолоб* (любити гроші) (60, с. 130); *Ці маленькі добролюби* (любити добро) доведуть мене до згуби (59, с. 17); *Ти по землі котишся – мої струни-срібнодзвони* (дзвенять як срібло) до неї прив'язуєш (91, с. 733); *От же ж спеціалісти! (То чомусь було у діда найлайливіше слово!)* *Окозамилювач чортів* (замилювати очі) (62, с. 190); *Де ти бігаєш, не снідавши, вітрогоне* (ганяти вітер)? *Чорти тебе носять* (62, с. 397). Такі лексеми здебільшого використовують для найменування людей та певних пристроїв чи винаходів. Трапляються й прикметники, утворені поєднанням іменника і дієслова та суфіксацією. Вони виконують роль означення. Напр.: *Хмаробажальні* (хмара + бажати + -льн-) думки, чи що (69, с. 14); *Ну начувайся у мене це тобі так не минеться* (97, с. 135); *І сам сонцесяйний* (сонце + сяяти + -н-) директор *Вадим Григорович* (61, с. 175). Від деяких таких суфіксально-складних прикметників постали прислівники. Напр.: *Почав Семен Семенович, усміхаючись сонцесяйно* (53, с. 111).

2. Композити, утворені з препозитивного дієслова в наказовій формі і залежного іменника. Емоційна оцінність цієї групи посилюється завдяки формі наказового способу дієслова та її переносному вживанню. Напр.: *Спочатку ми з Петриком просто гасали, а потім стали гратися у горидуба* (96, с. 13); *Відтоді Славко і Катруся стали друзями-нерозлийвода* (85, с. 20); *От знайдибіда, авантюрист шмаркатий* (62, с. 7).

3. Композити, що постали на основі атрибутивної синтагми: *кривоніжка – крива ніжка, пустодзвін – пустий дзвін*. Напр.: *Сміх без причини, так званий «дурносміх»* (дурний сміх), *не зараховувався* (61, с. 174); *Мій дід завжди називав мене «цілосвітнє»* (цілий світ) *ледащо* (62, с. 501).

4. Композити, сформовані з прислівника та дієслова. Напр.: *Він натиснув спеціальний важіль, випустив ласті, і всюдиліт став всюдиплавом* (94, с. 121); *Склав Петрусь наш всюдиліт! Всюдисамохід* (94, с. 19). В останньому реченні лексема *всюдисамохід* складається з трьох компонентів: прислівника *всюди*, дієслова *ходить* та означального займенника *сам*.

5. Композити, утворені із займенника та іменника; із займенника та прикметника. Напр.: *Що відбувається в тебе всередині? негайно проведи саморемонт* (сам + ремонт) (94, с. 156); *І в цих татових захопливих казкових пригодах діяла добра й **всевладна*** (все + влада + -н-) *чарівниця – Міс Таємниця, яка нібито завжди допомагала йому* (53, с. 27).

РОЗДІЛ 3

ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ

3.1. Особливості афіксального творення та емоційно-оцінного наповнення okazіональних іменників – загальних назв

Okazіональні утворення – характерна риса сучасного українського дитячого дискурсу, без всебічного вивчення якої не можна говорити про мовне новаторство в дитячій літературі. Саме тут яскравіше відображені різноманітні творчі прояви авторської особистості, адже мова дитячої прози, як ніяка інша, вільна від різних штампів і канонів, а все ненормативне, урешті-решт, підпорядковується авторському задумові.

У творенні okazіональних загальних назв значну роль відіграє тенденція до аналогії. Можливості словотворення за наявними зразками досить широкі, тому дитячі письменники активно використовують цей потенціал в утворенні індивідуально-авторських одиниць. Okazіональне словотворення відбувається не автоматично за аналогічними загальноживаними словами високої продуктивності, як, наприклад, потенційні слова, а внаслідок комбінування частин слова за відповідними зразками непродуктивних або малопродуктивних моделей. У таких випадках активізується роль непродуктивної моделі, розширюються її потенційні можливості в індивідуальних контекстних умовах, пор.: *казк'ютер, мухожер, капризит, пригодоманія, хрюсик, весоліпедка, кошмарля, відьмознавство, втікляндець, гігантопітек, затинайка, злободинамія*. Такі okazіональні деривати не можуть входити до живого словотвірного ряду, проте «...навіть найдивовижніший okazіоналізм так чи так знаходить собі словотвірну аналогію в загальній мовній синтагмо-парадигматичній системі словоутворення» [170, с. 73]. У процесі утворення okazіональних одиниць будь-яка непродуктивна або малопродуктивна модель

оживає, розширює свої словотвірні можливості, а порушення граматичних норм дає змогу письменникові створити яскравий, неповторний образ.

У сучасному художньому дитячому дискурсі, крім утворень за аналогією, трапляються також інновації, побудовані за оказіональними словотвірними авторськими моделями. Письменники використовують наявні в мові морфеми, але по-новому їх комбінують. Такий акт свідомого творчого новаторства вимагає від творця знання правил граматики, адже штучність лише вдало створеного оказіоналізму здатна вигідно виділятися на тлі звичайних слів контексту, виконуючи художню функцію. Важливо врахувати не лише словотвірний, але й лексикологічний аспект. Ці оказіоналізми відрізняються від потенційних слів насамперед своєю незвичайною семантичною характеристикою.

Серед створених за індивідуальними словотвірними моделями оказіоналізмів у текстах сучасних українських дитячих творів маємо такі групи слів:

1. Відіменникові дієслова, пор.: *Князь так і міниться на лиці, так і мухомориться* (← мухомор + -и- + ти + -ся) (72, с. 90).

2. Дієслова, утворені від вигуків, сполучників та звуконаслідувальних слів, пор.: «Го!» *Я люблю гокати* (← го- + -ка- (ти) в колодязь: таке «го» виходить – аж у вухах лящить (62, с. 17); *Ну що ти все «алекаєш»* (← але- + -ка- (ти) ! – вигукнув Ромка (58, с. 89); *Спершу я лише ходив попід вікнами у Ренів і на всіх цікав* (← ци- + -ка- (ти) (62, с. 179).

3. Віддієслівні іменники, напр.: *Ич який! Видумляка* (← видумл- (= видумувати) -яти + -як- (а)! *Такий, як я, – усміхнулася Дюдя* (55, с. 31); *От видумляки* (← видумл- (= видумувати) -яти + -як- (а))! – *зітхнула Света* (61, с. 225); *Маленький куська* (← куса- ти + -к- (а) *сором'язливо й обережно визирав з-за листка* (77, с. 87). Зрідка трапляються іменникові загальні назви, утворені за російською моделлю, пор.: *Мовчить уже, догадальщики* (← рос. догадываться / догадаться)! – *скривилася Раїска Мняу* (57, с. 62).

4. Відіменникові іменники, пор.: *Від іменників Стефа – сміхотунчик* (← сміхотун + -чик). *Точнісінько як тато* (3, с. 4); *Узагалі, Стефа і татійка* (← татій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а), і *мамійка* (← мамій + -к- (а), і *сестрійка* (← сестрій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а), і *навіть бабусійка* (← бабусій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а) *іноді – коли бабуся приїжджає* (3, с. 5).

5. Відприкметникові іменники, напр.: *А сліпандя* (← сліп- (ий) + [переб]- {e→a}- ндя) *в Топольках один – Тимко Барабан* (69, с. 6); *Ще один рудько* (← руд- (ий) + -к- (о)! *Руда команда* (57, с. 8); *Може, колись я тобі розповім, хоча ти й здорованиха* (← здоровань) (13, с. 32); *Ох ти ж смішнячка* (← смішн- (а) + -ячк- (а)! *Собак не бачила, чи що* (61, с. 37); *Шкода бідолайчика* (← бідола- [шний] + [за]- йчик) *їжачка і зайчика* (55, с. 46); *Ну, ти ж і розумняга* (← розумн- (ий) + -яг- (а)! – *захоплено вигукнув козак Морозенко* (56, с. 53); *Наче Венера з піни морської... Красючка* (← красива) *неймовірна* (58, с. 65); *Так що, хлопче, забувай свій поріг, свою маму, бо ми віднесемо тебе до холоднячки* (← холодн- (ий) + -ячк- (а), *де ніхто себе не пам'ятає* (98, с. 67); *І якщо вони добре вчать і витівки їхні не злі, не образливі, вчителі, хоч і гримають на них часом, та люблять їх не менше, ніж зразкових нудних слухняців* (← слухнян- (ий) + -ець) (56, с. 125); *Та це ж такі чарівні хлопчики з родини цікавунів* (← цікав- (ий) + -ун- (и) (54, с. 138). Такі okazіональні відад'єктивні іменники яскраво характеризують портретні (зовнішні) ознаки персонажів дитячих творів, особливості їхніх внутрішніх якостей (характеру або темпераменту), маючи у своєму семантичному навантаженні потужний емоційний (позитивний чи негативний) та експресивний потенціал.

Індивідуально-авторські утворення виражають самостійні лексичні значення, збагачують художнє мовлення дитячих творів, а також збагачуються самі внаслідок розширення своїх асоціативних зв'язків. Для таких утворень характерна тонка змістовна гра. Автори використовують не ті основи, що наявні в мовній системі і властиві конкретному словотвірному типові, а основи іншого стилістичного забарвлення.

У творах сучасних дитячих авторів основним критерієм виокремлення okazіональних загальних лексем є словотвірний, проте важливо також послуговуватися й такими ознаками okazіонального слова, як аномальність, словотвірна похідність, високий ступінь експресивності, разовість (одиночність уживання), контекстуальна залежність.

Okazіональні загальні назви надзвичайно різноманітні за своєю структурою, способами й особливостями утворення. Вони мотивовані майже всіма частинами мови. Найбільше okazіональних іменників та прикметників. Зрідка трапляються дієслівні та прислівникові okazіональні одиниці. Ці особливості зумовлені впливом нормативного словотвору.

3.1.1. Okazіональні назви технічних засобів та винаходів

У творах сучасних українських дитячих письменників найбільшу групу okazіональних загальних назв становлять іменники на позначення технічних засобів та винаходів. Вони утворені основоскладанням, телескопією та словоскладанням. Виконуючи естетично-художнє завдання, ці деривати значно впливають на загальну експресивність контексту.

Найчисельнішу лексико-семантичну групу серед них становлять слова, утворені способом основоскладання, напр.: *Варто дорослому чи дитині хоча б раз потрапити під промені **сміхоміра*** (← пристрій для вимірювання кількості сміху; сміх + -о- + міря- ти), *як вона стає лютою і жорстокою* (13, с. 37); *Зброя проти **комахожерів*** (← пристрій для поїдання комах; комах- (а) + -о- + жер- ти) (14, с. 87); *Гадаю, найбільше про це нам може розповісти ось цей **мухожер*** (← пристрій для пожирання мух; мух- (а) + -о- + жер- ти), *– я показав на мого давнього знайомого синьморда* (14, с. 101); *А ти ж пам'ятаєш, що їхня улюблена зброя – **рослиносмок*** (← пристрій для всмоктування рослин; рослин- (а) + -о- + смокта- ти), *за допомогою якого вони знищують усі живі рослини* (14, с. 146); *Треба використати наш **діркокрут*** (← прилад для пробивання дірок; дірк- (а) + -о- + крути- ти) (14, с. 233); *І враз я здригнувся, бо відчув знайомий*

стан і зрозумів, що вийшов на телепатичний контакт із пузатим **мухоїдом** (← апарат для поїдання мух; мух- (а) + -о- + їс- ти) (14, с. 242). Нерідко основоскладання поєднується з суфіксацією, напр.: *Лежали там і жорна, на яких мололи збіжжя вручну, була там і **траворізка*** (← апарат для нарізання трави; трав- (а) + -о- + різа- ти + -к- (а) (42, с. 72); *Але тепер я вже знаю, що це є **кицьколовка*** (← спеціальний пристрій для ловіння неслухняних котів; кицьк- (а) + -о- + лови- ти + -к- (а) (96, с. 105); *Для цього пропоную тобі кілька **мозковорушилочок*** (← винахід для активізації роботи мозку; мозок + -о- + ворущи- ти + -лк- + -к- (а) (96, с. 143); *Тому я спеціально й придумав оце – «**козошукатор**»* (← пристрій для шукання кіз; коз- (а) + -о- + шука- ти + -ор) (61, с. 212). Трапляються okazіоналізми, словотвірна структура яких зовсім непрозора, пор.: *В руках огидне банькате створіння тримало добре мені відомий предмет – **пінобластер**, що вмить міг перетворити будь-яку живу істоту на липкий кокон* (14, с. 134).

Кількісно меншою є лексико-семантична група okazіональних назв на позначення казкових винаходів та побутової техніки, утворених способом телескопії. Неолексеми цієї групи мають оригінальну, яскраву та неповторну семантику, здатні активно розвивати уяву та фантазію дитини. Напр.: *А я – Телебаба Яга, продюсер **телебабачення*** (← теле- + ба- [ба Яга]- + -бачення) (58, с. 53); *Зараз подзвоню, де це мій **чарифон*** (← чари + [теле]- фон) -мобільник (59, с. 68); *І у хаті прибирати, і сестричку доглядати, і **казк'ютер*** (← казк- (а) + [комп]- 'ютер) *не вмикати* (59, с. 72); *Мій перший віце-вітер у **Вітернеті*** (← вітер + [Інтер]- нет – Інтернет для вітрів) *перевіряв: це більше, ніж тобі платять зараз* (71, с. 98); *Лісовик Трісь записав місяць на відеоплівку і за допомогою **чаривізора*** (← чари + [теле]- візор) *зміг захопити Сяйвика у полон* (64, с. 314).

Цікавими з погляду утворення є складні назви технічних засобів прикладкового типу, оскільки вони становлять не просту сукупну семантичну єдність, а щось якісно нове, що й відповідає потребам художнього мовлення.

Зокрема, у новотворах на позначення технічних засобів другий складник яскравіше розкриває їхню внутрішню форму, якщо сполучається із стилістично нейтральними назвами, пор.: *Хворо-Баба я! Заражала! Є у мене кулемет, кулемет-бациломет* (← кулемет + бацил- (а) + -о- + мета- ти) (59, с. 144); *А це – сік чарівної рослини-дорослини* (← рослина + доросл- (ий) + -ин- (а). *Вип'єш і одразу станеш дорослим* (64, с. 210). У разі поєднання двох канонічних слів у складну оказіональну структуру одне з них (семантично залежне) чітко реалізує якусь одну сему, що й стає джерелом образності. Такі оказіоналізми використано як виразний стилістичний прийом порівняння, чого досягають унаслідок сполучення в юкстапозиті двох семантично близьких слів. Активність цих новотворів зумовлена їхньою структурною подібністю до загальноновживаних слів, відсутністю семантичних і дериваційних обмежень для них. «Можливості такого поєднання, справді, невичерпні», – пише В.В. Лопатін [175, с. 76].

У сучасних дитячих творах оказіональні назви часто є семантично непрозорими без контекстного оточення. Семантика складного новотвору специфічна тим, що, будучи контекстно зумовленою, як і вторинні значення слів, вона все-таки від них відрізняється: вторинні значення слів соціально закріплені за певними типами контекстів, тоді як у складних новотворах такого закріплення немає, бо їхній контекст – індивідуальний, одиничний. Опора на основні (первісні) значення компонентів новотвору не завжди можлива, оскільки вона послідовно не реалізована. Тому системна (парадигматична) зумовленість семантики такого новотвору переважно мінімальна, а то й зовсім її немає. Тут діє контекстно-образна зумовленість, тому відзначена несподіваність поєднань здається неймовірною тільки поза контекстом. У контексті вона нейтралізована, хоч незвичайність зберігається [152, с. 45].

3.1.2. Оказіональні назви шкільних та наукових понять

Окрему групу становлять okazіональні іменники – назви шкільної та наукової тематики. Вони є одним із потужних засобів створення комічності, гротеску, експресивізації, а також засобом стилізації текстів сучасної української дитячої прози.

Дуже багато дитячих авторів уводить у контекст своїх творів індивідуально-авторські назви шкільних предметів, утворені за аналогією до стандартних, загальновідомих назв дисциплін, проте їхні семантичні особливості виявляються лише в контекстному оточенні.

Популярними є okazіональні одиниці, що мають у своїй структурі другу частину *-знавство*, *-ництво*, *-логія* (вторинні афіксоїди), а першу частину дібрано відповідно до тематики оповіді, напр.: *А що, як я побалакаю з директором вашої лісової школи, щоб він її узяв на викладацьку роботу. Вчителькою відьмознавства* (← відьм- (а) + -о- + -знавство) (59, с. 12); *Читав колись книгу про драконів. «Драконознавство»* (← дракон- + -о- + -знавство) називається (79, с. 43); *Почесний диплом фахівця з мишознавства* (← миш- (а) + -о- + -знавство) *та котології* (← наука про особливості життя з котами; кіт + -о- + -логія) (96, с. 150); *На великому аркуші вона написала розклад уроків. Понеділок: зільництво, чарознавство* (← чар- (и) + -о- + -знавство) (91, с. 785); *У нас позникали цілі галузі науки, як от астрологія, чарівництво* (← чарівник- + -ств- (о) (103, с. 194); *На великому аркуші вона написала розклад уроків. Понеділок: зільництво* (← галузь науки про розведення, культуру вирощування та переробки і застосування чарівного зілля; зільник- + ств- (о), *чарознавство* (91, с. 785); *У нас позникали цілі галузі науки, як-от астрологія, чарівництво і відьмологія* (← відьм- (а) + -о- + -логія) (103, с. 194). Такі лексеми утворено за аналогією до назв сільськогосподарської галузі, пор.: *бджільництво, садівництво, городництво*; назв суспільних наук, пор.: *філологія, зоологія, біологія* тощо.

Трапляються загальні назви на позначення сукупності учнів певного класу, утворені від літер, що диференціюють ці класи у шкільному колективі, напр.: Так уже ведеться, що відколи існує світ, «ашники» (А) й «бешники» (Б) змагаються між собою (61, с. 27). Такі лексеми постали на основі російської моделі на *-шник*.

3.1.3. Оказіональні назви медичних понять

Незвичайна природа оказіональних слів пов'язана насамперед з їхньою оригінальною появою, а також з експресивним насиченням словотворчих морфем, що беруть участь у створенні таких одиниць. Експресивності досягають унаслідок образного переосмислення вже відомих значень слів за допомогою аналогії та осново- і словоскладання. Використовуючи той чи той спосіб творення оказіональних слів, що називають предмети медичної сфери, дитячі автори мають змогу надавати їм емоційного насичення.

Усі слова лексико-семантичної групи на позначення казкових хвороб утворені на основі аналогії до загальновідомих, кодифікованих словниками назв (*дерматит, апендицит, гіподинамія, наркоманія*), напр.: *За літо в дитячому таборі Петрусь цілком вилікувався від капризиту* (← постійні невиліковні капризи; каприз + [дермат]- ит) *і, ходять чутки, став абсолютно самостійним* (96, с. 6); *Містер Пуп був сильно хворий. Хвороба його називалася злободинамія* (← хвороба, що спонукає робити зло; злюб- (а) + -о- + [гіпо]- динамія) (52, с. 44); *Кажуть, що іноді можна захворіти на таку хворобу – пригодоманію* (← хвороба, симптомами якої є залежність казкового персонажа від пригод; пригод- (а) + [нарк]- оманія). *Це коли ти весь час намагаєшся вскочити у якусь страшенну халепу* (14, с. 131). Спільними частинами, що єднають вигадані назви хвороб із загальновідомими назвами, є *-ит, -динамія* та *-манія*.

Трапляються такі оригінальні назви вигаданих хвороб, у структурі яких неможливо простежити аналогію до відомих назв, напр.: *До речі, саме так я*

позбувся небезпечної хвороби, що зветься **затинайка** (← затина- тися + -йк- (а). Це коли ти на кожному слові затинаєшся, червонієш, а часом слова просто застрягають у тебе в горлі (12, с. 94); А ось мій дядечко Юліан якось підхопив дуже підступну болячку, яка має назву **ненажерка** (← ненажер- (а) + -к- (а). Це коли раптом у гостях на тебе нападає такий апетит, що ти з'їдаєш геть усі тістечка і цукерки (12, с. 94).

На основі складних слів прикладкового типу утворені назви ліків від вигаданих хвороб, що мають у своєму морфемному складі частинки -юс або -ин-, пор.: Його вода цілюща, лікарська. Наші лікарі її називають «**вип'юсодужаюс**» (← вип- [ити] + [окул] -юс + одужа- [ти] + [мускул] -юс) і прописують усім дітям по три краплини перед їдою (97, с. 130); Добре, що в мене є **вакцина-здоровина** (← вакцина + здоров- (ий) + -ин- (а) від усіх заразних хвороб (59, с. 146).

Способом основоскладання утворено назви казкових лікарів. Вони становлять кількісно обмежену лексико-семантичну групу, пор.: Про це в книзі детальніше розповідає **казкотерапевт** (← казк- (а) + -о- + терапевт) Катерина Єгорушкіна (49, с. 3).

3.1.4. Оказіональні назви ігор

Оказіональні назви ігор утворені способом основоскладання і становлять дуже обмежену групу. За своєю словотвірною структурою вони нічим не відрізняються від узуальних утворень. У них маємо незвичайне поєднання компонентів в одному слові. Уживаючи у своїх дитячих творах ці оказіональні складні іменники на позначення ігор, письменники мають змогу в лаконічній формі виразити таке багатство уявлень, індивідуальних художніх асоціацій, для висловлення яких знадобилося б значно більше слів, а можливо, і речень. Порівняно з простими, вони семантично, комунікативно й особливо естетично місткіші.

Оказіональні складні іменники – назви ігор утворені поєднанням основ іменників і дієслів-англіцизмів, напр.: *Вони ж пірнають без кисневих балонів! Тому цей спорт так і зветься – фридайвінгом* (← free + diving) (14, с. 148).

У складних оказіональних назвах ігор можуть бути поєднані за допомогою сполучного голосного рівноправні іменникові компоненти, пор.: *Тато й мама показали нам чудовий спосіб пересування. Подумки я назвав його пірамідосерфінг* (← пірамід- (а) + -о- + серфінг) (14, с. 103). Злиття семантики двох слів дає нове, свіже уявлення про зображуване явище, доносячи до читача задум автора, його індивідуальне світовідчуття, що сприяє кращому розумінню повідомлюваного.

3.1.5. Оказіональні назви фантастичних істот

У творчості сучасних українських дитячих письменників важливе місце посідає номінація – процес і результат найменування, унаслідок чого мовні елементи співвідносяться з позначуваними ними об'єктами [152, с. 104]. Особливо цікавим зі словотвірного погляду є процес називання фантастичних істот. Якщо в узуальних словах словотворчі засоби відіграють здебільшого структурну функцію і не мають номінативної функції, то для оказіоналізмів, яким властива нетривіальність у структурному плані, характерна зв'язана номінативна функція.

Створені авторами назви фантастичних істот мають тісний семантичний зв'язок із твірними словами, що базується на асоціаціях, зумовлених уявленням про цих істот. Оказіональне слово, у складі якого наявна твірна основа з конкретним значенням, залежно від контекстуального оточення, здатне викликати найрізноманітніші асоціації. Це сприяє створенню оказіоналізмів, загальне значення яких не має нічого спільного зі значеннями твірних слів, але водночас вони зберігають словотвірні зв'язки (дія аналогії). Значення твірного компонента відходить на другий план, оскільки найменування побудоване на асоціативних метафоричних зв'язках, а іноді – на порівнянні. В основу

оказіональних назв казкових істот покладені асоціативні ознаки, що зумовлюють семантичну багатогранність таких назв, бо пов'язані не з поняттями про конкретні явища, а спричинені тими чи тими обставинами, про які йдеться в контексті.

На номінативну функцію okazіональних слів значно впливає і їхня природа, складна семантична структура. Вони можуть бути мотивовані цілим судженням. Щоб пояснити семантику okazіонального слова, потрібно звернутися до його джерела, до того, яким судженням воно мотивоване. Okазіональні номінації, на відміну від канонічних, є складними семантичними структурами, вони не просто називають фантастичну істоту, а й характеризують її, викликають у читача чимало уявлень, що зумовлено характерною рисою okazіоналізмів – їхньою належністю не до якогось одного слова, а до цілого словотвірного ряду, сформованого за допомогою конкретної моделі. Напр.: *Це ж відомі сміхожер* (← корінь *жер* указує на те, що ця істота позбавляє здатності сміятися, пожирає сміх; сміх + -о- + жер- ти) *Гам, Гризь і Кусь* (13, с. 37).

Продуктивним у творенні назв фантастичних істот є спосіб основоскладання, що нерідко поєднується із суфіксацією, напр.: *Бо цей лиходій привів до нашого міста цілу зграю стіногризів* (← вони прогризають величезні дірки у стінах, а потім зникають; стін- (а) + -о- + гриз- ти) (12, с. 7); *Нічого собі! Я такої кракозябри* (← кряк- ати + -о- + зябр- (а) *ще ніколи в житті не бачила* (79, с. 11); *Павукощури* (← павук + -о- + щур- (и) *за допомогою гребінчастих кігтиків задніх ніг з'єднують їх в одну загальну нитку* (11, с. 47); *Усі мої шість сестросвинок* (← сестр- (а) + -о- + свин- (я) + -к- (а) *та шість братокабанчиків* (← брат + -о- + кабанчик) *хворі теж* (25, с. 74); *А він справді літає?* – *заворушилися тарганозмовники* (← тарган + -о- + змови- тися + -ник) (25, с. 82); *Просто схопили цього птахозебра* (← птах + -о- + зебр- (а) *за гриву, за крило і понесли надвір* (40, с. 101); *Метеликововк* (← метелик + -о- + вовк) (57, с. 126). Такі складні назви мають ширші експресивні можливості: сполука

основ посилює якісну оцінку, негативне або жартівливе ставлення автора до зображуваного. Поєднання в одному слові непоєднаних частин (*метеликововк*), коренів, що зрідка трапляються в літературному вжитку (*жер*), характеризує індивідуальний підхід дитячих письменників до створення нових незвичайних складних назв, у межах яких формуються зовсім несподівані зв'язки між реаліями дійсності, між поняттями, часто далекими за своєю семантикою, унаслідок чого з'являється оригінальна лексема.

Реалізуючи художньо-образні завдання твору, авторські композити концентрують у собі семантику кількох слів, здатних впливати на читача, відіграючи значну роль у зростанні емоційно-експресивного та оцінного потенціалу. Композитні утворення становлять мікрообраз контексту, що відповідає творчому задуму автора відтворити ту чи ту емоційно насичену картину.

Невелику кількість становлять індивідуально-авторські назви фантастичних істот, утворені за аналогією до іменників, що постали за допомогою суфіксів *-к-*, *-чик* та *-ик*, напр.: *Як, ти не знаєш велосипедок* (← велосипед- + *-к-* (а) ? *Тих, що живуть над Річковою Дорогою* (78, с. 13); *Та ще й влітку, коли прокидаються й бешкетують плавунці, хрюсики* (← хрюш- (а) + *-ик-* (а) та *перевертайчики* (← переверта- ти + *-й-* + *-чик*) (13, с. 112).

Малопродуктивними способами творення назв фантастичних істот є телескопія (*Ну де ви ще побачите ді-джея, який летить у дитячому візочку, справжніх інопланетян, волошкового хіпозавра* (← хіп- [і] + [дин]- озавр) (52, с. 4); *Тільки тоді вони звалися нямликозаврами* (← нямлик + [дин]- озавр) і мали довгі хвости (13, с. 94); *Не хотів би я опинитися на місці твоїх бідолах-першокласників, щоб не потрапити на десерт оцьому машинозаврові* (← машин- (а) + [дин]- озавр) (103, с. 101) та словосладання (юкстапозиція) (*А їй хотілося так намалювати, щоб це був ЖАР-ПІВЕНЬ* (← жар + півень) (98, с. 202).

3.1.6. Оказіональні назви жителів казкових міст

За аналогією до нормативних назв утворені назви жителів, які населяють казкові країни та міста, пор.: *волгоградці* і *дивоградці*, *голландці*, *ірландці* і *добрянці*, *зландці*, *картузляндці*, *брехляндці*, *втікляндці*, напр.: *Ніхто з дивоградців* (← Дивоград + -ець) *ніколи не сварився, не ворогував, не задрив нікому* (63, с. 4); *На кожну негативну рису потрібна була окрема штатна одиниця, а її не вистачало, тому зландці* (← Зланд- (ія) + -ець) *весь час шукали людей і тому вели підступну ворожу діяльність проти добрянців* (← Добрянд- (ія) + -ець) (53, с. 14); *Картузляндці* (← Картузлянд- (ія) + -ець) *слідом за ними ходять, аж поки остаточно не з'ясують, куди брехляндці* (← Брехлянд- (ія) + -ець) *думки примкнути* (69, с. 12); *Нез'їдені сухарі залишили втікляндцям* (← Втіклянд- (ія) + -ець), *а собі набрали їхніх гостинців* (70, с. 12); *осетини і ластовини*, напр.: *Люди в Ластовинії тихі, мирні й працьовиті: жителі її – ластовини* (← Ластовин- (ія) – геть усі руді і веснянкуваті (64, с. 7).

3.1.7. Оказіональні зменшено-пестливі іменники

Демінутивні okazіональні іменники – специфічні утворення, що виражають значення зменшеності, яке супроводжується ще й суб'єктивною позитивною оцінкою – значенням пестливості. У цій групі об'єднані слова, що, з одного боку, викликають уявлення про розмір предмета чи явища, а з іншого – указують на ставлення автора до них, пор.: *Ясне світлечко, з'явись, просто з лампочки – блись-блись* (70, с. 21); *Довгою дорогою ідуть муравлики* (98, с. 56); *Не журіться, любі трударики, ми вам допоможемо* (98, с. 56); *Він кличе свою дружину, яка запливає туди та розміщує там маленьких колючаток* (26, с. 72).

Серед суфіксів, які беруть участь в утворенні okazіональних зменшено-пестливих іменників, найпродуктивнішими є *-енят-*, *-енятк-*, *-ис'-*, напр.: *Можна просто прочитати про них віршенята* (← вірш + -енят- (а) (96, с. 20); *Настя страх як любила пухнастих киценят* (← киц- (я) + -енят-), *і в неї жило*

одне таке (25, с. 7); *Жов-Жув – ненажерливе та симпатичне спанієльченятко* (←спанієльчик + -енят- (о) (26, с. 21); *Ох, мітлицю* (←мітл- (а) + -ис'- (я) *моя, – застогнала Секлета, згадуючи про свій улюблений транспортний засіб* (104, с. 101).

Окрему групу становлять зменшено-пестливі назви одиниць міри і часу, утворені за допомогою суфікса -к-, напр.: *Ох, як же ж ти страждаєш, ох, як же ж тобі хочеться бути хоч на крапельюшечку, хоч на сантиметрушечку вищим* (61, с. 11); *Проте на якусь митюлечку я таки кинув косяка і встиг помітити, що він малював куц і трошечки води біля нього* (62, с. 371); *Мені не було страшно ані крапельюшечку* (62, с. 307); *Тож Зіронька лизнула мед (спочатку – лише крапелиночку) із ложки раз* (83, с. 34).

Вагомим є експресивне насичення словотворчого суфікса -юл'- у створенні відтінку зменшеності та пестливості оказіональних дериватів. Напр.: *Ой, як тобі личить ця кофтюля* (← кофт- (а) + -юл- (я) (61, с. 140); *Ой, вони взагалі такі смішнюлі* (← смішн- (ий) + -юл- (я) (61, с. 157).

3.2. Творення та емоційно-оцінний потенціал індивідуально-авторських прикметників у дитячих творах

Одним із невід'ємних частиномовних компонентів у творах сучасних українських дитячих письменників є індивідуально-авторські прикметники, які створюють цікаву за своєю структурною організацією та експресивно-стилістичними функціями групу слів. Такі прикметники дають змогу оновити художнє мовлення, розширити коло його зображально-виражальних та оцінних засобів. Їх створено на основі усталених та оказіональних моделей, що зумовило семантичну, структурну та стилістичну своєрідність цих дериватів у художньому дитячому дискурсі. Сприймаючи оказіональні прикметники, читач усвідомлює ту особливу художню інформацію про зображуване явище, на якій наголошує автор.

У сфері ад'єктивного okazіонального словотворення значне місце належить суфіксації. Узвичаєні словотворчі суфікси поєднують з не типовими для них твірними основами, що сприяє оновленню уявлення про предмет. Серед них є суфікси, що передають словотвірне значення подібності. До таких належить суфікс *-аст-*, за допомогою якого від іменникових основ утворено прикметники із словотвірним значенням «мають якість того, що названо твірною основою», пор.: *Ви вже, мабуть, здогадалися, що то був змайстрований нами величезний коробчастий* (← *коробк-* (а) + *-аст-* (ий) *повітряний змії* (62, с. 536).

Для утворення деяких відіменникових okazіональних прикметників використано суфікс *-яч-*, пор.: *Отож! Брехуни сковородячі* (← *сковород-* (а) + *-яч-* (ий) (69, с. 50). У відад'єктивному творенні прикметників зафіксований суфікс-інтенсифікатор ознаки *-езн-*, напр.: *І казк'ютерні ігри у мене такі кльовезні* (← *кльов-* (ий) + *-езн-*), *що впасти можна* (59, с. 74).

Авторське новаторство спостерігаємо і в межах прикметникового творення з нейтральним ступенем вияву якості. Тут використано суфікси *-н-* та *-ськ-/цьк-*. Прикметники із суфіксом *-н-* виражають ознаку через відношення до предмета. Стилiстична функція таких прикметників залежить від змісту і стилістичного забарвлення твірного іменника, пор.: *Але краще я вам особисто... не чарифонна* (← *чарифон* + *-н-* (ий) *розмова* (64, с. 223).

Відносні авторські прикметники із суфіксом *-ськ-/цьк-* виражають ознаку через її відношення до осіб, топонімів, абстрактних понять тощо, пор.: *Після отого суду, у рудоградському* (← *Рудоград* + *-ськ-* (ий) *цирку, Ромка, звичайно, дуже переживав* (58, с. 38); *І він якраз одягнений у халат бабьягинський* (← *Баб-* (а) + *-и-* *Яг-* (а) + *-ин-* + *-ськ-* (ий), *у хустку і чоботи* (56, с. 53); *Після уроків на галявині неподалік школи ми вихвалялися один поперед одним своїми прикольськими* (← *прикол* + *-ськ-* (ий) *подвигами і реготали – аж по землі качалися* (59, с. 63); *Що тобі не вистачає у твоєму чарівницькому* (← *чарівник* + *-ськ-* (ий) *житті* (59, с. 88).

Зменшено-пестливі okazіональні прикметники постали за допомогою суфікса *-еньк-*, пор.: *Так це ти з мого черепочка все, що **кращеньке*** (← *кращ-* (ий) + *-еньк-*), *повиїдав* (98, с. 102). Поодинокі прикметники утворено за допомогою суфікса-інтенсифікатора *-ущ-* від позитивно забарвлених прикметникових основ, пор.: *Розповідали, що був дуже веселий, дотепний, дуже хорошиї чоловік. І **завзятушиї*** (← *завзят-* (ий) + *-ущ-*) *садівник* (62, с. 475).

Трапляються й okazіональні прикметники вищого та найвищого ступенів порівняння, утворені за допомогою суфікса *-иш-* та префікса *най-* відповідно від неступеньованого okazіонального прикметника та okazіонального компаративного прикметника. Вони вирізняються своєю неповторною емоційністю та експресивністю, а їхнє значення найкраще декодується в контекстуальному оточенні. Напр.: *Вона його ж **гойдає**, **гойдає**, а він **плиг!** – та й на іншу сів, **ще **гойдливішу***** (98, с. 60); ***Найлюдськіша** радість з усіх радостей людських* (60, с. 70); *Але ж ми справжні **найліліпутніші** ліліпути!* – вигукнув *Непосидько* (95, с. 107); *Невдоволена і похмура розходилась публіка по хатах, лаючи на всі заставки примхливе і непевне театральне мистецтво, яке так залежить від навіть **найпоганючіших** акторів* (62, с. 195).

За аналогією до нормативних якісних прикметників із префіксом *не-* утворені за допомогою суфіксів okazіональні деривати, які вводять в контекст для увиразнення, підсилення оцінного значення, пор.: *Таким **неклепкуватим*** (← *не-* + *клепк-* (а) + *-уват-* (ий)) *справді корисно спробувати іншого життя, гульок назбирати* (69, с. 50).

Зафіксовано один випадок утворення okazіонального прикметника усіченням початку твірної прикметникової основи, пор.: *Усім хочеться **зачіпати її**: Оксуня дуже гарненька й **петна*** (← *красапетна*) (71, с. 6).

Особливу групу становлять індивідуально-авторські складні прикметники, утворені на основі двох уживаних в українській мові прикметників або ж нормативного діеприкметника та прикметника, напр.: *Тато зустрів нас на*

пероні з квітами, **збуджено-метушливий** (← збуджен- (ий) + -о- + метушливий) і якийсь незвичайний (60, с. 12); **Принизливий трепетливий** **неспокій огортає тебе з першої ж миті під цікавими глузливо-вичікувальними** (← глузлив- (ий) + -о- + вичікувальний) **поглядами** (60, с. 14); **А зараз мої думки замріяно-жувальні** (← замріян- (ий) + -о- + жувальний) (69, с. 15); **Той подих був теплий, приємно-лоскотний** (← приємн- (ий) + -о- + лоскотний) (53, с. 25); **Дотики її рук були приємно-ніжні** (← приємн- (ий) + -о- + ніжний), як у бабусі Світлани (53, с. 28); **Коли поважне відьомсько-чаклунське** (← відьомськ- (ий) + -о- + чаклунський) **товариство зібралось, він уже сидів** (16, с. 28); **І опинилися ми в кришталєво-прозорому** (← кришталєв- (ий) + -о- + прозорий) **палаці** (59, с. 33); **Глянули ми на його здоровенницький дзьоб і сталєво-кігтисті** (← сталєв- (ий) + -о- + кігтистий) **лапи і зрозуміли – таки поодкручує** (59, с. 44); **І хоча Веснянка ще як слід не отямився від переляку, він не міг стримати радісно-здивованої** (← радісн- (ий) + -о- + здивований) **усмішки** (64, с. 44); **Вся полонина – мов килим веселково-барвистий** (← веселков- (ий) + -о- + барвистий)! **Квітів – море** (59, с. 52); **Це вже не були, як раніше, бездумно-радісні** (← бездумн- (ий) + -о- + радісний) **очі безтурботно-щасливих людей** (63, с. 62); **Піротехнічна лабораторія Ф.І. Смирнова мала надзвичайно химерно-святковий** (← химерн- (ий) + -о- + святковий) **вигляд** (60, с. 69); **Перший урок був урочисто-ознайомлювальний** (← урочист- (ий) + -о- + ознайомлювальний) (56, с. 76); **Мені здалось, що спину мені пропікає вражено-докірливий** (← вражен- (ий) + -о- + докірливий) **погляд** (60, с. 105); **Хай воно буде цікавим і щасливо-пригодницьким** (← щаслив- (ий) + -о- + пригодницький), **тобто усі твої пригоди мають щасливий кінець** (60, с. 226); **І раптом почув радісно-дзвінкоголосе** (← радісн- (ий) + -о- + дзвінкоголосий): **О! Ти вже видужав** (62, с. 511).

Способом основоскладання утворено специфічну прикметникову назву шкільного закладу – **жабоспівна** (← жаб- (а) + -о- + співа- и + -н- (а) **школа**, семантика якої розкриває спеціалізацію цієї казкової школи, та назву казкової

хвороби – **морськосвинська** (← морськ- (а) + -о- + свинк- (а) + -ськ- (а) **хвороба**, якою хворіють лише морські свинки. Напр.: *Вона ж закінчила два класи жабоспівної школи і цілий рік просиділа в болотяній консерваторії* (16, с. 120); *Я справді хворію, у мене морськосвинська хвороба* (25, с. 74); *Поруч із важливосправною* (← важлив- (ий) + -о- + справний) *табличкою цвяхами прибита інша табличка, на якій червоними літерами було написано: «Прохання НЕ дотримуватися порядку»* (69, с. 18).

Оригінальними є композитні прикметники, утворені внаслідок поєднання займенникової та дієслівної основ і суфікса. Напр.: *Подумаєш, самостійний, – сказав він і схопився на ноги. А я – самосидний* (← сам + -о- + сиді- ти + -н- (ий)! – *заявив не так. А я – самолежний* (← сам + -о- + лежа- ти + -н- (ий)! – *промимрив М'якуш* (94, с. 8); *Ні, не робить папір. Якщо на ній літери – отже, це друкарська машина, машина, що друкує! Самодрукувальна* (← сам + -о- + друкува- ти + -льн- (ий) *машина!* – *заявив Нетак* (94, с. 11); *Тому вдома за розпорядженням мами він абсолютно безкоштовно конструював прекрасні автомати, які самі годували Петруся. Самогодувальні* (← сам + -о- + годувати + -льн- (ий) *автомати* (95, с. 30).

Ще одну структурну групу становлять складні прикметники, які образно передають цілу сукупність ознак описуваних фактів, що зумовлює широке використання їх у художньому дитячому дискурсі. Оказіональний характер таких складних прикметників спричинений незвичайною співвіднесеністю опорного й уточнювального компонентів. Це прикметники, друга основа яких утворена від назви частини тіла казкових персонажів або тварин, пор.: *-головий, -ликий*. Поєднання такої основи з першою посилює емоційно-оцінне ставлення автора до зображуваного, напр.: *Та вони ж – подушкоголові* (← голова як подушка; подушк- (а) + -о- + голов- (а) + -ий), – *пригадала Олянка, – без наказу свого господаря жодного кроку не зроблять* (13, с. 60); *Почувши її зойк, зі ставка, ніби за командою, виринуло ще кілька десятків зеленоголових* (← зелена голова; зелен- (а) + -о- + голов- (а) + -ий) *плавунців* (13, с. 124); *Благаю,*

тільки не це! – *захинькав зеленопикий* (← зелена пика; зелен- (а) + -о- + пик- (а) + -ий) *грубіян і пірнув на дно ставка* (13, с. 125).

3.3. Оказіональні прислівники зі значенням суб'єктивної оцінки

Для створення okazіональних прислівників, що експресивніше передають позитивну чи негативну суб'єктивну оцінку, автори дитячих творів послуговуються традиційним прислівниковим суфіксом -о, що приєднується до прикметникових основ із суфіксами -юч-, -ющ-, які виражають інтенсивний вияв ознаки, пор.: *класнючий* – *класнючо*, *поганючий* – *поганючо*, *противнючий* – *противнючо*, *гарнючий* – *гарнючо*, напр.: *Я усміхнувся. Це було класнючо* (← класно + -юч-) (59, с. 10); *Ну як? Поганючо* (← погано + -юч-). *Ледве на юшку наловили* (62, с. 161); *І хоч мокрі штани й сорочка, противнючо* (← противно + -юч-) *обліпивши моє тіло, страшенно холодили, мені було так тепло, так хороше* (62, с. 473); *І так гарнющо* (← гарно + -ющ-), *так точно було намальовано, наче він сам перейшов це* (62, с. 513).

Зафіксовано okazіональний прислівник *зранечка*, утворений за допомогою іменникового суфікса пестливості -ечк-, напр.: *Сьогодні рано-зранечка* (← зранку + -ечк-), *ледь небо зайнялось, в хатиночку до Зайчика стрибнув крізь шибку хтось* (91, с. 779).

3.4. Творення okazіональних дієслів у сучасному українському дитячому дискурсі

Менш чисельну групу okazіональних лексем, порівняно з okazіональними іменниками та прикметниками, у сучасному українському дитячому дискурсі становлять індивідуально-авторські дієслова. Лексико-граматична природа дієслівних лексем, що передають різноманітні дії, стани, процеси, тісно пов'язана з уявленням про суб'єкт дії, який може бути і активним діячем, і пасивним суб'єктом, що переживає, випробовує стан. У словесно-художній творчості письменників роль дієслова загальновідома. Вона зумовлена

багатством його семантичної структури, а також різноманітністю синтаксичних зв'язків. Дієслово характеризується ширшою серед інших частин мови словотвірною системою [152, с. 47].

Характерно, що, створюючи дієслова-оказіоналізми, автори спираються на великі можливості українського словотвору і нерідко порушують його закони. Майже кожен дієслівний оказіоналізм має велике семантичне навантаження, поєднуючи в одному слові можливе й неможливе, і в такий спосіб викликає в читача цілу гаму значень, асоціацій та почувань. Одна індивідуально-авторська дієслівна одиниця, порівняно з канонічною, містить більше інформації [9, с. 19].

Для утворення оказіональних дієслів дитячі письменники використовують префіксацію і суфіксацію. Більше дієслівних лексем постало за допомогою додавання префіксів, які змінюють не лише їхнє граматичне, а й лексичне значення, надають нових відтінків його основному значенню.

Дієслівні основи, як відомо, сформувалися на базі коренів різного походження. Залежно від них розрізняють два типи творення дієслів: відіменний, тобто від основ іменників, прикметників, числівників та займенників, і віддієслівний. Обидва типи використовують у творенні оказіональних дієслів, що зумовлено прагненням авторів представити явище в русі, динаміці, становленні.

Усі дієслова-оказіоналізми утворені за аналогією до префіксальних, префіксально-суфіксально-постфіксальних та префіксально-постфіксальних дієслів сучасної української літературної мови, адже в текстах дитячих творів немає таких безпрефіксних дієслів, до яких можна приєднати словотворчий префікс самостійно або разом з іншим словотворчим афіксом. До найуживаніших префіксів оказіонального дієслівного словотворення належать *за-*, *на-*, *при-*, *про-*.

Префікс *за-* надає оказіональному дієслову словотвірного значення початку дії з додатковим відтінком бажаності, зумовленої приємним емоційним

переживанням, пор.: *Того ж дня ми намагалися законтактувати (або, як каже моя бабуся, **закомпаніувати**) з дядечком з тринадцятої квартири (58, с. 26).*

Префікс *на-* в оказіональних дієсловах разом із постфіксом *-ся* виражає словотвірне значення достатності дії. Такі дієслова утворені за аналогією до префіксально-постфіксальних дієслів української літературної мови, пор.: *Досить, **нанетакались*** (← за аналогією до *наговорились*), *хай їм **трясця**, цим **нетакам*** (94, с. 65); ***Нагапличились*** (← за аналогією до *настрибались*)... – *кинула Флоппі охоронцям* (32, с. 115).

Поодинокими прикладами представлені дієслова-оказіоналізми, утворені за аналогією до префіксально-суфіксально-постфіксальних відіменних дієслів *приземлитися, привенеритися, примісячитися*. До складу комплексного словотворчого форманта увійшов префікс *при-*, суфікс *-и-* та постфікс *-ся*, пор.: *Та в цей час звідкілясь **пригарбузився** дідище-Гарбузище* (83, с. 35); *Нарешті космонавти **приземлилися**, точніше, **принетакалися*** (94, с. 46).

Деяким оказіональним дієсловам префікс *про-* надає словотвірного результативного значення. На це його значення впливає також семантика кореневої морфеми, унаслідок чого з'явилися додаткові комічні відтінки: *Собаки **поводились по-різному**. Хтось **погавкував вітання**. Хтось це **вітання прохвостував*** (← за аналогією до *промахав*) – *метелив **хвостом*** (25, с. 12); ***Проведмежати*** (← за аналогією до *провідмінати*) ... *е-е ... о-о **ведмідь*** (54, с. 51).

3.5. Емоційне навантаження оказіоналізмів-телескопізмів

3.5.1. Проблема телескопії як способу творення нових слів у сучасному мовознавстві

Услід за багатьма українськими дериватологами, які визнають окремішність телескопії і характеризують її як самостійний спосіб творення

нових лексем, ми дотримуємося думки, що це – автономний новітній спосіб словотвору, який є своєрідним «гібридом» словотворення та формотворення.

У сучасній лінгвістиці немає єдиного визначення телескопізмів. Для їх найменування вчені послуговувалися різними термінами: слова-зливки [15; 168], телескопічні слова [30; 232; 17], складноскорочені слова [281; 132], слова-амальгами [72], «слова-валізи» [113]. Серед українських мовознавців, які досліджували телескопізми, Ю.О. Жлуктенко [112], М.І. Мостовий [188], О.А. Стишов [240], Н.Ф. Клименко [139] Ю.А. Зацний [117], С.М. Єнікєєва [106], А.М. Гармаш [74], а серед закордонних – В.І. Заботкіна [113], В.В. Єлисеєва [104], М.О. Князєв [144].

На думку М.А. Бельської, телескопія – це один із видів універсалізації, який відрізняється від інших тим, що внаслідок телескопії з елементів структури членів словосполучення утворюється нова лексична одиниця [27, с. 22]. Телескопія орієнтується на розрізнені слова, між якими наявні відношення сурядності. Деякі дослідники відводять телескопії проміжне місце між словоскладанням та аббревіацією [112, с. 47]: такого способу, за якого слово ніби виникає внаслідок злиття повної основи одного твірного слова з усіченою основою іншого або поєднанням двох усічених основ вихідних слів [266, с. 52]. Але на відміну від аббревіації, в основу якої покладено підрядну словосполуку, телескопія орієнтується на сполучення слів із сурядним зв'язком або на розрізнені лексеми, що синтагматично не пов'язані.

Основоположником телескопізмів вважають Льюїса Керролла, який у 1972 році ввів термін *portmanteau word* для того, щоб пояснити значення вигаданих ним слів у його творі «Аліса в Країні Чудес». Багато із цих слів не збереглося до наших днів, але все-таки вони дали початок новому способу словотвору – телескопії. Варто зазначити, що раніше телескопізми створювали лише для вигадок, актуальних подій того часу [70, с. 83]. Однією з характерних ознак телескопізмів є те, що багато з них не зафіксовані в словниках, оскільки мають

ситуативний характер, залежать від контексту і функціонують лише в ньому, а також цим словам не властива полісемія.

Відомі різні думки мовознавців щодо появи телескопізмів. Основною причиною утворення телескопізмів вважають явище аналогії [143, с. 72] або гаплогогії, тобто накладання морфем, на зіткненні однакових або дуже подібних складів двох слів [199, с. 49]. Відповідно до цього виділяють два основних способи утворення телескопізмів: з'єднання, тобто амальгування фрагментів основ та власне злиття, тобто фузія фрагментів. За амальгування початкові фрагменти не мають спільних членів у звуковому складі, за фузії такі спільні члени є [70, с. 83].

У лінгвістиці виділяють такі послідовні етапи утворення телескопізмів, що відбуваються за умови двох вихідних елементів: скорочення однієї або двох основ та складання скорочених основ. Відповідно до структурного типу розрізняють повні телескопізми, часткові та «гаплогогі», або «накладні» телескопізми. Т.Р. Тимошенко запропонувала поділ телескопізмів на такі підгрупи:

1. Слова, що утворилися злиттям двох скорочених форм вихідних основ. Такі слова зазвичай називають «зливками»;

2. Слова, що утворені злиттям початку першого компонента та початку другого;

3. Слова, утворені внаслідок злиття початкових частин скорочених основ вихідних слів, а також скороченої частини другого компонента та ініціальної аббревіації;

4. Слова, утворені злиттям закінчення першого компонента одного слова та середини другого компонента наступного слова;

5. Слова, утворені злиттям закінчення першого компонента та закінчення другого [251, с. 76].

Щодо часткових телескопізмів, то їх поділяють на:

1. Телескопізми, що утворилися сполученням цілого першого компонента із закінченням другого.

2. Телескопізми, які утворилися сполученням початку першого компонента з цілим другим.

3. Телескопізми, що утворилися сполученням початку першого і кінцевої частини другого компонента [70, с. 84].

Структурні елементи багатьох телескопізмів не повторюються в інших оточеннях із тим самим значенням.

Відповідно до співвідношення компонентів телескопізмів виділяють такі їхні семантичні групи:

1. Телескопізми, значення яких зумовлене загальним співвідношенням його компонентів. Важливою ознакою цієї групи є те, що деякі одиниці є сполученням синонімічних або подібних із синтаксичного погляду компонентів, тому вони не передають суттєвої інформації, а лише емоційно виражають значення одержаного телескопізму.

2. Телескопізми, значення яких складається зі значень їхніх компонентів, містить додаткову інформацію про предмет або явище, але не визначає співвідношення (суму) цих компонентів.

3. Телескопізми, значення яких складається зі значень компонентів, тобто два компоненти «бленда» мають різне значення: один компонент є основним, а другий – доповнює семантику, передану першим, уточнює її [70, с. 85].

3.5.2. Лексико-семантичні групи okazіonalіzmів-телескопізмів

У творах сучасних українських дитячих письменників за допомогою телескопії утворені переважно іменники: Наприклад, В. Нестайко та К. Лебедєва цим способом створили: 1) чудернацькі назви технічних пристроїв, якими послуговуються звірі у своєму казковому побуті, пор.: *Зняв трубку чарифону та: – Алло! Алло! Хропо! Хропочко! Хропушечко! Алло!* (54, с. 166) (чарифон ← чари + [теле]- фон); *Зараз я подзвоню, де це мій чарифон-*

мобільник (56, с. 68); *І у хаті прибирати, і сестричку доглядати, і казк'ютер не вмикати* (56, с. 72) (казк'ютер ← казк- (а) + [комп]- 'ютер); *І якщо треба знайти того, хто ховається, – краще звернутися до **деревомп'ютера*** (← дерево + [ко]- мп'ютер) (40, с. 105). 2) назви професій, пор.: *Спершу я тебе познайомлю з **рекетигром Гаррі Смугаррі*** (58, с. 53) (рекетигр ← реке- [тир] + тигр). Д. Чердниченко запропонував нові атрибутивні лексеми-телескопізми на позначення внутрішніх характеристик персонажів, пор.: *Так наче із самісінької середини старої верби вона випливала, чарувала **діткливу** душу* (98, с. 31) (дітклив- (ий) ← діт- (и) + [ля]- клив- (ий) [98, с. 177]).

Ще одну лексико-семантичну групу становлять телескопізми на позначення звертань до персонажів (зазвичай казкових) дитячих творів та етикетних формул ввічливості. Такими одиницями послуговуються І. Андрусак, Н. Воскресенська, В. Нестайко, Л. Новікова-Бемм, І. Потаніна, М. Павленко, Ю. Чеповецький, напр.: *Та ні, ваша висока **бабаячосте*** (← Баба Я- [га] + [вели]- чність!) – *схаменувся Чахлик* (2, с. 21); *О, звісно, Ваша **Різнокольоровосте*** (← різнокольоров- [ий] + [величн]- ість!) *Я це побачив ще вдома* (69, с. 69); *Кому могло спасти на думку, що Його **Часовість*** (← часов- [ий] + [величн]- ість) *раптом знову про нього згадає* (81, с. 71); *Шановне **грибство*** (← гриб + [пан]- ств- (о) ! – *мовчить. – Сьогодні минає рівно три роки, як мої кохані доньки-князівни познайомили нас зі своїми судженими* (72, с. 88); *І я взялася докладно розповідати про розмову з Його **Багатоголовістю*** (←багато + голів- (Ø) + [величн]- ість) (81, с. 124); *Ану зізнавайтесь, ваша **мурличносте**, чиї це витівки? – запитав Колько, схилившись над ненажерою* (97, с. 153) (мурличносте ← мур- [ка] + [ве]- личність); *І раптом з гальорки я чую гучний сердитий голос зоотехніка Івана Свиридовича: «Поздоровкайся з **псером, козел**»* (62, с. 257) (псер ← п- [ес] + сер); *Знайомтесь, діти, це наша нова учениця. Хрюша Кабанюк. Хрю... **хрювіт!*** – сказала новенька (54, с. 100) (хрювіт ← хрю (звуконаслідувальне слово) + [при]- віт).

Оказіональні телескопізми у творах сучасних дитячих письменників утворені переважно злиттям початкових компонентів обох слів, напр.: *Та поки той учитель по черзі кожну сніжинку вчитиме танцювати, то літо настане, – сказав вітер **Павітер*** (← па (танцювальний рух) + вітер), *що саме пролітав мимо* (83, с. 5); *Позичивши в нашої німецької ляльки Еріки найтеплішу в світі ковдрочку, щоб нею вкрити Домовичка, ми вже приготувалися проказати йому дуєтом «**На добразиму**»* (70, с. 46) (на добразиму ← на добра- [ніч] + зим- [у]); сполученням цілого першого компонента із закінченням другого, напр.: *А щодо усунення конкурентів – то ми й самі впораємося, – втрутився **льохозавр*** (← льох + [дин]- озавр) (104, с. 24); *Він підставляє долоні **доларепад**, купається в ньому, зливається з ним* (75, с. 35) (доларепад ← долар + [зор]- епад); *Дмитрик маму називав «мамонт», а тата «**татонт**»* (62, с. 56) (татонт ← тат- (о) + [мам]- онт); *Перед сном обов'язково підходила до опеньків, щоби побажати їм солодких снів та заспівати **грибоскову*** (← гриб + -о- [коли]- скова) – спеціальну колискову для грибів (25, с. 94); *Пароль! – почувся суворий голос. **Добродійне*** (← добро + [сно]- дійне) *морозиво! – озвався нямлик* (12, с. 127); *Більший за твою голову. Мабуть, **гігантопітек*** (53, с. 186) (гігантопітек ← гігант- + [австрал]- опітек); ***Петякантроп** погрозово виставив уперед нижню щелепу* (61, с. 212) (Петякантроп ← Петя + [піте]- кантроп); злиттям початку першого компонента з цілим другим, напр.: *Вони ж не просто вчителі. Вони ж **педабоги*** (53, с. 222) (педабоги ← педа- [гог] + боги); сполученням початку першого і кінцевої частини другого компонента, напр.: *Вітер, що їх стиває, шепоче тобі на вушко: «Ваша **духмяносте**»* (духмяність ← духмя- [ний] + [велич]- ність) (48, с. 45); *Я тут, Ваша **Темність!*** – почувлося біля хатки (56, с. 50) (темність ← тем- [ний] + [велич]- ність); *Але **мавпиозі** перечепив Ромку і почав лупцювати* (58, с. 53) (мавпиозі ← мавп- [а] + [маф]- іозі); *Для них Цюця П. співала **заквіткову*** (← заквіт- [чаний] + [колис]- кова) – про сонечко, лагідних метеликів та маленьких ельфів (25, с. 94).

3.6. Стилiстичнi функцiї абрeвiацiї в сучасному українському дитячому дискурсі

У сучасних українських дитячих творах нові слова утворюють також скороченням самостійних лексем, або абрeвiацiєю. Усього зафіксовано 42 одиниці. Цей спосіб як процес вербального скорочення для створення нових номінативних одиниць і досягнення надзвичайно яскравого комічного ефекту використовують такі письменники, як І. Бойко, Л. Воронина, Н. Гуменюк, Л. Денисенко, О. Есаулов, Є. Кононенко, А. Мухарський, В. Нестайко, С. Холоденко, Ю. Чеповецький Ю. Ячейкін та ін. Створені ними абрeвiатури належать до таких структурних типів:

1. Абрeвiатури ініціального типу: буквені, утворені з назв початкових букв слів; звукові, які читають як звичайне слово; буквено-звукові, що складаються як із назв початкових букв, так і з назв звуків слів. Напр.: *Доведеться звернутися до Казкового Довідкового Бюро Надзвичайних Подій* (скорочено **Кадобнап**) (58, с. 85); *Тепер у мене ціла організація. Організація-шакалізація. Шакальська мафія.* Скорочено **ШМАФІЯ** (57, с. 98). Буквено-цифрових та звуково-цифрових (в аналізованих творах немає).

2. Абрeвiатури, що складаються із частини першого слова та цілого другого слова. Напр.: *Я навіть назву придумав. Гурт «ЗАЇЖАКИ».* Тобто **Заєць та Їжак** (59, с. 20).

Усі оказіональні абрeвiатури як специфічні одиниці відображають погляди, задуми, оцінки дитячих авторів у контексті певної ситуації, тому їхнє використання сприяє експресивності всього дитячого твору. Характерна риса абрeвiатур у сучасному українському дитячому дискурсі – яскрава комічність. Вони пожвавлюють оповідь і додають свіжості образам та ситуаціям.

Використання абрeвiатур дає змогу скоротити або згорнути довжину слів. Це робить їх оптимальними для сприймання. Абрeвiація надає новим назвам коротшу та ущільненішу форму за умови повного збереження значення лексичних одиниць, які входять до складу абрeвiатури. Проте багато

абревіатур, ужитих у дитячому художньому дискурсі, має зовсім інші функціонально-семантичні можливості. Їх використовують переважно для позначення абсолютно нового поняття чи явища, поданого тільки в межах конкретного контексту. Вони не зафіксовані в словниках української мови. Значна кількість оказіональних абревіатур слугує для називання казкових технічних винаходів та установ чи організацій. Створення цих скорочень спирається на образне сприймання дитиною навколишнього світу. Читач у своїй свідомості виділяє суттєві ознаки того чи того явища, а потім дає їм адекватну оцінку, тобто позитивну або негативну характеристику, пор.: *Безтямний директор ресторану «Теляча радість», дзеркальний **БББ** (Балабон, Будяк і Барон), обома своїми бездумними макітрами, яким насправді більше пасує назва дорожніх глечиків, дожився до безмежно ідіотського вчинку* (103, с. 33); *І тепер магазин процвітаючої фірми **ВСН** («Возлюби Своє Начальство»)* можна зустріти на всіх шістьох континентах (5, с. 53); *У **ВС**. Сили, але не військові. А **Вражі Сили*** (64, с. 237). Важливим завданням оказіональних абревіатур у художньому дитячому дискурсі є вплив на емоційне, почасти комічне, сприйняття дитиною повідомлюваного.

Абревіатури, що функціонують у творах сучасних українських дитячих письменників, здебільшого належать до іменників, об'єднаних у чотири лексико-семантичні групи: 1) назви організацій, 2) назви винаходів, 3) назви пристроїв; 4) назви казкових персонажів. Напр.: *Модниця № 1 Оля Куракіна – на танці, а відмінниця № 1 Оксана Бурук – і на музику, й на співи, й у **ШкЮА** (Школу Юних Амазонок)* (37, с. 15); *А зараз він – голова банку «ПунТрансГрест», власник «ЖирПунКомбінату» і почесний директор кінокомпанії «Жахи»* (52, с. 40); *Так, адже це машина **ПУП** означає «Півавтомат Уведення Поживи». Він у розжованому вигляді подає їжу до рота. Треба тільки ковтати* (94, с. 60); *Що означає таємниче **ІФ**, проте за мить вона збагнула, що це, мабуть, зашифрована Іграшкова **Фабрика*** (25, с. 61); *Вітаю вас від імені славної **АДЧС** (тобто Асоціації Добрих Чарівників*

Світу) (53, с. 40); Я вже зовсім було занепа́в духом і втратив усякі надії, коли знайомився з місцевим корифеєм **ППП** (він був не просто Педагогом, а ще й Професором, звеличеним обов'язками Проректора) (103, с. 44); Зрозуміло, головним і відповідальним редактором того вісника теж був кібер, на ім'я **МЕР**, або **Модель Ерудита Редакційного** (103, с. 57); Усе почалося після вашої втечі, – почав сумну розповідь Чипсет, – **ВП** (так Чипсет називав **Великого Процесора**) був страшенно обурений (29, с. 98); Потім я дізнався, що ліга мала всі підстави боротися з фірмою **ЮК** (юний конструктор) – ліга сама випускала повні комплекти **ЮТ**, або «юний технік» (103, с. 139); Передусім я завітав до Головного управління всепланетного об'єднання з координації туристичних маршрутів у системі обслуговування «Тілтуриста», скорочено – **ГУВОКОТУМСОТТ** (103, с. 152); Справжній **МХАТ!** Тільки то Московський, а наш буде – **Васюківський художній академічний театр... ВХАТ** (62, с. 185). Домінує ініціальний тип скорочень.

Залежно від кількості скорочених слів-компонентів аббревіатури бувають дво-, три-, чотири- та шестикомпонентними. Напр.: Вона вже зараз уночі, коли світив місяць, блукала коридорами першого поверху **Великої Системи (ВС)** і дуже хотіла взяти з собою когось зі школи (37, с. 8); Чекають на тебе в **ПТ** (**Проклятуцому Тунелі**) (92, с. 40); Коли ти знаєш усе, тобі доведеться проникнути до квартири **ГР** – так ми для зручності називатимемо **Головного Руйнівника** (13, с. 58); Тут зберегти якусь таємницю просто неможливо – хтось комусь сказав по секрету, і вже запрацювала радіостанція **ОБС** – **Одна Баба Сказала** (23, с. 19); Це наша **ППО**, – відповів деренчливим голосом **Чорний Козел**. – **Противітряна Оборона** (43, с. 44); **ТТБ** – це **Таємне Товариство Боягузів**, – чітко відповів механічний голос (14, с. 12); Його так і назвали **циклон спеціально розроблений**, коротко – **ЦСР** (92, с. 87); Ті, хто подолав усі три позначки, вибігали до так званого **УНЛО** – унікального лімпійського утворення (92, с. 46); Мені так і кортить у темні мого друга капітана **Небреха** – за півоберта планети навколо осі – зліпити зразок: **автономну**

довгодіючу аналітичну машину, скорочено АДАМ (103, с. 117); ПУПС – Похідний Універсальний Просторовий Сканер, а потім усміхнулась своєю найлагіднішою усмішкою (14, с. 142); Оксюта? Це ім'я чи прізвище? **ОКСЮТА** – це Оперативний Комп'ютерний Садистичний Ювелірний Терористичний Апарат (11, с. 89).

3.7. Особливості творення okazіональних власних назв з емоційно-оцінною семантикою

Творення okazіональних власних назв з емоційно-експресивною семантикою – це складний та багатогранний аспект. Для них характерні три основні стилістичні ознаки: урочисте, піднесене забарвлення лексеми; знижена, негативна семантика; комічне, мальовничо-образне найменування. Майже всі okazіоналізми з такими рисами є одиницями ідіостилю майстрів художнього слова й не функціонують поза межами їхніх творів.

Серед індивідуально-авторських власних лексем чільне місце належить семантико-словотвірним – абсолютно новим словам і за значенням, і за формою, пор.: *Часокрад, Летисум, Павутинія*. Вони утворені переважно від коренів загальноновживаних слів за узвичаєними в сучасній українській літературній мові словотвірними моделями, але в них використані не лише вживані, а й не відомі досі або ж нестандартні елементи.

Найпродуктивнішими способами творення okazіональних власних назв у мові сучасних дитячих творів є афіксація та спосіб складання, іноді трапляються okazіональні власні імена, утворені безафіксним способом, а саме усіченням твірної основи. Такі лексеми надають творам оригінальності, увиразнюють стилістичний ефект, посилюють емоційно-експресивний та оцінний потенціал.

Індивідуально-авторських власних слів немає в мовній традиції, вони створені за словотвірними моделями різної продуктивності, з різним ступенем

точності дотримання умов реалізації цих моделей, а також за унікальними моделями авторського словотвору.

У художньому дитячому дискурсі власні okazіональні іменники – це розряд слів, що активно поповнюється новими лексичними одиницями. Авторські іменникові власні назви представлені багатьма прикладами, які свідчать про чималу винахідливість їхніх творців. Більшість (близько 70%) із таких лексем утворено за аналогією до вже сформованих у мові словотвірних моделей (*Втікляндія, Рудоград*), проте вони отримують яскравий та емоційно насичений стилістичний ефект. Іноді на базі власне українських основ та афіксів створено нові лексичні власні імена та географічні одиниці за індивідуально-авторськими моделями. Значно менше серед них безафіксних утворень (*Моб, Хро*). Безафіксні okazіональні власні іменники використовують для коротшого, енергійнішого висловлення думки. Уживання їх у тексті дитячих творів може бути спричинене прагненням авторів «очистити» слово, воно зумовлене також різноманітністю функцій, які вони здатні виконувати зі стилістичного погляду через властиве їм надзвичайне експресивне навантаження. Безафіксне творення слів є досить перспективним для індивідуального словотвору, що зумовлено його багатими виражальними можливостями: незначна видозміна у структурі слова призводить до істотних змін у семантиці, слово стає більш абстрагованим і водночас набуває узагальнювальної сили, що підвищує відсоток образності в художньому дискурсі [152, с. 36].

Активно застосовано у процесі okazіональної деривації і такі способи творення, як основоскладання (*Чашокрад, Квакожер*) та словоскладання (*Жар-Півень*). Письменники вдаються також до трансформації семантичного навантаження загальновідомих власних особових імен чи прізвищ, що сприяє створенню яскравого комічного ефекту (*граф Монте-Крісто ← граф Монте-Крісто*).

Кількісно малу лексико-семантичну групу, проте дуже цікаву у структурно-семантичному плані, становлять okazіональні власні назви брендів одягу і тканини, з якої цей одяг шиють, напр.: *Поглянь лише на ту вишукану посеред усілякого непотребу на болоті сукенку самого маестро **Верескучі*** (← Вер{сачі→ескучі}) (16, с. 26); *Аякже – всі мають побачити її незабутнє вбрання від самого **Бусурмані*** (← бусур- [ман] + [Ар]- мані) (16, с. 60); *А Бабай дістав із кишені шматок чорної марлі, накинувши ту **кошмарлю*** (← кошм- [ар] + [м]- арля) *на підручники* (64, с. 248). Семантично декодувати такі лексеми можна лише за допомогою контексту, до якого вони тісно прив'язані. Ці okazіоналізми утворені за повною аналогією до загальноновживаних назв всесвітньо відомих модних брендів. А назви матеріалів, використаних для їхнього пошиття, автори утворюють телескопічним способом, поєднуючи в одне початкову частину першого слова та ціле друге слово.

Використання в текстах дитячих художніх творів власних okazіональних одиниць сприяє посиленню експресивності цих текстів. Свої експресивні можливості і незвичайне значення вони можуть реалізувати лише в межах визначеного контексту. Такі одиниці утворено один раз, вони обслуговують лише одну якусь мовленнєву ситуацію. Нестандартність, а іноді й аномальність створених одиниць сприяє підвищенню виразності того, про що повідомляє автор. Ці утворення характеризують і самого автора, відбивають його світогляд, індивідуальне сприйняття світу. За їх допомогою дитина проймається почуттями письменника, бачить те чи те явище або предмет «очима автора». Такі власні слова пожвавлюють оповідь, вони надзвичайно образні, індивідуалізовані. Навмисно вводячи в текст власні особові та географічні новоутворення, письменники завжди намагаються досягнути визначеної мети, створити яскравий стилістичний ефект. Це активний поштовх до розвитку фантазії, уяви, логічного і креативного мислення дітей, їхніх мовних та творчих здібностей.

3.7.1. Основні способи творення okazіональних особових імен, прізвищ, прізвицьк

Відомо, що одним із найпотужніших чинників, що зумовлює мовні процеси утворення okazіоналізмів, є тенденція до експресивності. Часто вона пов'язана з навмисним виходом за межі мовного стандарту. Автори намагаються також оновити значення відомих слів, тобто з'являється okazіональне значення або okazіональне вживання слів. О.С. Кубрякова зазначає, що авторські новотвори функціонують у межах створених текстів чи художніх дискурсів, з якими тісно пов'язана форма та семантика таких новотворів. Їх розуміють через текст та його загальний задум, оскільки вони контекстуально зумовлені, експресивно навантажені та вбирають семантику сусідніх знаків [167, с. 418].

Визначальними особливостями індивідуально-авторських утворень, уживаних як особові імена, імена по батькові та прізвища героїв дитячих творів, є їхня незвичність, яскраве емоційно-експресивне забарвлення. Вони функціонують лише в межах контексту дитячого твору, куди їх увів автор [97, с. 109]. Такі лексичні одиниці зберігають свою новизну незалежно від їх реального утворення. Напр.: *Лютий пан Крижан Холодрига йде! Господар Зимы. Наш повелитель* (55, с. 35); *Нарешті Нетактак Навпак дістався трибуни* (94, с. 48); *Я навіть спільне ім'я придумав – Їжаєць Колькось* (59, с. 80); *У тебе ж тепер їжачок Жарко Колючка є, новий друг, якому не потрібна ніяка зимова сплячка* (59, с. 110). У конкретній вигаданій ситуації художнього дискурсу їх використано для експресивно-стилістичного впливу на адресата мовлення (на дитину), якого досягають завдяки незвичності, новизні та ненормативності таких лексем, спричиненій переосмисленням норм словотвору сучасної української літературної мови.

Okazіональні оніми – це дуже специфічна категорія слів, що вживаються для репрезентації одиничного об'єкта. Функціонуючи в текстах сучасних художніх дитячих творів, вони розширюють свою семантику, додатково

збагачуючись низкою інших змістових компонентів вторинної природи. Оказіональні власні назви також мають свою специфіку функціонування в тексті, окрему денотатно-номінативну віднесеність, стають елементами загальної лексичної системи художнього тексту, допомагають у розкритті сюжетних ліній, набувають емотивно-експресивного забарвлення.

Ми наголошуємо на тому, що «індивідуально-авторські власні імена, уживані як особові імена, імена по батькові та прізвища персонажів дитячих творів, мають різну словотвірну мотивацію, проте, утворюючи такі власні імена, автор використовує усталені в мові словотвірні зразки, насамперед способи словотворення і властиві їм словотворчі засоби. Основними способами творення індивідуально-авторських власних імен у творах українських дитячих письменників є суфіксація та основоскладання» [97, с. 109].

Оскільки головними героями дитячих творів є домашні тварини чи лісові звірі, то й багато власних імен, уживаних у таких творах, має відзоонімне походження. Вони становлять кількісно найбільшу лексико-семантичну групу. Їх мотивують загальні назви ссавців, птахів, плазунів тощо, причому одні загальні назви (*ведмідь, пантера, бегемот, макак, макака, мамонт, верблюд, пугач, сойка, дятел, гагара, альбатрос, грифон, соловейко, гадюка, аспід* та ін.) просто транспоновані в прізвища чи імена персонажів, від деяких із них та інших зонімів за аналогією до особових імен людей за допомогою суфіксів *-ович, -івн-* утворені імена по батькові (*Гіпопотамович, Макакович, Питонович, Грифонович, Лелекович, Кнурович, Верблюдович, Ягуарівна, Сойківна, Альбатросівна*), а за допомогою суфіксів *-ук (-юк), -ик, -ин, -евич* та ін. – прізвища (*Кабанюк, Кицик, Кицин, Собакевич*). Напр.: *Бо хіба ж ви бачили у справжньому живому лісі спеціалізовану музичну школу, де Бурмило Михайлович **Ведмідь** – директор, а **Пантера Ягуарівна** – класний керівник* (57, с. 6); *І лісові дівчатка: білочка Вірочка Вивірчук, свинка Хрюша **Кабанюк**, козеня Зіна Бебешко, лосеня Соня Лось* (56, с. 6); *Так! – підтвердив учитель музики **Бегемот Гіпопотамович*** (57, с. 19); *Це ідея! Молодець, **Макак***

Макакович! – радісно крикнула вчитель лісової географії (57, с. 19); *Те що він Собакевич, а не Шарик, Полкан або Жучка,* – вже не викликало жодного сумніву (62, с. 19); *Доцільно! Авжеж!* – змахнув хоботом **Мамонт Африканович** (57, с. 21); *Родина невелика, всього троє: Грифон Грифонович Кондор, його дружина Грифонія Грифонівна та синок Грифа* (56, с. 65); *Бо всі встигли полюбити Васю Кицина...* (57, с. 67); *Нічне бачення викладає Пилип Пилипович Пугач, пташину пильність – Сойка Сойківна Сойка, музику і співи – Тьох Тьохкович Соловейко* (56, с. 71); *Математику – Тук Тукович Дятел. Географію викладає двоє: Лелек Лелекович (південні пташині перельоти) і Гагара Альбатросівна (північні пташині перельоти)* (56, с. 71); *Бідолашний Кицик сидів на підлозі і жалібно скиглив* (96, с. 88); *Це – зміїний прем'єр-міністр Гадюк Питонович Аспид* (56, с. 110); *Від Хрюні прийшло аж двоє – мама Хавронія Вепрїївна, домогосподарка, і дідусь Вепрїй Кнурович Кабанюк, старий копач* (54, с. 110); *Цього року він мав бути особливим, бо на нього повинен був прийти інспектор – професор, доктор музикознавчих наук Верблюд Верблюдович Драмодер* (59, с. 145). Деякі особові імена та імена по батькові персонажів походять від зневажливих або жартівливих назв тварин (*бурмило*) або від відомих кличок свійських тварин (*Сірко, Бровко, Барбос*), напр.: *Бо хіба ж ви бачили у справжньому живому лісі спеціалізовану музичну школу, де Бурмило Михайлович Ведмідь – директор* (57, с. 6); *Зараз же у Сірка Барбосовича гостює його брат Бровко Барбосович, з яким я працюю у цирку* (57, с. 19). Деякі імена по батькові персонажів дитячих творів утворені за аналогічною словотвірною моделлю, де твірною основою є загальна назва географічного об'єкта, напр.: *Тато Жахоб'яка. Дракон Вулканович. Він працює у Петекатепоплі кочегаром* (57, с. 108). Автори дитячих творів надають таким власним іменам колориту поваги, солідності, величності. Вони мають переважно позитивно забарвлену семантику, зрідка – негативну.

Трапляються власні імена, що є наслідком довільного утинання твірної основи, напр.: *За найголовнішого в цьому курячому царстві був дебелий,*

вогнисто червоний півень на ім'я Гребенястий **Пет** (← від півень) (21, с. 6); **Коза** (← від Козинюк) – це наша класна керівничка, Любов Григорівна. У неї, кажуть, дівоче прізвище Козинюк було, тому її так і прозвали (4, с. 9); Тоді добра богиня Флора порадила йому завітати до Вогняного Королівства Чаклуна Ліх Та Ра, де він ховає чарівну красуню **Глад** (← від гладіолус) від людських очей (26, с. 10); **Кнопу** (← від кнопка) б сюди, щоб теж помилувалася (32, с. 14); **Хро** (← від хробак) заспокоював себе, що всі хробаки змушені гризти кислятину (51, с. 36); **Оксі** (← від Оксана) прибігла до свого 3-Б почервоніла, з дикими очима (9, с. 37); **І Бо** (← від Богдана) вже відкрила рота, але Оксі в останню мить смикнула подругу за руку (9, с. 37); Тут збожеволієш... **Інформа** (← від інформатика) зникла (32, с. 42); **Моб** (← від мобільний) і Петрик не зводили очей із чорних дверцят (15, с. 46); Останнім знайшли шолома, за котрого зачепився скороход на ім'я **Таб** (← від таблиця) (30, с. 48); **Флеш** (← від флешка) обережно визирнув за двері (32, с. 102).

Відома українська письменниця Л. Денисенко за допомогою усічення назв місяців створила низку цікавих okazіональних кличок собак, напр.: Знайомся, біла пуделиха **Гру** – наш **грудень** (25, с. 15); А ось білий англійський бульдог **Січ**, його ім'я походить від місяця **січня** (25, с. 15); Далі – білий шпіц – **Лют**, його хрещений батько – **лютий** (25, с. 15); І я представляю тобі весняну трійцю. Перший – це я, лабрадор **Берез** (← від березень) (25, с. 16); Наступний – наш пильний і хоробрий доберман-пінчер **Квіт** (← від квітень) (25, с. 17); І нарешті – наш дослідник – такса **Трав** (← від травень) (25, с. 17); Тож літо у нас цятково-плямисте. Ось – **Чер** (← від червень), ми всі його зємо Черрі, бо він малятко-цуценятко (25, с. 18); Тепер – **Липні** (← від липень), вона до всіх липне, бо хоче, щоб її гладили (25, с. 18); А ось наш **Сер** (← від серпень). Він таки справжній сер – розважливий, спокійний і мудрий (25, с. 19); Отже, це – **Вер** (← від вересень), порода його зветься ірландський сеттер (25, с. 19); А це – вже відомий тобі ненажера – англійський спанієль **Жов** (← від жовтень) (25,

с. 20); *Це – коллі, або шотландська вівчарка, звати його – Лист* (← від листопад) (25, с. 20).

Друга лексико-семантична група власних імен персонажів сформована на основі назв кровних, споріднених, родинних зв'язків (близьких або далеких родичів). Найбільше серед них okazіональних складних прізвищ, утворених поєднанням двох присвійних прикметників на *-ів* та *-ин*, менше – суфіксальних. Напр.: *Отож я із задоволенням вам повідомляю, що ваш старий знайомий Петрусь на прізвище Матусин-Татусів* (← матус- (я) + -ин + татусь + -ин) *перейшов до наступного, четвертого класу, та ще й з буквою «А»* (94, с. 6); *Радше Дядьків-Тітчин* (← дядьк- (о) + -ів + тітк- (а) + -ин) (95, с. 63); *Прізвище? – перепитав Непосидько. – у нього їх навіть два, тільки я забув які... Ти не пам'ятаєш, Нетаку? – Дідусів-Бабусів* (← дідусь + -ів + бабус- (я) + -ів)! – *вигукнув Нетак* (95, с. 63); *Від мами залишилось «ма», від тата «та», і вийшло прізвище Матин* (← мам- (а) + -ин) – *Петрусь Матин* (94, с. 6). Характерною особливістю таких прізвищ є те, що вони вказують на залежність дітей від батьків, що ці діти не мають своєї думки, не здатні самотійно розв'язувати ту чи ту елементарну життєву ситуацію.

Третю лексико-семантичну групу становлять okazіональні власні імена, що ґрунтуються на певних особливостях діяльності чи занятті персонажів дитячих творів, напр.: *Ах, шкода, що немає часу порадитися зі Смиком* (← постійно смикає) (*так звали його найкращого друга-гнома*) (16, с. 7); *У садочку, сторожко озираючись, Оленка обережно пересадила Буцика* (← буцає ногами речі; буца- ти + -ик) *з рюкзака до кишені кофти* (13, с. 9); *Вона мала приятеля – Гавкотуна* (← постійно гавкає; гавкот- і (ти) – *величезного сірого собаку, батько якого був німецькою вівчаркою*) (25, с. 11); *Таке кохання! – думала вона. Цікаво, ось якби я закохалася, наприклад, у горобчика Поцупайка* (← все цупить; поцуп{и→а}- ти + -йк- (о)) (26, с. 11); *Іноді ми зємо його – Жув* (← ненажера; жува- ти), *бо він постійно жує* (25, с. 20); *Передовсім треба було негайно переселити з калюжі двох пуголовків – Касю і Кусю* (← куса- ти) (42,

с. 23); *Тим часом Найдикові* (← допомагає знаходити зниклі речі; найд- (а) + -ик) *так хотілося хоч інколи підійти до бабці і з вдячності лизнути їй руку* (21, с. 23); *Це мені моя знайома бджілка Медунька* (← бджоли носять мед; мед + -уньк- (а) *сказала* (59, с. 27); *Мій син, Сніговій* (← той, хто віє снігом; сніг + -о- + ві[йа]- ти), *зовсім хати відцурався й на мене, стару, хазяйство покинув* (72, с. 30); *Ще дитиною прийшов Корчун* (← корчує дерева в лісі; корч- ува- ти + -ун) *у лісництво, на роботу найматися* (69, с. 36); *Якби тобі щось смакувало понад усе на світі, то тебе б звали, скажімо, Цукеркоїд* (← цукерк- (а) + -о- + їс- ти). *Це, якщо ти любиш цукерки* (25, с. 36); *Або Шоколадоїд* (← шоколад + -о- + їс- ти), *або ж Чипсоїд* (← чипс- (и) + -о- + їс- ти), *або Борцоїд* (← борщ- + -о- + їс- ти) (25, с. 36–37); *Біля кожної хвірточки висіла табличка з написом: «Родина Беркиць-Стінолазенків* (← лазять по стінах)», *«Родина Паркетників-Добувайлів* (← добувають паркет; паркет + -ник- (и) + добува- ти + -йл- (и)», *«Родина Цікавських-Підглядайських* (← із цікавості підглядають за всіма; цікав- (ий) + -ськ- (і) + підгляда- ти + -й- + ськ- (і)» (13, с. 55); *Стефа з Кусланком* (← кусає лапи; куса- ти + лап- (а) + -к- (о) *повернулися аж до тих кущів* (2, с. 60); *Я напружив свою фантазію, уявив Фею Книжану* (← книг- (а) + [Сніж]- ана) (59, с. 60); *А ось – приборкувачка левів і тигрів, тітонька Батіжкова* (← використовує батіг для дресирування звірів; батіжок- + ов- (а) (96, с. 66); *Бо я сиджу на чарівному конику-понику Літайку* (← чарівний коник, який літає у казкові країни; літа- ти + -йк- (о) (58, с. 72); *Хапчику-Хапунець* (← хапає всі речі, що потрапляють йому під руку; хапа- ти + -чик + хапун + -ець), *віддай мені гребінець* (70, с. 72); *Я – козак Гулька* (← набиває гулі) *з роду Мамаїв, козаків-характерників, тобто чарівників* (58, с. 72); *Насправді Митько потрапив у пастку до головного діркокрута на ім'я Жалібно-Скавчальський* (← постійно видає жалібне скавчання; жалібн- (ий) + -о- + скавча- ти + -ль- + -ськ- (ий) – відомого лиходія (12, с. 75); *Тут живе чарівник-годинникар Мить Митьович Часомір* (герой твору відміряє секунди, хвилини та години і дарує людям час; час + -о- + міря- ти) (58, с. 78); *Керує Довідковим Бюро чарівник*

Іван Іванович Шукайло (← шукає зниклі речі і людей; шука- ти + -йл- (о) (58, с. 86); *Від його тужливого голосу по стині Естареді пробігає холодок, дівчинка близька до непритомності, але вимовлене подумки ім'я Ламаса* (← лама- ти + [Фантома]- с) *повертає їй стійкість* (6, с. 94); *Просто ти випадково приземлився на спину Гладкого Блукальчика* (← завжди десь мандрує і блукає; блукалець + -ик) (12, с. 99); *Він намагався знайти схованку kota Горобцежера* (← їсть горобців; горобець + -е- + жер- ти), *але йому траплялися тільки голуби та ворони* (25, с. 103); *Що це? – здивувався Козодій* (← доїть кіз; коз- (а) + -о- + дої- ти) (34, с. 123); *Цукерня ця з давніх-давен належить родині Солоденько-Викрутасенків* (← постійно вигадують рецепти нових солодких смаколиків; солоденьк- (ий) + -о- + викрутас- + -енк- (и) *і містилася на горішці старого будиночка* (12, с. 127); *Це був головний Щастедавець* (← дає щастя; щаст- (я) + -е- + дава- ти + -ць) (*він же і Щастевідбирач* (← відбирає щастя; щаст- (я) + -е- + відбира- ти + -ач)) (19, с. 282); *Хай твоїй Катастрофа надмухає сюди швиденько нічну хмару Чорнару* (← чорн- (а) + [хм]- ара) (64, с. 307). Власні імена та прізвища цієї лексико-семантичної групи утворені переважно суфіксальним способом за допомогою суфіксів -ун, -ан-, -ій, -ів, -ськ-, -ець, -ач, -к-, -л- та ін., що є типовими словотворчими засобами творення назв осіб за професією, видом занять, деякі – основоскладанням і суфіксацією, словоскладанням, а також телескопією.

Великою за обсягом є лексико-семантичну групу, що об'єднала індивідуально-авторські власні імена персонажів дитячих творів, створені на основі назв прикметних рис їхньої зовнішності та особливостей внутрішнього світу. Зовнішні портретні характеристики таких персонажів – це якийсь примітний колір, наявність чого-небудь, особлива форма чогось, хода тощо, напр.: *Ім'я дало тобі плем'я, і поки ти не зміниш свою поведінку, тобі ніколи не стати Гострозубим* (← має дуже гострі зуби; гостр- (ий) + -о- + зуб) (89, с. 4); *А самого Макровіра розклала в цифру з магнітного випромінювача відчайдушна дівчинка на ім'я Кнопкіс* (← кнопк- (а) + [Мар]- іс) (30, с. 4); *Крім того, вчора з*

Гостроголком (← укритий гострими голками; гостр- (ий) + -о- + голк- (а) + -ок) вони вигадували заохочувальні примовки, щоб підтримати озерних спортсменів (25, с. 6); По-перше, чекав гіршого, а по-друге, той чарівний **Чорлі** (← чорний кіт; чор- [ний] + [Нер]- лі) був йому навіть чимось симпатичний (63, с. 18); Він казав, що його звать Рікі, але ми всі звали його **Хвилястиком** (← шерсть із хвилястим орнаментом; хвиляст- (ий) + -ик) (25, с. 28); А оскільки це була кицька, то її назвали її в пам'ять про батька **Волошкою** (← волохата), бо її волохатенька вона, як татко, її із синюватим відтінком, як волошка (99, с. 29); Навіть ім'я своє отримав за ті родові прикмети – **Волохан** (← волохатий) (99, с. 29); **Рудик** Руденко (← надзвичайно рудий, як вогонь; руд- (ий) + -ик) був рудий, як жар, ще рудіший за мене, бо такого веснянкуватого я ще ніколи не бачив (58, с. 33); Це був **Пухнастик** (← дуже пухнастий; пухнаст- (ий) + -ик) – кіт їхньої сусідки тьоті Галі, який несподівано зник іще місяць тому (13, с. 47); Дякую, **Золотокрилице** (← має золоті крильця; золот- (е) + -о- + крил- (о) + -иц- (я)! – тихо мовила знахарка до старшої синиці (41, с. 48); А тут пролунав голос старої мудрої миші **Вусилини** (← має довгі вуса; вус- (а) + [Вас]- илина), яка дістала своє прізвисько за непомірно довгі вуса (97, с. 65); Це **Кульгав Собачинський!** Був просто **Гав**, а став **Кульгав** (← кульгавий) (59, с. 83); Від дядечка Яся Веснянка вже знав, що по той бік дзеркала, біля входу в Країну Сонячних Зайчиків, його чекатиме місячний зайчик, братик **Сяйвик** (← випромінює яскраве сяйво; сяйв- (о) + -ик) (64, с. 90); То був день сенсації, як сказав **Коляй Коляйович Колючка** (← колючий; коло- ти + -яй Коляй- + -ович), тато Колька (57, с. 124); Неймовірно губатий маестро **Губус** (← дуже великі губи; губ- (а) + [Маріан]- ус) стоячи спав за диригентським пультом (54, с. 171); Дракони хотіли накивати п'ятами, але щойно повернулися до Гертруди своїми білими спинами, як бойовий дух клана **Жовтопузих** (← жовті животи; жовт- (ий) + -о- + пуз- (о) узяв гору (18, с. 178); За Чорнарою на брудних грозових хмаринах-перлинах сиділи й лаялись грім Гургур Петрович та його дружина, блискавка **Блисьблись** (← блискача; блись + блись) Іванівна (64,

с. 309). Такі оказіональні власні імена ілюструють чуттєвий образ-уявлення, виражають ціннісні орієнтири, привертають увагу дитячої читацької аудиторії своєю однослівно-багатозначною структурою та стимулюють її до дешифрування імпліцитної інформації. Вони утворені за допомогою суфіксації, складання, телескопії, а також іноді утинання.

Власні імена персонажів дитячих творів, в основу яких покладено позитивні та негативні риси внутрішнього світу людей, охоплюють широкий спектр індивідуальних особливостей їхньої вдачі, поведінки чи їхнього характеру, інтелекту тощо. Їх утворено за двома основними способами – суфіксальним та складанням, специфіка якого тут виявляється в поєднанні двох синонімічних компонентів, що сприяє високій експресивності складних власних імен, напр.: *Де квіти цвітуть не лише вдень, а й уночі. Там живе **Бурмосик*** (← бурмоси- тися + -ик) (100, с. 5); *Отож, жив собі в Києві один дуже відомий професор казкової палеонтології на прізвище **Чудлик*** (← чуд- (о) + -лик) (52, с. 5); *А ще живе там **Веселик*** (← весел- (ий) + -ик), гадаю, що декому також відомо, хто це такий (100, с. 5); *Коли вона прибігла по воду, водомірки **Спритконіжко*** (← спритно стрибає; спритн- (ий) + -о- + ніжк- (а) + -о) *та **Швидкобіжко*** (← швидко бігає; швидк- (ий) + -о- + біга- ти + -к- (о) саме тренувалися – ковзали поверхнею озера (25, с. 6); *Тут же, у садочку, мов пам'ятний монумент космічним звитягам, височіла латана-перелатана ракета капітана **Небреха*** (← ніколи нікому не бреше; не- бреха- ти) (103, с. 8); *Жили собі в близьких сусідах два коти – **Прудивус*** (← дуже прудкий і спритний; прудк- (ий) + -и- + вус- (а) і ***Шалихвіст*** (21, с. 9); *Ви вже зрозуміли, що цвіркуна того звали **Лишиня*** (← лиши- ти + -н- (я) (42, с. 9); *Нехай злющий **Злобс*** (← злоб- (а) + [Зев]- с) і його примхлива принцеса *Ах-Ах* не думають, що ми здалися (82, с. 9); *Ну то що пане, пане **Паскуденко-Поганський*** (← паскуд- (а) + -енк- (о) + поган- (ий) + -ськ- (ий)? *Знову наші шляхи перетнулися* (11, с. 10); *Ваша правда, пане **Чмир-Байстрюченко*** (← чмир + байстрюк + -енк- (о). *Але ж є й інша зброя* (11, с. 11); *Десь – не тут, колись – не тепер, високо в*

горах жили собі, були собі король-чародій Зоресвіт Іванович та королева-чарівниця **Веселина** (← весел- (ий) + [Пр]- ина) Васиївна (63, с. 3); Побачивши дорожнього гнома Гролика, шляховичок **Добринька** (← Добрин- (я) + -к- (а) дуже зрадив і запропонував йому пострибати через скакалочку (84, с. 30); Тоді слухай уважно: Славко **Хоробрік** (← хоробр- ий + -ик) – твій одноліток, він живе на сусідній вулиці і навчається у твоїй школі (85, с. 5); На чолі Добряндії стояла бабуся **Добряна** (← добр- (ий) + [Тет]- яна)... (53, с. 14); Ну чого ти? Чого? – тихо сказала Кіра **Добринка** (←добр- (ий) + [Дар]- инка) (53, с. 79); У нього немає жодного сумніву, що він – лицар **Граціан** (← граці- (я) + -ан) (16, с. 168); **Злана** Великого у Зландії боялися всі, крім його дружини **Злари** (← зл- (а) + [Кл]- ара) і сина **Зланика** (← дуже злий; Злан + -ик) (53, с. 53); Принаймні, якщо все було саме так, як описував Лулука – а я схильний йому вірити, – то це був справжнісінький **Ляка** (← ляка- ти) (77, с. 81); Його звати тарган **Всюдивлізко-Повсякчас** (← постійно суне свого носа в чийсь справи; всюди- + влази- ти + -к- (о) + повсякчас), – повідомила Інокентія (25, с. 81); Осторонь від усіх стояли троє – відома на всю школу трійця з п'ятого, тепер шостого «Б» – Довгий, **Злюкін** (← дуже злий; злюк- (а) + -ін) і Малявка (53, с. 148); Чудлик же тим часом закрився в кабінеті головного наукового начальника країни академіка **Хитренка** (← хитр- (ий) + -енк- (о) (52, с. 28); Люба, ти схожа на **Дуринду** (←дур- [ень] + [Бер]- инда) з обкладинки журналу «Відьма-люкс» (16, с. 30); **Дурило** (←дур- [ень] + [Кир]- ило) ти, а не Косило! То, мабуть, дзеркальце таке з тобою зробило (56, с. 97); З'явився у нашому лісі заморський чаклун, злий марудник **Ледарило** Дуриндас (← ледачий; ледар + -ил- (о) (54, с. 137); Недарма й прізвище, мовляв, таке було – **Сміян** (← смія- тися + -ян) (60, с. 130); Я ж кажу – грайлик вам допоможе, **Трататоля Сміюнець** (← завжди співає і сміється; тра- та- та + -л- (я) + сміюн- -ець) (54, с. 138); Як раптом один з хрпунів, **Позіхайло** (← позіха- ти + -йл- (о), широко роззявив позіхаючи свій величезний рот (54, с. 171); Вітя **Кулачковський** (← дуже сильний, завжди б'ється; кулачок + -овськ- (ий) реготав і казав, що все це

дурниці, вигадки, ніяких НЛО нема, а є видумляка й брехун Балабайченко (64, с. 184); *Ой, хто це?* – спитала **Гримза** (← грима- ти + [Тере]- за), і її очі стали круглі-круглісінькі (78, с. 17); *Ти приніс?* – такими словами зустріла Зігфрида вірна подруга **Гризела** (← гриз- ти + [Марч]- ела) (16, с. 85); *Рекомендуюсь – пані Гримальда* (← грима- ти + [Різо]- льда) (91, с. 782); *А фея Любуня* (← люби- ти + -ун- (я) не поступається (91, с. 783); *У нього були придворні – прем'єр-міністр князь Підлиза-Підлотський* (← підлабузник і підлий; підлиза + пілот- (а) + -ськ- (ий) (він також міністр праці й виробництва), граф **Нероба-Брехальський** (← лінивий і брехливий; нероба + бреха- ти + -ль- + -ськ- (ий), міністр дозвілля та розваг **Маруда-Набридюк** (← марудний і набридливий; маруда + набрида- ти + -юк) (53, с. 14); *А коли в Нушки було таке бажання, то її особливо тішили зустрічі з Глючкінсом* (← глюк + [Март]- інс) (78, с. 28); *І третій прем'єр-міністр княгиня Ябеда-Доноська* (← ябеда + доноси- ти + -ськ- (а) (вона міністр фізичного й морального виховання), графиня **Страхопуд-Тремтельська** (← страхопуд + тремті- ти + -ель- + -ськ- (а) і міністр інформації баронеса **Базіка-Балабон** (← базіка + балабон) (53, с. 14); *Другий прем'єр-міністр князь Себелюб-Зазнайський* (← самолюбивий та зазнайкуватий; себе + люби- ти + зазнай- (о) + -ськ- (ий) (він також військовий міністр), граф **Руками-Махальський** (← постійно махає руками; рук- (ами) + маха- ти + -ль- + -ськ- (ий) і міністр фінансів барон **Жаднюга-Скупердяй** (← жадібний і скупий; жадн- (ий) + -юг- (а) + скупер- (я) + -яй) (53, с. 14). Трапляються прізвища, що відображають особливості слововживання та словотворення різних мов (найбільше okazіональних лексем утворено за зразком французької мови), пор.: *Повне його прізвище було, правда, Жартон де Непосійтамвродиться* (← утворене за французьким зразком, де використано як твірне українське дієслово *жартувати* та фразеологізм *Де не посій, там і вродиться* (63, с. 40); *О, Вар'єнику* (← вареник), – з розкритими обіймами ринувся він до палацу (17, с. 117); *Упевнений, вони з Гал'юшкою* (← галушка)

подружаться (17, с. 117); **Ватр'юшко** (← ватрушка)! *Ви неперевершені як завжди* (17, с. 120).

Оказіональні власні імена персонажів дитячих творів переважно утворені за словотвірними моделями української мови, проте трапляються відхилення від норми, зокрема використано російські корені та російські форми імен, від яких утворено імена по батькові, пор.: *Жили собі в близьких сусідах два коти – Прудивус і Шалихвіст* (від рос. *шалить*, замість *пустувати*) (21, с. 9); *Це ідея! Молодець, Макак Макакович!* – радісно крикнула вчитель лісової географії **Жирафа Жирафіївна** (57, с. 19); *Від Хрюні прийшло аж двоє – мама Хавронія Вепріївна, домогосподарка, і дідусь Вепрій Кнурович Кабанюк, старий копач* (54, с. 110).

Оригінальним способом утворення okazіональних власних імен у дитячих творах є трансформація (перетворення) відомих власних імен видатних історичних осіб та літературних героїв, напр.: *Саме про цього Архібіда* (← Архімед). *У мене після неї цілий тиждень живіт болів. Самі біди від тих учених* (78, с. 46); *Мій дід Грицько ще його на графа Монте-Крісто* (← Монте-Крісто) *перехрестив* (64, с. 99); *То він був Крузо, а ти Кукурузо* (← Робінзон Крузо). *Якраз підходяще для тебе ім'я* (62, с. 110); *Тепер він не Змій Горинич, а пожежник Гасинич* (← Горинич) – *гасить усі пожежі на казковому безмежжі* (59, с. 143); *Відтоді Шурко став називати Шуру Айболитькою* (← казковий лікар Айболить) (61, с. 312). Такі okazіональні власні назви вживають переважно для досягнення комічного та гумористичного ефекту.

Кількісно найменшою є лексико-семантична група власних імен та прізвиськ персонажів, в основу яких покладено особливості їхнього мовлення або подібність до звуків, які видають різні істоти, пор.: *У хатці жив вуйко Йой* (← вигук йой). *Його звали так тому, що він любив йойкати* (42, с. 7); *Через те, що він весь час «якав», його й прозвали Яшкою* (← якати) (55, с. 10); *Ці щиросердні слова належали місцевій жабі Кумиці* (← звук жаби – кумкання) (74, с. 9); *Ні, Огризок не кричав разом із усією чоловічою половиною, бо*

виконавця ролі красуні-Жаби, яку в буденному житті звали просто **Ква-Квою**, не було (16, с. 29); У невеликому зеленому будиночку на Каштановій вулиці жив веселий і життєрадісний пан **Хе-хе** з родиною (7, с. 11); Це пролетіла Чорна Хустка, слуга примхливої принцеси **Ах-Ах** (82, с. 11); **Сюся** (← погано вимовляє звуки і сюсюкає) маленька, – гладить він пташину голівку, – сюсятко (47, с. 19); Доки найстарший Нехайко (та де там **Нехайко** – цілий **Нехайлисько** (← дуже любив повторювати слово нехай)) переселявся під ліжку, здіймаючи хмару куряви (72, с. 22); Голубка **Туркотиха** (← звук голуба – туркотіння) тупцювала на майданчику, ласуючи крихтами печива (25, с. 26); Я чарівник Мухандій **Дззик** (← муха видає звук дзи-и) мушиний цар і керівник (59, с. 28); Відомо лише одне: коли **Цвірінчик** (← видає звуки цвірінь-цвірінь) продзьобав шкаралупку й вистромив з неї ще мокру, ніби після купелі, голівку (21, с. 29); Після тітоньки Гортензії слово взяла корова **Мумуня** (← корова видає звуки му-ууу) (53, с. 38); Ліза назвала його **Мумуська** (← звуконаслідувальні слова му + му + -ськ- (а) **Плямиста** (25, с. 52); **О! Почин є!** – весело вигукнув Дмитрик. Тепер сідай ти, **Окало** (окати ← вигук о!) – звелів Сергій Порфирович сину (53, с. 59); Дядько **Іго-го** пояснив, що стартувати будемо сидячи в капітанській ручці (67, с. 83); За Чорнарою на брудних грозових хмаринах-перлинах сиділи й лаялись грім **Гургур** (← коли гримить грім, то чується гур-гур) Петрович та його дружина, блискавка **Блисьблись** Іванівна (64, с. 309).

Поодинокі власні імена персонажів утворені від назв цифр, місяців року, літер української абетки та математичних знаків: Цієї п'ятниці **П'ятинка** (← п'ять + [Гал]-инка) розповідає Антонові, що першим гончарем на світі був Бог, коли ліпив із глини людей (45, с. 14); Не буде березня! Бо я того **Березантія** (← березень), провісника Весни, заморозив (59, с. 37); Грішникам на сковорідці **Ятику** (← я + ти + -ик) з **Итиком** (← и + ти + -ик) було добре – негаряче (69, с. 48); Це – **Ікс Ігрекович** (← ікс + ігрек- + -ович) (53, с. 251).

Окрему групу становлять okazіональні власні імена, що є англіцизмами, тобто лексемами, що зберігають фонетичні та семантичні ознаки спорідненості

з англійською мовою. Такі індивідуально-авторські власні імена та прізвища майже повністю збігаються за звучанням з англійським варіантом, а графічне оформлення передане українськими літерами. Напр.: **Брейк** (← англ. *break*), *невисокий, лисуватий, стрімкий у рухах, підкотився до вікна* (32, с. 25); *Цікаво, як це сподобалося би бідоласі Блуну* (← англ. *blue*) (78, с. 27); *Якщо, скажімо, я хочу стати видатним ученим, виходить, що я – Сліпс* (← англ. *sleep*) (78, с. 45); *Я оскаржую Гудмена* (← англ. *good man*), *бо з хорошим прізвищем він поганий чоловік* (104, с. 65).

Іноді персонажами дитячих творів є рослини, назви яких також можуть виконувати різні позитивні і негативні вчинки. Напр.: *Підемо разом шукати Рослинку-Веселинку* (← рослина, яка дарує всім радість, робить казкових персонажів веселими; *рослин-* (а) + *-к-* (а) + *весели-* ти + *-нк-* (а) (59, с. 66); *А ще у квітів свої рослинні вороги – бур'яни. Головний з них – колючий отаман Будяк Реп'яхівський* (← *будяк* + *реп'ях-* + *-івськ-* (ий) (59, с. 149). Такі оказіональні власні імена допомагають свіжо, нешаблонно розповісти про звичайні речі, що посилює сприймання.

Спорадично трапляються власні оказіональні імена, що утворені на основі поєднання двох імен персонажів дитячого твору. Однозначної семантики такі номени не мають, тому декодувати їхнє значення можна тільки на основі контексту, напр.: *А потім богиня Флора назвала її ГЛАДІОЛУСОМ* (← *Глад* + *Олус*) *на честь двох сердець – Глад і Олуса, які хотіли завжди бути разом* (25, с. 10); *Нас і без того називають Боксі* (← *Бо* + *Оксі*), *за те, що ми нерозливвода* (9, с. 37); *Володарі цирку брати Земзано* (← *Зем* + *Зано*): *брат Зем, високий і худий, та брат Зано, низенький і товстий* (63, с. 41); *Можливо, була ще й планета Гавмур* (← *звуконаслідувальні слова гав + мур*), *де мешкали гави та мури, які згодом перетворилися на собак та котів* (25, с. 43); *А в нас Мишославія* (*Миш-* [ко] + *-о-* + *Слав-* [ко] + *-ія*)! *Мишко зі Славком також нерозлучні, – сказала Марійка* (23, с. 52). Примітним є те, що почасти такі лексеми утворені за допомогою елементів мовної гри, зокрема навмисного

переставлення частин того самого слова, напр.: *Ось якщо Настя закохається в Євгенка, то що це буде? Євгенасть* (← Євге- [ній] + Настя)? Чи *Настєвген* (← Настя + Євген- [ій])? А ось із Микити й Христинки вийде *Микитохрист* (← Микит- [а] + -о- + Христ- [ина]) (25, с. 11).

Зафіксовано лише один приклад утворення власного імені персонажа на основі аббревіатури, напр.: *Семуа – Семен Улянович Аврамчук* (61, с. 281).

Складання також є одним із найпродуктивніших способів утворення okazional'nykh власних імен персонажів сучасних дитячих творів. Такі лексеми поєднують у своєму складі дві основи повнозначних частин мови. Напр.: *Жив собі лис Вертихвіст* (← верти + хвіст), *чарівник* (9, с. 7); *Летисум* (← лети + сум)! – *пропищав жушок. Я, літаючи, жаль на людей наганяю, тугу й печаль приношу* (41, с. 16); *Та відчепись від мене з тим Чашокрадом* (← чашк- (а) + -о- + крас- ти)! – *вибухнув бородань* (71, с. 17); *Часокрад* (← час + -о- + крас- ти)! *Он воно що* (71, с. 18); *Доки Хіврина уява малювала безхмарне життя з людоджером Страхопудом* (← страх + -о- + пуд), *майже повний місяць знову виринув із-за хмари* (16, с. 25); *Домовусик* (← дім + -о- + вусик), *ти – герой! – мої очі вже були на мокрому місці* (71, с. 27); *Знаєш, краще вже зви мене – Лізозахисницею* (← Ліз- (а) + -о- + захисниця)! – *запропонувала Ганна* (25, с. 39); *Листя не падає! – кричали діти. – У нас місяць Листонепад* (← лист + -о- + не + пада- ти) (83, с. 41); *Ото вже ні, цвік! Нісенітниця, пік! – зреагували Салоїд* (← їсть тільки сало; сало + їс- ти) *та Маслоїд* (← їсть тільки масло; масл- (о) + -о- + їс- ти) (25, с. 45); *Звати мене, пресвітла панно, Розсмішивусом* (← розсміши + вус) (72, с. 75); *Короля? Мого татуся, Охру Кісткогриза* (← кістк- (а) + -о- + гриз- ти) (28, с. 101); *Його суперника звали Турма Двахребти* (← два + хребти) (28, с. 182); *А це – зображення одного з найзагадковіших богів – володаря мороку й смерті, ім'я якому Квакожер* (← квака- ти + -о- + жер- ти) (14, с. 228). Іноді трапляється поєднання зовсім семантично не поєднаних твірних основ, пор.: *Але тітка Глаша їх не чула, вона сміялася: – Кирпатошило? Тарганошишка* (94, с. 14).

3.7.2. Деривати – власні назви лексико-семантичного способу в ролі засобів експресивізації

Одним із важливих способів творення нових лексем, що мають емоційно-оцінне та експресивне значення, є лексико-семантичний спосіб. Проте цей спосіб творення нових слів менш продуктивний, ніж морфологічні. Суть його полягає в «позамовній» зміні функцій номена: загальна назва виконує функцію власної, проте з погляду словотвірної номінації такі слова деякі дослідники кваліфікують як немотивовані [191, с. 64].

Визначення в семантичній структурі слова дериваційних відношень означає, що в такому разі варто говорити про лексико-семантичний тип деривації. Це такий спосіб творення нових слів, основним засобом якого є зміна лексичного значення слова за умови збереження його звукової структури. Лексико-семантичне словотворення належить до діахронних способів і відбувається впродовж тривалого періоду вживання слова, коли різні його значення переосмислюються [260, с. 320]. Таке визначення суголосне з поглядами І.І. Ковалика, який з-поміж способів творення слів з однією твірною основою виділив «семантичний (лексико-семантичний)», суть якого полягає в тому, що внаслідок додаткового навантаження на лексичне значення слова, яке є в мові, утворюється нове слово, із колишнього багатозначного слова може виділитися омонім, який втрачає з ним семантичний зв'язок [146, с. 31]. В.О. Горпинич визначає лексико-семантичний спосіб як такий, завдяки якому звукова оболонка твірного слова залишається незмінною; набуваючи нового значення, це слово стає похідним. Акт семантичного словотворення він обмежує переходом семми слова в окреме слово [87, с. 54]. Слова з однаковою звуковою формою і різною семантикою, взаємозв'язок якої виразно сприймають мовці, але він такий віддалений, що ці слова не становлять семми одного слова, Ю.О. Карпенко виокремив у перехідний тип і назвав його терміном «мезонімія» [130, с. 4]. На його думку, цей спосіб словотворення особливо яскраво представлений у словотвірних зв'язках власних і загальних

назв. На відміну від цих мовознавців Н.П. Тропіна вважає, що лексико-семантична деривація – це і зміна значень слів, що призводить до появи багатозначності, і процес утворення гомогенних омонімів. Лексико-семантичний спосіб творення нових лексем вона кваліфікує як неморфологічний спосіб поповнення словника, що постійно діє в синхронії та має «вихід» у діахронію мови [256, с. 55].

Лексико-семантичним способом творення нових лексем ми називаємо такий спосіб, за якого звукова форма твірного слова (мотиватора), залишаючись незмінною, набуває нового значення і стає семантично похідною (мотивованою). Сутність цього способу словотворення полягає в переосмисленні мотивувального слова. В основі механізму переосмислення семантики слова лежать асоціації – процес, що ґрунтується на зв'язку між психічними явищами, коли актуалізація одного з явищ породжує появу іншого [166, с. 24].

Деривати дитячих творів, що є наслідком лексико-семантичного способу творення (усього 163 одиниці), віддзеркалюють різні типи переосмислення, що репрезентують семантичні показники лексичної експресивності. Для таких okazіоналізмів характерне досить широке поле переносних значеннєвих планів, основу яких становлять зазвичай семи, зафіксовані в прямих номінативних значеннях, оскільки похідні експресивні значення не можуть поставати самотійно.

Лексико-семантичний спосіб сучасні українські дитячі письменники широко використовують для утворення okazіональних особових імен. Він не завжди збігається з процесом розвитку звичайної (нейтральної) багатозначності слова, оскільки маємо не традиційне називання (позначення) нових денотатів за допомогою вже наявної в мові форми, а появу або трансформацію образних емоційно-оцінних значеннєвих планів, спрямованих насамперед до антропосфери та зоонімів. В основі лексико-семантичного способу творення слів дуже часто лежить метафоричне перенесення: тварина – людина, людина –

людина, предмет – людина, міфічна істота – людина, рослина – людина, абстрактне поняття – людина, природне явище – людина. У дитячих творах це перенесення може стосуватися:

1. Назв рослин: *Знайомтесь – сорокарічний Бук*. Він має благородний сріблястий стовбур і достойне такого велетня шляхетне листя (74, с. 5); *Ніжна Лілія*, не відповідаючи з любов'ю, глянула на палко закоханого (89, с. 5); До Цюці П. заговорив сам цитринно-рожевий *Гладіолус*, якого всі звали *Косариком* (25, с. 8); Вона саме розсілася поміж *Настурцією* й *Фіалкою* – та хіба вони могли з нею зрівнятися (74, с. 9); Те ж саме він говорить своїй сусідці з четвертої квартири *Анастасії Пилипівні*, яка дуже схожа на тітоньку *Гортензію*, що живе у *Добряндії* (53, с. 15); От маму і кликали *Ялиночкою*, а дядька *Олега* – *Кипарисом* (23, с. 17); *Горіхове Зернятко* (98, с. 28); *Що ж ти? Ну? Дівчат не бачив? Це ж я... Біла Троянда* (75, с. 32); *Можливо, Птаху* почули б гриби, що становили значну частину населення цього лісу, але *Мох* забирався все далі й далі (40, с. 67).

2. Назв тварин: *Ото вже роззява!* – наш *Зайчик* шепче (1, с. 5); *Ти дуже гарна, майже як я*, – і вона повернулася боком, щоб *Лисичка-Собачка* побачила, який у неї гарненький кирпатий носик (36, с. 11); *Ізранку* маленький *Їжачок* два яблучка останніх і листячка пучок ніс у свою хатинку (1, с. 13); У нашого *Вовка* велике горе – його *Вовченятко* страшенно хворе (1, с. 25); Я сюди, пане *Коте*, прийшов не гуляти (1, с. 28); Але вимагали від *Равлика* цілком реальних речей (40, с. 28); *Ведмідь Шовковий* – наш голкіпер – розводить лапами, не встиг (1, с. 40); Дядько *Лось*, арбітр: – «Від воріт!» – гукає (1, с. 41); Не помітив він і хазяйського *Собаки*, який почув його дзвінкий регіт (20, с. 44); Раніше *Гусениці* й на гадку не спадало, що такі неймовірні істоти можуть існувати, ще й на нашій землі (74, с. 50); Спробуй піти до *Тигра* й поспитати, де він узяв свої, – доброзичливо сказав *Леопард* (5, с. 70); *Яка красива конячка!* – захоплено пискнув *Бурундук* (5, с. 71); *Отак* довелося *Зебрі*

шукати невідому країну Сибір (5, с. 71); *Перевдяглися Зелена Мавпа й Синє Порося в костюм товстунів і попрямували до в'язниці* (5, с. 85).

3. Назв плазунів: *На одній із гілок дрімав – одразу й не розбереш, що то не частина дерева – великий Змій* (100, с. 10); *Гостре Синє Око закрив долонькою рота спритній двохвостій Анаконді* (25, с. 77).

4. Назв комах: *Тятіка з Патікою поповзли в траві на голоси і невдовзі побачили попереду між бур'янами спина, вірніше панцері Сонечка та Колорадського Жука* (36, с. 35–36); *А в тому лісі Жук жив* (83, с. 40); *Попереду – маленький Павучок, дорогу показує* (83, с. 40).

5. Назв птахів: *І Дятел з сухостою, і Білка із дупла, і Пугач із Совою й Синичка теж мала – усі летять щодуху* (1, с. 13); *Мар'яна зібралася розчулити стару, та Ворона не дослухала і запитала* (36, с. 20); *Тоді вийшов із гурту сивісінький Голуб* (1, с. 29); *І якось до Лелеки приходить Зайчик* (1, с. 33); *Гол забива нападник Зайчик! – волає коментатор Грак* (1, с. 41); *Прокинувся Горобець, визирнув зі своєї схованки і побачив, що все навкруги за ніч вкрилося снігом* (20, с. 43); *Тільки-но піднявся він у повітря – і тут помітив Синицю, що сиділа на гілці дерева* (20, с. 43).

6. Назв природних явищ і світил: *Приб'ю до дверей табличку: «Тут живе Сірий Вітрик. Ласкаво прошу!»* (51, с. 7); *Скликала своїх помічниць: Завірюху, Віхолу, Заметіль, Хугу, Сніговійницю* (83, с. 10); *Водяника шматувала ревність, коли Вітер огортав Квітоньку, Сонце цілувало її листя, а Дощ омивав стебло* (74, с. 12); *Або ж запросить бабу Посуху – і тоді луговикам доводиться прокидатися затемна* (83, с. 20); *Якось посперечались Сонце і Місяць, хто з них кращий малювальник* (83, с. 21); *І ніхто, звичайно, не бачив, як пізно вночі пан Морок вийшов зі своєї кімнати* (64, с. 31); *Та не встигла Зіронька почути, що сказав на те січень* (83, с. 32); *А-а-а, доброго ранку, наш любий, Ранковий Променю* (98, с. 36); *Правив ними цар Грім, товстопузий та тріскучий, і цариця Блискавиця, худа, жовта й дуже нервова* (64, с. 50); *Гей,*

Хмаро, – крикнула Ніч убік Грозової Хмари (52, с. 57); Ну якщо Хмаринка-в-Небі розповідала, вірю, що ви про Китай в курсі (36, с. 83).

7. Назв частин доби: *День-та-Ніч* єдина, у кого вона ще залишилася в цьому місті (15, с. 30); *Ходив, ходив, ходив синім лісом синій Вечір* та й забарився (98, с. 83); *Стала його мати Ніч* шукати й додому кликати (98, с. 83).

8. Назв місяців та пір року: *Розсердився тоді Лютий*. Скликав своїх родичів: *Заметіль, Мороза, Вітриська* (83, с. 8); *Заманулося якомсь Зимі* панувати на землі (83, с. 10); *Не буде Весни*, спить вона і ще довго спатиме (83, с. 10).

9. Загальних назв певних категорій людей: *Жили Дід і Онук* дуже скромно (5, с. 18); *Його величність король Уйма Перший Вегетаріанець!* – проголосив слуга (28, с. 44); *Знаменитий робот Малюк* дивився на громоподібного капітана *Козира* захопленими ліхтарями (103, с. 67); *А Геній*, сидючи до мене впівоберта і щось потягуючи з кухля, здавалося, не помічав мене (93, с. 74); *Капець* переживає за те, щоб вчасно привезти якийсь товар та щоб їм не перепало від *Шефа* (8, с. 82); Під перекинутим столом із прокльонами вовтузився *Головнокомандувач* (68, с. 326).

10. Назв професій: *Дуже цікавою людиною була Поштарка* (102, с. 35); *Він добре знав чуйну душу Двірника* (102, с. 40); *Сама Домогосподарка* у вишитому півниками фартусі, немов досвідчений магістр (102, с. 44).

11. Назв одиниць виміру часу: *Кожними 60-ма хвилинами правила пані Година* (15, с. 22); *Вони безперестанку про щось тріскотіли, постійно кудись поспішали і при цьому завжди намагалися догодити пані Хвилині* (15, с. 22); *Хотіла спитати у Хвилі, чи ат нікого не бачила* (15, с. 51).

12. Назв математичних знаків: *Наукова суперечка між професорами Ігрек та Зет* тривала півтори години (52, с. 61); *А обчислювач Мінус* скрізь ганьбив його і заперечував саму можливість існування біологічної істоти (103, с. 140);

Треба вам сказати, що обчислювач **Плюс** намагався штучно в пробірці створити мислячу людину (103, с. 140).

13. Назв кольорів: Зате **Синій** ледь не підстрибував на radoщах, поки водій електрокара відчіплював мене від гака (103, с. 12); Агов, братася! Привіт! Як справи, **Зелений** (103, с. 12); До нас додалися ще один Синій, два Зелених, таких самих, як я, один **Коричневий** і один **Червоний** (103, с. 15); Я розповів **Білому** все, що знав сам, а потім ми ще довго теревенили втрюх, аж поки той-таки електрокар не прикотився з нашим новим братусем – **Жовтим** (103, с. 15).

14. Назв частин тіла: Авжеж, там живе Чорна **Рука** (70, с. 5); Вождем індіанського племені диких койотів був Його дикунська величність сам Велика **Пелька** (19, с. 22); Лису **Бороду** годі було уявити без несамовитих лайок, котрі він видумував по сотні на день (19, с. 23); Захотів із собою молодого вождя племені бобрів на ім'я Гостре **Око** (88, с. 35); Про це ти краще запитай Рвану **Ніздрю** – куди той відправив його ясновельможність (89, с. 56); Ось цей джентльмен на прізвисько Тремтячий **Ніс** – один із найкращих слідопитів на всім узбережжі (88, с. 102); Жив собі вампір **Зубик** (43, с. 102); Зненацька подав голос **Писок**, який вартував при вході (88, с. 104); Потім-потім, – заклопотано мовила Велика **Сідниця** (19, с. 300).

15. Назв одягу: У миг ока ведмідь **Шапочка** вже стояв біля лисячої нори, позіхаючи спросоння (9, с. 7).

16. Назв страв, ласощів: У цей час четверо хлопчаків – Василько **Оселедець**, Микола Хрущ, Сергій Лефтер і Петро П'ятіркин – ганяли м'яч, а дівчинка-прилепа бігала за м'ячем (69, с. 3); Слухай, **Снікерс**, діло в мене є (75, с. 4); Він криво всміхнувся, згадавши свою улюблену ученицю **Перепічку** (17, с. 9); У Ганни Петрівни захворіла киця **Сарделька** (13, с. 12); Ми думали, що **Шніцель** усе розповість та проклятий котяра мовчить, мов його заціпило (11, с. 13); У двері палацу смачляндського короля **Вареника** постукала зігнута в три погібелі бабуся (17, с. 21); Я чула, що вам нянька потрібна для вашої

донечки, принцеси **Галушки** (17, с. 21); *А я думаю, чого це ми з вівсогорським королем **Біфштексом** та лежебоцьким **Яєчнею** перестали одне одного розуміти* (17, с. 23); *Але спробую тобі, королю, допомогти, чим зможу, – усміхнулася бабуся **Паляниця*** (17, с. 23); *Інші мої частинки вдома із нетерпінням чекають на тебе, Птахо! – прошепотів Шматок **Торта*** (40, с. 30); **БігМак** не звук, щоб із ним так розмовляли (38, с. 41); **Вишкварка** була її найкращою подругою в пансіонаті шляхетних панянок (17, с. 77); *Тоді мерцій розповідай, як тебе зустріла моя мачуха **Ватрушка** і мій дорогесенький татусь* (17, с. 81); *Що таке справжній дворянин! – раптом бундючно вигукнув де **Трюфель**, елегантно брязнувши шпорами* (90, с. 134).

17. Назв народнообрядових пісень: *Йому було дев'ять років і звали його **Веснянка*** (64, с. 17).

18. Назв абстрактних понять: *Володар Часу пильно стежив за порядком у країні, й королеві **Хаосу** тривалий час просто не було там місця* (15, с. 24); *І в цих татових захопливих казкових пригодах діяла добра й всевладна чарівниця – Міс **Таємниця**, яка нібито завжди допомагала йому* (53, с. 27); *Я вже звикла, що поряд сидить мій власний янгол-охоронець, котрий з'явився зі Світу здійснених **Фантазій*** (81, с. 38); **Капець** не відповідав, а я трішки образився – *яке я жабеня* (8, с. 48); *Ганя, побачивши цього жвавого дядечка, заусміхалася, бо зрозуміла, що пан **Гаплик** нікого вбивати не збирається* (27, с. 68); *На цій планеті ніхто не спить. Тому її називають **Безсонням*** (66, с. 82); *Виявляється, Ставок **Правди** був своєрідним рентгенівським апаратом для мешканців острова **Щастя*** (19, с. 238); *Виявлених хворих відразу відправляли у карантин – до Прірви **Роздумів**, де вони могли зосередитися на своєму внутрішньому стані* (19, с. 238); *О вільні люди скель **Свободи!** – звернувся до них Кузя-Макузя* (19, с. 261).

19. Загальних назв предметів: *Скажу вам по секрету, вся інша робота **Огризкові** теж категорично не підходила* (16, с. 8); *І тут біля жовтого світляного кружала, в якому ми утрюх стояли під **Ліхтарем*** (79, с. 11); *А із*

заекранниками й самого **Процесора** (29, с. 14); Сьогодні особливий день, коли нямлики збираються на свято Великої **Ложки** (12, с. 24); Побачила **Труна** хлопчика **Петрика** і вирішила, що це засідка (65, с. 29); Тим більше, що **Намистинка** була зовсім маленькою і легко вміщалася до кишені рюкзака (12, с. 30); **Очі Глобуса** світилися цікавістю і згодою, але **Птаха** ще у себе в гримерці встиг утомитись від дзеркала (40, с. 31); Він зв'язав ними відзняті на горі відео фрагменти та стоси блискучих папірців, підготовлених **Ножницями** (40, с. 40); Звуть мене **На виході з пекла** стояв охоронець, старий **Дровиняка** (69, с. 50); **Тріщинку** я відчув – поки що вона зовсім маленька, але якщо **Шнурок** не вгамується, недалеко до біди (8, с. 68); Мене кличуть **Тед Чотири Кинджали**, й уже повірте мені на слово, я справжній майстер своєї справи (88, с. 98); **Виходить**, нам потрібен цей **Зшивач** (28, с. 121); **А це – Гостра Голка**, – він легенько доторкнувся до їжачого писочка (88, с. 169).

20. Назв хвороб: Існує кілька способів боротьби із **Застудою** (102, с. 79); **Ось хиткою ходою** пройшла мадам **Скарлатина** – гидка баба, з якої шкіра звисала клаптями. **За нею йшла й тіпалася Лихоманка** (64, с. 103); **Неподалік собачим гавкучим кашлем** заходився **Коклюш**. **Пані Ангіна** з перев'язаним горлом прогулювався під ручку з містером **Грипом** (64, с. 103).

21. Назв психічних станів людини, напр.: **Між сараєм і штахетами**, де, як уже мовилось, жила **Нудьга**, він облаштував «спортивний майданчик» (70, с. 18); **Знайти ріку Гніву** і здолати її – це вам не замковий мур зруйнувати (16, с. 122).

22. Загальних назв людей на позначення позитивної або негативної оцінки: **Хлопчик зірвав подорожник, облизав його і приклав до рани Друга** (← позитивна оцінка) (10, с. 18); **Була у Забобонії коняча банда, яку очолювали три коти-хулігани – Брись, Гультай** (← негативна оцінка) і **Фантомас** (63, с. 21); **Скнара** (← негативна оцінка) **Скупердяйович** готовий постріляти дітей через якісь там кислиці (23, с. 34); **На веранді у Красуні** (← позитивна оцінка) щовечора збиралися дівчата з усієї околиці (10, с. 39); **З автомату він набрав робочий**

номер свого друга, нічного радіо-ді-джея **Йолопа** (← негативна оцінка) *Бормоткіна* (52, с. 52); *Тут із-під каменю виповз рак на ім'я **Господар*** (← позитивна оцінка): *надто вже незалежно він поведився в акваріумі* (44, с. 61). Деякі власні імена героїв утворені на основі переосмислення вигуку, напр.: *Була у Забобонії коняча банда, яку очолювали три коти-хулігани – **Брись*** (63, с. 21).

У художніх дитячих творах усі зоофорні та фітофорні пропріативи утворені лексико-семантичним способом, адже у зв'язку зі специфікою цього літературного жанру головними персонажами, окрім людей, дуже часто бувають тварини, явища природи, квіти, птахи, комахи, дерева та речі. Трапляються особові імена, утворені на основі загальної назви, що позначає масть коней, напр.: ***Гнідко*** (← кінь темно-коричневого кольору (гнідий) *побіг кружка луками, луками* (98, с. 62). Це оказіональне особове ім'я має пестливе забарвлення і відбиває доброзичливе ставлення автора до персонажа дитячого твору – коня. Оскільки лексико-семантичний спосіб активно використаний у системі номінації особових імен, то основними механізмами тут є онімізація (семантизація) – перехід загальної назви у власну. Такі власні імена персонажів стилістично виразніші, емоційніші та експресивніші.

Таблиця 3.7.2

Кількісне співвідношення дериватів – власних назв, утворених лексико-семантичним способом

Лексико-семантична група, у межах якої відбулося перенесення	Кількість	
	одиниць	відсотків
Тварини (фауна)	20	12,3%
Природні явища і світила	20	12,3 %
Страви, ласощі	15	9,2 %
Загальні назви предметів	14	8,6 %

Продовження таблиці 3.7.2		
Загальні назви певних категорій людей	14	8,6 %
Рослини (флора)	12	7,4 %
Птахи	11	6,8 %
Абстрактні поняття	10	6,1 %
Частини тіла	9	5,5 %
Кольори	6	3,7 %
Хвороби	6	3,7 %
Математичні знаки	4	2,5%
Одиниці виміру часу	3	1,8%
Комахи	3	1,8%
Частини доби	3	1,8%
Назви місяців та пір року	3	1,8 %
Професії	3	1,8 %
Плазуни	2	1,2 %
Психічні стани людини	2	1,2 %
Одяг	1	0,6 %
Народнообрядові пісні	1	0,6 %
Вигук	1	0,6 %

3.7.3. Способи творення та емоційно-оцінний потенціал okazіональних власних географічних назв в українській дитячій прозі

Важливими одиницями індивідуально-авторської художньої картини світу є okazіональні власні географічні назви, що виражають нестандартне, унікальне світосприйняття кожного з майстрів слова. Вони «породжують нові відтінки значень, формують оригінальні образи, специфічні текстові емотивно-оцінні конотації, виявляючи приховані можливості й акцентні орієнтації» [34, с. 390].

Варто наголосити на тому, що okazіональні топоніми відкривають нові «русла» руху потоку свідомості реципієнта (дитини), актуалізуючи такі його концептуально-чуттєві сфери, які узвичаєні нейтральні лексеми, зокрема їхня внутрішня форма, не можуть виражати.

На відміну від власних узувальних назв географічних об'єктів, які регулярно можна відтворити в неспеціальних контекстах, okazіональні власні географічні назви казкових світів мають свої особливості: вони нерегулярно, іноді одинично, вжиті в неспеціальних контекстах дитячого художнього дискурсу; мотивовані контекстом і мовленнєвою ситуацією, а тому поза ними не використовувані в живому мовленні; мають okazіональну словотвірну структуру, але дуже часто їх утворюють за аналогією до вже кодифікованих власних географічних назв, пор.: *Добряндія* ← *Ірландія*, *Сміхоград* ← *Волгоград*. Ми констатуємо, що «цих лексем не фіксують словники, що свідчить про їхню функціональну одноразовість. Однією з найголовніших прикметних ознак індивідуально-авторських власних географічних назв у творах сучасних українських дитячих письменників є їхня експресивність та високий рівень емоційності» [99, с. 118].

У сучасних українських дитячих творах спостерігаємо тенденцію до вживання таких власних географічних назв, які містять яскраво виражений позитивний чи негативний оцінний компонент, набуваючи додаткових конотацій залежно від контекстного оточення. Часто географічні okazіоналізми у своїй семантиці мають важливий підтекст усвідомлення дітьми категорій добра і зла. Наприклад, назви двох казкових країн *Добряндії* і *Зландії*, у які поселив своїх мешканців В. Нестайко, походять від номінацій на позначення цих моральних категорій, пор.: *Так вона вигадала дві країни – Зландію і Добряндію* (53, с. 4). Автор використав моделі відомих власних географічних назв, утворивши експресивно та емоційно забарвлені okazіональні лексеми, що яскраво виражають позитивне та негативне оцінне значення. Такі okazіональні субстантиви репрезентують насамперед внутрішній вияв світосприйняття

автора, його власні оцінні орієнтири. Серед засобів індивідуально-авторської інтерпретації географічних назв чільне місце посідають властивості семантики okazіонального топоніма та його контекстне оточення. Відразу стає зрозуміло, що в одній країні живуть добрі мешканці, які підтримують один одного і допомагають усім без винятку, а інша країна славиться своїми злюками, які прагнуть одного – постійно завдавати шкоди комусь.

Цікавими є насамперед авторські власні географічні назви з погляду словотвірних можливостей цих лексем. Okazіональна деривація – прогресивний процес, унаслідок якого оновлюється, збагачується та розвивається мовна система загалом [152, с. 220]. Okazіональні лексеми виявляють індивідуальність автора, надають дитячим творам оригінальності, увиразнюють, посилюють емоційно-експресивний зміст. Найпоширенішим способом постання оригінальних власних географічних назв у сучасному художньому дитячому дискурсі є творення їх за зразком конкретного реального слова, пор.: *Дивоград*, *Рудоград* ← *Павлоград*, *Волгоград*. Такі лексеми утворені способом складання, їхня перша частина слова виражає характерну прикметну ознаку самого географічного об'єкта (дивовижне, бо постійно трапляються казкові дива; рудий, бо всі містяни мають волосся рудого кольору), а друга частина – це безпосередньо слово «град» (вторинний афіксоїд), що означає адміністративно-територіальну одиницю місто, напр.: *Були вони добрі, мудрі й сердечні, любили своїх підданих і заснували для них на їхнє прохання казкове місто-королівство Дивоград* (← місто див; див- (о) + -град), *за те, що ми нерозливовода* (63, с. 3); *Вітаю Вас у чарівному місті Рудоградi* (← місто рудих; руд- (ий) + -о- + -град) (58, с. 34); *А родом я з Кихкотанії, із самого Сміхограда* (← місто сміху; сміх + -о- + -град), *коли чули* (72, с. 75).

Щодо утворення назв країн, то тут теж діє тенденція до аналогії за такими відомими назвами, як *Фінляндія*, *Курляндія*, *Гренландія*, *Голландія*, *Ірландія*, у яких спільною є частина *-ляндія*. Ці деривати постали за допомогою телескопії, пор.: *Отак полетів я, полетів! І потрапив у країну Картузляндію* (← країна

картузів; картуз- + [Фін]- ляндія) (69, с. 8); *Цього разу я тобі повірю, але запам'ятайте, якщо у Смачляндії* (← країна смаколиків; смач- [ний] + [Фін]- ляндія), *Вівсогорії чи Лежебокії зникне бодай одна дитина, буде тобі непереливки, бо ти матимеш справу з самою Рудою Вороною* (17, с. 10); *Не так багато як, наприклад, у фізичному світі або в Глюкландії* (← країна глюків; глюк- + [Шот]- ландія), *але все-таки розмовляли* (32, с. 23); *Країна Втікляндія* (← країна втікачів; втік- [ати] + [Фін]- ляндія), *Попівський ставок та горохове поле приходять із Дитинства хіба що у наші сни* (70, с. 110).

Ще одну групу становлять назви країн, що утворилися за аналогією до кодифікованих топонімів із частиною **-нія** (*Абіссинія, Аквітанія, Вавилонія, Іспанія, Танзанія, Саксонія, Сардинія, Словенія, Данія*), напр.: *Люди в Ластовинії* (← усі жителі вкриті яскравим ластовинням; ластовин- [ня] + [Дан]- ія) *тихі, мирні й працьовиті: жителі її – ластовини – геть усі руді у веснянкуваті* (64, с. 7); *Не пощастило мені з народженням, бо народився я, голубе мій, у країні Забобонії* (← країна, у якій мешкають дуже забобонні люди; забобон + [Дан]- ія) (63, с. 21); *Тю! – кажу. – Що за Тропіканія* (← країна, в якій дуже спекотно і немає морозів; тропік- (и) + [Танз]- анія)? – *Країна, в якій ніколи немає зими* (59, с. 107); *Тоді Ледарило збирає їх у чарівну торбу і відносить у Павутинію* (← країна павутини; павутин- (а) + [Дан]- ія) – *країну ледарства і нудьги, що розташована у морі-океані на острові Ледаряні* (54, с. 137). Лише спорадично трапляються індивідуально-авторські власні географічні назви, утворені за аналогією до назв таких країн, як *Нігерія, Сирія, Чорногорія*, у яких спільною частиною є **-рія**, а також назв на зразок *Фінікія, Фракія, Норвегія* зі спільними частинами **-кія** і **-гія**, пор.: *Цього разу я тобі повірю, але запам'ятайте, якщо у Смачляндії, Вівсогорії* (← овес → Вівс- + [Чорн]- огорія) *чи Лежебокії* (← лежебок- (а) + [Дан]- ія) *зникне бодай одна дитина, буде тобі непереливки, бо ти матимеш справу з самою Рудою Вороною* (17, с. 10); *Земля була застелена рожевою периною, а в зручному*

кріслі дрімала *Дрімагія* (← дріма- ти + [Норве]- гія) з кришталевою кулею в руках (91, с. 783).

Оказіональні власні географічні назви – це специфічна категорія слів, що вживаються для репрезентації одиничного об'єкта у вигаданому, казковому авторському світі. Функціонуючи в мові дитячого твору, вони розширюють свою семантику, додатково збагачуючись низкою інших змістових компонентів. На географічній карті казкового світу в дитячих творах з'являються нові назви річок, островів, гір, селищ, міст, країн, планет та світів. Такі авторські географічні назви уподібнені до відомих власних, вони активізують образно-асоціативне мислення маленьких читачів [99, с. 120].

Прикметною ознакою дитячих художніх творів є створення okazіональних власних географічних назв, один із компонентів яких є англіцизмом. Напр.: *Оленка від радості почала підстрибувати на місці, а Влад замріявся, уявляючи, які дива очікують на них у світі з багатообіцяючою назвою Геймленд* (← game + land – земля гри) (35, с. 8); *Вісім з половиною обертів, звичайно, – і всі ви в Хісторії* (← history + [Дан]- ія – земля історії) (35, с. 39)¹; *Не знаю, – признався Вася. Шотландію, Голландію, Гренландію знаю, а просто Ландію* (← land – земля) – *ні* (64, с. 165). Трапляються і власні географічні назви «напівангліцизми», у яких перша частина – українська лексема, а друга – модифікований англіцизм на позначення поняття «земля», пор.: *Нещодавно нічні кошмари заснували свою країну – Страхолундію* (← страх + -о- + [Фін]- л {я→ю}- ндія) (64, с. 303).

Оригінальними є назви казкових країн, утворені від звуків, які видають казкові мешканці, коли виконують свою улюблену справу, зокрема чоловічки, котрі неймовірно полюбляють їсти кашу і водночас казати: «ням-ням», за що їх прозвали *нямликами*, відповідно названо країну, у якій вони мешкають, напр.:

---

¹ Автор передає англійську літеру *h* українською *x* за російською моделлю, проте за правилом чинного «Українського правопису» (§ 87) має бути літера *г*.

*Та ще й дізнатися, що існує ціла країна **Нямликів** (← нямли- ти + -ик) – чоловічків, які живуть у стінах (13, с. 29).*

Великий відсоток okazіональних топонімів становлять назви, в основу яких покладено іманентну ознаку самих географічних об'єктів, яких вони називають. Напр.: *На вулиці **Кленовій** (← уся засаджена кленами) селища Топольки йшов чоловік, у літньому одязі, в жовтих черевиках із чорною шнурівкою, з портфелем (69, с. 3); А коли всі волошкові хіпозаври пересварилися одне з одним і стали жити поодиноці, то вони зробилися легкою здобиччю Пупиря, який виловлював їх за допомогою спритно розставленої мережі пасток і відвозив на планету **Злобур** (← злі бурі) (62, с. 8); *Сестро, глянь! Містечко **Древнє** (← має багатовікову історію, утворене дуже давно)! Тобі ця назва про щось каже (41, с. 14); *Кривуляста така річечка, вся закручувалася, може, через це й називалася **Петелькою** (← форма річки закручена, як петля) (69, с. 33); *Падає на обидві ноги, мало не вломивши їх, посеред містка на річечці **Глибочиці** (← дуже глибока) (33, с. 47); *Ми, депутація зимового лісу, висловлюємо своє обурення протиправним діям адміністрації панства **Крижанства** (← повністю збудоване з криги; криж- [аний] + [п]- анство) і вимагаємо негайного звільнення їжачка і зайчика (55, с. 52); *Це річка **Самописка** (← води цієї річки могли зафарбувати все, що в неї занурювали), – спокійно відповіли йому маленькі нетаківці, які купалися в річці й були точнісінько такого кольору, що й вода у ній (94, с. 53); *Жителі **Побіляозер'я** (← місто розташоване біля озера) завмерли. Ніхто не ворухнувся (74, с. 58); *Днями гульбище на **Смердючому** (← вода в болоті мала характерний неприємний запах) болоті (17, с. 62); *Та просто полетіли до **Чхальського** (← у цьому лісі казкові персонажі завжди чхали) лісу, знайти там Балакучу Квіточку й понюхати її (12, с. 93); *Єдиним доказом їхнього перебування на цій планеті **Навпаки** був Нетак (94, с. 96); *Минете **Спасибівку** (← жителі дуже ввічливі і завжди дякують за послугу; спасиб- [і] + [Мар'ян]- івка) (це протилежний куток нашого села), тоді – пшеничне поле (70, с. 97); *Мій друг їжачок Колько Колючка в суботу поїхав на два дні у селище************

Їжаківщину (← їжаки живуть цілими родинами; їжак + [Харк]- івщина) на весілля (59, с. 130); *Тоді Ледарило збирає їх у чарівну торбу і відносить у Павутинію* – країну ледарства і нудьги, що розташована у морі-океані на острові *Ледаряні* (← острів, на якому панує тотальна лінь) (54, с. 137).

Проте не всі письменники дотримуються норм сучасної української літературної мови у творенні власних географічних назв, про що свідчать уживані ними російські корені або слова. Наприклад, у творі «Катя Шпулька» Л. Новікової-Бемм є місто, у якому дуже популярний сир, і всі мешканці його люблять, але авторка назвала містечко зменшено-пестливим топонімом *Творожок*, хоч у лексиці сучасної української літературної мови немає слова *творог*, воно є калькою з російської мови, пор.: *Містечко Творожок стояло на березі річки* (69, с. 33). За російськими зразками утворені власні географічні назви *Переекзаменовка* та *Хуліганія*, пор.: *Так на карті світу (хоч про це ще ніхто не знав) з'явилася нова географічна назва – острів Переекзаменовки* (62, с. 121); *Це прибула військова флотилія з далекої заокеанської країни Хуліганії* (64, с. 9).

Цікавими є okazіональні топоніми, що вказують на зв'язок назви країни з технічними винаходами, зокрема з комп'ютерами та екранним мистецтвом (телебаченням), напр.: *Чом би й ні? – замислився Мігель. – Геймленд, мабуть, найкращий куточок з усіх світів Комп'ютертса* (← комп'ютер) (35, с. 8); *І Рикпет ще раз розповів усю історію із зависанням програми, про те, що він згадав своє справжнє ім'я і як потрапив у Заекрання* (← за екран /j/- а) (29, с. 14); *І в мою Телебабанію, в країну Заекранію, ти, голубе, не потрапиш* (← за екран- [ом] + [Дан]- ія) (58, с. 54).

Значно рідше, порівняно з назвами країн, уживають автори назви okazіональних гірських масивів, утворені за аналогією до відомих назв гір, напр.: *Край Казкового Лісу височить двовершинна гора Сніговерла* (56, с. 43). Назва *Сніговерла* постала на такій логічній основі: *сніг* + [Г]- *оверла* (найвища вершина українських Карпат).

Оригінальним є словотвірний механізм формування назви вулкана *Петекатеполь*, використаної у творах В. Нестайка, пор.: *Сидять ваші однокласники у печері біля вулкану **Петекатеполь*** (← вулкан Попокатепетль, Мексика, штат Пуебла) (57, с. 91). Цю назву утворено за аналогією до вже відомої *Попокатепетль*, але деякі літери в ній замінені, оскільки її початок указує на ім'я персонажа дитячого твору (це впливає з контексту), а середини обох назв збігаються.

Окрім назв, що позначають звичні географічні об'єкти, є й такі, що називають вигадані світи. Зокрема, можна провести аналогію між словотвірними моделями назв *Межичасся* і *Межиріччя*, у яких спільна перша частина, проте їхні значення зовсім різні, оскільки *Межиріччя* – це історичний регіон в Азії, рівнина між річками Тигр та Єфрат на території сучасних Ірану та Сирії, а *Межичасся* – це казковий світ у дитячому творі, що є проміжним між реальністю і чарівною віртуальністю, напр.: *Ні, вона залишилася у **Межичассі**, бо зазирнула до твоєї кімнати якраз тієї миті, коли королева чаклувала* (15, с. 20).

ВИСНОВКИ

Словотвірний та лінгвостилістичний аналіз емоційно-оцінних дериватів, створених сучасними українськими дитячими письменниками на основі традиційних та індивідуально-авторських способів словотворення, дає підстави зробити такі висновки:

Емоційність та оцінність – це складні стилістичні категорії, що нерозривно пов'язані і гармонійно доповнюють одна одну. Емоційність відображає психологічні переживання суб'єкта, оцінність – позитивну або негативну оцінку об'єкта чи явища. Функціональні відмінності цих категорій полягають у тому, що оцінність виконує аксіологічну функцію, тобто передає думку суб'єкта щодо цінності того чи того предмета, явища, тоді як емоційність виконує афективну функцію, тобто слугує для вираження почуттів людини.

Категорію емоційності розглядають у межах антропоцентричної парадигми і кваліфікують як комунікативну якість мови, що виражає індивідуальний лад почуттів, переживань та суб'єктивне ставлення особистості до висловлюваного за допомогою оцінності. На цьому підґрунті постають різноманітні і досить тонкі емоційно-оцінні відтінки, що супроводжують і ускладнюють мову художніх творів, роблять її виразною.

Оцінність пов'язана з категоріями цінності та оцінки. Цінність трактують як сукупність явищ зовнішнього світу (предмети, вчинки, події) та продуктів мисленнєвої діяльності (ідей, концепцій), тобто те, що оцінюють. Оцінка – це мисленнєвий акт, який виражає оцінне судження суб'єкта про предмет. Вона постає внаслідок зіставлення предметів, явищ чи ознак. До основних елементів структури оцінки належить аксіологічна шкала, що об'єднує різні або протилежні ознаки, за якими можна кваліфікувати предмети, і представлена як асиметрична опозиція добре / погане.

Обов'язковим елементом емоційності є оцінність. Оцінка ґрунтується на емоційних переживаннях, проте емоційність не завжди є необхідним елементом

оцінності: те саме слово в різних мовленнєвих ситуаціях здатне виражати не тільки емоції, а й емоції та оцінку одночасно.

Словотвірний чинник посідає пріоритетне місце серед інших засобів формування емоційно-оцінного змісту художніх творів для дітей. За допомогою словотворчих афіксів посилюється образність, виражальна цінність мовлення персонажів дитячих творів. Сучасні українські дитячі письменники використовують широкий арсенал словотворчих афіксів для створення емоційно-оцінних значень у словах різних частин мови. Словотворчі засоби емоційності та оцінності надають значенню нового слова не лише об'єктивної зменшеності чи збільшеності, а й відтінку ніжності, пестливості, голублення, ласкавості, якщо вони репрезентують позитивну оцінку, або, навпаки, ненависті, зневаги, іронії, осуду, фамільярності, якщо – негативну.

Автори сучасних українських дитячих творів не створюють власних способів словотвору, а послуговуються традиційними – суфіксацією, префіксацією, основоскладанням, словоскладанням, проте виявляють специфіку у виборі та використанні тих словотворчих засобів, що реалізують емоційність та оцінність.

У формуванні найрізноманітніших емоційно-оцінних значень важливу роль відіграють засоби словотвору, особливо афікси (суфікси і префікси) та спосіб складання – композиція, юкстапозиція.

Словотворчі засоби в мові виконують дві основні функції: емоційну та оцінну. Словотворчі афікси на позначення суб'єктивної оцінки надають повідомленню цілу гаму відтінків – від мейоративних (співчуття, доброзичливість, схвалення) до пейоративних (зневага, іронія, осуд), тобто їхня оцінна функція буває позитивною та негативною. До найпотужніших словотворчих засобів суб'єктивної оцінки належать демінутивні й аугментативні суфікси іменників. Значення зменшеності поєднане переважно зі значенням позитивної оцінки (пестливості), а значення збільшеності – з негативною оцінкою (згрубілості, зневаги).

В ідіостилі сучасних українських дитячих письменників найпродуктивнішими є словотвірні типи іменників із суфіксами демінутивності *-к-*, *-ик*, *-ок*, *-оньк-*, менш продуктивні – словотвірні типи іменників із суфіксами *-ець*, *-чик*, що передають об'єктивну зменшеність та пестливість, ласкавість, ніжність.

Іменники зі значенням зменшеності-пестливості становлять кількісно велику групу і є загальними назвами людей, визначають їхню професійну належність, соціальний статус, зовнішні риси, особливості характеру, родинні взаємини.

Відтінок найвищої пестливості, власне дитячої голубливості в іменниках середнього роду зі значенням недорослості увиразнює суфікс *-к-*, що приєднується до суфіксів *-ен'- / -енят-*, *-а- / -ат-*.

Зрідка письменники вживають іменники-демінутиви з оцінним пейоративним забарвленням, що є засобом передання іронії, зневаги та фамільярності.

У текстах дитячих творів обмеженіше представлені іменники зі значенням аугментативності та негативної оцінки, що зумовлено дидактичним спрямуванням цих творів. Вони утворені за словотвірними типами іменників із суфіксами *-иськ-*, *-ищ-*, *-ак-* (*-як-*), *-ар-* (*-яр-*), *-ур-* (*-юр-*), *-аг-* (*-яг-*), *-уг-* (*-юг-*), *-ук-* (*-юк-*), що надають негативних зовнішніх та внутрішніх характеристик особі з відтінком зневаги й презирства.

Важливим засобом вираження емоційно-оцінної семантики є прикметники із префіксами *най-*, *пре-*, *супер-*, що позначають високий ступінь вияву якості, та прикметники із префіксом *анти-* для передання значення протилежності.

Продуктивним словотвірним способом формування емоційності та оцінності є осново- і словоскладання. Актуалізація складних слів як засобу вираження інформативності, лаконічності, чіткості, емоційності, експресивності та оцінності зумовлена дією позамовних і внутрішньомовних чинників.

Композити та юкстапозити за рахунок поєднання в них різних основ та коренів уможливають вираження найрізноманітніших суб'єктивно-експресивних відтінків та виконання різноманітних художньо-образних функцій: від номінативно-інформативної до естетичної, емоційної, експресивної та оцінної. Вони допомагають створити яскраві та виразні зовнішні портретні характеристики персонажів, передати їхні внутрішні переживання та почуття, описати вдачу і риси характеру.

Кількісно велику групу емоційно-оцінних дериватів у творах сучасних українських дитячих письменників становлять лексеми, що постали внаслідок індивідуально-авторського словотворення. Хоч деякі з них і відходять від системних словотвірних законів, проте вони майже завжди мають аналогічне підґрунтя, спираються на словотвірні зразки, закарбовані в мовній свідомості носіїв сучасної української літературної мови. Широке використання оказіональних утворень – характерна риса сучасного українського дитячого дискурсу.

Індивідуально-авторський корпус дериватів в українській дитячій прозі представлений оказіональними загальними та власними назвами – власними іменами та власними географічними назвами. Оказіональне словотворення відбувається за відповідними зразками продуктивних або малопродуктивних словотвірних типів. Основними способами утворення оказіоналізмів є суфіксація, складання (композиція та юкстапозиція), телескопія та утинання.

За словотвірними зразками української мови утворені оказіональні дієслова від іменників, вигуків, сполучників та звуконаслідувальних слів; іменники від дієслів та прикметників.

Домінанту оказіональних загальних назв становлять іменники – назви технічних засобів та винаходів, понять шкільної, наукової та медичної сфери, ігор, фантастичних істот, жителів казкових міст і країн. Такі лексеми мають потужне емоційно-оцінне забарвлення, що зумовлено дією кількох чинників:

семантичного забарвлення твірної основи, контексту та мовленнєвої ситуації, яка уточнює словотвірне значення okazіоналізму.

Продуктивним способом творення незвичайних назв є телескопія. Okazіоналізми-телескопізми – неповторні, унікальні одиниці, що функціонують тільки в контекстах і не можуть використовуватися в активному лексиконі, оскільки позначають поняття, яких немає в реальному світі. Їх створюють переважно з гумористичною метою. До активного творення okazіоналізмів-телескопізмів вдаються такі дитячі письменники, як І. Андрусяк, Н. Воскресенська, К. Лебедева, В. Нестайко, Л. Новікова-Бемм, І. Потаніна, М. Павленко, Ю. Чеповецький, Д. Чередниченко. Серед їхніх телескопізмів переважають назви технічних пристроїв, звертань до персонажів дитячих творів, назви казкових хвороб та ін.

Спосіб абрєвіації самобутньо використаний для утворення okazіональних лексем, що виконують у текстах сучасної дитячої літератури функції номінації та створення неповторного комічного ефекту. Переважають буквені абрєвіатури.

Значно більшу групу, порівняно з okazіональними загальними назвами, становлять okazіональні власні назви з емоційно-оцінною семантикою. Вона охоплює okazіональні особові імена, по батькові, прізвища, прізвиська та власні географічні назви.

Okazіональні оніми – одна з характерних ознак авторської манери і художнього стилю сучасних українських дитячих письменників. Ці деривати оперті на широку лексико-семантичну базу, що охоплює назви тварин і птахів, спорідненості і свояцтва, видів занять і захоплень, характеристики зовнішності та внутрішнього світу персонажів, їхнього мовлення тощо. На основі цих назв за допомогою насамперед суфіксального способу, осново-, словоскладання, лексико-семантичного способу і телескопії утворені індивідуально-авторські особові імена, імена по батькові та прізвища героїв дитячих творів, що

посприяло формуванню їхніх виразних, самобутніх образів та цікавих характерів.

Лексико-семантичний спосіб досить продуктивний у творенні індивідуально-авторських власних особових імен персонажів. В основі таких найменувань лежать апелятиви, на семантику яких нашаровані додаткові емоційно-оцінні компоненти, що виражають позитивне чи негативне авторське ставлення до персонажів чи героїв один до одного. Утворення особових імен персонажів лексико-семантичним способом ґрунтується на таких перенесеннях: тварина – людина, людина – людина, предмет – людина, міфічна істота – людина, рослина – людина, абстрактне поняття – людина, природне явище – людина. У дитячих творах це перенесення стосується назв тварин, природних явищ і світил, страв, загальних назв предметів, рослин, птахів, абстрактних понять, частин тіла, кольорів, хвороб, математичних знаків, одиниць виміру часу, комах, частин доби, назв місяців і пір року, професій, плазунів, одягу та ін.

Оказіональні власні географічні назви постали за аналогією до вже кодифікованих власних географічних назв, другою частиною яких є *-град*, *-ляндія*, або до тих, що мають фіналь *-ія*.

Визначальною особливістю словотвірної специфіки ідіолекту сучасних українських дитячих письменників є створення потужного потенціалу емоційно-оцінних лексем насамперед за допомогою індивідуально-авторського словотвору.

Індивідуально-авторське словотворення – це складний та багатогранний процес створення оригінальних, емоційно та оцінно забарвлених okazіональних одиниць. За останні десятиріччя межі індивідуально-авторського словотворення в художньому дитячому дискурсі значно розширилися, чому сприяють нові соціальні умови, породжені глобалізаційними процесами та демократизацією суспільного життя, що посприяло формуванню нових мовних смаків, на які відреагували і дитячі письменники. Природна експресивність індивідуально-

авторських дериватів та лексем, утворених за допомогою традиційних способів, часто пов'язана зі стилістичним забарвленням словотворчих морфем, унаслідок чого такі слова набувають яскраво вираженого емоційно-оцінного забарвлення.

Індивідуально-авторські складні та суфіксальні деривати – це насамперед особові імена та прізвища персонажів дитячих творів, власні географічні назви та назви технічних пристроїв. Ними послуговуються такі письменники, як В. Нестайко, Л. Денисенко, Л. Воронина, Ю. Чеповецький, Н. Воскресенська, М. Павленко, Ю. Ячейкін, О. Есаулов. Найменше індивідуально-авторських одиниць у творах О. Радущинської, Г. Павлишин, В. Вздутьської, А. Болото.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абакшина Г.М. Сложносоставные слова в современном русском языке (принципы лексикографической кодификации) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Г.М. Абакшина. – Л., 1982. – 18 с.
2. Аглетдинова Г.Ф. О соотношении оценочности, образности, экспрессивности и эмоциональности в семантике слова / Г.Ф. Аглетдинова // Системные отношения на разных уровнях языка. – Новосибирск, 1988. – С. 76 – 84.
3. Адах Н.А. Авторський неологізм у поетичному тексті Василя Барки / Н.А. Адах // Актуальні проблеми сучасної філології : Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2004. – Вип. 12. – С. 65 – 68.
4. Азарова Л.Є. Складні слова в українській мові: Структура, семантика, концепція «золотої» пропорції / Л.Є. Азарова. – Вінниця, 2000. – 222 с.
5. Азарова Л.Є. Структурна організація складних слів (концепція «золотої» пропорції) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.Є. Азарова. – К., 2002. – 35 с.
6. Азарова Л.Є. Складання як один із способів словотвору : [монографія] / Л.Є. Азарова, Н.Й. П'яст. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 123 с.
7. Азнаурова Э.С. Очерки по стилистике слова / Э.С. Азнаурова. – Ташкент : ФАН, 1973. – 402 с.
8. Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка / Г.Н. Акимова. – М. : Высшая школа, 1990. – 168 с.
9. Александрова О.И. Русское поэтическое словотворчество / О.И. Александрова // Традиции и новаторство в поэтическом языке. – Куйбышев, 1978. – Т. 218. – С. 3 – 73.
10. Александрова О.И. Индивидуальное словообразование на базе имен собственных / О.И. Александрова // Лексическое и семантическое

словообразование в русском языке. – Куйбышев, 1979. – Т. 228. – Вып. 1. – С. 42 – 48.

11. Александрова О.И. Неологизмы и окказионализмы / О.И. Александрова // Науч. тр. Куйбышевского пед. ин-та. – Куйбышев, 1974. – Т. 145. – С. 3 – 9.

12. Александрова О.И. Поэтические неологизмы начала XX века / О.И. Александрова // Русская речь. – 1974. – № 1. – С. 42 – 46.

13. Алтабаева М.Ю. К проблеме семантического анализа оценочной лексики / М.Ю. Алтабаева // Проблемы вербальной коммуникации. – Алма-Ата, 1987. – С. 90 – 96.

14. Амосова Н.Н. Слово и контекст / Н.Н. Амосова // Очерки по лексикологии, фразеологии, стилистике : учён. зап. ЛГУ. Серия : Филология. – Л., 1958. – Вып. 42. – С. 50 – 54.

15. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1963. – 208 с.

16. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 366 с.

17. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка : (Стилистика декодирования) / И.В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1973. – 303 с.

18. Арнольд И.В. Нарушение ожидаемости на разных уровнях – лингвистический механизм комического эффекта / И.В. Арнольд // Проблемы сочетаемости слов : сб. научных статей [отв. ред. Г.Ю. Князева]. – М., 1979. – Вып. 145. – С. 100 – 107.

19. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 336 с.

20. Атрошенко Г.І. Лінгвостилістика української поезії для дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г.І. Атрошенко. – Запоріжжя, 2005. – 24 с.

21. Бабенко Л.Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке / Л.Г. Бабенко. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1989. – 184 с.

22. Бабич Н.Д. Суфікси суб'єктивної оцінки в семантиці фразеологізмів / Н.Д. Бабич // Словотвірна та семантична структура української лексики. – Львів, 1991. – 126 с.
23. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
24. Балли Ш. Французская стилистика [пер. с французского] / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
25. Банару В.И. Оценка, модальность, прагматика / В.И. Банару // Языковое общение: единицы и регулятивы. – Калинин. – 1987. – С. 14 – 18.
26. Безсонова О.Л. Концептуальна організація оцінного тезауруса англійської мови / О.Л. Безсонова // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Вип. 13. – Донецьк : ДонДУ, 2005. – С. 241 – 245.
27. Бельская М.А. Возникновение и функционирование в английском языке словообразовательных элементов -ana, -scape, -teria, -rama, -burger : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / М.А. Бельская. – Л., 1969. – 27 с.
28. Белявская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Белявская. – М. : Высшая школа, 1987. – 128 с.
29. Белявская Е.Г. Оценочная вариантность семантики слов и фразеологизмов в контексте / Е.Г. Белявская // Английская фразеология в функциональном аспекте : сб. науч. трудов МГИИЯ им. М. Тореза. – М., 1989. – Вып. 336. – С. 20 – 32.
30. Берман И.М. К вопросу о вставочном словообразовании / И.М. Берман // Иностранные языки в школе. – 1960. – № 4. – С. 106 – 112.
31. Бессонова Е.Л. Оценка как семантический компонент лексического значения слова (на материале существительных-наименований лица в английском, французском и украинском языках) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Бессонова Елена Леонидовна. – Донецк, 1995. – 184 с.

32. Блинова О.И. Образность как категория лексикологии / О.И. Блинова // Экспрессивность лексики и фразеологии. – Новосибирск : НГУ, 1983. – С. 3 – 11.
33. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика : проблеми семантики і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.І. Бойко. – К., 2006. – 36 с.
34. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика : семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти [монографія] / Н.І. Бойко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – 552 с.
35. Болдырев Н.Н. Структура и принципы формирования оценочных категорий / Н.Н. Болдырев // С любовью к языку. – М. ; Воронеж, 2002. – С. 103 – 113.
36. Бортничук О.М. Словообразование в современном английском языке / О.М. Бортничук, И.В. Василенко, Л.П. Пастушенко. – К. : Вища школа, 1988. – 262 с.
37. Братікова К. Роль юктапозиції у творенні експресивно-оцінних номінацій особи / Катерина Братікова // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 197 – 200.
38. Бризгунова Е.А. Эмоционально-стилистические различия речи / Е.А. Бризгунова. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1984. – 116 с.
39. Будагов Р.А. Введение в науку о языке / Р.А. Будагов. – М. : Добросвет-2000, 2003. – 544 с.
40. Буряков М.А. К вопросу об эмоциях и средствах их языкового выражения / М.А. Буряков // Вопросы языкознания. – 1979. – № 3. – С. 47 – 59.
41. Буянова Л.Ю. Эмоция, коммуникация, текст : линии взаимокорреляции / Л.Ю. Буянова, В.В. Зеленская // Вербальные аспекты семантических архитектур языка. – Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 1998. – С. 69 – 90.

42. Вакарюк Л. Українська мова. Морфеміка і словотвір / Людмила Вакарюк, Стефанія Панцьо. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. – 184 с.

43. Валюх З.О. Категорія демінутивності та її вияв у словотвірних парадигмах іменника української мови / З.О. Валюх // Філологічні науки : зб. наук. праць. – Полтава, 2008. – Вип. 1 – 2. – С. 255 – 261.

44. Васильев Л.М. «Стилистическое значение», экспрессивность и эмоциональность как категории семантики / Л.М. Васильев // Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей. – Пермь, 1985. – С. 3 – 9.

45. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика / Л.М. Васильев. – М. : Высшая школа, 1990. – 176 с.

46. Васильев Л.М. Семантическая категория оценки и оценочные предикаты / Л.М. Васильев // Исследования по семантике : Семантические категории в русском языке. – Уфа, 1996. – С. 55 – 62.

47. Вафеев Р.А. К определению категории «оценочности» и «экспрессивности» при сопоставлении языков / Р.А. Вафеев // Роль иностранных языков в подготовке специалистов нефтегазового комплекса: проблемы и перспективы изучения в современных условиях. – Тюмень : ТюмГНГУ, 2010. – С. 178 – 179.

48. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.

49. Вежбицкая А. Понимание культуры через посредство ключевых слов / Анна Вежбицкая [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.

50. Вендина Т.И. Семантика оценки и ее манифестация средствами словообразования / Т.И. Вендина // Славяноведение. – 1997. – № 4. – С. 41 – 48.

51. Ветров А.А. Семиотика и ее основные проблемы / А.А. Ветров. – М. : Политиздат, 1968. – 263 с.

52. Виноградов В.В. О языке художественной литературы / В.В. Виноградов. – М. : Гослитиздат, 1959. – 656 с.
53. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В.В. Виноградов. – М. : Акад. наук СССР, 1963. – 255 с.
54. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова / В.В. Виноградов // Лексикология и лексикография : Избр. труды. – М. : Наука, 1977. – С. 162 – 189.
55. Виноградова В.Н. Стилистический аспект русского словообразования / В.Н. Виноградова. – М. : Наука, 1984. – 184 с.
56. Винокур Г.О. О языке художественной литературы / Г.О. Винокур. – М. : Высшая школа, 1991. – 448 с.
57. Винокур Т.Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц / Т.Г. Винокур. – М. : Наука, 1980. – 238 с.
58. Вільчинська Т.П. Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.П. Вільчинська. – Тернопіль, 1996. – 20 с.
59. Віняр Г.М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х – початку 90-х років ХХ століття) : дис. ... канд. філол. наук / Віняр Ганна Миколаївна. – Дніпропетровськ, 1992. – 229 с.
60. Віняр Г.М. Особливості оформлення новотворів способом телескопії / Г.М. Віняр // Українська мова: питання системи і функціонування. – Кривий Ріг, 1995. – С. 17 – 20.
61. Возний Т.М. Стилiстичнi можливостi дiєслiвного словотвору в сучаснiй українськiй лiтературнiй мовi / Т.М. Возний // Питання мовної культури. – 1968. – Вип. 2. – С. 50 – 61.
62. Вокальчук Г.М. До питання про iсторiю дослiдження оказiональних лексичних новотворiв в українськомu мовознавствi / Г.М. Вокальчук // Наук.

записки Вінницького державного педагогічного ун-ту імені М. Коцюбинського : зб. наук. праць. Серія : Філологія. Вип. 5. – Вінниця : ВДПУ, 2003. – С. 14 – 18.

63. Вокальчук Г.М. Оказіональна номінація осіб в українській поезії 20-30-х рр. ХХ ст. / Г.М. Вокальчук // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 8. – С. 79 – 81.

64. Вокальчук Г.М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Г.М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2004. – 524 с.

65. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – М. : Наука, 2002. – 280 с.

66. Вольф Е.М. Оценочное значение и соотношение признаков «хорошо / плохо» / Е.М. Вольф // Вопросы языкознания. – 1986. – № 5. – С. 98 – 107.

67. Габинская О.А. Особенности мотивировки при образовании окказиональных слов некоторых тематических групп / О.А. Габинская // Ученые записки Ташкентского пед. ин-та. – 1975. – Т. 143. – Актуальные проблемы русского словообразования. – № 1. – С. 297 – 301.

68. Гак В.Г. Высказывание и ситуация / В.Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1973. – С. 349 – 371.

69. Гак В.Г. Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста / В.Г. Гак // Вестник Московского государственного университета. – М., 1997. – № 2. – Сер. 9. Филология. – С. 87 – 95.

70. Галишин І.М. Телескопія як один із новітніх способів словотвору в англійській мові / І.М. Галишин // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – № 3. – Філологічні науки. Мовознавство. – Ч. 2. – С. 82 – 87.

71. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.М. Галкина-Федорук // Сб. статей по языкознанию. – М., 1958. – С. 103 – 124.

72. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.

73. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.

74. Гармаш А.М. Телескопія як спосіб утворення нових лексичних одиниць англійської мови та джерело утворення нових словотворчих елементів / А.М. Гармаш // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – Запоріжжя. – 2003. – № 2. – С. 50 – 53.

75. Герман В.В. Індивідуально-авторські неологізми як джерело мовної експресії / В.В. Герман // Соціально-політичні та правові проблеми формування особистості і держави : зб. наук. праць. – Хмельницький : ТПУ, 1998. – С. 132 – 135.

76. Герман В.В. Індивідуально-авторські неологізми в сучасній поезії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.В. Герман. – Суми, 1998. – 18 с.

77. Голованевский А.Л. Оценочность и ее отражение в политическом и лексикографическом дискурсах / А.Л. Голованевский // Филологические науки. – 2002. – № 3. – С. 78 – 87.

78. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу : [монографія] / І.О. Голубовська. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Логос, 2004. – 284 с.

79. Горбунов А.П. О сущности экспрессии и формах ее реализации / А.П. Горбунов // Вопросы стилистики. – М. : Изд-во МГУ, 1966. – С. 224 – 235.

80. Горбунов А.П. О природе эмоционального и формах его выражения в художественной литературе / А.П. Горбунов // Труды Иркутского гос. ун-та им. Жданова. – Иркутск, 1971. – Т. 79. Серия языкознание. – Вып. 7. – С. 131 – 149.

81. Горнфельд А.Г. Новые словечки и старые слова / А.Г. Горнфельд // Дом искусств, 1921. – № 2. – С. 82 – 87.

82. Городенська К.Г. Словотвірна структура слова / К.Г. Городенська, М.В. Кравченко. – К. : Наук. думка, 1981. – 197 с.
83. Городенська К.Г. Префікси і префіксоїди в українській мові / К.Г. Городенська // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 36 – 41.
84. Городенська К.Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису / К.Г. Городенська // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 27 – 34.
85. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір / В.О. Горпинич. – К. : Рад. школа, 1971. – 118 с.
86. Горпинич В.О. Словотворення і словотвір української мови / В.О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1995. – 68 с.
87. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія / В.О. Горпинич. – Дніпропетровськ : Б.в., 1998. – 189 с.
88. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія / В.О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
89. Грещук О.Б. Словотвір у процесі породження тексту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Грещук Оксана Богданівна. – Івано-Франківськ, 1996. – 150 с.
90. Гридин В.Н. Семантика эмоционально-экспрессивных средств языка / В.Н. Гридин // Психолингвистические проблемы семантики. – М. : Наука, 1983. – С. 113 – 119.
91. Гридин В.Н. Экспрессивность / В.Н. Гридин // Лингвистический энциклопедический словарь. – 1990. – С. 591.
92. Гридина Т.А. Ассоциативный потенциал слова и его реализация в речи. Явление языковой игры : дисс. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / Гридина Татьяна Александровна. – М., 1996. – 566 с.
93. Данилевська О.М. Слова-свідки в дискурсі української дитячої книжки / О.М. Данилевська // Наукові записки НаУКМА. – Т. 137. Філологічні науки (Мовознавство). – 2012. – С. 69 – 73.

94. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1997. – 246 с.

95. Денисов К.М. Соотношение лексико-синтаксических и интонационных средств в передаче эмоционального значения : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / К.М. Денисов. – Л., 1987. – 16 с.

96. Денисовец І.В. Емоційно-експресивний потенціал юкстапозитів у сучасній українській дитячій прозі / І.В. Денисовець // Науковий вісник Херсонського університету. Серія : Лінгвістика. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2013. – Вип. 15. – С. 257 – 262.

97. Денисовец І.В. Словообразовательная мотивация и стилистические функции индивидуально-авторских имен собственных в современной детской прозе / И.В. Денисовец // European Applied Sciences. – Germany, Stuttgart : ORT Publishing, 2014. – № 2. – С. 108 – 112.

98. Денисовец І.В. Основні вияви телескопії у формуванні емоційно-експресивної семантики в сучасній українській дитячій прозі / І.В. Денисовець // Східнослов'янська філологія. Мовознавство. – Горлівка : Видавництво ГІМ ДВНЗ «ДДПУ», 2014. – Вип. 26. – С. 175 – 183.

99. Денисовець І.В. Словотворна специфіка оказіональних власних географічних назв у сучасному українському дитячому дискурсі / І.В. Денисовець // Українська мова. – 2015. – № 1 (53). – С. 117 – 124.

100. Дзюбишина-Мельник Н.Я. Фольклор, поет і дитина / Н.Я. Дзюбишина-Мельник // Культура слова. – 1992. – Вип. 43. – С. 80 – 85.

101. Дідківська Л.П. Слововір. Синонімія. Стилїстика / Л.П. Дідківська, Л.О. Родніна. – К. : Наук. думка, 1982. – 170 с.

102. Дмитриева Е.Е. Эмоционально-оценочная предметная лексика со значением лица в «Петербургских повестях» Н.В. Гоголя / Е.Е. Дмитриева // Лингвистические исследования : Общие и специальные вопросы типологии. – М., 1987. – С. 85 – 90.

103. Дудик П.С. Стилїстика української мови / П.С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.
104. Елисеєва В.В. Лексикологія англійського язика / В.В. Елисеєва. – СПб : СПбГУ, 2003. – 44 с.
105. Єнікеєва С.М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови : дис. ... канд. філол. наук / Єнікеєва Санія Маратівна. – Запоріжжя, 1999. – 179 с.
106. Єнікеєва С.М. Телескопія як основа утворення нових дериваційних засобів англійської мови / С.М. Єнікеєва // Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки. – Запоріжжя, 1998. – № 1. – С. 46 – 48.
107. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилїстика та культура мови / С.Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – 413 с.
108. Єрмоленко С.Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, О.Г. Тодор / [за ред. С.Я. Єрмоленко]. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
109. Ефимов А.И. Стилїстика художественной речи / А.И. Ефимов. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1961. – 517 с.
110. Жаркова Л.П. Емоційно-оцінні назви осіб у системі художньо-зображальних засобів мови / Л.П. Жаркова // Мовознавство. – 1970. – № 2. – С. 76 – 80.
111. Жижома О.О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80-90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук / Жижома Оксана Олександрівна. – Донецьк, 2003. – 232 с.
112. Жлуктенко Ю.А. Неологизмы – телескопные слова / Ю.А. Жлуктенко // Англійские неологизмы. – К. : Наук. думка, 1981. – 68 с.
113. Заботкина В.И. Новая лексика современного англійського язика / В.И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 124 с.

114. Загнітко А.П. Естетичне навантаження okazіоналізмів у поезії В. Стуса / А.П. Загнітко // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – Вип. 8. – С. 208 – 216.
115. Закревська Я.В. Казки Івана Франка / Я.В. Закревська. – К. : Наук. думка, 1966. – 107 с.
116. Зализняк А.А. Механізми експресивності в мові / А.А. Зализняк. – М. : Інститут славянознавства РАН. – С. 650 – 664.
117. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови / Ю.А. Зацний. – Запоріжжя : Запорізький ун-т, 1998. – 429 с.
118. Зацний Ю.А. Шляхи і способи збагачення сучасної розмовної лексики англійської мови / Ю.А. Зацний // Нова філологія. – 2009. – Вип. 34. – С. 189 – 195.
119. Звегинцев В.А. Семасиологія / В.А. Звегинцев. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1957. – 321 с.
120. Земская Е.А. Словообразование как деятельность / Е.А. Земская. – М. : Наука, 1992. – 178 с.
121. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование / Е.А. Земская. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 328 с.
122. Земская Е.А. Словообразование и текст / Е.А. Земская // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 17 – 30.
123. Земская Е.А. Окказиональные и потенциальные слова в словообразовании / Е.А. Земская // Актуальные проблемы русского словообразования : материалы республиканской научной конференции. – Самарканд, 1972. – С. 19 – 28.
124. Земская Е.А. Языковая игра. Русская разговорная речь / Е.А. Земская, М.В. Китайгородская, Н.Н. Розанова. – М. : Наука, 1983. – С. 172 – 214.
125. Іващенко В.Л. Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною приналежністю :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.Л. Іващенко. – К., 1997. – 15 с.

126. Ивин А.А. Основание логики оценок / А.А. Ивин. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1970. – 203 с.

127. Іншакова І.О. Роль зменшувальних та здрібніло-пестливих суфіксів у дитячих оповіданнях М. Коцюбинського, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Степана Васильченка / І.О. Іншакова // Література. Фольклор. Проблема поетики : [зб. наук. праць]. – К., 2007. – Вип. 27. – Ч. 1. – С. 151 – 155.

128. Іщенко Н.Г. Оцінний компонент лексичного значення слова / Н.Г. Іщенко // Філологічні трактати. – 2010. – № 3. – С. 47 – 50.

129. Кайки М.Ю. Вербализация оценочных значений в русской детской литературе середины XX – начала XXI века : дисс. ... канд. филол. наук / Кайки Мария Юрьевна. – К., 2010. – 230 с.

130. Карпенко Ю.О. Синхронічна сутність лексико-семантичного способу словотвору / Ю.О. Карпенко // Мовознавство. – 1992. – № 4. – С. 3 – 10.

131. Карпіловська Є.А. Конструювання складних словотвірних одиниць / Є.А. Карпіловська. – К. : Наук. думка, 1990. – 156 с.

132. Киселева Р.А. Вопросы теории речевого воздействия / Р.А. Киселева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1978. – 160 с.

133. Клименко Н.Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови / Н.Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1973. – 187 с.

134. Клименко Н.Ф. Словоскладання. Абревіація / Н.Ф. Клименко // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 314 – 402.

135. Клименко Н.Ф. Словотвірна морфеміка сучасної української мови / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська. – К. : Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, 1998. – 161 с.

136. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н.Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1984. – 251 с.

137. Клименко Н.Ф. Композит / Н.Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2007. – С. 273 – 274.
138. Клименко Н.Ф. Складне слово / Н.Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2007. – С. 625.
139. Клименко Н.Ф. Телескопія / Н.Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2007. – С. 705.
140. Клименко Н.Ф. Роль словотворення у сучасній українській номінації / Н.Ф. Клименко // Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. – К., 2008. – С. 134 – 227.
141. Клименко Н.Ф. Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики / Н.Ф. Клименко. – К., 2013. – 416 с.
142. Клименко Н.Ф. Вибрані праці / Н.Ф. Клименко [упоряд. Є.А. Карпіловська, О.Д. Пономарів, А.О. Савенко]. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 728 с.
143. Клименко Л. Продуктивні моделі творення неологізмів / Лариса Клименко // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – 2001. – Вип. 7. – С. 71 – 79.
144. Князев Н.А. Телескопные образования в сфере компьютерных технологий / Н.А. Князев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pn.pglu.ru>.
145. Ковалев В.П. Языковые выразительные средства русской художественной прозы : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / В.П. Ковалев. – К., 1975. – 56 с.
146. Ковалик І.І. Вчення про словотвір / І.І. Ковалик. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – 83 с.

147. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови / А.П. Коваль. – К. : Вища школа, 1987. – 352 с.
148. Коваль Т. Експресивність та засоби її творення в сучасному дискурсі преси / Тетяна Коваль // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 24. – С. 120 – 122.
149. Ковальов В.П. Виразальні засоби українського художнього мовлення / В.П. Ковальов. – Херсон, 1992. – 216 с.
150. Ковальов В.П. Словотвір художніх неологізмів / В.П. Ковальов // Українська мова і література в школі. – 1983. – № 6. – С. 25 – 28.
151. Кожина М.Н. О языковой и речевой экспрессии и её экстралингвистическом обосновании / М.Н. Кожина // Проблемы экспрессивной стилистики : межвузовский сборник научных трудов. – Ростов : Изд-во Ростов. ун-та, 1987. – С. 8 – 17.
152. Колоїз Ж.В. Українська okazіональна деривація : [монографія] / Ж.В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 310 с.
153. Колоїз Ж.В. Okazіональні утворення в сучасному інформаційному дискурсі / Ж.В. Колоїз // Лінгвістика. – 2010. – № 2. – С. 166 – 171.
154. Комарова А.М. О соотношении субституции и экспрессивности (на материале английского языка) / А.М. Комарова // Экспрессивность на разных уровнях языка. – Новосибирск, 1984. – С. 31 – 41.
155. Коротун О.О. Семантика оцінки в номінаціях особи / О.О. Коротун // Ономастика і апелютиви : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2001. – Вип. 14. – С. 86 – 92.
156. Корунець Л.І. Категорія демінутивності в англійській та українській мовах / Л.І. Корунець // Мовознавство. – 1981. – № 4. – С. 81 – 85.
157. Космеда Т.А. Категорія оцінки в українському мовознавстві / Т.А. Космеда // Українська філологія: школи, постаті, проблеми : зб. наук. праць. – Львів, 1999. – Ч. 2. – С. 138 – 146.

158. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки : [монографія] / Тетяна Космеда. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000. – 349 с.

159. Космеда Т. Граматика оцінки як актуальна проблема сучасного мовознавства / Тетяна Космеда, Оксана Халіновська // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 22. – С. 17 – 23.

160. Коць Т.А. Функціонування лексичних варіантів у засобах масової інформації / Т.А. Коць // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 55 – 59.

161. Кочеткова Т.И. Эмоционально-оценочный компонент в аппозитивных словосочетаниях / Т.И. Кочеткова // Русский язык в школе. – 2005. – № 1. – С. 83 – 87.

162. Кравченко М.В. Оцінні іменники з позитивним емоційним забарвленням / М.В. Кравченко // Мовознавство. – 1977. – № 3. – С. 89 – 92.

163. Кравченко М.В. Зменшено-емоційні іменники в сучасній українській мові / М.В. Кравченко, К.Г. Городенська // Словотворна структура слова. – К. : Наук. думка, 1981. – С. 109 – 186.

164. Кравченко М.В. Слововір іменників жіночого роду з демінутивним значенням / М.В. Кравченко // Українське мовознавство. – 2001. – Вип. 4. – С. 47 – 54.

165. Красавский Н.А. Семантическая структура номинантов эмоций в немецком и русском языках / Н.А. Красавский // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. науч. трудов – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 162 – 172.

166. Краткий психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политизд, 1985. – 494 с.

167. Кубрякова Е.С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

168. Лашкевич О.М. Семантика слов-слитков в современном английском языке / О.М. Лашкевич. – Ижевск : Вестник Удмуртского университета. Филологические науки. – 2005. – № 5(2). – С. 99 – 104.

169. Летюча Л.П. Дериваційна репрезентація категорії оцінки у сучасній російській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.П. Летюча. – К., 2004. – 20 с.

170. Лыков А.Г. Окказиональное слово как лексическая единица речи / А.Г. Лыков // Филологические науки. – 1971. – № 5. – С. 70 – 81.

171. Лыков А.Г. Можно ли окказиональное слово называть неологизмом? / А.Г. Лыков // Русский язык в школе. – 1972. – № 2. – С. 85 – 89.

172. Лыков А.Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово) / А.Г. Лыков. – М. : Высшая школа, 1976. – 119 с.

173. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.

174. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / С.Я. Єрмоленко [та ін.]; [за ред. С.Я. Єрмоленко]. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 319 с.

175. Лопатин В.В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные слова / В.В. Лопатин. – М., 1973. – 152 с.

176. Лукьянова Н.А. О соотношении понятий экспрессивность, эмоциональность, оценочность // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования / Н.А. Лукьянова. – Новосибирск, 1976. – Вып. 5. – С. 20 – 32.

177. Лукьянова Н.А. Экспрессивность как семантическая категория / Н.А. Лукьянова // Языковые категории в синтаксисе. – Новосибирск : НГУ, 1991. – С. 4 – 22.

178. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления (проблемы семантики) / Н.А. Лукьянова. – Новосибирск : Наука, 1986. – 230 с.

179. Мазурик Д.В. Поетичні оказіоналізми: традиція і сучасність / Д.В. Мазурик // Культура слова. – К., 2000. – № 55–56. – С. 45 – 51.

180. Манзій А.М. Емоційна лексика у сучасній німецькій мові : структура, семантика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А.М. Манзій. – Чернівці, 2008. – 21 с.
181. Маноли И.З. Лексикография и стилистика потенциального слова / И.З. Маноли. – Кишинев, 1988. – 167 с.
182. Маслова В.А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста / В.А. Маслова. – Минск : Высшая школа, 1997. – 156 с.
183. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст. (Зміни в лексиці) / Любов Мацько // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 15 – 20.
184. Мацько Л.І. Стилїстика української мови / Л.І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
185. Миронова Н.Н. Оценочный дискурс: проблемы семантического анализа / Н.Н. Миронова // Материалы и сообщения. Известия АН. Серия литературы и языка, 1997. – Т. 56. – № 4. – С. 52 – 59.
186. Михайловская В.Н. Эмоциональный компонент лексического значения слова и контекст / В.Н. Михайловская // Теория и методика преподавания германских языков : сб. науч. трудов. – СПб. : Питер, 2002. – С. 42 – 50.
187. Москвин В.П. Выразительные средства современной русской речи : Тропы и фигуры. Общая и частные классификации. Терминологический словарь / В.П. Москвин. – М. : ЛЕНАНД, 2006. – 376 с.
188. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Х. : Основа, 1992. – 256 с.
189. Мягкова Е.Ю. Эмоциональная загрузка слова: опыт психологического исследования / Е.Ю. Мягкова. – Воронеж, 1996. – 220 с.
190. Нагель В.В. Композиція та юкстапозиція як засіб формування оцінного потенціалу слова / В.В. Нагель // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вип. 16. – С. 224 – 228.

191. Нелюба А.М. Повертаючись до «лексико-семантичного способу словотвору» / А.М. Нелюба // Рідний край. – 2004. – № 1 (10). – С. 62 – 65.
192. Нелюба А.М. Лексико-словотвірні інновації (1983–2003) [словник] / А.М. Нелюба. – Х., 2004. – 136 с.
193. Ніженець О.А. Засоби передачі негативної оцінки в англійській мові / О.А. Ніженець, Н.І. Чернюк // Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій. – Суми, 2011. – Ч. 1. – С. 52 – 53.
194. Новиков А.И. Текст как объект исследования лингвopsихологии / А.И. Новиков // Методология современной психолінгвистики. – Барнаул : Изво Алтай. ун-та, 2003. – С. 95 – 99.
195. Новоселова А.Г. Окказиональные и потенциальные слова в публицистике (на материале произведений 1965–1985 годов) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А.Г. Новоселова. – К., 1986. – 24 с.
196. Огар Е.І. Мова дитячого літературного дискурсу: функціонально-комунікативні аспекти дослідження / Е.І. Огар // Вісник Сумського державного університету : зб. наук. праць. Серія : Філологічні науки. – Суми, 2006. – № 3 (87). – С. 10 – 17.
197. Олексенко В. Словотвірна підкатегорія недорослості / Володимир Олексенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2005. – Вип. 2. – С. 305 – 309.
198. Олексенко В. Лексико-семантична диференціація іменників із значенням об'єктивної зменшеності / Володимир Олексенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2005. – № 1. – С. 146 – 153.
199. Омельченко Л.Ф. Телескопні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика / Л.Ф. Омельченко // Збірник

Львівського університету. Іноземна філологія. – Львів, 2003. – Вип. 15. – С. 15 – 76.

200. Онищенко І.В. Категорія оцінки та засоби її вираження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І.В. Онищенко. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.

201. Островська О.М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О.М. Островська. – Львів, 2001. – 20 с.

202. Отин Е.С. Избранные труды по языкознанию / Е.С. Отин. – Донецк : Донеччина, 1999. – 400 с.

203. Панасюк А.Т. К вопросу об экспрессии как лингвистической категории / А.Т. Панасюк // Вестник Московского университета. – 1973. – № 6. – С. 29 – 38.

204. Панина Л.С. Экспрессивная и эмоциональная лексика как оценочная категория / Л.С. Панина // Проблемы современной русской лексикологии : сб. науч. трудов. – Калинин : КалининГУ, 1983. – С. 55 – 59.

205. Передрій Г.Р. У світі звуків і слів: Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору / Г.Р. Передрій. – К. : Богдана, 1998. – 399 с.

206. Петрищева Е.Ф. Об эмоциональной окрашенности слов в современном русском языке / Е.Ф. Петрищева // Развитие лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1965. – С. 39 – 50.

207. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль / М.М. Пилинський. – К. : Наук. думка, 1976. – 288 с.

208. Пиотровская Л.А. Эмотивные высказывания как объект лингвистического исследования / Л.А. Пиотровская. – СПб. : Питер, 2004. – 203 с.

209. Поворознюк С.І. Особливості функціонування оцінних дієслівних лексем у публіцистичному дискурсі / С.І. Поворознюк // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 4. – С. 341 – 348.
210. Пристай Г. До питання морфонології експресивної лексики / Галина Пристай // Дивослово. – 2009. – № 9. – С. 39 – 40.
211. Проскуркіна С.Г. Репрезентація оцінки в мікротексті / С.Г. Проскуркіна // Південний архів. Філологічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : Айлант, 2001. – Вип. 10. – С. 55 – 58.
212. Рао С. Оценка с помощью кавычек: язык прессы / Суджата Рао // Русский язык. – 1996. – № 3. – С. 18 – 22.
213. Ретунская М.С. Проблема социальной оценки слова / М.С. Ретунская // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи : сб. науч. трудов. – Горький : Горьк. гос. пед. ин-т., 1984. – С. 124 – 133.
214. Ретунская М.С. Условия формирования оценочных номинаций в процессе коммуникации / М.С. Ретунская // Вестник Харьковского университета. – Харьков, 1987. – С. 37 – 41.
215. Родзевич Н.С. Про будову складних слів у сучасній українській мові / Н.С. Родзевич // Українська мова в школі. – 1952. – № 6. – С. 10 – 19.
216. Рожанский Ф.И. Редупликация и названия животных в африканских языках / Ф.И. Рожанский // Вопросы языкознания. – 2007. – № 2. – С. 57 – 66.
217. Русанівський В.М. Мова в нашому житті / В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.
218. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики / В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.
219. Савела Т.В. Виділення нульового словотворчого суфікса (на матеріалі складних іменників) / Т.В. Савела // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 14. – С. 183 – 185.

220. Сагач Г.М. Емоційні суфікси іменників на позначення позитивної оцінки / Г.М. Сагач // Українська мова та література в школі. – 1975. – № 12. – С. 24 – 30.

221. Сагач Г.М. Морфолого-стилістичні особливості емоційних суфіксів іменників чоловічого роду *-ок, -ик, -чик, -ець, -очок, -ечок, -ичок* / Г.М. Сагач // Мовознавчі студії. – К. : Наук. думка, 1976. – С. 7 – 11.

222. Сакиєва Р.С. Немецкий язык. Эмоциональная разговорная речь / Р.С. Сакиєва. – М., 1991. – С. 10 – 36.

223. Санников В.В. Русский язык в зеркале языковой игры / В.В. Санников. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 527 с.

224. Селезнева Е.С. О некоторых особенностях выражения модальности сомнительной оценки (на материале английского, французского и русского языка / Е.С. Селезнева // Теоретическая и прикладная лингвистика. – Воронеж, 1999. – Вып. 1. Проблемы философии языка и сопоставительной лингвистики. – С. 74 – 80.

225. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О.О. Селіванова. – К., 1999. – 148 с.

226. Сікорська В.С. Іменники з суфіксами суб'єктивної оцінки в сучасній українській мові / В.С. Сікорська, Б.А. Шарпило // Мовознавство. – 1977. – № 6. – С. 13 – 23.

227. Скалозуб Л.Г. Дери́ваційні особливості демінутивної лексики (на матеріалі творів Марка Вовчка та Остапа Вишні) / Л.Г. Скалозуб // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – Вип. 5. – С. 157 – 164.

228. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.

229. Словник синонімів української мови : в 2-х т. / [А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та інші]. – К. : Наук. думка, 1999 – 2000. – Т. 1. – 1040 с. ; Т. 2. – 960 с.

230. Словник української мови : в 11-и т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. I – XI.
231. Словотвір сучасної української літературної мови / [за заг. ред М.А. Жовтобрюха]. – К. : Наук. думка, 1979. – 406 с.
232. Соколенко А.Н. Сокращения в английской научно-технической литературе (на материале радиотехнической терминологии) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А.Н. Соколенко. – К., 1965. – 18 с.
233. Соловій У.В. Оцінно-образна номінація у структурі художнього тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / У.В. Соловій. – Івано-Франківськ, 2003. – 22 с.
234. Ставицька Л.О. Естетика слова в українській поезії 20-30 рр. ХХ століття / Л.О. Ставицька. – К. : Правда Ярославичів, 2000. – 155 с.
235. Стернин И.А. Проблемы анализа структуры значения слова / И.А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежского гос. ун-та, 1979. – 156 с.
236. Стернин И.А. Семантическая основа экспрессивного словоупотребления / И.А. Стернин // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов-на-Дону, 1987. – 216 с.
237. Стишов О.А. Оказіоналізми у мові сучасних мас-медіа / О.А. Стишов // Культура слова. – К., 2001. – Вип. 59. – С. 72 – 78.
238. Стишов О.А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О.А. Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7 – 21.
239. Стишов О.А. Сучасне українське словотворення: основні тенденції розвитку / О.А. Стишов // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць на пошану проф. К.Г. Городенської з нагоди її 60-річчя. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 135 – 146.
240. Стишов О.А. Лексичні інновації з погляду нормативності / О.А. Стишов // Українська мова: з минулого в майбутнє. – К., 1998. – С. 172 – 176.

241. Стишов О.А. Семантична деривація / О.А. Стишов // «Наукові записки» Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського : зб. наук. праць. Серія : Філологія. – Вінниця : ВДПУ, 2000. – Вип. 2. – С. 60 – 66.
242. Стишов О.А. Нові лексичні запозичення в мові засобів масової інформації / О.А. Стишов // Культура мови. – К. : Наук. думка, 1997. – Вип. 51. – С. 53 – 60.
243. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / За заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка. – 1973. – 588 с.
244. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; за ред. А.П. Грищенка]. – К. : Вища школа, 1997. – 493 с.
245. Сюта Г.М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йорської групи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г.М. Сюта. – К., 1995. – 20 с.
246. Тараненко О.О. Сміслові процеси в основі розвитку демінутивних суфіксів / О.О. Тараненко // Мовознавство. – 1983. – № 12. – С. 48 – 56.
247. Телия В.Н. Механизмы экспрессивной окраски / В.Н. Телия // Человеческий фактор в языке : языковые механизмы экспрессивности. – М. : Наука, 1991. – С. 36 – 66.
248. Телия В.Н. Экспрессивность как проявление субъективного фактора в языке и ее прагматическая ориентация / В.Н. Телия // Человеческий фактор в языке : языковые механизмы экспрессивности. – М. : Наука, 1991. – С. 5 – 35.
249. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 141 с.
250. Тетерина И.Л. Функциональный аспект атрибутивного словосочетания модели «прилагательное + существительное» / И.Л. Тетерина // Семантико-функциональные поля в лексике и грамматике / [межвуз. сб. науч. тр.]. – Л. : Ленинград. гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1990. – С. 103 – 109.

251. Тимошенко Т.Р. Телескопия в словообразовательной системе современного английского языка : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Тимошенко Тамара Романовна. – К., 1975. – 176 с.

252. Тимошенкова Т.М. К вопросу о качественной оценке как лингвистической категории / Т.М. Тимошенкова, А.В. Ребрий // Вестник Харьковского университета «Теоретические аспекты коммуникативной деятельности». – 1994. – № 383. – С. 127 – 133.

253. Товстенко В. Функціонально-стильова диференціація іменникових суфіксів із значенням збільшеності-експресивності / Вікторія Товстенко // Українська мова. – 2003. – № 1 (6). – С. 61 – 65.

254. Тримбач С.В. Фільм, глядач і соціалістична реальність / С.В. Тримач // Методологічні проблеми мистецтвознавства. – К. : Наук. думка, 1989. – 102 с.

255. Тропина Н.П. Семантическая деривация: мультипарадигмальное исследование : [монографія] / Н.П. Тропина. – Херсон, 2003. – 336 с.

256. Тропіна Н.П. До питання про сутність лексико-семантичної деривації / Н.П. Тропіна // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 54 – 59.

257. Тураева З.Я. Лингвистика текста и категория модальности / З.Я. Тураева // Вопросы языкознания. – 1994. – № 3. – С. 105 – 114.

258. Турчак О.М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.М. Турчак. – Дніпропетровськ, 2005. – 18 с.

259. Турчак О.М. Оказіоналізми як об'єкт лінгвістичного дослідження / О.М. Турчак // Українська мова. – 2004. – № 2. – С. 47 – 55.

260. Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2007 – 856 с.

261. Улуханов И.С. Узуальные и окказиональные единицы словообразовательной системы / И.С. Улуханов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 1. – С. 44 – 54.

262. Федоренко О.Д. Фразеологізми із суфіксами суб'єктивної оцінки (на матеріалі газетних текстів) / О.Д. Федоренко // Стиль і текст. – К. : Ін-т журналістики. – 2003. – Вип 8. – С. 52 – 61.

263. Федотова О.І. Семантична структура оцінки / О.І. Федотова // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі : [зб. наук. та наук.-метод. праць]. – Горлівка : ГДПМ, 1996. – Вип. 2. – Т. 2. – С. 195 – 201.

264. Фельдман Н.И. Окказиональное слово и лексикография / Н.И. Фельдман // Вопросы языкознания. – 1957. – № 4. – С. 64 – 73.

265. Формановская Н.И. Эмоции, чувства, интенции, экспрессия в языковом и речевом выражении / Н.И. Формановская // Эмоции в языке и речи. – М. : РГГУ, 2005. – С. 106 – 116.

266. Халіновська Л. Особливості абрєвіації в українській авіаційній термінології / Людмила Халіновська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 675 : Проблеми української термінології. – С. 50 – 53.

267. Ханпира Э.И. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании / Э.И. Ханпира // Развитие словообразования современного русского языка : сб. научн. трудов. – М. : Наука, 1966. – С. 153 – 167.

268. Харченко В.К. Разграничение оценочности, образности, экспрессии и эмоциональности в семантике слова / В.К. Харченко // Русский язык в школе – 1976. – № 3. – С. 66 – 71.

269. Харченко В.К. Экспрессивность, эмоциональность, оценочность и образность как категории лингвостилистики / В.К. Харченко // Стили языка и стили речи как явление функционально-речевой дифференциации – Орджоникидзе, 1983. – С. 38 – 40.

270. Хидикель С.С. Оценочный компонент лексического значения слова / С.С. Хидикель, Г.Г. Кошель // Иностранные языки в школе. – 1981. – № 4. – С. 7 – 12.

271. Ходакова Е.П. Каламбур // Русский язык: Энциклопедия [под ред. Ю.Н. Караулова]. – М. : Науч. из-во «Большая Российская энциклопедия», 2003. – С. 175.

272. Хохлачева В.Н. Индивидуальное словообразование в русском литературном языке XIX века (имена существительные) / В.Н. Хохлачева // Материалы и исследования по истории русского литературного языка. – М., 1962. – Т. 5. – С. 166 – 182.

273. Цоллер В.Н. Соотношение категорий экспрессивности, эмотивности и оценочности в структуре лексического значения / В.Н. Цоллер // Научные ведомости БГУ. – 1998. – № 2. – С. 43 – 54.

274. Чабаненко В.А. Норми словотворення і мовна експресія / В.А. Чабаненко // Мовознавство. – 1980. – № 2. – С. 13 – 20.

275. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії / В.А. Чабаненко. – К. : Вища школа, 1984. – 168 с.

276. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1993. – 215 с.

277. Чернейко Л.О. Оценка в знаке и знак в оценке / Л.О. Чернейко // Филологические науки. – 1990. – № 2. – С. 72 – 81.

278. Чиркова Е.К. О критериях отграничения окказиональных слов от новых слов литературного языка / Е.К. Чиркова // Современная русская лексикография. – Л., 1975. – С. 91 – 101.

279. Чичерин А.В. Сила поэтического слова / А.В. Чичерин. – М. : Сов. писатель, 1985. – 319 с.

280. Чобот І. Категорія оцінки та засоби їх вираження у текстах публіцистичного стилю / Інна Чобот // Східнослов'янська філологія : здобутки та перспективи : збірник матеріалів Всеукр. студ. наук. конференції. – Кривий Ріг, 2002. – С. 191 – 195.

281. Шанский Н.М. Очерки по словообразованию / Н.М. Шанский. – М. : Наука, 1969. – 241 с.

282. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания / В.И. Шаховский. – Волгоград : ВГПИ, 1983. – 94 с.

283. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – Воронеж, 1987. – 190 с.

284. Шаховский В.И. Проблема разграничения экспрессивности и эмотивности как семантических категорий лингвостилистики / В.И. Шаховский // Проблемы семасиологии и лингвостилистики. – Рязань, 1975. – Вып. 2. – С. 3 – 25.

285. Шаховский В.И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации / В.И. Шаховский // Филологические науки. – 1998. – № 2. – С. 59 – 65.

286. Швед В.И. Словообразование и текстообразование / В.И. Швед // Вопросы языкознания. – 1985. – № 4. – С. 115 – 121.

287. Шемет В.Г. Семантика і словотвірна структура афіксоїдних дериватів в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.Г. Шемет. – К., 2011 . – 18 с.

288. Шинкарук В. Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки / Василь Шинкарук, Лариса Шутак. – Чернівці : Рута, 2002. – 128 с.

289. Шмелёв Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях / Д.Н. Шмелёв. – М. : Наука, 1977. – 168 с.

290. Шубин Е.П. Языковая коммуникация и обучение иностранному языку / Е.П. Шубин. – М., 1972. – 350 с.

291. Шутак Л.Б. Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.Б. Шутак. – К., 2002. – 20 с.

292. Юрченко Т.Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук / Юрченко Тетяна Григорівна. – К., 2003. – 259 с.

293. Юрченко Т.Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.Г. Юрченко. – К., 2003. – 18 с.

294. Якобсон Р.О. О лингвистических аспектах перевода / Р.О. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 16 – 24.

295. Яковлев С.В. Функционально-семантическое поле оценочности и его выражение в лексике / С.В. Яковлев // Семантико-функциональные поля в лексике и грамматике. – Л., 1990. – С. 118 – 123.

296. Янко-Триницкая Н.А. Продуктивные способы и образцы окказионального словообразования / Н.А. Янко-Триницкая // Ученые записки Ташкентского пед. ин-та. – Ташкент, 1975. – № 1. – С. 413 – 418.

297. Янко-Триницкая Н.А. Словообразование в современном русском языке / Н.А. Янко-Триницкая. – М. : Издательство «Индрик», 2001. – 504 с.

298. Auer P. Context and contextualization Text / P. Auer // Handbook of pragmatics. Amsterdam. – Philadelphia : John Benjamins Publ. Co., 1995. – P. 1 – 8.

299. Burkacka I. Porównawcza analiza gniazdowa wybranych leksemów neutralnych i nacechowanych ekspresywnie / Iwona Burkacka. – Warszawa : Elipsa, 2001. – 251 s.

300. Calhoun C. What is an Emotion? / C. Calhoun, R. Solomon // What is an Emotion? Classical Readings in Philosophical Psychology. – New York / Oxford : Oxford University Press, 1984. – 234 p.

301. Croft W. Cognitive Linguistics Text / W. Croft, D.A. Cruse. – Cambridge (UK) : the University Press, 2004. – 356 p.

302. Crystal D. Language and the Internet Text / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – P. 4 – 15.

303. Doroszewski W. O analogii w słowotwórstwie / Witold Doroszewski // Język. Myślenie. Działanie. Rozważania językoznawcy. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1982. – S. 303 – 306.

304. Erdmann K.O. Die Bedeutung des Wortes / K.O. Erdmann. – Leipzig, 1925. – 107 s.
305. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1982. – 250 s.
306. Fleischer W. Regeln der Wortbildung und Wortverwendung / W. Fleischer // Deutsch als Fremdsprache. – 1978. – Bd.15. – H. 2. – S. 33 – 49.
307. Honowska M. Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967 – 1977) / M. Honowska. – Wrocław, Warszawa : PAN, 1979. – 76 s.
308. Kaproń-Charzyńska I. Pragmatyczne aspekty słowotwórstwa. Funkcja ekspresywna i poetycka / Iwona Kaproń-Charzyńska // Pragmatyczne aspekty słowotwórstwa. Funkcja ekspresywna i poetycka. – Toruń, 2014. – 229 s.
309. Lyons J. Linguistic semantics / J. Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 376 p.
310. Plag I. Word-Formation in English / Ingo Plag. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 240 p.
311. Pfütze M. Grundgedanken zu einer funktionalen Textlinguistik / M. Pfütze // Textlinguistik. – Dresden, 1970. – S. 1 – 15.
312. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford; Cambridge : MA, 1994. – 145 p.
313. Smólkowa T. Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej / Terese Smólkowa. – Kraków, 2001. – 265 s.
314. Stubbs M. Discourse Analysis : The Sociolinguistic Analysis of Natural language / M. Stubbs. – Oxford, 1983. – 304 p.
315. Černyševa I.I. Aktuelle Probleme der deutschen Phraseologie / I.I. Černyševa // Deutsch als Fremdsprache. – 1984. – S. 17 – 22.
316. Wodak R. Disorders of discourse Text / R. Wodak. – L., N.Y. : Longman, 1996. – 200 p.

317. Wright G.H. von. The varieties of goodness / G.H. Wright. – L., 1963. – 297 p.

318. Zima J. Expresivita slova v současné češtině / J. Zima. – Praha, 1961. – 140 s.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусяк І. Зайчикова книжечка [Текст] / Іван Андрусяк. – К. : Грані-Т, 2008. – 48 с.

2. Андрусяк І. Кабан дикий – хвіст великий... Друга історія Стефи і Чакалки: повість [Текст] / Іван Андрусяк. – К. : Грані-Т, 2010. – 72 с.

3. Андрусяк І. Стефа і її Чакалка. Дівчача повістина: повість [Текст] / Іван Андрусяк. – К. : Грані-Т, 2011. – 64 с.

4. Андрусяк І. Вісім днів із життя Бурундука [Текст] / Іван Андрусяк. – К. : Грані-Т, 2012. – 72 с.

5. Бойко І. Цукерки для людоджера [Текст] / Ігор Бойко. – К. : Джерела М, 2005. – 112 с.

6. Болото А. Вдова узурпатора [Текст] / Аліна Болото. – К. : Джерела М, 2005. – 192 с.

7. Бусенко О. Паперовий янгол [Текст] / Ольга Бусенко. – К. : Грані-Т, 2007. – 64 с.

8. Вдовенко С. Щоденник ваговозика [Текст] / Сергій Вдовенко. – К. : Зелений Пес, 2007. – 112 с.

9. Вздульська В. Вертихвіст: повість [Текст] / Валентина Вздульська. – К. : Грані-Т, 2013. – 100 с.

10. Волосевич І. Про Хлопчика [Текст] / Інна Волосевич. – К. : Грані-Т, 2008. – 80 с.

11. Воронина Л. Суперагент 000. Таємниця золотого кенгуру. Дитячий детектив [Текст] / Леся Воронина. – Вінниця : ПП «Видавництво «Тезис»; «Соняшник», 2004. – 192 с.

12. Воронина Л. Нямлик і Балакуча Квіточка [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2008. – 136 с.
13. Воронина Л. Прибулець з Країни нямликів [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2012. – 136 с.
14. Воронина Л. Таємне Товариство Боягузів та Брехунів: повісті [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2012. – 268 с.
15. Воскресенська Н. Дивовижні пригоди Наталки в країні Часу [Текст] / Ніна Воскресенська. – К. : Грані-Т, 2007. – 112 с.
16. Воскресенська Н. Легенда про Бовдура Великого [Текст] / Ніна Воскресенська. – К. : Грані-Т, 2007. – 240 с.
17. Воскресенська Н. Руда Ворона [Текст] / Ніна Воскресенська. – К. : Грані-Т, 2008. – 136 с.
18. Воскресенська Н. Останнє бажання короля [Текст] / Ніна Воскресенська. – К. : Зелений Пес, 2006. – 224 с.
19. Гаврош О. Галуна-Лалуна або Іван Сила на Острові Щастя [Текст] / Олександр Гаврош. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2010. – 374 с.
20. Герасименко М. Політ на черешні [Текст] / Микола Герасименко. – К. : Грані-Т, 2008. – 48 с.
21. Григоруk А. Волелюбний Вітер [Текст] / Анатолій Григоруk. – К. : Грані-Т, 2008. – 56 с.
22. Григоруk А. Праправнук барона Мюнхгаузена : повість-казка [Текст] / Анатолій Григоруk. – К. : Гамазин, 2008. – 112 с.
23. Гуменюк Н. Зустріч на Босому мосту [Текст] / Надія Гуменюк. – К. : Грані-Т, 2009. – 184 с.
24. Даренська Л. Бабусин букет, або Квіткові казки для Ганнусі [Текст] / Лариса Даренська. – К. : Грані-Т, 2008. – 56 с.
25. Денисенко Л. Ліза та Цюця П. [Текст] / Лариса Денисенко. – К. : Грані-Т, 2007. – 112 с.

26. Денисенко Л. Ліза та Цюця П. зустрічаються [Текст] / Лариса Денисенко. – К. : Грані-Т, 2008. – 128 с.
27. Дереш Л. Дивні дні Гані Грак [Текст] / Любко Дереш. – К. : Грані-Т, 2007. – 112 с.
28. Дяченки М. та С. Зло не має влади [Текст] / Марина та Сергій Дяченки. – К. : Гамазин, 2008. – 408 с.
29. Есаулов О. Game over [Текст] / Олександр Есаулов. – К. : Гамазин, 2006. – 192 с.
30. Есаулов О. Вихідний формат: роман [Текст] / Олександр Есаулов. – К. : Гамазин, 2007. – 240 с.
31. Есаулов О. Антивірус [Текст] / Олександр Есаулов. – К. : Зелений пес, 2006. – 384 с.
32. Есаулов О. Таємниця Великого Сканера [Текст] / Олександр Есаулов. – К. : Гамазин, 2009. – 192 с.
33. Жолдак Б. Капосні капці [Текст] / Богдан Жолдак. – К. : Грані-Т, 2010. – 80 с.
34. Завітайло Т. Зброя вогню [Текст] / Тарас Завітайло. – К. : Наш час, 2007. – 143 с.
35. Ільченко О. Загадкові світи старої обсерваторії [Текст] / Олесь Ільченко. – К. : Грані-Т, 2009. – 96 с.
36. Ковальська К. Тятіка і Патіка [Текст] / Ксенія Ковальська. – К. : Гамазин, 2008. – 112 с.
37. Кононенко Є. Неля, яка ходить по стелі [Текст] / Євгенія Кононенко. – К. : Грані-Т, 2008. – 80 с.
38. Кононенко Є. Неля сходить зі стелі [Текст] / Євгенія Кононенко. – К. : Грані-Т, 2009. – 80 с.
39. Кононенко Є. Бабусі також були дівчатами: повість [Текст] / Євгенія Кононенко. – К. : Грані-Т, 2010. – 96 с.

40. Лебедєва К. Птаха корабель [Текст] / Катерина Лебедєва. – К. : Грані-Т, 2007. – 128 с.
41. Луцєвська О., Вздутьська В., Шапіро Г., Живка З. Різдвяні повісті [Текст] / Оксана Луцєвська, Валентина Вздутьська, Гаврієла Шапіро, Зоряна Живка. – К. : Грані-Т, 2009. – 144 с.
42. Малик Г. Вуйко Йой і Лишиня : повість [Текст] / Галина Малик. – К. : Грані-Т, 2010. – 128 с.
43. Малик Г. Сміятися заборонено [Текст] / Галина Малик. – К. : Джерела М, 2005. – 112 с.
44. Мальчина О. Чудеса повсякденного життя [Текст] / Ольга Мальчина. – К. : Грані-Т, 2009. – 72 с.
45. Матіяш Дзвінка Казки П'ятинки: казки та оповідання [Текст] / Дзвінка Матіяш. – К. : Грані-Т, 2010. – 120 с.
46. Мельниченко Т. Чим пахне дитинство [Текст] / Тамара Мельниченко. – К. : Грані-Т, 2008. – 40 с.
47. Мензатюк З. Чарівний Іванко [Текст] / Зірка Мензатюк. – К. : Грані-Т, 2007. – 64 с.
48. Мензатюк З. Український квітник [Текст] / Зірка Мензатюк. – К. : Грані-Т, 2011. – 64 с.
49. Микицей М. Будинок, який умів розмовляти : повість [Текст] / Марія Микицей. – К. : Грані-Т, 2012. – 67 с.
50. Міщенко О. Літні пригоди Богданчика [Текст] / Олександр Міщенко. – Лубни : Комунальне видавництво «Лубни», 2012. – 152 с.
51. Мовчун Л. Арфа для павучка [Текст] / Леся Мовчун. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2012. – 48 с.
52. Мухарський А. Дивовижна знахідка [Текст] / Антін Мухарський. – К. : «Джерела М», 2003. – 80 с.
53. Нестайко В.З. Чарівний талісман : Повісті [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2010. – 288 с.

54. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Сонце серед ночі. Пригоди в Павутинії [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 208 с.
55. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Загадковий Яшка. Сонячний зайчик і Сонячний вовк [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 128 с.
56. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Таємний агент Порча і козак Морозенко. Таємниці лісею «Кондор» [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2011. – 128 с.
57. Нестайко В.З. Дивовижні пригоди в лісовій школі: Секрет Васі Кицина. Енелолик, Уфа і Жахоб'як [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2011. – 128 с.
58. Нестайко В.З. Чарівні окуляри [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Веселка, 2008. – 95 с.
59. Нестайко В.З. Найновіші пригоди Їжачка Колька Колючки та Зайчика Косі Вуханя [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008. – 160 с.
60. Нестайко В.З. Загадка старого клоуна : Повість [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2010. – 272 с.
61. Нестайко В.З. Одиниця з обманом : Повісті й оповідання [Текст] / В.З. Нестайко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 320 с.
62. Нестайко В.З. Тореадори з Васюківки [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. – 440 с.
63. Нестайко В.З. Чорлі [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Видавництво «Майстер-клас», 2012. – 64 с.
64. Нестайко В.З. Країна Сонячних Зайчиків [Текст] / В.З. Нестайко. – К. : Країна Мрій, 2014. – 352 с.
65. Нікітінський Ю. Петрик і чорна рука: повість [Текст] / Юрій Нікітінський. – К. : «Джерела М», 2004. – 112 с.

66. Нікітінський Ю. Подвиги сержанта Подвига: оповідання [Текст] / Юрій Нікітінський. – К. : «Джерела М», 2005. – 112 с.
67. Нікітінський Ю. Обережно пінгвіни! Повісті [Текст] / Юрій Нікітінський. – К. : «Джерела М», 2004. – 112 с.
68. Новак І. Сонячна магія [Текст] / Ілля Новак. – К. : Гамазин, 2006. – 368 с.
69. Новікова-Бемм Л.К. Катя Шпулька : повість [Текст] / Л.К. Новікова-Бемм. – Донецьк : Донбас, 2013. – 88 с.
70. Павленко М. Домовичок з палітрою: повість [Текст] / Марина Павленко. – К. : Грані-Т, 2011. – 112 с.
71. Павленко М. Домовичок повертається: повість [Текст] / Марина Павленко. – К. : Грані-Т, 2011. – 176 с.
72. Павленко М. Півтора бажання [Текст] / Марина Павленко. – К. : Грані-Т, 2007. – 128 с.
73. Павленко М. Миколчині історії [Текст] / Марина Павленко. – К. : Грані-Т, 2008. – 104 с.
74. Павлишин Г. Унікальна Картоплина [Текст] / Галина Павлишин. – К. : Грані-Т, 2008. – 72 с.
75. Павлюк І. Літаючий казан [Текст] / Ігор Павлюк. – Львів : Добра справа, 2003. – 38 с.
76. Пагутяк Галина Лялечка і Мацько [Текст] / Галина Пагутяк. – К. : Грані-Т, 2008. – 96 с.
77. Паньо К. Цвіт мандрагори : повість [Текст] / Катерина Паньо. – К. : Грані-Т, 2010. – 96 с.
78. Паньо К. Полювання на сліпса [Текст] / Катерина Паньо. – К. : Грані-Т, 2009. – 104 с.
79. Поваляєва С. Вррум-чарівник [Текст] / Світлана Поваляєва. – К. : Грані-Т, 2007. – 112 с.

80. Пономаренко М. Пригоди Чіпа та його друзів [Текст] / Марина Пономаренко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 48 с.
81. Потаніна І. Ну чисто янгол! [Текст] / Ірина Потаніна. – К. : Зелений Пес, 2007. – 192 с.
82. Потапова А. Марійка та Чирлик [Текст] / Алла Потапова. – К. : Джерела М, 2005. – 112 с.
83. Прудник С. Одинадцять казок про дванадцять місяців: Казки [Текст] / Світлана Прудник. – Тернопіль : Богдан, 2008. – 48 с.
84. Птіцин А., Ілленко І. Гноми на дорогах [Текст] / Анатолій Птіцин, Ігор Ілленко. – К. : Зелений Пес, 2006. – 112 с.
85. Радущинська О. Щоденник Славка Хоробрика, або пригоди хлопчика-міліціонера [Текст] / Оксана Радущинська. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2012. – 88 с.
86. Рутківський В. Ганнуся [Текст] / Володимир Рутківський. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2012. – 256 с.
87. Сняданко Н. Країна поламаних іграшок [Текст] / Наталка Сняданко. – К. : Грані-Т, 2008. – 80 с.
88. Тарабанчук Ю. Небезпечні хованки, або Розвідник Люка і Terra incognita [Текст] / Юрій Тарабанчук. – К. : Гамазин, 2007. – 224 с.
89. Тарабанчук Ю. Ховайся, хто може, або Розвідник Люка і піратська шхуна: повість-казка [Текст] / Юрій Тарабанчук. – К. : Джерела М, 2005. – 112 с.
90. Тарабанчук Ю. Хто не заховався, або Розвідник Люка і облога фортеці [Текст] / Юрій Тарабанчук. – К. : Гамазин, 2006. – 224 с.
91. Українська література для дітей : хрестоматія / [упорядкув. О.О. Гарачковська]. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 800 с.
92. Холоденко С. Щоб ніхто не здогадався [Текст] / Сергій Холоденко. – К. : Джерела М, 2005. – 192 с.

93. Холоденко С. В іншому вимірі [Текст] / Сергій Холоденко. – К. : Джерела М, 2005. – 192 с.
94. Чеповецький Ю. Дивовижна подорож М'якуша, Нетака та Непосидька [Текст] / Юхим Чеповецький. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2011. – 176 с.
95. Чеповецький Ю. Неймовірні пригоди М'якуша, Нетака та Непосидька [Текст] / Юхим Чеповецький. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 176 с.
96. Чеповецький Ю. Веселі пригоди Мицика і Кицика [Текст] / Юхим Чеповецький. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 160 с.
97. Чеповецький Ю. Пригоди шахового солдата Пешкіна [Текст] / Юхим Чеповецький. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2013. – 192 с.
98. Чередниченко Д. Мандри Жолудя: вірші, казки, оповідання [Текст] / Дмитро Чередниченко. – К. : Школа, 2007. – 224 с.
99. Чередниченко Д. Чого Волошка запишалася [Текст] / Дмитро Чередниченко. – К. : Грані-Т, 2012. – 60 с.
100. Щербаченко Т. Пуп Землі, або Як Даринка світ рятувала [Текст] / Тетяна Щербаченко. – К. : Грані-Т, 2007. – 56 с.
101. Ющук І. Троє на Місяці : повість [Текст] / Іван Ющук. – К. : Грані-Т, 2010. – 240 с.
102. Ярош В. Чаклун, чаклунка та стара валіза [Текст] / Вікторія Ярош. – К. : «Джерела М», 2005. – 112 с.
103. Ячейкін Ю. Небреха. The best [Текст] / Юрій Ячейкін. – К. : «Джерела М», 2004. – 208 с.
104. Ячейкін Ю. Друге бажання королеви. Роман [Текст] / Юрій Ячейкін. – К. : «Джерела М», 2004. – 192 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А.

**Традиційні способи творення дериватів з емоційно-оцінними
значеннями в сучасній українській дитячій прозі**

Спосіб творення	Кількість одиниць	Відсотковий показник
Суфіксальний:	595	35,2 %
позитивна оцінка;	365	
негативна оцінка	230	
Словоскладання (юкстапозиція)	498	29,5 %
Редуплікація	237	14,05 %
Основоскладання (композиція)	84	4,9 %
Префіксальний	67	3,9 %

**СЛОВОВІРНИЙ І ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ЗАГАЛЬНИХ ТА
ВЛАСНИХ ОКАЗІОНАЛЬНИХ НАЗВ**

А

АДАМ ← аббревіатура від словосполучення автономна довгодіюча аналітична машина. *Мені так і кортить у темні мого друга капітана Небреха – за півоберта планети навколо осі – зліпити зразок: автономну довгодіючу аналітичну машину, скорочено АДАМ* (Ю. Ячейкін).

АДЧС ← аббревіатура від словосполучення Асоціація Добрих Чарівників Світу. *Вітаю вас від імені славної АДЧС (тобто Асоціації Добрих Чарівників Світу)* (В. Нестайко).

Айболітька ← Айболить – прізвисько персонажа дитячого твору. *Відтоді Шурко став називати Шуру Айболитькою* (В. Нестайко).

Алєкати ← але- + -ка- (ти) – постійно вимовляти лише сполучник *але*. *Ну що ти все «алекаєш!» – вигукнув Ромка* (В. Нестайко).

Архибід ← за аналогією до Архімед – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Саме про цього Архибіда. У мене після неї цілий тиждень живіт болів. Самі біди від тих учених* (К. Паньо).

Аспид Гадюк Питонович ← аспид гадюк- (а) питон- + -ович – прізвисьце, ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Це – зміїний прем'єр-міністр Гадюк Питонович Аспид* (В. Нестайко).

Б

Бабягінський ← Баб- (а) + -и- Яг- (а) + -ин- + -ськ- (ий) – той, що стосується Баби Яги. *І він якраз одягнений у халат бабягінський, у хустку і чоботи* (В. Нестайко).

Бабаячість ← Баба Я- [га] + [вели]- чність – ввічливе звертання до казкового персонажа дитячого твору. *Та ні, ваша висока бабаячосте!* – *схаменувся Чахлик* (І. Андрусак).

Бабусійка ← бабусій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а) – назва розпещеної онуки, яка часто зловживає любов'ю бабусі. *Узагалі, Стефа і татійка, і мамійка, і сестрійка, і навіть бабусійка іноді – коли бабуся приїжджає* (І. Андрусак).

Багатоголовість ← багато + голів- (Ø) + [величн]- ість – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *І я взялася докладно розповідати про розмову з Його Багатоголовістю* (І. Потаніна).

Базі́ка-Балабо́н ← базіка + балабон – складне прізвище персонажа дитячого твору. *І третій прем'єр-міністр княгиня Ябеда-Доноська (вона міністр фізичного й морального виховання), графиня Страхопуд-Тремтельська і міністр інформації баронеса Базіка-Балабон* (В. Нестайко).

Батіжко́ва ← батіжок- + -ов- (а) – особове ім'я героїні дитячого твору. *А ось – приборкувачка левів і тигрів, тітонька Батіжкова* (Ю. Чеповецький).

БББ ← абревіатура від сполуки слів Балабон, Будяк і Барон. *Безтямний директор ресторану «Теляча радість», дзеркальний БББ (Балабон, Будяк і Барон), обома своїми бездумними макітрами, яким насправді більше пасує назва дорожніх глечиків, дожився до безмежно ідіотського вчинку* (Ю. Ячейкін).

Бездумно-радісний ← бездумн- (ий) + -о- + радісний – okazіональний складний прикметник. *Це вже не були, як раніше, бездумно-радісні очі безтурботно-щасливих людей* (В. Нестайко).

Береза́нтій ← берез- [ень] + [Сил]- антій – ім'я персонажа дитячого твору, що народився в березні. *Не буде березня! Бо я того Березантія, провісника Весни, заморозив* (В. Нестайко).

Бéрез ← березень – кличка собаки. *І я представляю тобі весняну трійцю. Перший – це я, лабрадор Берез* (Л. Денисенко).

Бідола́йчик ← бідола- [шний] + [за]- йчик – назва персонажа дитячого твору, який потрапляє у прикрі ситуації. *Шкода бідолайчика їжачка і зайчика* (В. Нестайко).

Блисьблісь ← блись + блись – ім'я яскравої блискавки. *За Чорнарою на брудних грозових хмаринах-перлинах сиділи й лаялись грім Гургур Петрович та його дружина, блискавка Блисьблісь Іванівна* (В. Нестайко).

Блукáльчик ← блукалець + -ик – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Просто ти випадково приземлився на стину Гладкого Блукальчика* (Л. Воронина).

Блуп ← blue – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Цікаво, як це сподобалося би бідоласі Блуп* (К. Паньо).

Бóксі ← Б- [огдана] + Окс- [ана] – прізвисько персонажів дитячого твору. *Нас і без того називають Боксі* (← Бо+ Оксі), *за те, що ми нерозливвода* (В. Вздутьська).

Борщоїд ← борщ- + -о- + їс- ти – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Або Шоколадоїд, або ж Чипсоїд, або Борщоїд* (Л. Денисенко).

Братокаба́нчик ← брат + -о- + кабанчик – назва брата морської свинки. *Усі мої шість сестросвинок та шість братокабанчиків хворі теж* (Л. Денисенко).

Брейк ← break – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Брейк, невисокий, лисуватий, стрімкий у рухах, підкотився до вікна* (О. Есаулов).

Бровко́ Барбо́сович ← Бровко барбос- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Зараз же у Сірка Барбосовича гостює його брат Бровко Барбосович, з яким я працюю у цирку* (В. Нестайко).

Будя́к Реп'яхі́вський ← будяк реп'ях- + -івськ- (ий) – ім'я та прізвище персонажа дитячого твору. *А ще у квітів свої рослині вороги – бур'яни. Головний з них – колючий отаман Будяк Реп'яхівський* (В. Нестайко).

Бурмо́сик ← бурмоси- тися + -ик – ім'я персонажа дитячого твору, який завжди чимось незадоволений і насуплений. *Де квіти цвітуть не лише вдень, а й уночі. Там живе Бурмосик* (Т. Щербаченко).

Бусурма́ні ← бусур- [ман] + [Ар]- мані – назва відомого казкового бренду одягу. *Аякже – всі мають побачити її незабутнє вбрання від самого Бусурмані* (Н. Воскресенська).

Бúцик ← буца- ти + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *У садочку, сторожко озираючись, Оленка обережно пересадила **Буцика** з рюкзака до кишені кофти* (Л. Воронина).

В

Важливосправний ← важлив- (ий) + -о- + справний – okazіональний складний прикметник. *Поруч із **важливосправною** табличкою цвяхами прибита інша табличка, на якій червоними літерами було написано: «Прохання НЕ дотримуватися порядку»* (Л. Новікова-Бемм).

Вакці́на-здорові́на ← вакцина + здоров- (ий) + -ин- (а) – назва казкової медичної вакцини. *Добре, що в мене є **вакцина-здоровина** від усіх заразних хвороб* (В. Нестайко).

Вар'є́ник ← вар{е →'є}ник – ім'я персонажа дитячого твору. *О, **Вар'єнику**, – з розкритими обіймами ринувся він до палацу* (Н. Воскресенська).

Ватр'ю́шка ← ватр{у →'ю}шка – ім'я персонажа дитячого твору. ***Ватр'юшко!** Ви неперевершені як завжди* (Н. Воскресенська).

Вдалонóженко ← вдал- (ий) + -о- + ног- (а) + -енк- (о) – прізвище персонажа дитячого твору. *Засоромив Цюцю П. водомірковий тренер, великий сірий водомірка пан **Вдалоноженко*** (Л. Денисенко).

Велосипéдка ← велосипед- + -к- (а) – назва фантастичної істоти. *Як, ти не знаєш **велосипедок**? Тих, що живуть над Річковою Дорогою* (К. Паньо).

Вер ← вересень – кличка собаки. *Отже, це – **Вер**, порода його зветься ірландський сеттер* (Л. Денисенко).

Верескúчі ← Вер{сачі → ескучі} – назва відомого казкового бренду одягу. *Поглянь лише на ту вишукану посеред усілякого непотребу на болоті сукенку самого маестро **Верескучі*** (Н. Воскресенська).

Верблúд Верблúдович ← верблюд верблюд- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Цього року він мав бути особливим, бо на нього повинен був прийти інспектор – професор, доктор музикознавчих наук **Верблюд Верблюдович** Драмодер* (В. Нестайко).

Весéлик ← весел- (ий) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *А ще живе там Веселик, гадаю, що декому також відомо, хто це такий* (Т. Щербаченко).

Веселіна ← весел- (ий) + [Ір]- ин- (а) – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Десь – не тут, колись – не тепер, високо в горах жили собі, були собі король-чародій Зоресвіт Іванович та королева-чарівниця Веселина Василівна* (В. Нестайко).

Видумляка ← видумл- яти (= видумувати) + -як- (а) – назва персонажа дитячого твору, який постійно щось вигадує. *Ич який! Видумляка! Такий, як я, – усміхнулася Дюдя* (В. Нестайко).

Віп'юс-одужаюс ← вип- [ити] + [окул] -юс + одужа- [ти] + [мускул] -юс – назва цілющої рідини. *Його вода цілюща, лікарська. Наші лікарі її називають «вип'юс-одужаюс» і прописують усім дітям по три краплини перед їдою* (Ю. Чеповецький).

Вівсогорія ← овес → Вівс- + [Чорн]- огорія – назва фантастичної країни. *Цього разу я тобі повірю, але запам'ятайте, якщо у Смачляндії, Вівсогорії чи Лежебокії зникне бодай одна дитина, буде тобі непереливки, бо ти матимеш справу з самою Рудою Вороною* (Н. Воскресенська).

Відкаркуватися ← форма недоконаного виду до дієслова відкаркатися, утворена за допомогою суфікса -ува- – відмовлятися по-воронячому. *Кар Карлович для годиться спершу відкаркувався, а тоді погодився* (В. Нестайко).

Відьмозна́вство ← відьм- (а) + -о- + -знавство – назва шкільної дисципліни. *А що, як я побалакаю з директором вашої лісової школи, щоб він її узяв на викладацьку роботу. Вчителькою відьмознавства* (В. Нестайко).

Відьмоло́гія ← відьм- (а) + -о- + -логія – назва галузі казкової науки. *У нас позникали цілі галузі науки, як от астрологія, чарівництво і відьмологія* (Ю. Ячейкін).

Відьомсько-чаклу́нський ← відьомськ- (ий) + -о- + чаклунський – оказіональний складний прикметник. *Коли поважне відьомсько-чаклунське товариство зібралось, він уже сидів* (Н. Воскресенська).

Віршеня́та ← вірш + -енят- (а) – зменшено-пестлива назва віршів для маленьких дітей. *Можна просто прочитати про них віршенята* (Ю. Чеповецький).

Вітерне́т ← вітер + [Інтер]- нет – Інтернет для вітрів. *Мій перший віце-вітер у Вітернеті перевіряв: це більше, ніж тобі платять зараз* (М. Павленко).

Волоха́н ← волохат- (ий) + -ан – ім'я персонажа дитячого твору. *Навіть ім'я своє отримав за ті родові прикмети – Волохан* (Д. Чередниченко).

ВП ← аббревіатура від словосполучення Великий Процесор. *Усе почалося після вашої втечі, – почав сумну розповідь Чипсет, – ВП (так Чипсет називав Великого Процесора) був страшенно обурений* (О. Есаулов).

Вра́жено-докі́рливий ← вражен- (ий) + -о- + докірливий – оказіональний складний прикметник. *Мені здалося, що стину мені пропікає вражено-докірливий погляд* (В. Нестайко).

ВС ← аббревіатура від словосполучення Вражі Сили. *У ВС. Сили, але не військові. А Вражі Сили* (В. Нестайко).

ВС ← аббревіатура від словосполучення Велика Система. *Вона вже зараз уночі, коли світив місяць, блукала коридорами першого поверху Великої Системи (ВС) і дуже хотіла взяти з собою когось зі школи* (Є. Кононенко).

ВСН ← аббревіатура назви казкової фірми, утворена на основі словосполучення Возлюби Своє Начальство. *І тепер магазин процвітаючої фірми ВСН («Возлюби Своє Начальство») можна зустріти на всіх шістьох континентах* (І. Бойко).

Всюдивлі́зко-Повсякча́с ← всюди- + влази- ти + -к- (о) + повсякчас – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Його звати тарган Всюдивлізко-Повсякчас – повідомила Інокентія* (Л. Денисенко).

Вті́кля́ндія ← Втік- [ати] + [Фін]- ляндія – назва фантастичної країни. *Країна Втікляндія, Попівський ставок та горохове поле приходять із Дитинства хіба що у наші сни* (М. Павленко).

Втікля́ндець ← Втіклянд- (ія) + -ець – назва жителя фантастичної країни Втікляндія. *Нез'їдені сухарі залишили **втікляндцям**, а собі набрали їхніх гостинців* (М. Павленко).

Вуси́ліна ← вус- (а) + [Вас]- илина – ім'я персонажа дитячого твору. *А тут пролунав голос старої мудрої миші **Вусилини**, яка дістала своє прізвисько за непомірно довгі вуса* (Ю. Чеповецький).

ВХАТ ← аббревіатура від словосполучення **Васюківський** художній академічний театр. *Справжній МХАТ! Тільки то Московський, а наш буде – **Васюківський** художній академічний театр... ВХАТ* (В. Нестайко).

Г

Гавкоту́н ← гавкот- і (ти) + -ун – ім'я персонажа дитячого твору. *Вона мала приятеля – **Гавкотуна** – величезного сірого собаку, батько якого був німецькою вівчаркою* (Л. Денисенко).

Гавму́р ← звуконаслідувальні слова гав + мур – назва фантастичної планети. *Можливо, була ще й планета **Гавмур**, де мешкали **гави** та **мури**, які згодом перетворилися на собак та котів* (Л. Денисенко).

Гага́ра Альба́тросівна ← гагара альбатрос- + -івн- (а) – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Географію викладає двоє: Лелек Лелекович (південні пташині перельоти) і **Гагара Альбатросівна** (північні пташині перельоти)* (В. Нестайко).

Гал'ю́шка ← гал{у →'ю}шка – ім'я персонажа дитячого твору. *Упевнений, вони з **Гал'юшкою** подружаться* (Н. Воскресенська).

Гасі́нич ← Г{ор →ас}- инич; гаси- (ти) + [Гори]- нич – ім'я персонажа дитячого твору. *Тепер він не Змій Горинич, а пожежник **Гасинич** – гасить усі пожежі на казковому безмежжі* (В. Нестайко).

Геймле́нд ← game + land – назва фантастичної країни ігор. *Оленка від радості почала підстрибувати на місці, а Влад замріявся, уявляючи, які дива очікують на них у світі з багатообіцяючою назвою **Геймленд*** (О. Ільченко).

Гарніющо ← гарно + -ющ- – оказіональний прислівник. *І так гарнющо, так точно було намальовано, наче він сам перейшов це* (В. Нестайко).

Гігантопітєк ← гігант- + [австрал]- опітек – назва персонажа дитячого твору. *Більший за твою голову. Мабуть, гігантопітек* (В. Нестайко).

Глад ← гладіолус – ім'я персонажа дитячого твору. *Тоді добра богиня Флора порадила йому завітати до Вогняного Королівства Чаклуна Ліх Та Ра, де він ховає чарівну красуню Глад від людських очей* (Л. Денисенко).

Глузліво-вичікувальний ← глузлив- (ий) + -о- + вичікувальний – оказіональний складний прикметник. *Принизливий трепетливий неспокій огортає тебе з першої ж миті під цікавими глузливо-вичікувальними поглядами* (В. Нестайко).

Глюкландія ← глюк + [Шот]- ландія – назва фантастичної країни. *Не так багато як, наприклад, у фізичному світі або в Глюкландії, але все-таки розмовляли* (О. Есаулов).

Глючкінс ← глюк + [Март]- інс – особове ім'я персонажа дитячого твору. *А коли в Нушки було таке бажання, то її особливо тішили зустрічі з Глючкінсом* (К. Паньо).

Г'окати ← го- + -ка- (ти) – постійно вимовляти го. *«Го!» Я люблю гокати в колодязь: таке «го» виходить – аж у вухах лящить* (В. Нестайко).

Головноголівство ← головн- (ий) + -о- + голов- (а) + [королів]- + -ств- (о) – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Ваше Головноголівство, дозвольте звернутися? – хором поцікавилися крайні голови* (І. Потаніна).

Горобцежер ← горобець + -е- + жер- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Він намагався знайти схованку кота Горобцежера, але йому траплялися тільки голуби та ворони* (Л. Денисенко).

Гострог'олок ← гостр- (ий) + -о- + голк- (а) + -ок – ім'я персонажа дитячого твору. *Крім того, вчора з Гостроголком вони вигадували захожувальні примовки, щоб підтримати озерних спортсменів* (Л. Денисенко).

Гострозуб ← гостр- (ий) + -о- + зуб – ім'я персонажа дитячого твору. *Ім'я дало тобі плем'я, і поки ти не зміниш свою поведінку, тобі ніколи не стати Гострозубим* (Ю. Тарабанчук).

ГР ← аббревіатура від словосполучення Головний Руйнівник. *Коли ти знаєш усе, тобі доведеться проникнути до квартири ГР – так ми для зручності називатимемо Головного Руйнівника* (Л. Воронина).

Граїлик ← грайл- ив- (ий) + -ик – назва персонажа дитячого твору. *Я ж кажу – граїлик вам допоможе, Трататоля Сміюнець* (В. Нестайко).

Граціан ← граці- (я) + -ан – особове ім'я персонажа дитячого твору. *У нього немає жодного сумніву, що він – лицар Граціан* (Н. Воскресенська).

Грибоскова ← гриб + -о- [коли]- скова – колискова пісня для грибів. *Перед сном обов'язково підходила до опеньків, щоби побажати їм солодких снів та заспівати грибоскову – спеціальну колискову для грибів* (Л. Денисенко).

Грибство ← гриб + [пан]- ств- (о) – назва грибного панства. *Шановне грибство! – мовчить. – Сьогодні минає рівно три роки, як мої кохані доньки-князівни познайомили нас зі своїми судженими* (М. Павленко).

Гризела ← гриз- ти + [Марч]- ела – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Ти приніс? – такими словами зустріла Зігфрида вірна подруга Гризела* (Н. Воскресенська).

Гримальда ← грима- ти + [Різо]- льда – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Рекомендуюсь – пані Гримальда* (Л. Мовчун).

Гримза ← грима- ти + [Тере]- за – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Ой, хто це? – спитала Гримза, і її очі стали круглі-круглісінькі* (К. Паньо).

Грифа ← Грифон – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Родина невелика, всього троє: Грифон Грифонович Кондор, його дружина Грифонія Грифонівна та синок Грифа* (В. Нестайко).

Грифон Грифонович ← Грифон Грифон- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Родина невелика, всього троє: Грифон Грифонович Кондор, його дружина Грифонія Грифонівна та синок Грифа* (В. Нестайко).

Грифонія Грифонівна ← Грифон- + -ія Грифон- + -івн- (а) – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Родина невелика, всього троє: Грифон Грифонович Кондор, його дружина Грифонія Грифонівна та синок Грифа* (В. Нестайко).

Гру ← грудень – кличка собаки. *Знайомся, біла пуделиха Гру – наш грудень* (Л. Денисенко).

Губус ← губ- (а) + [Маріан]- ус – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Неймовірно губатий маестро Губус стоячи спав за диригентським пультом* (В. Нестайко).

ГУВОКОТУМСОТТ ← аббревіатура, утворена від Головне управління всепланетного об'єднання з координації туристичних маршрутів у системі обслуговування «Тілтуриста». *Передусім я завітав до Головного управління всепланетного об'єднання з координації туристичних маршрутів у системі обслуговування «Тілтуриста», скорочено – ГУВОКОТУМСОТТ* (Ю. Ячейкін).

Гудмєн ← good man – прізвище персонажа дитячого твору. *Я оскаржую Гудмена, бо з хорошим прізвищем він поганий чоловік* (Ю. Ячейкін).

Гургур ← звуконаслідувальні слова гур + гур – ім'я персонажа дитячого твору. *За Чорнарою на брудних грозових хмаринах-перлинах сиділи й лаялись грім Гургур Петрович та його дружина, блискавка Блисьблись Іванівна* (В. Нестайко).

Д

Двахребті ← два + хребти – прізвище персонажа дитячого твору. *Його суперника звали Турма Двахребти* (М. та С. Дяченки).

Деревомп'ютер ← дерево + [ко]- мп'ютер – назва чарівного комп'ютера в дереві. *І якщо треба знайти того, хто ховається, – краще звернутися до деревомп'ютера* (К. Лебедева).

Дззик Мухандій ← дззи- + -ик + мух- (а) + [Пал]- андій – ім'я персонажа дитячого твору. *Я чарівник Мухандій Дззик мушиний цар і керівник* (В. Нестайко).

Дивогра́д ← див- о + -град – назва фантастичного міста. *Були вони добрі, мудрі й сердечні, любили своїх підданих і заснували для них на їхнє прохання казкове місто-королівство Дивоград* (В. Нестайко).

Дивогра́дець ← Дивоград + -ець – назва жителя фантастичного міста Дивограда. *Ніхто з дивоградів ніколи не сварився, не ворогував, не задрив нікому* (В. Нестайко).

Дідусів-Бабусів ← дідусь- + -ів + бабус- (я) + -ів – прізвище персонажа дитячого твору. *Прізвище? – перепитав Непосидько. – у нього їх навіть два, тільки я забув які... Ти не пам'ятаєш, Нетаку? – Дідусів-Бабусів! – вигукнув Нетак* (Ю. Чеповецький).

Діркокру́т ← дірк- (а) + -о- + крути- ти – назва приладу для пробивання дірок. *Треба використати наш діркокрут* (Л. Воронина).

Дітклівий ← діт- [и] + [ля]- кливий – okazіональний прикметник. *Так наче із самісінької середини старої верби вона впливала, чарувала діткливу душу* (Д. Чередниченко).

Добрінка ← добр- (ий) + [Дар]- инка – прізвище персонажа дитячого твору. *Ну чого ти? Чого? – тихо сказала Кіра Добринка* (В. Нестайко).

Добрінька ← Добрин- (я) + -к- (а) – ім'я персонажа дитячого твору. *Побачивши дорожнього гнома Гролика, шляховичок Добринька дуже зрадів і запропонував йому пострибати через скакалочку* (А. Птіцин).

Добродійне ← добро + [сно]- дійне – те, що діє добром. *Пароль! – почувся суворий голос. Добродійне морозиво! – озвався нямлик* (Л. Воронина).

Добря́на ← добр- (ий) + [Тет]- яна – особове ім'я персонажа дитячого твору. *На чолі Добряндії стояла бабуся Добряна* (В. Нестайко).

Добря́ндець ← Добрянд- (ія) + -ець – назва жителя фантастичної країни Добряндії. *На кожну негативну рису потрібна була окрема штатна одиниця, а її не вистачало, тому зландці весь час шукали людей і тому вели підступну ворожу діяльність проти добрянців* (В. Нестайко).

Добря́ндія ← добр- (ий) + [Фінл]- яндія – назва фантастичної країни. *Так вона вигадала дві країни – Зландію і Добряндію* (В. Нестайко).

Доларепа́д ← долар + [зор]- епад – назва казкового явища. *Він підставляє долоні доларепаду, купається в ньому, зливається з ним* (І. Павлюк).

Домову́сик ← дім + -о- + вусик – ім'я персонажа дитячого твору. *Домовусик, ти – герой! – мої очі вже були на мокрому місці* (М. Павленко).

Драко́н Вулка́нович ← дракон вулкан- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Тато Жахоб'яка. Дракон Вулканович. Він працює у Петекатепоплі кочегаром* (В. Нестайко).

Драконозна́вство ← дракон- + -о- + -знавство – назва галузі казкової науки. *Читав колись книгу про драконів. «Драконознавство» називається* (С. Поваляєва).

Дріма́гія ← дріма- ти + [Норве]- гія – назва фантастичної країни. *Земля була застелена рожевою периною, а в зручному кріслі дрімала Дрімагія з кришталевою кулею в руках* (Л. Мовчун).

Дури́ло ← дур- [ень] + [Кир]- ило – прізвисько персонажа дитячого твору. *Дурило ти, а не Косило! То, мабуть, дзеркальце таке з тобою зробило* (В. Нестайко).

Дури́нда ← дур- [ень] + [Бер]- инда – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Люба, ти схожа на Дуринду з обкладинки журналу «Відьма-люкс»* (Н. Воскресенська).

Духмя́носте ← духмя- [ний] + [велич]- ність – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Вітер, що їх співає, шепоче тобі на вушко: «Ваша духмяносте»* (Зірка Мензатюк).

Дядьків-Ті́тчин ← дядьк- (о) + -ів + тітк- (а) + -ин – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Радше Дядьків-Тітчин* (Ю. Чеповецький).

Ж

Жабоспівна шкóла ← жаб- (а) + -о- + співа- ти + -н- (а) – назва вокальної школи для жаб. *Вона ж закінчила два класи жабоспівної школи і цілий рік просиділа в болотяній консерваторії* (Н. Воскресенська).

Жабурін Жабурінович ← жабур- [иння] + [Севе]- рин Жабурин- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Виявилося, що жаба у золотих окулярах – то не хто інший, як знаменитий професор комахознавства, доктор болотяних наук Жабурин Жабурінович Кваквакум* (В. Нестайко).

Жадніюга-Скупердяй ← жадн- (ий) + -юг- (а) + скупер- (я) + -яй – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Другий прем'єр-міністр князь Себелюб-Зазнайський (він також військовий міністр), граф Руками-Махальський і міністр фінансів барон Жаднюга-Скупердяй* (В. Нестайко).

Жалібно-Скавчальський ← жалібн- (ий) + -о- + скавча- ти + -ль-ськ- (ий) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Насправді Митько потрапив у пастку до головного діркокрута на ім'я Жалібно-Скавчальський – відомого лиходія* (Л. Воронина).

Жаркó ← жáрко – ім'я персонажа дитячого твору. *У тебе ж тепер їжачок Жарко Колючка є, новий друг, якому не потрібна ніяка зимова сплячка* (В. Нестайко).

Жар-півень ← жар + півень – ім'я персонажа дитячого твору. *А їй хотілося так намалювати, щоб це був ЖАР-ПІВЕНЬ* (Д. Чередниченко).

Жартóн де Непосійтамвродиться ← жарт + -он де не посій, там вродиться – прізвище персонажа дитячого твору. *Повне його прізвище було, правда, Жартон де Непосійтамвродиться* (В. Нестайко).

Жов ← жовтень – кличка собаки. *А це – вже відомий тобі ненажера – англійський спанієль Жов* (Л. Денисенко).

Жовтопуз ← жовт- (ий) + -о- + пуз- (о) – назва фантастичної істоти. *Драconi хотіли накивати п'ятами, але щойно повернулися до Гертруди своїми*

білими стинами, як бойовий дух клана **Жовтопузих** узяв гору (Н. Воскресенська).

Жув ← жува- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Іноді ми звемо його – Жув, бо він постійно жує* (Л. Денисенко).

З

Забобонія ← забобон + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Не пощастило мені з народженням, бо народився я, голубе мій, у країні Забобонії* (В. Нестайко).

Задерихвістка ← задери хвіст + -к- (а) – назва персонажа дитячого твору. *Ой, і ота задерихвістка, кісочки-бантики-сюсі-пусі, теж стоїть за чужими воротами* (І. Андрусяк).

Заекранія ← за екран- [ом] + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *І в мою Телебабанію, в країну Заекранію, ти, голубе, не потрапиш* (В. Нестайко).

Заекрання ← за екран{j}- а – назва фантастичного світу. *І Рикпет ще раз розповів усю історію із зависанням програми, про те, що він згадав своє справжнє ім'я і як потрапив у Заекрання* (О. Есаулов).

ЗАЇЖАКИ ← за- [єць] + їжаки – назва музичного гурту зайця та їжака. *Я навіть назву придумав. Гурт «ЗАЇЖАКИ». Тобто Заєць та Їжак* (В. Нестайко).

Заквіткова ← завіт- [чаний] + [колис]- кова – колискова для квітів. *Для них Цюця П. співала завіткову – про сонечко, лагідних метеликів та маленьких ельфів* (Л. Денисенко).

Закомпанірувати ← за аналогією до *законтактувати* – налагодити дружні стосунки. *Того ж дня ми намагалися законтактувати (або, як каже моя бабуся, закомпанірувати) з дядечком з тринадцятої квартири* (В. Нестайко).

Замріяно-жувальний ← замріян- (ий) + -о- + жувальний – оказіональний складний прикметник. *А зараз мої думки замріяно-жувальні* (Л. Новікова-Бемм).

Затина́йка ← зати́на- тисся + -йк- (а) – назва казкової хвороби. *До речі, саме так я позбувся небезпечної хвороби, що зветься затинайка. Це коли ти на кожному слові затинаєшся, червонієш, а часом слова просто застрягають у тебе в горлі* (Л. Воронина).

Збу́джено-метушли́вий ← збуджен- (ий) + -о- + метушливий – оказіональний складний прикметник. *Тато зустрів нас на пероні з квітами, збуджено-метушливий і якийсь незвичайний* (В. Нестайко).

Здоровані́ха ← здоровань- + -их- (а) – назва дорослої (здорової) людини. *Може, колись я тобі розповім, хоча ти й здорованиха* (Л. Воронина).

Зеленоголо́вий ← зелен- (а) + -о- + голов- (а) + -ий – той, що має зелену голову. *Почувши її зойк, зі ставка, ніби за командою, виринуло ще кілька десятків зеленоголових плавунців* (Л. Воронина).

Зеленопі́кий ← зелен- (а) + -о- + пик- (а) + -ий – той, що має зелену пику. *Благаю, тільки не це! – захинькав зеленопикий грубіян і пірнув на дно ставка* (Л. Воронина).

Земза́но ← Зем + Зано – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Володарі цирку брати Земзано: брат Зем, високий і худий, та брат Зано, низенький і товстий* (В. Нестайко).

Зільні́цтво ← зільник- + -ств- (о) – назва шкільної дисципліни. *На великому аркуші вона написала розклад уроків. Понеділок: 1. Зільництво; 2. Чарознавство* (Л. Мовчун).

Злан ← зл- (ий) + -ан – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Злана Великого у Зландії боялися всі, крім його дружини Злари і сина Зланика* (В. Нестайко).

Зла́ник ← Злан + -ик – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Злана Великого у Зландії боялися всі, крім його дружини Злари і сина Зланика* (В. Нестайко).

Зла́ндія ← зл- [ий] + [Голл]- андія – назва фантастичної країни. *Так вона вигадала дві країни – Зландію і Добряндію* (В. Нестайко).

Злáндець ← Зланд- (ія) + -ець – назва жителя фантастичної країни Зландії. На кожену негативну рису потрібна була окрема штатна одиниця, а її не вистачало, тому **зландці** весь час шукали людей і тому вели підступну ворожу діяльність проти **добрянців** (В. Нестайко).

Злáра ← зл- (а) + [Кл]- ара – особове ім'я персонажа дитячого твору. Злана Великого у Зландії боялися всі, крім його дружини **Злари** і сина Зланика (В. Нестайко).

Злободинамія ← злоб- (а) + -о- + [гіпо]- динамія – назва казкової хвороби. Містер Пуп був сильно хворий. Хвороба його називалася **злободинамія** (А. Мухарський).

Злобс ← злоб- (а) + [Зев]- с – особове ім'я персонажа дитячого твору. Нехай злющий **Злобс** і його примхлива принцеса *Ах-Ах* не думають, що ми здалися (А. Потапова).

Злобу́р ← злі + бурі – назва фантастичної планети. А коли всі волошкові хіпозаври пересварилися одне з одним і стали жити поодиночі, то вони зробилися легкою здобиччю Пупиря, який виловлював їх за допомогою спритно розставленої мережі пасток і відвозив на планету **Злобур** (А. Мухарський).

Злю́кін ← злюк- (а) + -ін – прізвище персонажа дитячого твору. Осторонь від усіх стояли троє – відома на всю школу трійця з п'ятого, тепер шостого «Б» – Довгий, **Злюкін** і Малявка (В. Нестайко).

Золотокрiлиця ← золот- (а) + -о- крил- (о) + -иц- (я) – ім'я персонажа дитячого твору. Дякую, **Золотокрилице!** – тихо мовила знахарка до старшої синиці (О. Луцевська).

И

Йтик ← и + ти + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. Грішникам на сковорідці **Ятику** з **Итиком** було добре – негаряче (Л. Новікова-Бемм).

І

Ікс Ігрекович ← ікс ігрек- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. Це – **Ікс Ігрекович** (В. Нестайко).

Інфóрма ← інформація – ім'я персонажа дитячого твору. Тут збожеволієш... **Інформа** зникла (О. Есаулов).

ІФ ← аббревіатура від словосполучення Іграшкова Фабрика. Що означає таємниче **ІФ**, проте за мить вона збагнула, що це, мабуть, зашифрована Іграшкова Фабрика (Л. Денисенко).

Ї

Їжа́єць ← їжа- [к] + [за]- єць – ім'я персонажа дитячого твору. Я навіть спільне ім'я придумав – **Їжаєць Колькось** (В. Нестайко).

Їжакі́вщина ← їжак + [Харк]- івщина – назва казкового селища, де їжаки живуть цілими родинами. Мій друг їжачок Колько Колючка в суботу поїхав на два дні у селище **Їжаківщину** на весілля (В. Нестайко).

Їжко́ ← їжак + -о – ім'я персонажа дитячого твору. Ледве влігся **Їжко** у своєму кубельці, аж чує – хтось хропе (Д. Чередниченко).

Й

Йой ← йой (вигук) – особове ім'я персонажа дитячого твору. У хатці жив вуйко **Йой**. Його звали так тому, що він любив **йойкати** (Г. Малик).

К

Кабані́ок Вє́прій Кнурóвич ← кабан- + -юк вєпрій кнур- + -ович – прізвище, ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. Від Хрюні прийшло аж двоє – мама Хавронія Вєпріївна, домогосподарка, і дідусь **Вєпрій Кнурович Кабанюк**, старий копач (В. Нестайко).

Кадобна́п ← аббревіатура від Казкове Довідкове Бюро Надзвичайних Подій. Доведеться звернутися до Казкового Довідкового Бюро Надзвичайних Подій (скорочено **Кадобнап**) (В. Нестайко).

Казкотерапéвт ← казк- (а) + -о- + терапевт – назва казкового лікаря. Про це в книзі детальніше розповідає **казкотерапевт Катерина Єгорушкіна** (М. Микицей).

Казк'ютер ← казк- (а) + [комп]- 'ютер – назва казкового комп'ютера. *І у хаті прибирати, і сестричку доглядати, і казк'ютер не вмикати* (В. Нестайко).

Казк'ютерний ← казк'ютер + -н- (ий) – okazіональний прикметник. *І казк'ютерні ігри у мене такі кльовезні, що впасти можна* (В. Нестайко).

Кактусійство ← кактус + [доброд]- ій + -ств- (о) – царство кактусів. *А ти знаєш, маленьке кактусійство-пихатійство, наприклад, про рибу-колюку* (Л. Денисенко).

Капризіт ← каприз + [дермат]- ит – назва казкової хвороби. *За літо в дитячому таборі Петрусь цілком вилікувався від капризиту і, ходять чутки, став абсолютно самостійним* (Ю. Чеповецький).

Картузляндія ← картуз- + [Фін]- ляндія – назва фантастичної країни. *Отак полетів я, полетів! І потрапив у країну Картузляндію* (Л. Новікова-Бемм).

Картузляндець ← Картузлянд- (ія) + -ець – назва жителя фантастичної країни Картузляндія. *Картузляндці* слідом за ними ходять, аж поки остаточно не з'ясують, куди брехляндці думки примкнути (Л. Новікова-Бемм).

Каструльник ← каструл- (я) + -ник – прізвисько персонажа дитячого твору. *Здорово! Каструльник Леценко! Мийник-помийник* (В. Нестайко).

Квакожер ← квака- ти + -о- + жер- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *А це – зображення одного з найзагадковіших богів – володаря мороку й смерті, ім'я якому Квакожер* (Л. Воронина).

Квіт ← квітець – кличка собаки. *Наступний – наш пильний і хоробрий доберман-пінчер Квіт* (Л. Денисенко).

Кіцик ← киц- (я) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Бідолашний Кицик сидів на підлозі і жалібно скиглив* (Ю. Чеповецький).

Кіцин ← киц- (я) + -ин – прізвище персонажа дитячого твору. *Бо всі встигли полюбити Васю Кицина...* (В. Нестайко).

Кицьколóвка ← кицьк- (а) + -о- + лови- ти + -к- (а) – назва спеціального пристрою для ловіння неслухняних котів. *Але тепер я вже знаю, що це є кицьколовка* (Ю. Чеповецький).

Кісткогрíз ← кістк- (а) + -о- + гриз- ти – прізвище персонажа дитячого твору. *Короля? Мого татуса, Охру Кісткогриза* (М. та С. Дяченки).

Класніóчо ← класно + -юч- – оказіональний прислівник. *Я усміхнувся. Це було класнючо* (В. Нестайко).

Книжа́на ← книг- (а) + [Сніж]- ана – ім'я персонажа дитячого твору. *Я напружив свою фантазію, уявив Фею Книжану* (В. Нестайко).

Кно́па ← кнопка – ім'я персонажа дитячого твору. *Кнопу б сюди, щоб теж помилувалася* (О. Есаулов).

Кно́пкіс ← кнопк- (а) + [Мар]- іс – особове ім'я персонажа дитячого твору. *А самого Макровіра розклала в цифру з магнітного випромінювача відчайдушна дівчинка на ім'я Кнопкіс* (О. Есаулов).

Козоді́й ← коз- (а) + -о- + дої- ти – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Що це? – здивувався Козодій* (Т. Завітайло).

Козошукáтор ← коз- (а)- + -о- + шука- ти + -ор – назва пристрою для шукання кіз. *Тому я спеціально й придумав оце – «козошукатор»* (В. Нестайко).

Коля́й Коля́йович Колю́чка ← коло- ти + -яй Коляй- + -ович колючка – прізвище, ім'я та по батькові персонажа дитячого твору. *То був день сенсацій, як сказав Коляй Коляйович Колючка, тато Колька* (В. Нестайко).

Комахоже́р ← комах- (а) + -о- + жер- ти – назва пристрою для поїдання комах. *Зброя проти комахожерів* (Л. Воронина).

Комахозна́вство ← комах- (а) + -о- + -знавство – назва галузі казкової науки. *Виявилося, що жаба у золотих окулярах – то не хто інший, як знаменитий професор комахознавства, доктор болотяних наук Жабурин Жабуринович Кваквакум* (В. Нестайко).

Комп'ютертс ← комп'ютер – назва фантастичного світу. *Чом би й ні? – замислився Мігель. – Геймленд, мабуть, найкращий куточок з усіх світів Комп'ютертса* (О. Ільченко).

Коробчастий ← коробк- (а) + -аст- (ий) – який подібний зовні до коробки. *Ви вже, мабуть, здогадалися, що то був змайстрований нами величезний коробчастий повітряний змії* (В. Нестайко).

Корчун ← корч- ува- ти + -ун – прізвище персонажа дитячого твору. *Ще дитиною прийшов Корчун у лісництво, на роботу найматися* (В. Нестайко).

Котологія ← кіт + -о- + -логія – назва науки про котів. *Почесний диплом фахівця з мишознавства та котології* (Ю. Чеповецький).

Кофтіюля ← кофт- (а) + -юл- (я) – пестлива назва кофти. *Ой, як тобі личить ця кофтіюля* (В. Нестайко).

Кошмарля ← кошм- [ар] + [м]- арля – назва тканини. *А Бабай дістав із кишені шматок чорної марлі, накинувши ту кошмарлю на підручники* (В. Нестайко).

Крякозябра ← кряк- ати + -о- + зябр- а – назва фантастичної істоти. *Нічого собі! Я такої крякозябри ще ніколи в житті не бачила* (С. Поваляєва).

Крижан Холодрига ← криг- (а) + -ан + холодрига – прізвище та ім'я персонажа дитячого твору. *Лютий пан Крижан Холодрига йде! Господар зими. Наш повелитель* (В. Нестайко).

Крижанство ← криж- [аний] + [п]- анство – назва міста. *Ми, депутація зимового лісу, висловлюємо своє обурення протиправним діям адміністрації панства Крижанства і вимагаємо негайного звільнення їжачка і зайчика* (В. Нестайко).

Кукурузо ← кукуру- [дза] + [Кру]- зо – прізвисько персонажа дитячого твору. *То він був Крузо, а ти Кукурузо. Якраз підходяще для тебе...* (В. Нестайко).

Кулачкóвський ← кулачок + -овськ- (ий) – прізвище персонажа дитячого твору. *Вітя Кулачковський реготав і казав, що все це дурниці, вигадки, ніяких НЛО нема, а є видумляка й брехун Балабайченко* (В. Нестайко).

Кулемéт-бациломéт ← кулемет + бацил- (а) + -о- + мета- ти – назва кулемета, що стріляє бацилами. *Хворо-Баба я! Заражала! Є у мене кулемет, кулемет-бациломет* (В. Нестайко).

Кульбабкóсій ← кульбабк- (а) + -о- + сія- ти – назва казкового персонажа, що сіє кульбабу. *Той називає сонечком, той бабарункою, той бедриком, а ти називаєш мене кульбабкосієм* (Д. Чередниченко).

Кульгáв ← кульгавий – ім'я персонажа дитячого твору. *Кульгав Собачинський! Був просто Гав, а став Кульгав* (В. Нестайко).

Кúмка ← кумка- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Ці щиросердні слова належали місцевій жабі Кумці* (Г. Павлишин).

Куролáп ← кур- (и) + -о- + лап- (а) – назва фантастичної істоти. *А не раз бувало, по-злодійськи, й курча поцупить, за що його поза очі прозвали куролапом* (А. Григоруk).

Куслáпко ← куса- ти + лап- (а) + -к- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Стефа з Кусланком повернулися аж до тих куцив* (І. Андрусяк).

Кúська ← куса- ти + -к- (а) – ім'я персонажа дитячого твору. *Маленький Куська сором'язливо й обережно визирав з-за листка* (К. Паньо).

Кúся ← куса- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Передовсім треба було негайно переселити з калюжі двох пуголовків – Касю і Кусю* (Г. Малик).

Л

Лáмас ← лама- ти + [Фантома]- с – ім'я персонажа дитячого твору. *Від його тужливого голосу по спині Естареді пробігає холодок, дівчинка близька до непритомності, але вимовлене подумки ім'я Ламаса повертає їй стійкість* (А. Болото).

Ластові́н ← Ластовин- (ія) – назва жителя фантастичної країни Ластовинії. *Люди в Ластовинії тихі, мирні й працьовиті: жителі її – ластовини – геть усі руді і веснянкуваті* (В. Нестайко).

Ластові́нія ← ластовин- [ня] + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Люди в Ластовинії тихі, мирні й працьовиті: жителі її – ластовини – геть усі руді у веснянкуваті* (В. Нестайко).

Ледарі́ло ← ледар + -ил- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *З'явився у нашому лісі заморський чаклун, злий Ледари́ло Дури́ндас* (В. Нестайко).

Лежебо́кія ← лежебок (а) + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Цього разу я тобі повірю, але запам'ятайте, якщо у Смачляндії, Вівсогорії чи Лежебокії зникне бодай одна дитина, буде тобі непереливки, бо ти матимеш справу з самою Рудою Вороною* (Н. Воскресенська).

Лелéк Лелéкович ← лелек- (а) Лелек- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Математику – Тук Тукович Дятел. Географію викладає двоє: Лелек Лелекович (південні пташині перельоти) і Гагара Альбатросівна (північні пташині перельоти)* (В. Нестайко).

Летисúм ← лети + сум – ім'я персонажа дитячого твору. *Летисум! – пропищав жучок. Я, літаючи, жаль на людей наганяю, тугу й печаль приношу* (О. Луцевська).

Лі́ппі ← липень – кличка собаки. *Тепер – Ліппі, вона до всіх липне, бо хоче, щоб її гладили* (Л. Денисенко).

Листонепáд ← лист + -о- + не + пада- ти – назва фантастичного місяця. *Листя не падає! – кричали діти. – У нас місяць Листонепад* (С. Прудник).

Лиші́ня ← лиши- ти + -н- (я) – ім'я персонажа дитячого твору. *Ви вже зрозуміли, що цвіркуна того звали Лишиня* (Г. Малик).

Лізозахисні́ця ← Ліз- (а) + -о- + захисниця – назва персонажа дитячого твору за певною ознакою. *Знаєш, краще вже зви мене – Лізозахисницею! – запропонувала Ганна* (Л. Денисенко).

Літа́йко ← літа- ти + -йк- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Бо я сиджу на чарівному конику-понику Літайку* (В. Нестайко).

Льохоза́вр ← льох + [дин]- озавр – назва фантастичної істоти. *А щодо усунення конкурентів – то ми й самі впораємося, – втрутився льохозавр* (Н. Воскресенська).

Любу́ня ← люби- ти + -ун- (я) – ім'я персонажа дитячого твору. *А фея Любуня не поступається* (Л. Мовчун).

Лют ← лютий – кличка собаки. *Далі – білий шпіц – Лют, його хрещений батько – лютий* (Л. Денисенко).

Ляк ← ляка- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Принаймні, якщо все було саме так, як описував Лулука – а я схильний йому вірити, – то це був справжнісінький Ляка* (К. Паньо).

М

Мавпи́озі ← мавп- [а] + [маф]- іозі – назва мавпи. *Але мавпиозі перечепив Ромку і почав лупцювати* (В. Нестайко).

Мака́к Мака́кович ← мамак- (а) Мамак- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Це ідея! Молодець, Макак Макакович!* – радісно крикнула вчитель лісової географії (В. Нестайко).

Ма́мин ← мам- (а) + -ин – прізвище персонажа дитячого твору. *Від мами залишилось «ма», від тата «та», і вийшло прізвище Матин – Петрусь Матин* (Ю. Чеповецький).

Мамі́йка ← мамій + -к- (а) – назва розпещеної дочки. *Узагалі, Стефа і татійка, і мамійка, і сестрійка, і навіть бабусійка іноді – коли бабуся приїжджає* (І. Андрусак).

Ма́монт Африка́нович ← мамонт Африк- (а) + -ан- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Доцільно! Авжеж!* – змахнув хоботом Мамонт Африканович (В. Нестайко).

Мару́да-Набри́діок ← маруда + набрида -ти + -юк – прізвище персонажа дитячого твору. *У нього були придворні – прем'єр-міністр князь Підлиза-*

Підлотський (він також міністр праці й виробництва), граф Нероба-Брехальський, міністр дозвілля та розваг Маруда-Набридюк (В. Нестайко).

Маслоїд ← масл- (о) + -о- + їс- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Ото вже ні, цвік! Нісенітниця, пік! – зреагували Салоїд та Маслоїд (Денисенко).*

Матусин-Татусин ← матус- (я) + -ин + татусь- + -ин – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Отож я із задоволенням вам повідомляю, що ваш старий знайомий Петрусь на прізвище Матусин-Татусів перейшов до наступного, четвертого класу, та ще й з буквою «А» (Ю. Чеповецький).*

Машинозавр ← машин- (а) + [дин]- озавр – назва казкового персонажа. *Не хотів би я опинитися на місці твоїх бідолах-першокласників, щоб не потрапити на десерт оцьому машинозаврові (Ю. Ячейкін).*

Медунька ← мед + -уньк- (а) – ім'я персонажа дитячого твору. *Це мені моя знайома бджілка Медунька сказала (В. Нестайко).*

Межичасся ← між час- (ами) + {j} (а) – назва фантастичного світу. *Ні, вона залишилася у Межичассі, бо зазирнула до твоєї кімнати якраз тієї миті, коли королева чаклувала (Н. Воскресенська).*

МЕР ← аббревіатурна назва персонажа, утворена від словосполучки **Модель Ерудита Редакційного**. *Зрозуміло, головним і відповідальним редактором того вісника теж був кібер, на ім'я МЕР, або Модель Ерудита Редакційного (Ю. Ячейкін).*

Метеликовівк ← метелик + -о- + вовк – назва фантастичної істоти, яка має голову вовка, а тіло і крильця – метелика. *Метеликововк (В. Нестайко).*

Міцик ← миш- (а) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Мене звать Мицик, мишенятко Мицик (Ю. Чеповецький).*

Мишкування ← мишк- (а) + [пол]- ювання – полювання на мишей. *Рановранці наступного дня Вертихвіст вийшов у поле на мишкування (В. Вздутьська).*

Мишознавство ← миш- (а) + -о- + -знавство – назва науки про мишей. *Почесний диплом фахівця з мишознавства та котології (Ю. Чеповецький).*

Мишосла́вія ← Миш- [ко] + -о- + Слав- [ко] + -ія – назва фантастичного явища. *А в нас Мишославія! Мишко зі Славком також нерозлучні, – сказала Марійка* (Н. Гуменюк).

Мітлі́ся ← мітл- (а) + -ис'- (я) – пестлива назва мітли. *Ох, мітлісю моя, – застогнала Секлета, згадуючи про свій улюблений транспортний засіб* (Ю. Ячейкін).

Моб ← мобільний – ім'я персонажа дитячого твору. *Моб і Петрик не зводили очей із чорних дверцят* (Н. Воскресенська).

Мовонезна́вець ← мово-[не]-знавець – назва персонажа дитячого твору за його характерною рисою. *А оно мовонезнавець Суржиков-Какось, який мову дітям калічить* (В. Нестайко).

Мозковоруші́лочка ← мозок + -о- + ворущи- ти + -лк- + -к- (а) – назва спеціальної вправи для розвитку розумових здібностей дитини. *Для цього пропоную тобі кілька «мозковорушилочок»* (Ю. Чеповецький).

Монте-Крі́сло ← Монте-Кріс{те → ло} – прізвисько персонажа дитячого твору. *Мій дід Грицько ще його на графа Монте-Крісло перехрестив* (В. Нестайко).

Морськосві́нська хвороба́ ← морськ- (а) + -о- + свинк- (а) + -ськ- (а) – назва казкової хвороби, якою хворіють тільки морські свинки. *Я справді хворію, у мене морськосвинська хвороба* (Л. Денисенко).

Муму́ська ← звуконаслідувальні слова му + му + -ськ- (а) – ім'я персонажа дитячого твору. *Ліза назвала його Мумуська Плямиста* (Л. Денисенко).

Мурлі́чність ← мур- [ка] + [ве]- личність – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Ану зізнавайтесь, ваша мурличносте, чиї це витівки? – запитав Колько, схилившись над ненажерою* (Ю. Чеповецький).

Мухоже́р ← мух- (а) + -о- + жер- ти – назва пристрою для пожирання мух. *Гадаю, найбільше про це нам може розповісти ось цей мухожер, – я показав на мого давнього знайомого синьморда* (Л. Воронина).

Мухої́д ← мух- (а) + -о- + їс- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *І враз я здригнувся, бо відчув знайомий стан і зрозумів, що вийшов на телепатичний контакт із пузатим Мухої́дом* (Л. Воронина).

Мухомо́ритися ← мухомор + -и- + ти + -ся – почервоніти, вкритися плямами. *Князь так і міниться на лиці, так і мухомориться* (М. Павленко).

Н

Навпаки́-планета́ ← навпаки + планета – назва казкової планети. *Єдиним доказом їхнього перебування на цій Навпаки-планеті був Нетак* (Ю. Чеповецький).

Нагаплі́читися ← за аналогією до *наскакати́ся* – okazіональне дієслово. *Нагаплічили́сь...* – кинула Флоппі охоронцям (О. Есаулов).

На добра́зіму ← на добра- [ніч] + зим- [у] – зимове прощання. *Позичивши в нашої німецької ляльки Еріки найтеплішу в світі ковдрочку, щоб нею вкрити Домовичка, ми вже приготувалися проказати йому дуетом «На добразіму»* (М. Павленко).

На́йдик ← найд- (а) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Тим часом Найдикові так хотілося хоч інколи підійти до бабці і з вдячності лизнути їй руку* (А. Григорук).

Нанета́катись ← за аналогією до *наговоритися* – okazіональне дієслово. *Досить, нанетакали́сь, хай їм тряся, цим нетакам* (Ю. Чеповецький).

Небрéх ← не- + бреха- ти – прізвище персонажа дитячого твору. *Тут же, у садочку, мов пам'ятний монумент космічним звитягам, височіла латана-перелатана ракета капітана Небреха* (Ю. Ячейкін).

Небрехозна́вець ← не- + бреха- ти + -о- + [мово]- знавець – назва персонажа дитячого твору за певною ознакою. *Якби не ця далекоглядна завбачливість капітана, людство й понині не знало б однієї з найдивовижніших його пригод. Н.Е. Затуливухо, небрехознавець* (Ю. Ячейкін).

Негодященський ← негодящ- (ий) + -ен- + -ськ- (ий) – оказіональний прикметник. *Негодященська підготовочка. М'язи у вас, вибачте, як у слимаків* (В. Нестайко).

Неклéпкуватий ← не- + клепк- (а) + -уват- (ий) – оказіональний прикметник. *Таким неклепкуватим справді корисно спробувати іншого життя, гульок назбирати* (Л. Новікова-Бемм).

Ненажéрка ← ненажер- (а) + -к- (а) – назва казкової хвороби. *А ось мій дядечко Юліан якось підхопив дуже підступну болячку, яка має назву ненажерка. Це коли раптом у гостях на тебе нападає такий апетит, що ти з'їдаєш геть усі тістечка і цукерки* (Л. Воронина).

Нерóба-Брехáльський ← нероба + бреха- ти + -ль- + -ськ- (ий) – прізвище персонажа дитячого твору. *У нього були придворні – прем'єр-міністр князь Підлиза-Підлотський (він також міністр праці й виробництва), граф Нероба-Брехальський, міністр дозвілля та розваг Маруда-Набридюк* (В. Нестайко).

Нетактáк Навпáк ← не + так + так + навпак- и – ім'я персонажа дитячого твору. *Нарешті Нетактак Навпак дістався трибуни* (Ю. Чеповецький).

Нехáйко ← нехай + -к- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Доки найстарший Нехайко (та де там Нехайко – цілий Нехайлисько) переселявся під ліжко, здійснюючи хмару куряви* (М. Павленко).

Нехáйлисько ← нехай + -ли- + -ськ- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Доки найстарший Нехайко (та де там Нехайко – цілий Нехайлисько) переселявся під ліжко, здійснюючи хмару куряви* (М. Павленко).

Ня́млики ← нямли- ти + -ик – назви фантастичних істот. *Та ще й дізнатися, що існує ціла країна Нямликів – чоловічків, які живуть у стінах* (Л. Воронина).

О

ОБС ← аббревіатура від Одна Баба Сказала – назва казкової радіостанції. *Тут зберегти якусь таємницю просто неможливо – хтось комусь сказав по*

секрету, і вже запрацювала радіостанція **ОБС** – **О**дна **Б**аба **С**казала (Н. Гуменюк).

О́кало ← ока- ти + -л- (о) – особове ім'я персонажа дитячого твору. *О! Почин є! – весело вигукнув Дмитрик. Тепер сідай ти, Окало! – звелів Сергій Порфирович сину* (В. Нестайко).

ОКСІЮТА ← аббревіатура від **О**перативний **К**омп'ютерний **С**адистичний **Ю**велірний **Т**ерористичний **А**парат. *Оксюта? Це ім'я чи прізвище? ОКСЮТА – це Оперативний Комп'ютерний Садистичний Ювелірний Терористичний Апарат* (Л. Воронина).

О́стрів Ледаря́н ← острів + ледар + -ян – назва фантастичного острова. *Тоді Ледарило збирає їх у чарівну торбу і відносить у Павутинію – країну ледарства і нудьги, що розташована у морі-океані на острові Ледаряні* (В. Нестайко).

П

Паві́тер ← па + вітер – назва вітру, що навчає танцювати. *Та поки той учитель по черзі кожну сніжинку вчитиме танцювати, то літо настане, – сказав вітер Павітер, що саме пролітав мимо* (С. Прудник).

Павукощúри ← павук + -о- + щур- (и) – назва фантастичної істоти. *Павукощурі за допомогою гребінчастих кігтиків задніх ніг з'єднують їх в одну загальну нитку* (Л. Воронина).

Паву́тінія ← павутин- (а) + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Тоді Ледарило збирає їх у чарівну торбу і відносить у Павутинію – країну ледарства і нудьги, що розташована у морі-океані на острові Ледаряні* (В. Нестайко).

Панте́ра Ягуа́рівна ← пантера Ягуар- + -івн- (а) – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Бо хіба ж ви бачили у справжньому живому лісі спеціалізовану музичну школу, де Бурмило Михайлович Ведмідь – директор, а Пантера Ягуарівна – класний керівник* (В. Нестайко).

Паску́денко-Погáнський ← паскуд- (а) + -енк- (о) + поган- (ий) + -ськ- (ий) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Ну то що пане, пане Паскуденко-Поганський? Знову наші шляхи перетнулися* (Л. Воронина).

Паркéтники-Добува́йли ← паркет + -ник- (и) + добува- ти + -йл- (и) – складне прізвище казкової родини. *Біля кожної хвірточки висіла табличка з написом: «Родина Беркиць-Стінолазенків», «Родина Паркетників-Добувайлів», «Родина Цікавських-Підглядайських»* (Л. Воронина).

Пацько́ ← пац- я + -к- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Та Пацько так і не побачив, що тільки тепер їжаки після вдалого нічного полювання лагодяться до сну* (Д. Чередниченко).

Педабо́г ← педа- [гог] + бог – назва педагогів з Олімпу. *Вони ж не просто вчителі. Вони ж педабоги* (В. Нестайко).

Переверта́йчик ← переверта- ти + -й- + -чик – назва фантастичної істоти. *Та ще й влітку, коли прокидаються й беешкетують плавунці, хрюсики та перевертайчики* (Л. Воронина).

Пет ← петух – ім'я персонажа дитячого твору. *За найголовнішого в цьому курячому царстві був дебелий, вогнисто червоний півень на ім'я Гребенястий Пет* (А. Григорук).

Пéтна ← красапетна – okazіональний прикметник зі значенням «дуже красива». *Усім хочеться зачіпати її: Оксуня дуже гарненька й петна* (М. Павленко).

Петяка́нтроп ← Петя + [піте]- кантроп – назва персонажа дитячого твору. *Петякантроп погрозливо виставив уперед нижню щелепу* (В. Нестайко).

Підліза-Підло́тський ← підлиза + підлот- (а) + -ськ- (ий) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *У нього були придворні – прем'єр-міністр князь Підлиза-Підлотський (він також міністр праці й виробництва), граф Нероба-Брехальський, міністр дозвілля та розваг Маруда-Набридюк* (В. Нестайко).

Пінобла́стер ← пін- (а) + -о- + бластер – назва предмета, що вмить може перетворити будь-яку живу істоту на липкий кокон. *В руках огидне банькате створіння тримало добре мені відомий предмет – пінобластер, що вмить міг перетворити будь-яку живу істоту на липкий кокон* (Л. Воронина).

Пірамідосерфінг ← пірамід- (а) + -о- + серфінг – назва гри. *Тато й мама показали нам чудовий спосіб пересування. Подумки я назвав його пірамідосерфінг* (Л. Воронина).

Погані́учо ← погано + -юч- – оказіональний прислівник. *Ну як? Поганючо. Ледве на юшку наловили* (В. Нестайко).

Подушкоголо́вий ← подушк- (а) + -о- + голов- (а) (-ий) – оказіональний прикметник. *Та вони ж – подушкоголові, – пригадала Олянка, – без наказу свого господаря жодного кроку не зроблять* (Л. Воронина).

Позіха́йло ← позіха- ти + -йл- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Як раптом один з хрпунів, Позіхайло, широко роззявив позіхаючи свій величезний рот* (В. Нестайко).

Поцупа́йко ← поцуп{и → а}- ти + -йк- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Таке кохання! – думала вона. Цікаво, ось якби я закохалася, наприклад, у горобчика Поцупайко* (Л. Денисенко).

ППО ← аббревіатура від словосполучення Протиповітряна Оборона. *Це наша ППО, – відповів деренчливим голосом Чорний Козел. – Протиповітряна Оборона* (Г. Малик).

Пригарбу́зитися ← при- + гарбуз- + -и- + -ти- + -ся – оказіональне дієслово. *Та в цей час звідкілясь пригарбузився дідище-Гарбузище* (С. Прудник).

Пригодома́нія ← пригод- [а] + [нарк]- оманія – назва казкової хвороби. *Кажуть, що іноді можна захворіти на таку хворобу – пригодоманію. Це коли ти весь час намагаєшся вскочити у якусь страшенну халепу* (Л. Воронина).

Приємно-лоскотний ← приємн- (ий) + -о- + лоскотний – okazіональний складний прикметник. *Той подих був теплий, **приємно-лоскотний*** (В. Нестайко).

Приємно-ніжний ← приємн- (ий) + -о- + ніжний – okazіональний складний прикметник. *Дотики її рук були **приємно-ніжні**, як у бабусі Світлани* (В. Нестайко).

Прикільський ← прикол + -ськ- (ий) – okazіональний прикметник. *Після уроків на галявині неподалік школи ми вихвалялися один поперед одним своїми **прикільськими** подвигами і реготали – аж по землі качалися* (В. Нестайко).

Принетакатись ← за аналогією до *приземлитися* – okazіональне даєслово зі значенням «приземлитися». *Нарешті космонавти приземлилися, точніше, **принетакалися*** (Ю. Чеповецький).

Проведмежати ← за аналогією до *провідміняти* – okazіональне дієслово зі значенням «провідміняти по-ведмежому». *Проведмежати...е-е...о-о... ведмідь – прохарамаркав Вовчик* (В. Нестайко).

Противніючо ← противно + -юч- – okazіональний прислівник. *І хоч мокрі штани й сорочка, **противнючо** обліпивши моє тіло, страшенно холодили, мені було так тепло, так хороше* (В. Нестайко).

Прохвостати ← за аналогією до *привітати* – okazіональне дієслово зі значенням «привітатися по-собачому, метеляючи хвостом». *Собаки поводитись по-різному. Хтось погавкував вітання. Хтось це вітання прохвостував – метелив хвостом* (Л. Денисенко).

Прудивус ← прудк- (ий) + -и- + вус- (а) – ім'я персонажа дитячого твору. *Жили собі в близьких сусідах два коти – **Прудивус** і Шалихвіст* (А. Григорук).

Псер ← п- [ес] + сер – сер по-собачому. *І раптом з гальорки я чую гучний сердитий голос зоотехніка Івана Свиридовича: «Поздоровкайся з **псером**, козел»* (В. Нестайко).

ПТ ← аббревіатура від словосполучення *Проклятуший Тунель*. *Чекають на тебе в **ПТ** (**Проклятущому Тунелі**)* (С. Холоденко).

Птахозéбр ← птах + -о- + зебр- (а) – назва фантастичної істоти. *Просто схопили цього птахозебра за гриву, за крило і понесли надвір* (К. Лебедева).

ПУП ← аббревіатура від словосполучення **П**івавтомат **У**ведення **П**оживи. *Так, адже це машина ПУП означає «Півавтомат Уведення Поживи». Він у розжованому вигляді подає їжу до рота. Треба тільки ковтати* (Ю. Чеповецький).

ПУПС ← аббревіатура від словосполучення **П**охідний **У**ніверсальний **П**росторовий **С**канер. *ПУПС – Похідний Універсальний Просторовий Сканер, а потім усміхнулась своєю найлагіднішою усмішкою* (Л. Воронина).

Пухна́стик ← пухнаст- (ий) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Це був Пухнастик – кіт їхньої сусідки тьоті Галі, який несподівано зник іще місяць тому* (Л. Воронина).

П'яті́нка ← п'ять + [Гал]- инка – ім'я персонажа дитячого твору. *Цієї п'ятниці П'ятинка розповідає Антонові, що першим гончарем на світі був Бог, коли ліпив із глини людей* (Д. Матіяш).

Р

Ра́дісно-дзві́нкоґоло́сий ← радісн- (ий) + -о- + дзвінкоґолосий – okazіональний складний прикметник. *І раптом почув радісно-дзвінкоґолосе: О! Ти вже видужав* (В. Нестайко).

Рекеті́гр ← реке- [тир] + тигр – назва тигра-рекетира. *Спершу я тебе познайомлю з рекетигром Гаррі Смуґаррі* (В. Нестайко).

Різноко́льоро́вість ← різноко́льоров- [ий] + [величн]- ість – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *О, звісно, Ваша Різноко́льоровосте! Я це побачив ще вдома* (Л. Новікова-Бемм).

Рі́чка Самопі́ска ← річка + сам + -о- + писа- ти + -к- (а) – назва казкової річки. *Це річка Самописка, – спокійно відповіли йому маленькі нетаківці, які купалися в річці й були точнісінько такого кольору, що й вода у ній* (Ю. Чеповецький).

Розскрекоті́ти ← роз- + скрекотіти – дієслово зі значенням «розказати поворонячому». *Секретар директора школи Сорока пришила до дерева оголошення, та ще й сама розскрекотіла про це по садку* (Ю. Чеповецький).

Розсмішиву́с ← розсміши + вус – ім'я персонажа дитячого твору. *Звати мене, пресвітла панно, Розсмішивусом* (М. Павленко).

Рослі́на-дорослі́на ← рослина + доросл- (ий) + -ин- (а) – назва чарівної рослини. *А це – сік чарівної рослини-дорослини. Вип'єш і одразу станеш дорослим* (В. Нестайко).

Рослі́нка-Веселі́нка ← рослин- (а) + -к- (а) + весели- ти + -нк- (а) – назва чарівної рослини. *Підемо разом шукати Рослинку-Веселинку* (В. Нестайко).

Рослиносмóк ← рослин- (а) + -о- + смокта- ти – назва пристрою для всмоктування рослин. *А ти ж пам'ятаєш, що їхня улюблена зброя – рослиносмок, за допомогою якого вони знищують усі живі рослини* (Л. Воронина).

Руда́вість ← рудав- [ий] + [величн]- ість – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Ваша Рудавайте! Це не обід, це гості* (Н. Воскресенська).

Руді́к ← руд- (ий) + -ик – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Рудик Руденко був рудий, як жар, ще рудіший за мене, бо такого веснянкуватого я ще ніколи не бачив* (В. Нестайко).

Рудогра́д ← руд- (ий) + -о- + -град – назва фантастичного міста. *Вітаю Вас у чарівному місті Рудограді* (В. Нестайко).

Рудогра́дський ← Рудоград + -ськ- (ий) – той, що стосується міста Рудограда. *Після отого суду, у рудоградському цирку, ромка, звичайно, дуже переживав* (В. Нестайко).

Рудько́ ← руд- (ий) + -к- (о) – назва персонажа дитячого твору за кольором волосся. *Ще один рудько! Руда команда* (В. Нестайко).

Рука́ми-Маха́льський ← рук- (ами) + маха- ти + -ль-ськ- (ий) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Другий прем'єр-міністр князь Себелюб-*

Зазнайський (він також військовий міністр), граф *Руками-Махальський* і міністр фінансів барон *Жаднюга-Скупердяй* (В. Нестайко).

С

Салоїд ← сало + їс-ти – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Ото вже ні, цвік! Нісенітниця, пік!* – зреагували **Салоїд** та **Маслоїд** (Л. Денисенко).

Самогодувальний ← сам + -о- + годува-ти + -льн- (ий) – okazіональний складний прикметник. *Тому вдома за розпорядженням мами він абсолютно безкоштовно конструював прекрасні автомати, які самі годували Петруся. Самогодувальні автомати* (Ю. Чеповецький).

Самодрукувальний ← сам + -о- + друкува-ти + -льн- (ий) – okazіональний складний прикметник. *Ні, не робить папір. Якщо на ній літери – отже, це друкарська машина, машина, що друкує! Самодрукувальна машина!* – заявив *Нетак* (Ю. Чеповецький).

Самолéжний ← сам + -о- + лежа-ти + -н- (ий) – okazіональний складний прикметник. *Подумаєш, самостійний,* – сказав він і схотівся на ноги. *А я – самосидний!* – заявив не так. *А я – самолежний!* – промимрив *М'якуш* (Ю. Чеповецький).

Самосідний ← сам + -о- + сиді-ти + -н- (ий) – okazіональний складний прикметник. *Подумаєш, самостійний,* – сказав він і схотівся на ноги. *А я – самосидний!* – заявив не так. *А я – самолежний!* – промимрив *М'якуш* (Ю. Чеповецький).

Себелюб-Зазнайський ← себе + люби-ти + зазнайк- (о) + -ськ- (ий) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Другий прем'єр-міністр князь Себелюб-Зазнайський* (він також військовий міністр), граф *Руками-Махальський* і міністр фінансів барон *Жаднюга-Скупердяй* (В. Нестайко).

Семуа ← абрєвіатура від Семен Улянович Аврамчук – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Семуа* – Семен Улянович Аврамчук (В. Нестайко).

Сестрійка ← сестрій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а) – назва розпещеної дитини, яка дуже залежить від сестер. *Узагалі, Стефа і татійка, і мамійка, і сестрійка, і навіть бабусійка іноді – коли бабуся приїжджає* (І. Андрусак).

Сестросвінка ← сестр- (а) + -о- + свин- (я) + -к- (а) – назва сестри морських свинок. *Усі мої шість сестросвинок та шість братокабанчиків хворі теж* (Л. Денисенко).

Сірко́ Барбо́сович ← Сірко + Барбос- + -ович – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Зараз же у Сірка Барбосовича гостює його брат Бровко Барбосович, з яким я працюю у цирку* (В. Нестайко).

Січ ← січень – кличка собаки. *А ось білий англійський бульдог Січ, його ім'я походить від місяця січня* (Л. Денисенко).

Сковорóдячий ← сковород- (а) + -яч- (ий) – okazіональний прикметник. *Отож! Брехуни сковородячі* (Л. Новікова-Бемм).

Сліпáндя ← сліп- (ий) + [переб]- {е →а}- ндя – назва персонажа за ознакою «сліпий». *А сліпандя в Топольках один – Тимко Барабан* (Л. Новікова-Бемм).

Сліпс ← sleeps – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Якщо, скажімо, я хочу стати видатним ученим, виходить, що я – Сліпс* (К. Паньо).

Слухні́нець ← слухнян- (ий) + -ець – назва персонажа за ознакою «той, хто слухається». *І якщо вони добре вчатьсЯ і витівки їхні не злі, не образливі, вчителі, хоч і гримають на них часом, та люблять їх не менше, ніж зразкових нудних слухнянців* (В. Нестайко).

Смачля́ндія ← смач- [ний] + [Фін]- ляндія – назва фантастичної країни. *Цього разу я тобі повірю, але запам'ятайте, якщо у Смачляндії, Вівсогорії чи Лежебокії зникне бодай одна дитина, буде тобі непереливки, бо ти матимеш справу з самою Рудою Вороною* (Н. Воскресенська).

Смик ← смика- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Ах, шкода, що немає часу порадитися зі Смиком (так звали його найкращого друга-гнома)* (Н. Воскресенська).

Сміхогра́д ← сміх + -о- + -град – назва фантастичного міста. *А родом я з Кихкотанії, із самого Сміхограда, коли чули* (М. Павленко).

Сміхоже́р ← сміх + -о- + жер- ти – назва персонажа за ознакою «той, хто позбавляє здатності сміятися». *Це ж відомі сміхожери Гам, Гризь і Кусь* (Л. Воронина).

Сміхомі́р ← сміх + -о- + міря- ти – назва пристрою для вимірювання кількості сміху. *Варто дорослому чи дитині хоча б раз потрапити під промені сміхоміра, як вона стає лютою і жорстокою* (Л. Воронина).

Сміхоту́нчик ← сміхотун + -чик – назва фантастичного персонажа. *Стефа – сміхотунчик. Точнісінько як тато* (І. Андрусяк).

Смішні́оля ← смішн- (ий) + -юл- (я) – назва смішної людини. *Ой, вони взагалі такі смішнюлі* (В. Нестайко).

Смішні́ячка ← смішн- (а) + -ячк- (а) – назва дуже смішної людини. *Ох ти ж смішнячка! Собак не бачила, чи що* (В. Нестайко).

Смія́н ← смія- тися + -ян – прізвище персонажа дитячого твору. *Недарма й прізвище, мовляв, таке було – Сміян* (В. Нестайко).

Сніговéрла ← сніг + [Г]- оверла – назва казкової гірської вершини. *Край Казкового Лісу височить двовершинна гора Сніговерла* (В. Нестайко).

Снігові́й ← сніг + -о- + ві[йа]- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Мій син, Сніговій, зовсім хати відцурався й на мене, стару, хазяйство покинув* (М. Павленко).

Собакéвич ← собак- (а) + -евич – прізвище персонажа дитячого твору. *Те що він Собакевич, а не Шарик, Полкан або Жучка, – вже не викликало жодного сумніву* (В. Нестайко).

Сóйка Сóйківна ← сойка Сойк- (а) + -івн- (а) – ім'я, по батькові персонажа дитячого твору. *Нічне бачення викладає Пилип Пилипович Пугач, пташину пильність – Сойка Сойківна Сойка, музику і співи – Тьох Тьохкович Соловейко* (В. Нестайко).

Солодєнько-Викрутасєнки ← солодєньк- (ий) + -о- + викрутас- + -єнк- (и) – складне прізвище казкової родини. *Цукерня ця з давніх-давен належить родині Солодєнько-Викрутасєнків і містилася на горіщі старого будиночка* (Л. Воронина).

Спанієльчєнятко ← спанієльчик + -єнят- (о) – зменшено-пестлива назва собаки. *Жов-Жув – ненажерливе та симпатичне спанієльчєнятко* (Л. Денисенко).

Спасібівка ← спасіб- [і] + [Мар'ян]- івка – назва фантастичного села. *Минете Спасібівку (це протилежний куток нашого села), тоді – пшеничне поле* (М. Павленко).

Спритконіжко ← спритн- (ий) + -о- + ніжк- (а) + -о – ім'я персонажа дитячого твору. *Коли вона прибігла по воду, водомірки Спритконіжко та Швидкобіжко саме тренувалися – ковзали поверхнею озера* (Л. Денисенко).

Сталєво-кігтістий ← сталєв- (ий) + -о + кіготь- + -ист- (ий) – okazіональний складний прикметник. *Глянули ми на його здоровенницький дзьоб і сталєво-кігтісті лапи і зрозуміли – таки поодкручує* (В. Нєстайко).

Стіногріз ← стін- (а) + -о- + гриз- ти – назва фантастичної істоти. *Бо цей лиходій привів до нашого міста цілу зграю стіногризів* (Л. Воронина).

Стінолазєнки ← стін- (а) + -о- + лази- ти + -єнк- (и) – прізвище казкової родини. *Біля кожної хвірточки висіла табличка з написом: «Родина Беркиць-Стінолазєнків», «Родина Паркетників-Добувайлів», «Родина Цікавських-Підглядайських»* (Л. Воронина).

Страхоліондія ← страх + -о- + [Фін]- л{я → ю}- ндія – назва фантастичної країни. *Нещодавно нічні кошмари заснували свою країну – Страхоліондію* (В. Нєстайко).

Страхопуд-Тремтєльська ← страхопуд + тремті- ти + -єль + -ськ- (а) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *І третій прем'єр-міністр княгиня Ябеда-Доносська (вона міністр фізичного й морального виховання), графиня*

Страхопуд-Тремтельська і міністр інформації баронеса **Базіка-Балабон** (В. Нестайко).

Суржиков-Кáкось ← суржик + -ов + {як → как}- ось – складне прізвище персонажа дитячого твору. *А оно мовонезнавець Суржиков-Какось, який мову дітям калічить* (В. Нестайко).

Сяйвик ← сяйв- (о) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Від дядечка Яся Веснянка вже знав, що по той бік дзеркала, біля входу в Країну Сонячних Зайчиків, його чекатиме місячний зайчик, братик Сяйвик* (В. Нестайко).

Т

Таб ← таблиця – ім'я персонажа дитячого твору. *Останнім знайшли шолома, за котрого зачепився скороход на ім'я Таб* (О. Есаулов).

Тарганозмóвник ← тарган + -о- + змова- тися + -ник – назва фантастичної істоти. *А він справді літає? – заворушилися тарганозмовники* (Л. Денисенко).

Татійка ← татій (за аналогією до *бабій*) + -к- (а) – назва розпещеної дитини, яка дуже залежить від тата. *Узагалі, Стефа і татійка, і мамійка, і сестрійка, і навіть бабусійка іноді – коли бабуся приїжджає* (І. Андрусак).

Татóнт ← тат- (о) + [мам]- онт – звертання до батька. *Дмитрик маму називав «мамонт», а тата «татонт»* (В. Нестайко).

Телебабáчення ← теле- + ба- [ба Яга]- + -бачення – назва казкового телебачення. *А я – Телебаба Яга, продюсер телебачення* (В. Нестайко).

Тéмність ← тем- [ний] + [велич]- ність – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Я тут, Ваша Темність! – почулося біля хатки* (В. Нестайко).

Трав ← травень – кличка собаки. *І нарешті – наш дослідник – такса Трав* (Л. Денисенко).

Трататóля Сміюнець ← тра- та- т{а → о} + -л- (я) + сміюн- + -ець – ім'я і прізвище персонажа дитячого твору. *Я ж кажу – грайлик вам допоможе, Трататоля Сміюнець* (В. Нестайко).

Тропіка́нія ← тропік- (и) + [Танз]- анія – назва фантастичної країни. *Тю! – кажу. – Що за Тропіканія? – Країна, в якій ніколи немає зими* (В. Нестайко).

ТТБ – ← абрєвіатура від словосполучення Таємне Товариство Боягузів.
ТТБ – це Таємне Товариство Боягузів, – чітко відповів механічний голос (Л. Воронина).

Туркоті́ха ← туркоті- ти + -их- (а) – ім'я персонажа дитячого твору.
Голубка Туркотиха тупцювала на майданчику, ласуючи крихтами печива (Л. Денисенко).

У

УНЛО ← абрєвіатура від словосполучення Унікальне Лімпійське Утворення. *Ті, хто подолав усі три позначки, вибігали до так званого УНЛО – унікального лімпійського утворення* (С. Холоденко).

Ф

Флеш ← флешка – ім'я персонажа дитячого твору. *Флеш обережно визирнув за двері* (О. Есаулов).

Фрїда́йвінг ← free + diving – назва казкового виду спорту. *Вони ж пірнають без кисневих балонів! Тому цей спорт так і зветься – фрїдайвінгом* (Л. Воронина).

Х

Ха́пчик-Хапунéць ← хапа- ти + -чик + хапун + -ець – ім'я персонажа дитячого твору. *Хапчику-Хапунець, віддай мені гребінець* (М. Павленко).

Хвиля́стик ← хвиляст- (ий) + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Він казав, що його звать Рікі, але ми всі звали його Хвилястиком* (Л. Денисенко).

Химéрно-святко́вий ← химерн- (ий) + -о- + святковий – окаяніальний складний прикметник. *Піротехнічна лабораторія Ф.І. Смирнова мала надзвичайно химерно-святковий вигляд* (В. Нєстайко).

Хіпозáвр ← хіп- [і] + [дин]- озавр – назва фантастичної істоти. *Ну де ви ще побачите ді-джея, який летить у дитячому візочку, справжніх інопланетян, волошкового хіпозавра* (А. Мухарський).

Хісто́рія ← history + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Вісім з половиною обертів, звичайно, – і всі ви в Хісторії* (О. Ільченко).

Холоднячка ← холодн- (ий) + -ячк- (а) – назва місця, що може перетворити все в крижину. *Так що, забувай свій поріг, свою маму, бо ми віднесемо тебе до **холоднячки**, де ніхто себе не пам'ятає* (Д. Чередниченко).

Хоробрик ← хоробр- (ий) + -ик – прізвище персонажа дитячого твору. *Тоді слухай уважно: Славко **Хоробрик** – твій одноліток, він живе на сусідній вулиці й навчається у твоїй школі* (О. Радущинська).

Хро ← хробак – ім'я персонажа дитячого твору. ***Хро** заспокоював себе, що всі хробаки змушені гризти кислятину* (Л. Мовчун).

Хропулія ← хроп- [ти] + [Ю]- лія – особове ім'я персонажа дитячого твору. *А моя сестра **Хропулія** запевняла, що нічого у мене з вами не вийде* (В. Нестайко).

Хрювіт ← хрю + [при]- віт – привіт по-свинячому. *Знайомтесь, діти, це наша нова учениця. Хрюша Кабанюк. Хрю... **хрювіт!** – сказала новенька* (В. Нестайко).

Хрюсики ← хрюш- (а) + -ик (и) – назва фантастичних істот. *Та ще й влітку, коли прокидаються й бешкетують плавунці, **хрюсики** та перевертайчики* (Л. Воронина).

Хрюша Кабанюк ← хрюша + кабан- + -юк – ім'я та прізвище персонажа дитячого твору. *І лісові дівчатка: білочка Вірочка Вивірчук, свинка **Хрюша Кабанюк**, козеня Зіна Бебешко, лосеня Соня Лось* (В. Нестайко).

Хуліганія ← хуліган + [Дан]- ія – назва фантастичної країни. *Це прибула військова флотилія з далекої заокеанської країни **Хуліганії*** (В. Нестайко).

Ц

Цвірінчик ← цвірінь + [гороб]- чик – ім'я персонажа дитячого твору. *Відомо лише одне: коли **Цвірінчик** продзьобав шкаралупку й вистромив з неї ще мокру, ніби після купелі, голівку* (А. Григорук).

Цікавські-Підглядайські ← цікав- (ий) + -ськ- (і) + підгляда- ти + -й -ськ- (і) – складне прізвище казкової родини. *Біля кожної хвирточки висіла табличка*

з написом: «Родина Беркиць-Стінолазенків», «Родина Паркетників-Добувайлів», «Родина **Цікавських-Підглядайських**» (Л. Воронина).

Цікавуні ← цікав-(ий) + -ун- (и) – назва допитливих дітей з казкового світу. *Та це ж такі чарівні хлопчики з родини **цікавунів*** (В. Нестайко).

ЦСР ← аббревіатура від **циклон спеціально розроблений**. *Його так і назвали **циклон спеціально розроблений**, коротко – **ЦСР*** (С. Холоденко).

Цукеркоїд ← цукерк- (а) + -о- + їс- ти – ім'я персонажа дитячого твору. *Якби тобі щось смакувало понад усе на світі, то тебе б звали, скажімо, **Цукеркоїд**. Це, якщо ти любиш цукерки* (Л. Денисенко).

Ч

Чаривізор ← чари + [теле]- візор – назва казкового телевізора. *Лісовик Трісь записав місяць на відеоплівку і за допомогою **чаривізора** зміг захопити Сяйвика у полон* (В. Нестайко).

Чарифон ← чари + [теле]- фон – назва чарівного телефона. *Зараз подзвоню, де це мій **чарифон-мобільник*** (В. Нестайко).

Чарифонний ← чарифон + -н- (ий) – той, що стосується чарифона. *Але краще я вам особисто... не **чарифонна** розмова* (В. Нестайко).

Чарівніцтво ← чарівник- + -ств- (о) – назва галузі казкової науки. *У нас позникали цілі галузі науки, як от астрологія, **чарівніцтво*** (Ю. Ячейкін).

Чарознавство ← чар- (и) + -о- + -знавство – назва шкільної дисципліни. *На великому аркуші вона написала розклад уроків. Понеділок: 1. Зільництво; 2. Чарознавство* (Л. Мовчун).

Часовість ← часов- [ий] + [величн]- ість – ввічливе звертання до персонажа дитячого твору. *Кому могло спасти на думку, що Його **Часовість** раптом знову про нього згадає* (І. Потаніна).

Часокрад ← час + -о- + крас- ти – ім'я персонажа дитячого твору. ***Часокрад!** Он воно що* (М. Павленко).

Часомір ← час + -о- + міря- ти – прізвище персонажа дитячого твору. *Тут живе чарівник-годинникар Мить Митьович **Часомір*** (В. Нестайко).

Чер ← червень – кличка собаки. *Ось – Чер, ми всі його зємо Черрі, бо він малятко-цуценятко* (Л. Денисенко).

Чипсоїд ← чипс- (и) + -о- + їс- ти – особове ім'я персонажа дитячого твору. *Або Шоколадоїд, або ж Чипсоїд, або Борцоїд* (Л. Денисенко).

Чмир-Байстріюченко ← чмир + байстриук + -енк- (о) – складне прізвище персонажа дитячого твору. *Ваша правда, пане Чмир-Байстриюченко. Але ж є й інша зброя* (Л. Воронина).

Чорлі ← чор- [ний] + [Нер]- лі – ім'я персонажа дитячого твору. *По-перше, чекав гіршого, а по-друге, той чарівний Чорлі був йому навіть чимось симпатичний* (В. Нестайко).

Чорна́ра ← чорн- (а) + [хм]- ара – ім'я персонажа дитячого твору. *Хай твої Катастрофа надмухає сюди швиденько нічну хмару Чорнару* (В. Нестайко).

Чудлик ← чуд- (о) + -лик – прізвище персонажа дитячого твору. *Отож, жив собі в Києві один дуже відомий професор казкової палеонтології на прізвище Чудлик* (А. Мухарський).

Чхальський ← чха- ти + -ль- + -ськ- (ий) – назва фантастичного лісу. *Та просто полетіли до Чхальського лісу, знайти там Балакучу Квіточку й понюхати її* (Л. Воронина).

Ш

Швидкобіжко ← швидк- (ий) + -о- + біга- ти + -к- (о) – ім'я персонажа дитячого твору. *Коли вона прибігла по воду, водомірки Спритконіжко та Швидкобіжко саме тренувалися – ковзали поверхнею озера* (Л. Денисенко).

ШкЮА ← аббревіатура від словосполучення Школа Юних Амазонок. *Модниця № 1 Оля Куракіна – на танці, а відмінниця № 1 Оксана Бурук – і на музику, й на співи, й у ШкЮА (Школу Юних Амазонок)* (Є. Кононенко).

ШМА́ФІЯ ← аббревіатура від словосполучення шакальська мафія. *Тепер у мене ціла організація. Організація-шакалізація. Шакальська мафія. Скорочено ШМАФІЯ* (В. Нестайко).

Шоколадоїд ← шоколад + -о- + їс- ти – ім'я персонажа дитячого твору.
Або *Шоколадоїд*, або ж *Чипсоїд*, або *Борицоїд* (Л. Денисенко).

Шукаїло ← шука- ти + -йл- (о) – прізвище персонажа дитячого твору.
Керує Довідковим Бюро чарівник Іван Іванович Шукаїло (В. Нестайко).

Щ

Щасліво-пригодницький ← щаслив- (ий) + -о- + пригодницький –
оказіональний складний прикметник. *Хай воно буде цікавим і щасливо-
пригодницьким, тобто усі твої пригоди мають щасливий кінець* (В. Нестайко).

Щастевідбирач ← щаст- (я) + -е- + відбира- ти + -ач – ім'я персонажа
дитячого твору. *Це був головний Щастедавець (він же і Щастевідбирач)*
(О. Гаврош).

Щастедавець ← щаст- (я) + -е- + дава- ти + -ець – ім'я персонажа
дитячого твору. *Це був головний Щастедавець (він же і Щастевідбирач)*
(О. Гаврош).

Ю

ЮК ← аббревіатура від словосполучення юний конструктор. *Потім я
дізнався, що ліга мала всі підстави боротися з фірмою ЮК (юний
конструктор) – ліга сама випускала повні комплекти ЮТ, або «юний технік»*
(Ю. Ячейкін).

ЮТ ← аббревіатура від словосполучення юний технік. *Потім я дізнався,
що ліга мала всі підстави боротися з фірмою ЮК (юний конструктор) – ліга
сама випускала повні комплекти ЮТ, або «юний технік»* (Ю. Ячейкін).

Я

Ябеда-Доноська ← ябеда + доноси- ти + -ськ- (а) – складне прізвище
персонажа дитячого твору. *І третій прем'єр-міністр княгиня Ябеда-Доноська
(вона міністр фізичного й морального виховання), графиня Страхопуд-
Тремтельська і міністр інформації баронеса Базіка-Балабон* (В. Нестайко).

Ятик ← я + ти + -ик – ім'я персонажа дитячого твору. *Грішникам на
сковорідці Ятику з Итиком було добре – негаряче* (Л. Новікова-Бемм).

Наукове видання

Ірина Денисовець

**СЛОВОВІР І СТИЛІСТИКА
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ**

Монографія

Художнє оформлення
та комп'ютерне верстування:

Підписано до друку 2018 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

Обсяг 11,25 ум. др. арк.

Наклад 300 прим. **Замовлення №**

Видавництво ПП «Астрая»

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4

Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694

E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ФОП Гаража М.М.

36014, м. Полтава, пров. Ольги Кобилянської, 6, кв. 1

Тел.: +38 (095) 609-78-05

Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР

23.12.2015 р. № 2 588 000 0000 037364